

วัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย

พันโท อธิคม สุวรรณประสิทธิ์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-1442-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE POLITICAL CULTURE OF THE THAI ARMY CADETS

Lt. Col. Adhikhom Suwanprasit

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-1442-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์   วัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย
โดย   พันโท ทันตแพทย์ อธิคม สุวรรณประสิทธิ์
สาขาวิชา   การปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษา   ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลีम्मณี

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.แก้วคำ ไกรสรพงษ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลีम्मณี)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ตระกูล มีชัย)

สภามหาวิทยาลัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อติคม สุวรรณประสิทธิ์, พ.ท. : วัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย.
(THE POLITICAL CULTURE OF THE THAI ARMY CADETS) อ. ที่ปรึกษา : ศ.ดร.อนุสรณ์
ลิ้มมณี, จำนวนหน้า 198 หน้า. ISBN 974-17-1442-4.

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่กำลังจะสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในปีการศึกษา 2545 และศึกษาถึงความสัมพันธ์ของตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีต่อลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกเหล่านี้ โดยมีสมมติฐานว่า ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม และลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันเป็นผลมาจากตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

ในการศึกษานี้ ได้ใช้นักเรียนนายร้อยทหารบกทั้งหมดที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 5 ซึ่งเป็นชั้นปีสูงสุดของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จำนวน 143 นาย เป็นประชากรวิจัย โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม คุณ德การณ และแนวความคิดทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ดังกล่าว

ผลการศึกษาวิจัยพบว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ และลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวโดยส่วนใหญ่แล้วไม่ได้เป็นผลมาจากตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง แต่น่าจะเกิดจากอิทธิพลของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาและเรียนรู้ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเองเป็นหลัก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา. การปกครอง
สาขาวิชา. การปกครอง
ปีการศึกษา 2545

ลายมือชื่อนิสิิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4481188124 MAJOR : GOVERNMENT

KEY WORD: POLITICAL CULTURE / ARMY CADETS / CHULACHOMKLAO ROYAL MILITARY ACADEMY / ASSOCIATION / SOCIALIZATION

SUWANPRASIT ADHIKHOM, LT. COL. : THESIS TITLE : THE POLITICAL CULTURE OF THE THAI ARMY CADETS. THESIS ADVISOR : PROFESSOR ANUSORN LIMMANEE, Ph.D., 198 pp. ISBN 974-17-1442-4.

The objectives of this study are to find out the political culture of the Thai army cadets who are going to finish their education from Chulachomkiao Royal Military Academy in the academic year 2002 and to find out the association of the agents in the political socialization process with these Thai army cadets' political culture. It is hypothesized that the Thai army cadets have a higher degree of democratic political culture than authoritarian one, and their political culture is derived from the effects of the agents in the political socialization process.

The survey was made out of all the 143 cadets who are studying in the fifth year which is the last year of the military academy. The questionnaires were used in the survey for collecting the data about the political attitudes, beliefs, values, ideologies and perceptions from the fifth year army cadets.

The findings are that the fifth year army cadets have a fairly low degree of democratic political culture and there is no strong effect from most of the agents in the political socialization process to the cadets' political culture. Their political culture is therefore likely influenced by the socialization process within the Chulachomkiao Royal Military Academy.

Department. GOVERNMENT

Student's signature.....

Field of study GOVERNMENT

. Advisor's signature.....

Academic year 2002

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย ได้รับ ความกรุณาช่วยเหลือและความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ หลายท่าน ทั้งในด้านคำแนะนำทางวิชาการ ข้อคิดเห็น การตรวจแก้ไขงาน และความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ซึ่งผู้ทำการศึกษาวิจัย ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาและความช่วยเหลือร่วมมือนี้อย่างมาก ๓ โอกาสนี้

ผู้ศึกษาวิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษางานวิทยานิพนธ์นี้ คำแนะนำของท่านมีคุณค่าอย่างยิ่งในการ ทำงานวิจัยทั้งในด้านวิชาการและงานภาคสนาม โดยท่านได้กรุณาตรวจสอบแก้ไขและแนะนำการ ทำงานวิทยานิพนธ์ในทุกขั้นตอน และขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ที่ได้ให้ความกรุณาให้คำปรึกษา เอกสาร และข้อแนะนำทางวิชาการในเบื้องต้น และได้กรุณารับเป็น ประธานกรรมการในระยะเวลาต่อมา ผู้ศึกษาวิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.แก้วคำ ไกรสรพงษ์ และอาจารย์ ตระกูล มีชัย เป็นอย่างสูงที่ได้กรุณารับเป็นประธานกรรมการและกรรมการในการ สอบวิทยานิพนธ์นี้ และขอขอบพระคุณผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พันเอก สัตยชัย เกิดสวัสดิ์ และพันโท ศักดิ์สิทธิ์ เชื้ออาษา ที่ได้กรุณาอนุญาตและให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการแจกจ่ายและเก็บรวบรวมแบบสอบถามของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ผู้ ศึกษาวิจัยขอขอบพระคุณ คุณเด่นดวง วัดละเจียด และคุณอรพินทร์ วิจิณผล ที่ได้กรุณาประสาน งานต่าง ๆ ทางด้านธุรการให้สำเร็จลงด้วยดี และขอขอบคุณนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสอบถาม รวมทั้งขอขอบคุณ คุณวงศ์เดือน สุโพธิ์ ที่ได้ช่วยเหลือและประสานงานในการจัดพิมพ์งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อบิดาและมารดาของผู้ศึกษาวิจัยที่ ได้เป็นกำลังใจและอยู่ในส่วนลึกของจิตใจตลอดมาในชีวิตการศึกษาและการทำงานของผู้ศึกษา วิจัย คุณูปการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบให้แก่บุพการีผู้มีพระคุณทั้ง สองท่านนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหาวิจัย	1
1.2 ความสำคัญของการศึกษา	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 แนวความคิดทางทฤษฎี	5
1.6 สมมติฐานในการวิจัย	5
1.7 ระเบียบวิธีการวิจัย	6
1.8 นิยามศัพท์สำคัญที่ใช้ในการวิจัย	6
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	7
1.10 การเสนอเรื่อง	8
2. ทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา	9
2.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง	9
2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง	27
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย	41
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองแบบ ประชาธิปไตย	45
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย	47
2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท วัฒนธรรม และความสำนึกทางการเมือง ของทหารไทย	50
2.7 สถานภาพทางสังคมและการเมืองของทหารไทย	63

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.	ประวัติความเป็นมา ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และอิทธิพลของตัวการต่างๆ ที่มีต่อวัฒนธรรมทางการเมือง 71
3.1	ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสงครามโลกครั้งที่สอง 72
3.2	ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน. 73
3.3	สรุปโครงสร้างและระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า 77
3.4	โครงสร้างและระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก 79
3.5	อิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ที่มีผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก 83
3.6	สรุประบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และอิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ที่มีผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก 85
4.	วิธีดำเนินการวิจัย และผลการวิจัยในเรื่องสถานภาพและวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก 88
4.1	ขอบเขตการศึกษา 88
4.2	วิธีดำเนินการวิจัย 89
4.3	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 89
4.4	วิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัย 107
5.	ผลการศึกษาในกรณีตัวการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก 118
5.1	ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิค้ำเนาของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง 120
5.2	ความสัมพันธ์ระหว่างการรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง 123

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ผลทางการเรียนของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง	125
5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง	128
5.5 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณวุฒิการศึกษาของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง	131
5.6 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาที่สำเร็จก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง	134
5.7 ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลในการตัดสินใจเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง	136
5.8 ความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง	138
5.9 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของพี่น้องร่วมบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง	141
5.10 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีคนในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบกสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง	144
6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	149
6.1 อภิปรายสรุปผลการวิจัย	153
6.2 ข้อเสนอแนะ	155
รายการอ้างอิง	160
ภาคผนวก	166
ภาคผนวก ก	167
ภาคผนวก ข	178
ภาคผนวก ค	187
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	198

สารบัญญัตราสาร

ตาราง		หน้า
4.1	สถานภาพอายุ ภูมิภาคัฒนา และผลการเรียนของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 . . .	91
4.2	อาชีพและคุณวุฒิกการศึกษากองบิดากองนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5	93
4.3	อาชีพและคุณวุฒิกการศึกษากองมารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5	94
4.4	สรุปการมีอาชีพรับราชการและคุณวุฒิกการศึกษากองบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5	95
4.5	รายได้ของครอบครัวนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5	96
4.6	สถาบันที่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 สำเร็จการศึกษาก่อนเข้ามารับการศึกษากองโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า	97
4.7	ผู้มีอิทธิพลในการตัดสินใจให้นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 เข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า	98
4.8	อาชีพของพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดาในครอบครัว	99
4.9	คนในครอบครัวที่สำเร็จการศึกษากองโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า	100
4.10	จำนวนชั่วโมงของการรับฟังข่าวสารทางการเมืองต่อวันของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5	101
4.11	คำร้อยละของจำนวนนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 (ทั้งหมด 140 คน) ในแต่ละคำตอบที่แสดงถึงระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	103
5.1	ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคัฒนาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	122
5.2	ความสัมพันธ์ระหว่างการรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	124
5.3	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับของความสัมฤทธิผลทางการเรียนของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	126
5.4	ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	129
5.5	ความสัมพันธ์ระหว่างคุณวุฒิกการศึกษากองบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	133

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
5.6 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาที่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 สำเร็จการศึกษา ก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากับ ระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	135
5.7 ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของการตัดสินใจเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้าของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรม การเมืองแบบประชาธิปไตย	137
5.8 ความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียนนายร้อยทหารบก ชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	140
5.9 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อย ทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	143
5.10 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีคนในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้น ปีที่ 5 สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กับระดับของ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	145

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาวิจัย

ทหารกับการเมืองของประเทศไทยนั้น ได้มีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยจนกระทั่งถึงปัจจุบันในลักษณะที่มากบ้างน้อยบ้างต่างกันในแต่ละยุคสมัย ในสมัยกรุงสุโขทัยนั้นประชาชนทุกคนต่างก็ประกอบอาชีพของตนเองในยามปกติ ครั้นเมื่อศึกมาประชิดติดเมืองคนไทยทุกคนก็ต้องเป็นทหารออกต่อสู้ข้าศึก ในสมัยนั้นทหารกับพลเรือนจึงแยกกันไม่ออกเพราะเป็นบุคคลเดียวกัน ซึ่งต่างก็ปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันชาติและรับราชการ โดยมีองค์พระมหากษัตริย์เป็นผู้นำกองทัพ อำนาจการปกครองจึงเป็นของสถาบันกษัตริย์ที่สนับสนุนโดยทหารและประชาชนตลอดมา ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองประเทศด้วยการสืบราชสมบัติ โดยเปลี่ยนแปลงเป็นราชวงศ์ต่าง ๆ ตลอดมา นั่นก็คือมีการสืบทอดอำนาจรัฐอย่างเป็นระบบด้วยความชอบธรรมและการยอมรับทั้งจากทหารและพลเรือนนั่นเอง

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพื้นฐานทางเกษตรกรรมซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทศนคติ ความเชื่อและความผูกพันทางความคิดนั้นจะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและเคารพบูชาปลุกเป็นส่วนใหญ่ หวังพึ่งธรรมชาติเชื่อมั่นในเทพดาฟ้าดินและยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนาอย่างมั่นคง จึงไม่มีการแสดงออกทางความคิดเกี่ยวกับระบบการปกครองของประเทศเท่าไรนัก ประชาชนไทยส่วนใหญ่ยอมรับอำนาจการปกครองของผู้นำประเทศด้วยดีตลอดมา ซึ่งแม้จะมีการขัดแย้งรวมถึงต่อต้านอำนาจการปกครองบ้างก็ดูจะเป็นส่วนน้อย หรือจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การปกครองบ้างก็แต่เมื่อการใช้อำนาจของผู้ปกครองได้ส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพของตนเท่านั้น

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงศูนย์อำนาจทางการเมืองเมื่อ วันที่ 24 มิถุนายน 2475 จากพระมหากษัตริย์มาอยู่ที่กลุ่มข้าราชการนั้น กล่าวได้ว่ากลุ่มข้าราชการทหารเป็นฝ่ายกุมอำนาจเหนือฝ่ายพลเรือนมาโดยตลอด ตั้งแต่ มิถุนายน 2475 จนถึง พฤษภาคม 2535 เป็นระยะเวลายาวนานถึง 60 ปี การเมืองไทยจึงถูกครอบงำโดยกลุ่มทหาร ซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งมาก ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ มีความรู้สึกเคยชินต่อการที่มีทหารเป็นผู้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนไม่ค่อยมีการรับรู้ใด ๆ ในทางการเมืองรวมทั้งมีท่าทีเฉยชา และมีปฏิริยาเฉื่อยชาต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ในทางการเมือง

บทบาทของทหารได้แสดงออกอย่างเด่นชัดในทางการเมือง ตั้งแต่การที่กลุ่มทหารในกองทัพได้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศในปี พ.ศ. 2475 ในครั้งนั้นนายทหาร

กลุ่มหนึ่งที่ได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศ เป็นผู้นำเอาความคิดของระบบประชาธิปไตยมาจากประเทศตะวันตกเข้ามาปูพื้นฐานให้กับระบบการเมืองจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2535 การปกครองของประเทศไทยและตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 60 ปีนี้ กองทัพบกก็ได้เข้าไปเกี่ยวข้องผูกพันโดยตรงอยู่กับการรักษาอำนาจรัฐมาบ้างน้อยบ้างมาโดยลำดับ และโดยที่ทหารได้เป็นผู้นำในการต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยอุดมการณ์มาตั้งแต่อดีตด้วย จึงทำให้บทบาทของทหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพบกมีความสัมพันธ์กับทิศทางการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของประเทศไทยตลอดมา

จากในอดีตที่ทหารบกได้เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย โดยได้นำระบอบประชาธิปไตยอย่างประเทศตะวันตกเข้ามาใช้ในประเทศนั้น ต้องประสบกับปัญหานานับประการที่ทำให้เกิดเป็นเงื่อนงำในการสร้างโอกาสที่เลือกอำนาจให้ทหารต้องเข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทักษะของผู้บริหารทางการเมืองและนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้มองการกระทำดังกล่าวของทหารไปในแง่มุมต่าง ๆ กัน บ้างก็กล่าวว่าเป็นการฉวยโอกาสของผู้บริหารทหาร บ้างก็กล่าวว่าเป็นความจำเป็นที่ทหารจะต้องเข้าไปจัดระเบียบของการเมืองที่ตนเองเป็นผู้นำในการก่อตั้งระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้นมา บ้างก็เห็นว่าทหารควรจะถอนตัวจากการเมือง และจำกัดบทบาททางการเมืองของตนไว้ในขอบเขตหนึ่ง ในบรรดานายทหารบก ซึ่งขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองด้วยการปฏิวัติรัฐประหารนั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นนายทหารบกซึ่งสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าแทบทั้งสิ้น ทำให้กลุ่มทหารบกมีความได้เปรียบกลุ่มอื่น ๆ ในการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองตลอดมา

การเมืองไทยยุคทหารมีอำนาจนั้นออกมาในรูปอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย โดยหลักการใหญ่ ๆ คือ อำนาจทางการเมืองยังเป็นของคณะทหารไม่กระจายไปสู่ประชาชน ตามเจตนารมณ์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการปกครองระบอบเผด็จการทหาร ทั้งนี้ เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองของทหารกำหนดให้รูปแบบการปกครองเป็นอย่างนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการปกครองประเทศ ปัจจุบันถึงแม้ว่าทหารจะไม่มีบทบาททางการเมืองมากเหมือนเมื่อก่อนเกิดเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 แล้วก็ตาม แต่ทหารก็ยังพร้อมที่จะเข้ามามีบทบาทเหมือนเดิมได้อีกเสมอถ้าการเมืองไทยเปิดโอกาสให้ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของทหารจะให้ภาพที่ชัดเจนขึ้นในการที่สถาบันทหารเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองการปกครองของประเทศไทย ทหารในแต่ละยุคแต่ละสมัยอาจมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น นายทหารบกระดับชั้นนายพลขึ้นไปซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาในระดับสูงของกองทัพ ย่อมมีแนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองแตกต่างจากนายทหารที่กำลังจะจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาับการศึกษาในสถาบันทหารภายหลังที่มีการปฏิรูปการเมืองซึ่งเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2538 – 2539 ดังนั้น การศึกษาในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยที่กำลังจะ

สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจึงมีความน่าสนใจ เพราะว่าการศึกษาดังกล่าวจะทำให้ทราบถึงประเภทและลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองของนายทหารบกอาชีพที่กำลังจะเข้าไปรับราชการในกองทัพไทย ว่าเขาเหล่านั้นมีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองอย่างไร มีความเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างจากนายทหารของกองทัพไทยในอดีตอย่างไร การปฏิรูปการเมืองที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมในทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยหรือไม่ ทหารของกองทัพไทยในอนาคตจะมีแนวโน้มของพฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบใด

1.2 ความสำคัญของการศึกษา

การศึกษาในเรื่องนี้ มีความมุ่งหมายที่ต้องการทราบอย่างแน่ชัดถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันที่กำลังจะจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า องค์ประกอบสำคัญก็คือ ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้สึก อุดมการณ์ และแนวความคิดทางการเมืองของบุคคลเหล่านี้ ผู้ซึ่งกำลังจะก้าวไปเป็นนายทหารบกอาชีพของกองทัพไทย และอาจก้าวต่อไปถึงการเป็นชนชั้นผู้นำทางการเมืองในอนาคต

ในห้วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา สภาสังคมและการเมืองไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก นับตั้งแต่การเกิดเหตุการณ์ “พฤษภาประชาธรรม” ในเดือนพฤษภาคม 2535 ที่มีผลสำคัญในการผลักดันทหารให้ถอยหลังจากการเมืองกลับเข้าสู่กรมกอง การปฏิรูปการเมืองซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขนานใหญ่ ตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 ซึ่งถือกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนฉบับแรกของการเมืองการปกครองไทย การเกิดสภาพวิกฤตเศรษฐกิจตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ก็ยังมีผลกระทบต่อเนื่องถึงสถานการณ์ทางการเมืองอยู่ ดังนั้นลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกและรวมไปถึงนายทหารของกองทัพไทยในอดีต ที่มีลักษณะอำนาจนิยมหรือมีความเป็นเผด็จการสูงจึงควรจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในปัจจุบัน กล่าวคือ ควรจะมีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าในอดีตที่ผ่านมาและลดระดับของความเป็นอำนาจนิยมลง

หากลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ก็ควรจะได้มีการศึกษาต่อไปถึงกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง และตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการดังกล่าวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก ตัวการต่าง ๆ เหล่านี้สนับสนุนให้นักเรียนนายร้อยที่ได้รับการสั่งสอนอบรมในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม ในทางการเมืองที่เป็นไปในทางประชาธิปไตยมากขึ้นเพียงใด เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ ให้เป็นไปในทางที่สอดคล้องและสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศ ดังนั้นการศึกษาถึงลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย จะทำให้ทราบถึงทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สึกผูกพัน พฤติกรรม ตลอดจนความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก ผู้ซึ่งกำลังจะจบการศึกษาออกไปเป็นนายทหารหลัก (key officers) ของกองทัพไทย ซึ่งอาจกลายเป็นชนชั้นนำทางการเมืองของประเทศต่อไปในอนาคต

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย มีวัตถุประสงค์ในประเด็นสำคัญดังนี้

1. เพื่อให้ทราบถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่กำลังจะจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
2. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีต่อลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาในเรื่องนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะประเด็นวัฒนธรรมทางการเมืองและตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งเป็นชั้นปีสุดท้ายของสถาบันการศึกษาแห่งนี้ เนื่องจากต้องการทราบถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยที่กำลังจะจบการศึกษาออกไปปฏิบัติหน้าที่เป็นนายทหารหลักของกองทัพไทย โดยการศึกษาเน้นประเด็นไปที่ทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมือง ตลอดจนตัวการต่าง ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิด ทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยที่ได้ทำการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้ จึงใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นในการสำรวจแนวความคิด ทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 5 ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจำนวน 143 คน โดยเป็นการสำรวจและเก็บข้อมูลจากประชากรวิจัยทั้งหมดโดยไม่ทำการสุ่มตัวอย่าง การสำรวจและเก็บข้อมูลดังกล่าวจะทำให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องตรงกับข้อเท็จจริง เนื่องจากไม่มีประชากรหน่วยใดที่พลาดการสำรวจไป นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ซึ่งเป็นประชากรวิจัยของการศึกษานี้ได้เข้ามารับการศึกษานในโรงเรียนนาย

ร้อยพระจุลจอมเกล้าตั้งแต่ปีการศึกษา 2541 ซึ่งในขณะนั้นระบบการเมืองไทยได้ผ่านการปฏิรูปทางการเมืองไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สภาวะแวดล้อมทางการเมืองที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ย่อมมีผลกระทบต่อทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมที่มีต่อระบบการเมืองไทยของนักเรียนนายร้อยทหารบกเหล่านี้

1.5 แนวความคิดทางทฤษฎี

ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกมีแนวความคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 แนวความคิด คือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง โดยที่วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นระบบย่อยของระบบวัฒนธรรมทั้งหมด ดังนั้นจึงมีสาระพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิตทางการเมืองของสมาชิกในสังคม ซึ่งจะมีความสอดคล้องกับทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมือง ของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยประการสำคัญที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกในสังคม และเป็นตัวการที่ทำให้รูปแบบและลักษณะของระบบการเมืองในแต่ละสังคมแตกต่างกันไป

2. แนวความคิดเกี่ยวกับการอบรมกล่อมเกลาหรือการเรียนรู้ทางการเมือง โดยที่วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นผลมาจากการสะสมการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล กลุ่มบุคคล จนถึงประชาชาติ การเรียนรู้และประสบการณ์ที่สะสมนี้ก่อให้เกิดความรู้สึก ความคิด ตลอดจนพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลโดยเฉพาะต่อการเมือง จากกำเนิดของการเรียนรู้และจากประสบการณ์ที่ต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการเกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ต่างกันด้วย วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ทางการเมืองทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมืองและไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมืองโดยตรง วัฒนธรรมทางการเมืองไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้หรือการสะสมประสบการณ์ในเพียงช่วงเวลาหนึ่งเวลาใดของชีวิตคนเท่านั้น แต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคลตลอดไป

1.6 สมมุติฐานในการวิจัย

เป็นที่น่าสนใจว่า ปัจจุบันนักเรียนนายร้อยทหารบกมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศที่มีการปฏิรูปไปแล้วหรือไม่ นักเรียนนายร้อยทหารบกเหล่านี้มีแนวความคิด ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างไร เกื้อกูลให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม เอื้ออำนวยต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยมากน้อยเพียงใด ในการศึกษานี้จึงได้ตั้งสมมุติฐานในการวิจัยไว้ 2 ประการด้วยกัน คือ

1. ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม
2. ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบัน เป็นผลมาจากตัวการต่าง ๆ ในการกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

1.7 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบสำรวจ (survey research) เพื่อศึกษาลักษณะและแบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ ทางการเมืองของประชากรวิจัย ซึ่งได้แก่ นักเรียนนายร้อยทหารบกที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 5 ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าทั้งหมดโดยไม่ทำการสุ่มตัวอย่าง เพื่อไม่ให้มีประชากรที่ศึกษาหน่วยใดหน่วยหนึ่งที่มีลักษณะของทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม แนวความคิด และกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีลักษณะน่าสนใจ หลุดรอดไปจากการศึกษาในครั้งนี้ การหลุดรอดไปก็เนื่องมาจากกระบวนการในการสุ่มตัวอย่างนั่นเอง ดังนั้น การสำรวจจึงทำโดยการแจกแบบสอบถามให้กับนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 จำนวน 143 คน ทำการตอบแบบสอบถาม แล้วทำการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ตอบกลับมา เพื่อไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ส่วนวิธีดำเนินการศึกษา ซึ่งได้แก่ การสร้างแบบสอบถาม การทดสอบแบบสอบถาม การเก็บข้อมูล การพิจารณาตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไปในบทที่ 4 และบทที่ 5

1.8 นิยามศัพท์สำคัญที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อช่วยให้มีความเข้าใจที่ชัดเจนและสะดวกแก่การศึกษาเรื่องต่าง ๆ ของวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้สมควรที่จะได้ทราบถึงคำนิยามของศัพท์สำคัญบางคำที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ

โรงเรียนนายร้อย จปร. หมายถึง โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

นักเรียนนายร้อย หมายถึง นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในปีการศึกษา 2545

วัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) หมายถึง แบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลหรือประชาชนในแต่ละประเทศ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อระบบการเมืองและการปกครองของประเทศนั้น ๆ

การเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมืองซึ่งในทางรัฐศาสตร์แล้วจะหมายถึงกระบวนการนำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่

ประชาชน¹ จะทำให้บุคคลมีทัศนคติหรือมีความรู้สึกต่อระบบการเมืองนั้น ๆ ดังนั้น การเรียนรู้ทางการเมืองจึงเป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองเอาไว้ เป็นกระบวนการที่จะทำให้พลเมืองของประเทศมีความรู้ในเรื่องของการเมือง การปกครองประเทศ ก่อให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิด ชอบพอ เกลียดชัง หรือนิ่งเฉยต่อการเมือง²

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

การศึกษาในเรื่องนี้ จะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการในการที่จะช่วยชี้ให้เห็นถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก และความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวกับตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย รวมทั้งทำให้ทราบถึงอุดมการณ์ ความสำนึกทางการเมือง และแนวโน้มของพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลเหล่านี้ด้วย

นอกจากนั้นการศึกษาในเรื่องนี้ ยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไข ทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ไม่สอดคล้องกับวิถีทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ข้อมูลที่ได้จากการทำการศึกษาในเรื่องนี้ จะเป็นแหล่งความรู้ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการปรับแก้และพัฒนาเกี่ยวกับการให้การเรียนรู้ทางการเมืองไม่เพียงแต่นักเรียนนายร้อย นักเรียนนายเรือ และนักเรียนนายเรืออากาศเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์กับการให้การเรียนรู้ทางการเมืองกับนิสิตนักศึกษาที่ทำการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทยในสถาบันต่าง ๆ ด้วย การปรับแก้และพัฒนาทางการเมืองที่กล่าวแล้ว จะมีอิทธิพลในการถ่ายทอดความรู้สึก แนวความคิด และพฤติกรรมในลักษณะที่มีความเป็นประชาธิปไตยให้กับนักเรียนนายร้อยทหารบกซึ่งกำลังจะจบการศึกษาออกไปเป็นนายทหารหลักของกองทัพไทย ซึ่งจะมีโอกาสต่อไปในการเป็นชนชั้นนำทางการเมืองของประเทศ ดังนั้นการศึกษาในเรื่องนี้ จึงน่าจะมีความสำคัญและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการเมืองในวิถีทางประชาธิปไตยของประเทศอีกด้วย

¹Gabriel A.Almond and G. Bingham Powell Jr., *Comparative Politics : A Developmental Approach* (Boston: Little Brown, 1966), pp. 64 – 72.

²สุจิต บุญบงการ, “นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย” *วรรณไวทยาการ รัฐศาสตร์ โคร่งการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช 2514), หน้า 10.

1.10 การเสนอเรื่อง

ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก จะได้ทำการเสนอรายงานการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 5 บท เรียงไปตามลำดับดังนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ สรุปลักษณะแนวคิดทางทฤษฎี สมมุติฐาน และขอบเขตของการวิจัย นิยามศัพท์สำคัญ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

บทที่ 2 กล่าวถึงทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา กล่าวคือ ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง และการเรียนรู้ทางการเมือง แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักการประชาธิปไตย ทศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย แนวความคิดที่เกี่ยวกับบทบาท วัฒนธรรม ความสำนึกทางการเมือง สถานภาพทางสังคมและการเมืองของทหาร

บทที่ 3 กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รวมไปถึงอิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ที่มีต่อวัฒนธรรมทางการเมือง

บทที่ 4 กล่าวถึงวิธีในการดำเนินการวิจัย การรวบรวมผลการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของนักเรียนนายร้อยทหารบก ในเรื่องสถานภาพและลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก

บทที่ 5 กล่าวถึงผลการศึกษาวิจัยและการวิเคราะห์ผลการศึกษา ในกรณีของตัวการต่าง ๆ 10 ตัวการที่อาจมีอิทธิพลต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบก

บทที่ 6 เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก มีทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องและใช้ประกอบในการศึกษา ดังนี้ คือ

- 2.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง
- 2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง
- 2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย
- 2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย
- 2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย
- 2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับ บทบาท วัฒนธรรม และความสำนึกทางการเมืองของทหารไทย
- 2.7 สถานภาพทางสังคมและการเมืองของทหารไทย

2.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

การที่จะเข้าใจระบบการเมืองการปกครองและกิจกรรมทางการเมืองของสังคมใดสังคมหนึ่ง ให้เห็นเด่นชัดว่าเป็นไปในแนวทางใด จะต้องมีความเข้าใจถึงสิ่งที่เบ็ดเสร็จ คือ ทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมือง หรืออาจกล่าวได้ว่า คือ วัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคมนั้น ความเข้าใจในวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคมจะทำให้เราทราบถึง ความสนใจ ความรู้สึก แนวความคิด อุดมการณ์ และแนวโน้มของพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมนั้น ดังนั้นจึงมีความสำคัญที่จะเข้าใจถึงความหมาย ทฤษฎี และแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

คำว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” ได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1956 โดย เกเบรียล อัลมอนต์ โดยนำเอาคำว่า “วัฒนธรรม” ซึ่งเป็นคำที่มีความสำคัญในการศึกษาทางมานุษยวิทยา มาใช้เพื่อทำการวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น คำว่า “วัฒนธรรม” นี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคำว่า “อุดมการณ์ทางการเมือง” “มติมหาชน” และ “เอกลักษณ์ของชาติ” มานานแล้ว แต่อัลมอนต์ ได้นำเอาคำนี้มาปรับใช้ในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ เพื่อที่จะสามารถศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกในสังคมการเมืองได้อย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น โดยได้บัญญัติศัพท์ใหม่ขึ้นมาใช้ เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” ตามความคิดของอัลมอนต์ ระบบการเมืองทุก ๆ ระบบจะต้องประกอบขึ้นด้วย “วัฒนธรรมทางการเมือง” ซึ่งมีลักษณะเป็นตัวแปรอิสระ มีหน้าที่ “เชื่อมโยง” “การเมืองในระดับ

จุลภาค” เข้ากับ “การเมืองในระดับมหภาค” อัลมอนต์ ได้ทำการศึกษาในเรื่องนี้ร่วมกับซิดนีย์ เวอร์บา (Almond and Verba)¹ และได้ลงความเห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของสมาชิกในระบบการเมือง จะช่วยให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและแรงจูงใจที่สมาชิกสังคมมีต่อระบบการเมืองและต่อผู้นำทางการเมือง รวมทั้งจะช่วยให้ทราบถึงองค์ประกอบและการปฏิบัติงานที่เป็นระบบของสังคมการเมืองได้ ทั้งนี้ อัลมอนต์ และเวอร์บาได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาเอาไว้ว่า จิตวิทยาการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการปฏิบัติหน้าที่ของระบบการเมือง เพราะจิตวิทยาการเมืองจะช่วยให้เห็นทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลและรวมทั้งของระบบย่อยด้วย ดังนั้น ในการศึกษาเกี่ยวกับระบบการเมืองในเชิงเปรียบเทียบจึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกัน หรือขัดแย้งกันระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองกับโครงสร้างทางการเมืองด้วย

อัลมอนต์² ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” ว่า หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองหรือความโน้มเอียงที่บุคคลมีต่อวัตถุ หรือพฤติกรรมทางการเมืองที่เฉพาะเจาะจงบางประการ ซึ่งได้แก่ ทัศนคติ ที่บุคคลมีต่อระบบการเมือง และต่อองค์ประกอบหรือต่อระบบย่อยของระบบการเมือง และทัศนคติที่บุคคลมีต่อบทบาททางการเมืองของตนเองภายในระบบสังคมด้วย

ลูเซียน พาย³ ได้เสนอความเห็นที่ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ทัศนคติ ความเชื่อ และความรู้สึกร่วมกันที่ช่วยให้บุคคลสามารถรู้ถึงความหมายของปรากฏการณ์ทางการเมือง และช่วยให้บุคคลสามารถจัดลำดับความสำคัญของกระบวนการทางการเมืองได้ วัฒนธรรมทางการเมืองจะช่วยให้เกิดกฎเกณฑ์ที่จะนำมาใช้กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองและควบคุมให้บุคคลยอมรับในกติกาของสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองจึงประกอบขึ้นด้วยอุดมคติทางการเมืองกับปทัสถานที่บุคคลในระบบการเมืองยอมรับ และได้นำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามจริงด้วย ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นที่รวมทางจิตใจของสมาชิกในสังคมทุก ๆ คน และประวัติศาสตร์ของระบบการเมืองเกี่ยวกับการบริหารและการปกครองรัฐด้วย

¹ Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Boston: Little Brown and Company, 1965), pp. 215-222.

² Gabriel A. Almond and Bingham G. Powell, Comparative Politics: A Developmental Approach (Boston : Little Brown and Company, 1966), pp. 50 – 52.

³ Lucian W. Pye, Politics, Personality and Nation – Building: Burma's Search for Identity (New Haven and London : Yale University Press, 1967), pp. 121 – 124.

อัลมอนด์ และ เพาเวลล์⁴ ให้ความเห็นว่า วัฒนธรรมทางการเมืองคือแบบกระสวน (pattern) ของทัศนคติและทิศทางของความคิด (orientation) ทั้งหลายของคนแต่ละคนที่มีต่อการเมือง แบบกระสวนความคิดนี้เป็นสิ่งที่สมาชิกของระบบการเมืองหนึ่ง ๆ มีอยู่ร่วมกัน

โดยสรุปเราอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองคือแบบกระสวนหรือชุดของทัศนคติ ทิศทางของความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของคนแต่ละคนที่มีต่อการเมืองซึ่งประกอบด้วยระบบการเมือง ผู้แสดงบทบาททางการเมือง กระบวนการทางการเมือง และส่วนอื่น ๆ ของระบบการเมือง แบบกระสวนนี้เป็นสิ่งที่สมาชิกของระบบการเมืองส่วนใหญ่มีอยู่ร่วมกัน⁵

จากคำนิยามข้างต้นอาจเห็นได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะต่างจากความหมายของวัฒนธรรมในแง่กว้าง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงหรือเป็นทำนองเดียวกับวัฒนธรรมในความหมายอย่างแคบ กล่าวคือเป็นการมองวัฒนธรรมในแง่แบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมร่วมกัน ซึ่งเป็นเสมือนแผนที่ของจิตใจซึ่งชี้ทางให้แก่คนแต่ละคนในการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม โดยวัฒนธรรมทางการเมืองจะวางแนวทางในการควบคุมพฤติกรรมทางการเมืองให้คนแต่ละคน และจะวางโครงสร้างของค่านิยมและการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลให้แก่คนส่วนใหญ่ในสังคม⁶

วัฒนธรรมทางการเมืองมีพื้นฐาน มาจากวัฒนธรรมของสังคมที่รองรับระบบการเมืองหนึ่ง กล่าวคือ ในสังคมหนึ่งมีการจัดระบบการเมืองขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบของสังคม และภายใต้การปฏิบัติตามระบบการเมืองที่มีนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเกิดขึ้น นั่นหมายความว่า วัฒนธรรมของสังคมกับวัฒนธรรมทางการเมืองมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมของสังคมเป็นฐานรองรับวัฒนธรรมทางการเมือง ฉะนั้นก่อนที่จะกล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองจึงควรจะต้องกล่าวถึงวัฒนธรรมของสังคมก่อน วัฒนธรรมของสังคมหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “วัฒนธรรม” นั้น เป็นผลจากการสร้างและสะสมสิ่งที่บุคคลในสังคมนั้นเห็นว่าดีงามและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยเฉพาะในการคงอยู่และการพัฒนาสังคมนั้น สิ่งที่ถูกรสร้างและสะสมเหล่านี้ถูกส่งต่อกันมาจากคนในรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดเป็นการยอมรับของคนทั่วไปในเวลาต่อมาว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นของที่ดีงามและเป็นประโยชน์ ถึงแม้ว่าจะไม่ทราบเหตุผลหรือความเป็นมาของสิ่งเหล่านั้นก็ตาม สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์เหล่านี้ในที่สุดถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังที่กล่าวกันว่าถ้าขาดสิ่งนั้นแล้วสังคมนั้นก็จะสูญเสียลักษณะบางประการของตนไป

⁴ Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., Comparative Politics: A Developmental Approach, p.32.

⁵ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, การวิเคราะห์ระบบการเมือง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 50.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

สิ่งที่ตั้งงามและเป็นประโยชน์แก่สังคมนี้เรียกว่า “วัฒนธรรม” อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ แต่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้นจะต้องใช้เวลาานาน เพราะกว่าที่วัฒนธรรมนั้นจะถูกสร้างและพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมก็ใช้เวลาานานเช่นกัน นอกจากนี้การสร้างหรือพัฒนาวัฒนธรรมของคนในสังคมยังปรากฏอยู่ในกิจกรรมและสถาบันต่าง ๆ ของสังคมอย่างกว้างขวางและสลับซับซ้อน โดยไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขได้ง่ายภายในเวลาสั้น ๆ สำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานของวัฒนธรรมของสังคมก็มีลักษณะเช่นเดียวกันในเรื่องของการสร้างและการพัฒนาจนถึงการเปลี่ยนแปลง⁷

วอลเตอร์ เอ โรเซนบาม⁸ แบ่งองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 มิติ คือ

1. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐบาล
2. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับบุคคลอื่นในระบบการเมือง
3. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองของตนเอง

1. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐบาล เป็นท่าทีหรือทัศนคติที่สะท้อนความคิด ความรู้สึก และการกระทำของบุคคลในแต่ละประเทศต่อโครงสร้างของรัฐบาล กล่าวคือ เป็นการสนองตอบของประชาชนต่อสถาบันต่าง ๆ ของรัฐ เช่น ระบบราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ กองทัพ เป็นต้น กรณีที่ประชาชนมีความคิด ความรู้สึกอย่างหนึ่งต่อสถาบันของรัฐย่อมจะส่งผลให้พวกเขาสนองตอบด้วยการกระทำในลักษณะที่สอดคล้องกันต่อสถาบันเหล่านั้น

2. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับบุคคลอื่นในระบบการเมือง เป็นท่าทีหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในระบบการเมืองเดียวกัน ความรู้สึกและความคิดของบุคคลที่มีต่อกันนี้แสดงถึงเอกลักษณ์ทางการเมืองของพวกเขาโดยปริยาย กล่าวคือ เอกลักษณ์ทางการเมืองเป็นความสำนึกหรือความรู้สึกร่วมกันต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลในสังคมยอมรับและยึดถือร่วมกัน เช่น ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ดินแดน ภาษา เป็นต้น

3. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองของตนเอง เป็นท่าทีหรือทัศนคติของบุคคลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของตนเอง กล่าวคือ บุคคลมีความสามารถในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในทางการเมืองได้หรือไม่เพียงใด ความสามารถนี้สะท้อนถึงความรู้ความเข้าใจของบุคคลนั้นต่อกระบวนการทางการเมือง กรณีที่บุคคลสามารถผลักดันการเมืองให้เป็นไป

⁷ กนก วงศ์ตระหง่าน, เอกสารการสอนชุดวิชา วิวัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 11 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542), หน้า 591.

⁸ Walter A. Rosenbaum, *Political Culture* (New York: Praeger Publishers, 1975), อ้างใน กนก วงศ์ตระหง่าน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 592.

ตามที่ตนต้องการได้สูงและแต่ละคนก็มีความสามารถนี้ไม่ต่างกันมากนัก ย่อมจะส่งผลให้ประชาชนเกิดความรู้สึกและทำที่ที่ดีต่อระบบการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นผลจากการสะสมการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล กลุ่มบุคคล จนถึงประชาชาติ การเรียนรู้และประสบการณ์ที่สะสมนี้ก่อให้เกิดความรู้สึก ความคิด ตลอดจนพฤติกรรมหรือการกระทำของตนโดยเฉพาะต่อการเมือง เช่น เหตุการณ์ทางการเมือง ผู้นำทางการเมือง สัญลักษณ์ทางการเมือง เป็นต้น ซิดนีย์ เวอร์บา⁹ แบ่งจุดกำเนิดของวัฒนธรรมทางการเมืองโดยอาศัยการเรียนรู้ทางการเมืองของคนออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การเรียนรู้และประสบการณ์จากสิ่งที่ไม่ใช่การเมือง แต่ส่งผลต่อการหล่อหลอมความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมต่อสิ่งที่เป็นการเมือง แหล่งของการเรียนรู้เริ่มตั้งแต่ ครอบครัว โรงเรียนหรือสถานศึกษา เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมวิชาชีพ ตลอดจนสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่

2. การเรียนรู้และประสบการณ์ที่เกิดจากประสบการณ์หรือการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับรายงานทางการเมืองที่อาจจะเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงทางการเมืองหรือการรับข่าวสาร การติดต่อกับการเมือง เช่น การอ่าน การศึกษาค้นคว้า การรับฟังเรื่องราวทางการเมือง เป็นต้น การเรียนรู้เหล่านี้มีส่วนต่อการสร้างความทรงจำทางการเมืองให้แก่บุคคลที่จะส่งผลต่อการก่อกำเนิดวัฒนธรรมทางการเมืองให้แก่บุคคลนั้นต่อไป

กำเนิดของวัฒนธรรมทางการเมืองมาจากการสะสมการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคลต่อการเมือง จากกำเนิดของการเรียนรู้และจากประสบการณ์ที่ต่างกันย่อมส่งผลต่อการเกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ต่างกันด้วย กล่าวคือ ผลจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์จากเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น การเรียนรู้และประสบการณ์จากครอบครัว โรงเรียน หรือเพื่อน เป็นต้น ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการหล่อหลอมคุณค่าทางการเมือง (political value) ของบุคคล เช่น การอบรมสั่งสอนภายในครอบครัว ให้เคารพต่อสิทธิอำนาจ (authority) ต่อสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น หรือความรับผิดชอบต่อหน้าที่และกฎเกณฑ์หรือกติกา เป็นต้น การหล่อหลอมให้เกิดคุณค่าเหล่านี้ของบุคคลตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ย่อมจะส่งผลให้เกิดคุณค่าทางการเมืองแก่บุคคลนั้นในเรื่องดังกล่าว ตัวอย่างเช่น เด็กที่เติบโตภายในครอบครัวที่พ่อแม่ให้สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมาตลอด เมื่อเด็กคนนั้นเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ เด็กนั้นจะเป็นผู้ใหญ่ที่เห็นความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองได้ง่าย¹⁰

⁹ Lucian W. Pye and Sidney Verba, eds., *Political Culture and Political Development*, (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1967), pp. 7 – 10.

¹⁰ กนก วงศ์ตระหง่าน, เอกสารการสอนชุดวิชาวิวัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 11 สาขาวิชาศิลปศาสตร์, หน้า 591 – 592.

สำหรับการเรียนรู้และการสะสมประสบการณ์จากความสัมพันธ์กับการเมือง ซึ่งเป็นอีกจุดกำเนิดหนึ่งของการเกิดและพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคล กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ตั้งแต่เด็กที่ยังไม่มีประสบการณ์ภายในกระบวนการทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์จากกระบวนการทางการเมืองโดยตรงได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ทศนคติของบุคคลหนึ่งต่อรัฐบาลของบุคคลนั้นย่อมจะส่งผลกระทบต่อทัศนคติของคณนั้นต่อรัฐบาลด้วย ไม่ว่าการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองในวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่จะสอดคล้องหรือขัดแย้งกันก็ตามผลของกระบวนการหล่อหลอมนี้จะส่งผลต่อการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางการเมืองต่อไป

ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองไม่ได้ถือกำเนิดมาจากการเรียนรู้หรือการสะสมประสบการณ์ในเพียงช่วงเวลาหนึ่งเวลาใดของชีวิตคนเท่านั้น แต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคลตลอดไป นั้นหมายความว่าวัฒนธรรมทางการเมืองสามารถที่จะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงได้¹¹

วัฒนธรรมทางการเมืองกับความโน้มเอียงทางการเมือง

อัลมอนด์ และ เวอร์บา¹² ได้เสนอรูปแบบของความโน้มเอียงทางการเมือง 3 ประเภท ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นอย่างมาก ดังนี้คือ

1) ความโน้มเอียงในการรับรู้ (cognitive orientation) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมือง ความรู้เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของตนเองและของผู้อื่นในระบบการเมือง รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้นำและบทบาทของมวลชนเพื่อที่จะสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ปัจจัยนำเข้า” และ “ผลิตผล” (input – output) ของระบบได้

2) ความโน้มเอียงในเชิงสร้างความรู้สึผูกพัน (affective orientation) หมายถึง ความรู้สึกผูกพันและความรู้สึกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียกับระบบการเมือง ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อบทบาททางการเมืองของตนเอง และความรู้สึกที่บุคคลมีต่อบทบาทและกิจกรรมของผู้อื่นในระบบการเมืองด้วย

3) ความโน้มเอียงในเชิงประเมินคุณค่า (evaluative orientation) หมายถึง การที่บุคคลสามารถใช้ดุลยพินิจในการวิเคราะห์และประเมินพฤติกรรมทางการเมือง รวมถึงการใช้ความสามารถในการตัดสินใจที่จะปฏิบัติการและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของบุคคลและวิเคราะห์กิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งได้ปฏิบัติไปตามจริง การที่บุคคลจะสามารถตัดสินใจได้ก็

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 592.

¹² Gabriel A. Almond and Sidney Verba, *The Civic Culture*, pp. 15-16.

จะต้องได้รับข่าวสาร ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาพร้อม ๆ กับต้องคำนึงถึงอิทธิพลของค่านิยมทางสังคมที่ยอมรับกันในระบบและความรู้สึกส่วนตัวประกอบด้วย

วัฒนธรรมทางการเมืองของคนแต่ละคนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่ตนรู้จักอย่างดีมักจะมีทิศทางของความคิดที่ได้รับมาทั้ง 3 ประการ ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมทางการเมืองต่อการปกครองระบอบเผด็จการ จะแสดงออกในลักษณะของการรู้ว่ามีการปกครองแบบเผด็จการขึ้นและรู้ว่ามีการใช้อำนาจบังคับต่อตนและคนอื่นอย่างไร มีความรู้สึกไม่ชอบระบอบนี้ ต้องการที่จะต่อต้าน และจะประเมินค่าโดยให้เหตุผลว่าที่ไม่ชอบเพราะมีการรุกรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีคนเพียงไม่กี่คนผูกขาดอำนาจเอาไว้ และสามารถใช้อำนาจนั้นโดยพลการเป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ดี วัฒนธรรมทางการเมืองต่อบางสิ่งอาจจะได้รับมาเพียงหนึ่งหรือสองประการเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นกับตัวบุคคลและระดับการพัฒนาของระบบการเมืองนั้น เช่น คนไทยบางคนอาจจะเพียงรู้ว่าใครเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ไม่มีความรู้สึกต่อบุคคลนั้นและไม่อาจประเมินค่าบุคคลนั้นได้¹³

ดังนั้น การจะศึกษาความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคม ก็จะต้องนำเอาความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลในสังคมประเภทต่าง ๆ นี้มาศึกษาเปรียบเทียบกัน โดยใช้ความรู้ที่บุคคลมีต่อ “วัตถุประสงค์ทางการเมือง” ซึ่งได้แก่ โครงสร้างทางการเมือง บทบาททางการเมืองของผู้ผู้นำ และความรู้เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและกฎข้อบังคับต่าง ๆ มาเป็นเกณฑ์การตัดสินใจเพื่อที่จะสามารถนำเอาวัฒนธรรมและความโน้มเอียงทางการเมืองต่าง ๆ เหล่านั้นมาเปรียบเทียบและตีความให้เป็นวัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละสังคมได้

ที่มาของวัฒนธรรมทางการเมือง

สมาชิกของระบบการเมืองแต่ละระบบจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใดนั้น โดยทั่วไปแล้วเป็นผลจากกระบวนการเรียนรู้ (socialization process) ที่ได้รับมาตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ซึ่งอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ¹⁴

ระดับแรก เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทั่วไป ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง ในขั้นนี้คนแต่ละคนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของค่านิยมของวัฒนธรรมในสังคมนั้น ได้รับรู้โดยอ้อมเกี่ยวกับค่านิยมทางการเมืองพื้นฐานบางอย่าง ตัวที่ทำหน้าที่ให้การอบรมเรียนรู้ที่สำคัญในระดับนี้ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน สถาบันทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งบุคคลได้เรียนรู้ในวัยเด็ก

สิ่งสำคัญที่เด็กได้เรียนรู้ก็คือ สภาพของอำนาจอันชอบธรรม เช่นรู้ว่าถ้าตนทำผิด พ่อแม่ก็มีอำนาจในการเขียนตีได้ ความเชื่อถือไว้วางใจผู้อื่น เช่น สภาพของครอบครัวในอิตาลีสอนให้เด็ก

¹³ อนุสรณ์ ลิมมณี, การวิเคราะห์ระบบการเมือง, หน้า 52.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54-55.

ไม่ไว้วางใจผู้อื่นที่ไม่อยู่ในครอบครัวของตน นอกจากนี้เด็กยังเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของตนเองว่าเป็นอย่างไร ตนสามารถควบคุมมันได้หรือไม่ สิ่งที่เราเรียนรู้เหล่านี้จะมีผลต่อทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในทางการเมืองในภายหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไว้วางใจต่อผู้อื่น หรือความเชื่อถือผู้อื่น มีผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ซึ่งระบบการเมืองบางระบบไม่มีลักษณะเช่นนี้ ตัวอย่างเช่น ในพม่าเด็กได้รับการเรียนรู้ในขั้นต้นให้ไม่เชื่อถือและให้มีความสงสัยผู้อื่นอยู่เสมอ ผลที่ตามมาก็คือคนพม่าไม่ให้ความเชื่อถือแก่สถาบันทางการเมืองและตัวบุคคลทางการเมืองแต่อย่างใด และนิยมการแก้ปัญหาโดยวิธีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง

ระดับที่สอง เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพชีวิตทางการเมืองโดยเฉพาะ กล่าวคือ เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง บทบาท ตัวบุคคล และระบอบการเมืองซึ่งได้มาโดยการสังเกตและรับรู้โดยตรง ในระดับนี้มักจะได้รับการเรียนรู้จากพรรคการเมือง สื่อมวลชน และกระบวนการทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง เป็นต้น ความรู้สึก ทัศนคติ และค่านิยมทางการเมืองขั้นลึกซึ้งซึ่งจะเกิดขึ้นในระดับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ในทางการเมือง

โดยปกติถ้าเนื้อหาของสิ่งที่คนแต่ละคนได้เรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ในระดับแรก (primary socialization) สอดคล้องกันกับสิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ในระดับที่สอง (secondary socialization) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองโดยตรง จะทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองมีความมั่นคงและได้รับการยอมรับจากสมาชิกในระบบการเมืองมากยิ่งขึ้น ระบบการเมืองที่มีสภาพเช่นนี้ได้แก่ ญี่ปุ่น และอังกฤษ ในทางตรงข้ามถ้าเนื้อหาของสิ่งที่ได้รับการเรียนรู้ระดับแรกในวัยเด็กขัดแย้งกันหรือไม่สอดคล้องกันกับสภาพความเป็นจริงทางการเมืองที่ได้เรียนรู้ในระดับต่อมา จะทำให้ระบบการเมืองมีแนวโน้มที่จะตึงเครียดและขาดเสถียรภาพ ลักษณะเช่นนี้มักจะพบในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายซึ่งนำเอาโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองแบบใหม่เข้ามาโดยที่สิ่งเหล่านั้นขัดแย้งกับสิ่งที่เรียนรู้มาในวัยเด็กของคนส่วนใหญ่¹⁵

อย่างไรก็ตามความไม่สอดคล้องระหว่างการเรียนรู้ในสองระดับนั้นไม่ได้นำไปสู่การไร้เสถียรภาพเสมอไป ในบางระบบลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งเอื้ออำนวยต่อระบอบการปกครองที่มีอยู่ เช่น ในสหรัฐ การเรียนรู้ในระดับแรกที่มีแนวโน้มที่จะทำให้คนแต่ละคนมีทัศนคติต่อชีวิตในแง่ดี และเชื่อใจผู้อื่น แต่กระบวนการเรียนรู้ในระดับต่อมานั้นเน้นลักษณะการไม่ไว้วางใจต่อผู้ที่มีบทบาททางการเมือง จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นการวิพากษ์วิจารณ์

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

วิธีการปฏิบัติทางการเมืองอยู่เสมอ ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อและศรัทธาวิธีการแก้ไขสถานการณ์ปัจจุบันโดยวิธีการปฏิรูปอย่างค่อยเป็นค่อยไป¹⁶ เป็นต้น

นอกจากกระบวนการเรียนรู้ทั้งสองระดับที่กล่าวมาแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองอาจจะได้รับมาจากปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งมีส่วนหล่อหลอมให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่¹⁷

สภาพของวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต อาจจะมีส่วนกำหนดระดับของความจงรักภักดีของคนที่มีต่อระบบการเมือง รวมทั้งเสถียรภาพทางการเมืองในปัจจุบัน ในประเทศอังกฤษการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบบพีวัดลมาเป็นราชาธิปไตย และเป็นประชาธิปไตยในที่สุดได้ดำเนินไปโดยสันติ ทำให้เกิดวัฒนธรรมการเมืองที่เน้นการประนีประนอมการต่อรองกัน ขณะที่ฝรั่งเศสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมักจะใช้วิธีการรุนแรงในรูปของการปฏิวัติ ทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะของการแตกแยก (fragmented) ซึ่งเป็นการขัดแย้งกันอย่างรุนแรง

สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพของภูมิอากาศ ทรัพยากร ขนาดของประเทศ ความใกล้หรือไกลฝั่งทะเล ฯลฯ อาจจะมีส่วนก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองบางอย่างขึ้น ตัวอย่างเช่น อังกฤษเป็นประเทศเล็กและเป็นเกาะ การติดต่อระหว่างส่วนต่าง ๆ ของประเทศเป็นไปอย่างทั่วถึง ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวจึงมีมาก และทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นผลประโยชน์ของชาติมากกว่าท้องถิ่น ในทางตรงกันข้ามสหรัฐอเมริกาซึ่งมีดินแดนกว้างขวางมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นผลประโยชน์ของท้องถิ่นมากกว่า

สภาพโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม สังคมที่เป็นสังคมเมืองและมีการพัฒนาอุตสาหกรรมมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าสังคมที่มีลักษณะเป็นแบบชนบทและเป็นสังคมเกษตรกรรม

ขนบธรรมเนียมและประเพณีทางการเมือง ลักษณะของประเพณีหรือธรรมเนียมทางการเมืองบางอย่างซึ่งอาจจะแสดงออกมาในรูปสัญลักษณ์ เช่น ธงชาติ ดนตรี เพลงชาติ งานพิธี วันชาติ วันสำคัญต่าง ๆ รวมทั้งพิธีกรรมบางอย่าง จะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความรู้สึกและทัศนคติบางอย่างขึ้นซึ่งเป็นผลทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละระบบการเมืองมีความแตกต่างกันออกไปบ้างไม่มากนัก

¹⁶ Lucian W. Pye, "Political Culture" in David L. Sills, ed., *International Encyclopedia of the Social Sciences Vol.12* (New York: Macmillan and Free Press), p.219

¹⁷ อนุสรณ์ ลิมมณี, *การวิเคราะห์ระบบการเมือง*, หน้า 56.

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

อัลมอนด์ และเวอร์บา¹⁸ ได้ทำการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 รูปแบบ โดยได้ใช้ปัจจัยเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมืองและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมาใช้เป็นกรอบในการพิจารณา ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบจำกัดวงแคบ (parochial political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่พบในสังคมที่ล้าหลัง เช่น สังคมของชนเผ่าดั้งเดิมในแอฟริกาที่ไม่มีการจำแนกบทบาทและหน้าที่ทางการเมืองออกจากกันอย่างชัดเจน ผู้นำผูกขาดการใช้อำนาจ จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมือง ไม่รู้หรือรู้หนากับเหตุการณ์ทางการเมือง ไม่รับรู้ในการปฏิบัติงานของสถาบันทางการเมือง ไม่สนใจใยดีและไม่คิดว่าตนเองควรมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้มักปรากฏในสังคมจารีตประเพณีหรือเผ่าชนที่มีการปกครองอย่างเรียบง่าย ไม่สลับซับซ้อน เนื่องจากประชาชนไม่มีความผูกพันต่อระบบการเมือง รวมทั้งมิได้ตั้งความหวังหรือเรียกร้องเอากับผู้นำทางการเมือง ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบจำกัดวงแคบดังกล่าวนี้ มักจะไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะที่เรียกร้องเอาผลประโยชน์จากระบบการเมือง หรือให้การสนับสนุนต่อระบบการเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (subject political culture) เป็นลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่พบในสังคมที่มีการพัฒนาก้าวหน้ากว่าในแบบแรก ประชาชนมีการเรียนรู้ทางการเมืองค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในการรับรู้ถึงนโยบายและการปฏิบัติงานของรัฐบาล ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองโดยทั่วไปและยอมรับในการใช้อำนาจของรัฐบาลและผู้นำ แต่ในด้านการเข้ามามีส่วนร่วมจะมีอยู่ในระดับต่ำ เว้นเสียแต่จะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะที่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลเท่านั้น ประชาชนส่วนใหญ่จึงไม่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและไม่รู้สึกว่าคุณเองมีความสำคัญต่อการดำเนินนโยบายหรือสามารถมีอิทธิพลต่อผู้นำหรือต่อกระบวนการทางการเมืองได้

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (participant political culture) เป็นลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่พบในสังคมที่มีการพัฒนาทางการเมืองที่เจริญก้าวหน้า ประชาชนมีการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองในทุก ๆ ด้าน จนสามารถสร้างความเข้าใจและความเชื่อถือในระบบการเมืองและผู้นำทางการเมืองได้ การที่ประชาชนได้รับรู้เกี่ยวกับนโยบายการบริหารและโครงสร้างการปกครองต่าง ๆ นี้ ได้ช่วยให้เกิดความกระตือรือร้นและเกิดความสนใจที่จะเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในทางการเมือง ประชาชนส่วนใหญ่จะมีความรู้สำนึกว่าตนเองมีความสำคัญ มีความหมายและสามารถมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจของรัฐได้ ดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมทาง

¹⁸ Gabriel A. Almond and Sidney Verba, *The Civic Culture*, pp.11-19.

การเมืองของประชาชนจึงก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันต่อระบบ เนื่องจากการมีบทบาทอาจก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มตนเอง

จากสภาพการณ์ที่เป็นจริงนั้น ระบบการเมืองจะประกอบไปด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันไปมากมาย ส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 ประเภทนี้ เมื่อสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมทางการเมืองแบบจำกัดวงแคบ อาจต้องปรับตัวให้เข้ากับแนวโน้มเชิงทางการเมืองในรูปแบบใหม่อยู่เสมอ และจะทำการผสมผสานกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ที่แพร่กระจายเข้ามา เมื่อสังคมพัฒนามากขึ้น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะเข้มแข็งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ และจะไม่เข้าไปแทนที่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบจำกัดวงแคบและแบบไพร่ฟ้า แต่จะทำการผสมผสานกัน ซึ่งจะมีผลให้กลุ่มบุคคลที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมและแบบไพร่ฟ้ามีลดน้อยลง ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างสังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ต่างกันจึงมีเพียงว่าสังคมใดจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่โน้มเอียงไปในรูปแบบใดมากกว่ากันเท่านั้น¹⁹

เนื้อหาสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง

การพิจารณาให้ครอบคลุมถึงสาระสำคัญหรือปัญหาสำคัญของระบบการเมืองที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งหมดนั้นย่อมจะเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาเฉพาะส่วนสำคัญของระบบการเมืองอันเป็นผลมาจากวัฒนธรรมทางการเมือง ก็มีประเด็นที่มีความสำคัญอยู่หลายประการดังนี้²⁰

1. ขอบข่ายและหน้าที่ของการเมือง (scope and function of politics) วัฒนธรรมทางการเมืองจะกำหนดขอบเขตของการเมืองและพรมแดนที่ชอบธรรมว่าเรื่องใดหรือกิจกรรมอันใดเป็นเรื่องการเมือง อยู่ในขอบเขตของการเมืองซึ่งมีผลกระทบต่อมหาชน เรื่องใดหรือกิจกรรมอันใดเป็นเรื่องเอกชนที่คนแต่ละคนจะตกลงหรือจัดการกันเอง นั่นคือ วัฒนธรรมทางการเมืองจะวางขอบข่าย (scope) และกำหนดหน้าที่ (function) ในระบบการเมืองเอาไว้

ในแง่ขอบข่าย วัฒนธรรมทางการเมืองจะวางขอบเขตไว้ 2 ประการ ประการแรกจะกำหนดขอบเขตของผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (scope of participants) ว่าผู้ที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองได้นั้นควรจะมีอายุเท่าไรขึ้นไป ควรเป็นเพศอะไร มีสถานภาพทางสังคมในระดับไหน ได้รับการอบรมหรือมีความรู้อย่างไร ฯลฯ กล่าวคือจะกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับ

¹⁹ กนลา สุขพานิช – ชันทปราบ, เอกสารการสอนชุดวิชา ระบบการเมืองเปรียบเทียบ หน่วยที่ 2 สาขาวิชารัฐศาสตร์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527), หน้า 64 – 65.

²⁰ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, การวิเคราะห์ระบบการเมือง, หน้า 57-62.

การเลือกสรรเข้าไปมีบทบาทในทางการเมือง (political recruitment) นั้นเอง ในสังคมโบราณผู้ที่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองมักจะเป็นผู้มีอาวุโส เป็นเพศชาย มีสถานภาพในสังคมสูง เช่น เป็นหัวหน้าเผ่า เป็นหมอผี บทบาททางการเมืองจะถูกจำกัดให้อยู่ในมือคนเพียงไม่กี่คน ในกรณีประเทศไทยเรื่องเกี่ยวกับการเมืองเรามักจะถือว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่เด็กไม่เกี่ยว ผู้ชายควรมีบทบาทมากกว่าผู้หญิง การเมืองเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจและเป็นพวกเจ้านายไม่ใช่กิจธุระของคนธรรมดา ขณะที่ในสังคมพัฒนาแล้วทุกคนมักจะมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ค่อนข้างจะเท่าเทียมกัน กล่าวคือ ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความกว้างขวางมากขึ้น ในประการที่สอง วัฒนธรรมทางการเมืองจะกำหนดขอบเขตของเรื่องหรือประเด็นทางการเมือง โดยจะให้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าเรื่องใดเกี่ยวข้องกับเมือง ควรให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ด้านนั้นจัดการ เรื่องใดเป็นเรื่องที่เอกชนจัดการเองได้ ในระบบการเมืองที่พัฒนาแล้วขอบเขตระหว่างเรื่องดังกล่าวจะจำแนกออกมาให้เห็นได้ชัดเจนหรือค่อนข้างเด่นชัด ขณะที่ในสังคมที่กำลังพัฒนานั้น การจำแนกระหว่างเรื่องการเมืองกับเรื่องส่วนตัวมีน้อยหรือบางทีแทบจะไม่มีเลย เช่น ในกรณีของฟิลิปปินส์ พบว่าคนฟิลิปปินส์แทบจะไม่ได้แยกเรื่องการเมืองออกจากเรื่องส่วนตัวเลย ประชาชนจะขอร้องสมาชิกรัฐสภา นายกเทศมนตรี และนักการเมืองต่าง ๆ ให้ช่วยเหลือตนเองในเรื่องส่วนตัว เช่น ให้ช่วยหางานให้ทำ ช่วยพาไปหาหมอ ช่วยจ่ายเงินค่าเล่าเรียนบุตร ให้การคุ้มครองหรือแม้แต่ให้ช่วยตัดสินใจปัญหาส่วนตัว ในกรณีของประเทศไทยก็มีลักษณะเช่นนี้ไม่น้อยเหมือนกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็นเหมือนไม้บรรทัดวัดระดับของปัญหาว่า ถ้าความสำคัญของเรื่องในระดับนี้ควรเป็นเรื่องของเอกชน เช่น การที่นาย ข. ไม่ทำงานและไม่มีเงินใช้เป็นเรื่องที่นาย ข. ต้องรับผิดชอบ ถ้าสำคัญอีกระดับหนึ่ง เช่น ปัญหาคนว่างงานที่มีจำนวนมาก ก็เป็นเรื่องที่รัฐบาลต้องเข้ามาดำเนินการ เป็นต้น

ในแง่ของหน้าที่ทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองจะกำหนดว่า กระบวนการทางการเมืองและองค์การหรือสถาบันทางการเมืองควรจะทำหน้าที่อย่างไร มีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องอะไรบ้าง หน่วยงานไหนควรจะรับฟังผู้ที่ทำหน้าที่นั้น ในระบบที่พัฒนาแล้วมักจะแยกองค์การหรือหน่วยงานในการทำหน้าที่แต่ละอย่างให้เห็นได้โดยชัดเจน เช่น รัฐสภามีหน้าที่ออกกฎหมาย ศาลทำหน้าที่พิพากษาคดี เป็นต้น แต่ในระบบที่กำลังพัฒนาหรือสังคมโบราณ การแยกหน้าที่ดังกล่าวไม่ชัดเจน วัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะนี้จะสะท้อนออกมาในรูปของความคาดหวังของคนในสังคมที่มีต่อกระบวนการ สถาบันทางการเมือง และตัวบุคคลว่าใครควรมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องใดอย่างไร

2. แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องอำนาจ (power) และอำนาจอันชอบธรรม วัฒนธรรมทางการเมือง จะให้แนวความคิดเกี่ยวกับสภาพและคุณสมบัติของผู้มีอำนาจและผู้มีอำนาจอันชอบธรรม (authority) โดยจะให้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังต่อไปนี้ (1)หลักพื้นฐานในการแยก

ระหว่างอำนาจกับอำนาจอันชอบธรรม (2) วิธีที่จะเปลี่ยนอำนาจให้เป็นอำนาจอันชอบธรรม หรือเปลี่ยนจากอำนาจอันชอบธรรมมาเป็นอำนาจ (3) ขอบเขตของการใช้อำนาจ (4) ส่วนประกอบของการที่จะมีอำนาจหรืออำนาจอันชอบธรรม เช่น มีกำลังมาก ประชาชนสนับสนุนมีอำนาจตามกฎหมายหรือมีความชอบธรรมด้านศีลธรรม และ (5) ระดับของการแบ่งอำนาจหรืออำนาจอันชอบธรรม ในสังคมที่พัฒนาด้านการเมืองมาก เช่น สหรัฐ อังกฤษ ผู้จะมีอำนาจอันชอบธรรมอาจจะต้องได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน ในสังคมโบราณอาจจะอ้างเทวสิทธิ์เพื่อสร้างอำนาจอันชอบธรรม ในบางระบบการเมือง เช่น จีนคอมมิวนิสต์ รัฐบาลได้รับอำนาจอันชอบธรรมโดยการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จทำให้ประชาชนยอมรับ²¹

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องอำนาจและอำนาจอันชอบธรรมนี้ คนแต่ละคนจะได้รับจากกระบวนการเรียนรู้ในระดับแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากครอบครัวซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละระบบการเมือง ครอบครัวในเอธิโอเปียจะเน้นให้เด็กเชื่อฟังคำสั่งของพ่อแม่อย่างเคร่งครัด พ่อมีอำนาจมากมายและได้รับการเคารพและเชื่อฟังจากลูกโดยไม่มีเงื่อนไข ในทัศนะของชาวเอธิโอเปียผู้ที่เหนือกว่าย่อมมีอำนาจมากกว่า และผู้น้อยต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ในทางตรงกันข้ามเยอรมันตะวันออกในปัจจุบันเมื่อเทียบกับช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พบว่าเด็กให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องอำนาจน้อยลงมาก สิ่งที่ได้เรียนรู้ในวัยเด็กจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดทัศนคติและค่านิยมต่ออำนาจและอำนาจอันชอบธรรมในระบบการเมืองเมื่อบุคคลนั้นเจริญวัยขึ้น

3. ความผูกพันกับชาติ (national identity) และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางการเมือง (political integration) วัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็นตัวการที่สร้างความรู้สึกและความผูกพันกับชาติ โดยความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองนั้น อย่างไรก็ตามความผูกพันดังกล่าวจะมีความมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละระบบการเมือง บางระบบการเมืองประชาชนมีความผูกพันกับชาติน้อยกว่าความผูกพันที่มีต่อท้องถิ่นหรือชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เช่น คนอิตาลีมีแนวโน้มที่จะผูกพันกับภูมิภาคที่ตนอยู่มากกว่าความผูกพันต่อระบบการเมือง ประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในแอฟริกาและเอเชียหลายประเทศประสบกับปัญหาที่ประชาชนในประเทศไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของระบบการเมืองและไม่มีความผูกพันกับความเป็นชาติ เอกภาพของชาติจึงเกิดขึ้นได้ยาก นั่นคือมีภาวะของวิกฤตการณ์ด้านความผูกพัน (identity crises) เกิดขึ้น

ในทำนองเดียวกันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา กลุ่มอาชีพ ฯลฯ ซึ่งมีวัฒนธรรมย่อย (subculture) ของตนเอง จะมีมากน้อยแค่ไหนก็ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมทางการเมือง ในบางประเทศแม้ว่าจะมีกลุ่มย่อยต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีลักษณะความคิด

²¹ Lucian W. Pye, "Political Culture," *International Encyclopedia of the Social Sciences* Vol.12, p.222.

ความเชื่อเฉพาะกลุ่มของตนอยู่ก็ตาม แต่กลุ่มเหล่านั้นสามารถประสานกันได้และมีความรู้สึกเป็นชาติเดียวกันได้ ในทางตรงกันข้าม บางระบบการเมืองกลุ่มย่อยโดยเฉพาะกลุ่มเชื้อชาติหรือศาสนา จะได้รับการดูแลไม่ยอมรับเป็นพวกเดียวกันจากคนส่วนใหญ่ของสังคม ทั้งนี้ เพราะคนส่วนใหญ่ของสังคมมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่ยอมรับผู้ที่มีความแตกต่างไปจากตนและปฏิบัติต่อกลุ่มนั้น ๆ อย่างลำเอียง ทำให้เกิดปัญหาของการก่อการร้ายและการแบ่งแยกดินแดนขึ้นในหลายประเทศ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เกิดการใช้ความรุนแรงขึ้น

4. สถานภาพของการเมืองและนักการเมือง ในแต่ละสังคมประชาชนจะมีทัศนคติต่อการเมืองและนักการเมืองไม่เหมือนกัน บางระบบการเมืองอาจจะมองการเมืองในแง่ดี ขณะที่บางประเทศจะมองการเมืองและนักการเมืองในแง่เป็นสิ่งที่เลวร้าย สกปรก ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว สถานภาพของการเมืองและนักการเมืองในสายตาของประชาชนจะสูงหรือต่ำก็ขึ้นอยู่กับทัศนคติเหล่านั้นด้วย ในบางสังคมเช่น ฟิลิปปินส์มองการเมืองในแง่ของการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง สถานภาพของการเมืองและนักการเมืองจึงตกต่ำ ขณะที่ในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อาชีพนักการเมืองเป็นอาชีพที่มีเกียรติและมีสถานภาพทางสังคมสูง ความแตกต่างในเรื่องนี้เป็นผลจากความไม่เหมือนกันของวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละระบบ

5. การประเมินค่าความสามารถในการปฏิบัติงานทางการเมือง ประชาชนในแต่ละสังคมจะมีมาตรฐานสำหรับวัดความสำเร็จและความสามารถในการทำงานของบุคคลและองค์การทางการเมือง มาตรฐานเหล่านี้จะเป็นอย่างไรนั้นถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น โดยที่วัฒนธรรมทางการเมืองจะให้แนวความคิดในการพิจารณาว่าปัญหานั้นควรจะแก้ได้อย่างไร จึงจะได้รับผลดีมากที่สุด วัฒนธรรมของสังคมโบราณมักจะเน้นการประเมินความสามารถดังกล่าวจากการประกอบพิธีกรรมว่าถูกต้องหรือไม่ เช่น อาจจะมีปัญหาข้าวยากหามากแพ่งว่าเกิดจากผู้นำไม่บูชาผีสงเทวดา ไม่เคารพต่อพระเจ้า เป็นต้น สำหรับสังคมสมัยใหม่จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นเหตุผลในการแก้ปัญหาเป็นสำคัญ

6. ความสมดุลระหว่างความร่วมมือ (cooperation) กับการแข่งขัน (competition) ทางการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการร่วมมือระหว่างกัน ขณะเดียวกันก็เป็นเรื่องของการแข่งขันกันและการขัดแย้งกันด้วย ความสมดุลระหว่าง 2 เรื่องนี้จะถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการเรียนรู้ในขั้นต้น ระบบการเมืองที่คนได้รับการอบรมให้มีความสงสัยไม่ไว้วางใจผู้อื่นมากจะมีลักษณะที่ให้ความสำคัญกับการขัดแย้งและการแข่งขันทางการเมืองกันมากทำให้ความร่วมมือทางการเมืองเกิดขึ้นได้ยาก ระบบการเมืองนั้นก็มีแนวโน้มที่จะขาดเสถียรภาพ ตัวอย่างเช่น อิตาลี และฝรั่งเศส บางระบบการเมืองประชาชนให้ความเชื่อถือกันมาก การร่วมมือจึงเกิดขึ้นได้ง่ายทำให้ระบบการเมืองมีเสถียรภาพสูง อย่างไรก็ตามบางระบบการเมืองก็มีลักษณะทั้งสองอย่างก้ำกึ่งกันอยู่ เช่น คนสหรัฐได้รับการเรียนรู้ในวัยเด็กให้มีความเชื่อใจผู้อื่นและ

ในวัยสูงขึ้นไปก็ได้รับการอบรมให้ไม่ไว้ใจสถาบัน และมีความพยายามตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้มีหน้าที่ทางการเมืองอยู่เสมอ เป็นต้น

7. เสรีภาพและการบังคับ ในแต่ละวัฒนธรรมทางการเมืองจะให้ความสำคัญในเรื่องเสรีภาพและการบังคับไม่เหมือนกัน บางวัฒนธรรมการเมืองมีลักษณะที่เน้นความสำคัญของเสรีภาพมากและไม่ยอมรับการใช้อำนาจบังคับ เช่น วัฒนธรรมทางการเมืองของอังกฤษ ในทางกลับกัน บางวัฒนธรรมการเมืองมีแนวโน้มที่จะยอมรับการใช้อำนาจบังคับควบคุมอย่างเต็มที่

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชน

อัลมอนต์ และเวอร์บา²² ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศประชาธิปไตยต่าง ๆ ในเชิงเปรียบเทียบ โดยได้เก็บข้อมูลและวิเคราะห์หาคุณลักษณะ และประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง และการพัฒนาของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยใน 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมนี อิตาลี และเม็กซิโก ทั้งนี้ อัลมอนต์ และเวอร์บา ได้บัญญัติศัพท์ใหม่ในการวิจัยเรื่องนี้คือคำว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชน” (civic culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นที่รวมของความโน้มเอียงทางการเมืองทั้ง 3 รูปแบบเข้าด้วยกัน คือ บุคคลที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชนนี้จะสามารถเป็นทั้งผู้มีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี ในขณะที่เดียวกันกับที่สามารถเป็นผู้อยู่ใต้ปกครองที่ดีได้ด้วย คือ บุคคลจะมีความเชื่อมั่นตนเองมีความสามารถและมีสิทธิในฐานะพลเมืองที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองและการปกครองได้ เพราะตนจะสามารถมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการเมืองเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันบุคคลนี้จะเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามบทบัญญัติและข้อบังคับทางกฎหมาย รวมทั้งประพฤติตนเป็นพลเมืองดีด้วยเช่นกัน

อัลมอนต์และเวอร์บาได้กล่าวไว้ด้วยว่าแม้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชนจะมีคุณลักษณะพิเศษที่ประกอบขึ้นด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 รูปแบบผสมผสานกันอย่างเหมาะสม แต่เมื่อกาลเวลาได้ผ่านไปและสังคมได้มีการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าขึ้นแล้ว ประชาชนจะมีความโน้มเอียงทางการเมืองที่ต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ ซึ่งจะมีผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบจำกัดวงแคบและแบบไพร่ฟ้าลาดบเทาและอ่อนแอลง ในขณะเดียวกันกับที่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะแข็งแกร่งยิ่งขึ้น เพราะประชาชนส่วนใหญ่จะเกิดความรู้สึกชื่นชอบ ผูกพัน และเชื่อมั่นในระบอบการปกครองและอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

²² Gabriel A. Almond and Sidney Verba, *The Civic Culture*, pp. 29 – 44.

อัลมอนต์และเวอร์บา ได้สรุปผลการศึกษาของตนโดยได้ยืนยันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชนเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมากที่สุด เพราะก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการปกครอง การใช้อำนาจบริหารของรัฐบาลกับการเข้ามีส่วนร่วมและการตอบสนองของประชาชนต่อการปกครองของรัฐบาล ขณะเดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดการผสมผสานกันระหว่างแนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่สอดคล้องกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และระหว่างความเฉื่อยชาทางการเมืองกับความกระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไปพร้อม ๆ กันด้วย²³

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

เงื่อนไขประการสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ต่อความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็คือ การที่พลเรือนในสังคมนั้น มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือมีจิตใจแบบประชาธิปไตย คือ มีทัศนคติ ความเชื่อที่มีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์และมองโลกตามความเป็นจริงในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งหากเกิดความสำเร็จของประชาธิปไตยขึ้นในสังคมแล้ว ความเจริญในส่วนต่าง ๆ ของสังคมก็จะเป็นผลตามมา ในทางตรงกันข้ามหากพลเมืองในสังคมใดไม่มีจิตใจแบบประชาธิปไตยแต่นิยมการใช้อำนาจแบบเผด็จการก็จะเป็นการยากที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยในสังคมนั้นสำเร็จลงไปได้²⁴

ลักษณะของการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือการมีจิตใจแบบประชาธิปไตย มีดังนี้ คือ²⁵

1. จะต้องมีความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ พลเมืองในสังคมนั้น ๆ ต้องการให้มีการปกครองระบบนี้มากกว่าระบบอื่น ๆ รวมทั้งเห็นด้วยกับหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน
2. จะต้องยึดมั่นและเชื่อถือในหลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล หลักความเสมอภาคของบุคคล หลักแห่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล

²³ กนลา สุขพานิช – ชันทปราบ, เอกสารการสอนชุดวิชา ระบบการเมืองเปรียบเทียบ หน่วยที่ 2 สาขาวิชารัฐศาสตร์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527), หน้า 67.

²⁴ วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวิน, “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย: การศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาในระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 19 – 22.

²⁵ ทินพันธุ์ นาคะตะ, “ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการสร้างจิตใจ,” วารสารธรรมศาสตร์ 3 (กุมภาพันธ์, 2517), หน้า 5 – 21.

อื่นในการพูดแสดงความคิดเห็น และการแสดงออก แม้ว่าความคิดเห็นเหล่านั้นตนเองจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ผู้ที่มีจิตใจแบบประชาธิปไตยจะต้องยอมรับหรือมีความอดกลั้นต่อการปฏิบัติที่แตกต่างไปของผู้อื่นหากพฤติกรรมเหล่านี้มิได้ขัดต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของตน

3. เคารพในกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ หลักการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องได้รับการปฏิบัติตามจากทุก ๆ ฝ่าย ทั้งนี้ จะต้องให้ความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพของเสียงส่วนน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่าการแก้ไขปัญหานั้น ๆ กระทำไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม โดยวางอยู่บนพื้นฐานของหลักแห่งเสรีภาพและความเสมอภาค ส่วนเสียงส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วยก็ต้องได้รับการคุ้มครองมิใช่จะถูกกำจัดออกไปจากสังคม ยิ่งไปกว่านั้น การปกครองแบบประชาธิปไตยยังเน้นถึงการปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรม การเคารพในกฎหมาย และสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการพิจารณาคดีตามกฎหมายโดยยุติธรรมอีกด้วย

4. มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครองโดยติดตามข่าวคราวกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งการใช้สิทธิเลือกตั้ง

5. ต้องเป็นผู้มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนและมีความเชื่อมั่นในตัวเอง เช่น มีการปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่ดี ได้แก่ การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีความเชื่อมั่นอยู่เสมอว่าจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาล

6. เป็นผู้ที่มีทัศนคติและมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจในเพื่อนมนุษย์ และมีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่และสถาบันของทางราชการ สิ่งนี้นับว่ามีความจำเป็นต่อความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่ไม่น้อย เพราะการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจกันและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินงานของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ได้ ประชาชนจะต้องเชื่อมั่นและศรัทธาว่าระบอบประชาธิปไตยจะช่วยแก้ปัญหาและภาวะวิกฤตต่าง ๆ ของสังคมได้ดีกว่าระบบการปกครองอื่น ๆ

7. จะต้องรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุมีผล และในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ กล่าวคือ ประชาชนจะต้องคอยตรวจสอบการใช้อำนาจของข้าราชการและผู้มีอำนาจทางการเมืองอยู่เสมอ โดยการตรวจสอบ คัดค้าน และเหนี่ยวรั้ง มิฉะนั้น อาจจะนำความหายนะมาสู่สังคมได้

8. จะต้องเป็นผู้ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ กล่าวคือ ในสังคมใดหากคนส่วนใหญ่มีจิตใจดังกล่าว ก็เป็นการยากที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ ลงได้ ผู้ที่มีจิตใจแบบเผด็จการนั้น คือ ผู้ที่มอบความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้กับผู้นำ ชอบการใช้อำนาจเด็ดขาด การอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจโดยปราศจากการโต้แย้งหรือวิพากษ์วิจารณ์ ฯลฯ การนิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย การไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล การไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้

อื่นในการใช้สิทธิเสรีภาพของเขา และการยึดมั่นในค่านิยมแบบเดิม รวมทั้งการมีความคิดอ่านที่ตรงข้ามกับการมีจิตใจแบบประชาธิปไตย

การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองโดยการอบรมกล่อมเกลาทงการเมือง

การอบรมกล่อมเกลาทงการเมือง (political socialization) เป็นกระบวนการถ่ายทอดทัศนคติทางการเมือง และแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับค่านิยมและวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมในขณะนั้นให้กับประชาชนทั่วไป ขณะเดียวกันก็อาจหมายถึงการที่บิดามารดา และผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดปทัสถานที่ดินใช้ในการประพฤติปฏิบัติทางการเมือง และความเชื่อทางการเมืองของตนไปสู่คนรุ่นลูกหลาน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ในการถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองและการอบรมกล่อมเกลापทัสถานทางการเมืองดังกล่าวนี้มีลักษณะสำคัญ 2 ประการด้วยกันที่จะต้องนำมาประกอบการพิจารณา ก็คือ²⁶

1. การอบรมกล่อมเกลาทงการเมืองเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคลแต่ละคน ซึ่งหมายถึงว่า เมื่อบุคคลเติบโตขึ้นมีประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลายยิ่งขึ้น เขาย่อมจะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ได้สร้างขึ้นไว้ตั้งแต่วัยเด็กหรือปรับเปลี่ยนทัศนคติดั้งเดิมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชีวิตที่เปลี่ยนไปด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อบุคคลยังเป็นเด็กอยู่ก็อาจได้รับทัศนคติที่ดีต่อพรรคการเมืองจากครอบครัวของตนเอง ต่อมาเมื่อเติบโตขึ้นได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนหรือจากสื่อมวลชนเพิ่มขึ้นก็อาจเปลี่ยนทัศนคติที่เคยชื่นชมยินดีต่อพรรคการเมืองให้กลับกลายมาเป็นเกลียดชังหรือเบื่อหน่ายได้เช่นกัน

2. การอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองอาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงก็คือ เมื่อบุคคลได้มีการสัมผัสโดยตรงกับข่าวสาร ค่านิยม และความเชื่อเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง เช่น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิชาหน้าที่พลเมือง ซึ่งเป็นหลักสูตรบังคับของโรงเรียนต่าง ๆ หรือเช่น ในกรณีของประชาชนในสังคมสหภาพโซเวียตหรือคิวบาที่ได้รับการอบรมกล่อมเกลาและ “ล้างสมอง” โดยพรรคคอมมิวนิสต์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในระบอบการปกครองและยินดีปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐและผู้นำอย่างเคร่งครัด

ส่วนการอบรมกล่อมเกลาโดยทางอ้อมนั้นมักเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยังอยู่ในวัยเยาว์ จึงได้รับการอบรมสั่งสอนและเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองจากบิดามารดา ครู อาจารย์ และเพื่อนฝูงเป็นส่วนใหญ่ บุคคลเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญในการสร้างทัศนคติทางการเมืองให้แก่เด็กเหล่านี้ ซึ่งมักจะ

²⁶ กนลา สุขพานิช – ชันทปราบ, เอกสารการสอนชุดวิชา ระบบการเมืองเปรียบเทียบ หน่วยที่ 2 สาขา วิชารัฐศาสตร์, หน้า 68 – 69.

คงทนไปตลอดเวลาที่เจริญวัยขึ้นและมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการสร้างทัศนคติที่บุคคลมีต่อผู้นำ และต่อเพื่อนร่วมชาติได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมในขณะนั้น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองกับการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองนั้น บทบาทที่สำคัญของการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองก็คือ การช่วยสร้าง ถ่ายทอด และช่วยรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองของชาติเอาไว้ โดยการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ ดังนั้น จึงเท่ากับมีบทบาทช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองในด้านต่าง ๆ ได้ และช่วยเปลี่ยนแปลงแก้ไขวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วย นอกจากนี้การอบรมกล่อมเกลายังอาจมีบทบาทช่วยสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ขึ้นมาเองก็ได้ เช่น ในกรณีที่มีการสถาปนารัฐใหม่ขึ้นมา เป็นต้น โดยสรุปแล้วการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองมีหน้าที่สำคัญที่สอดคล้องและช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองก็คือ การสร้าง เปลี่ยนแปลง แก้ไข และธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองของชาตินั้นเอง

2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ ถึงความหมายของการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองหรือการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) ในเรื่องกระบวนการอบรมกล่อมเกลาหรือการเรียนรู้ทางการเมือง มีผู้ให้ความหมาย แนวความคิด และทฤษฎีไว้หลายท่านดังนี้

ไฮแมน (Hyman) ได้อธิบายความหมายของการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ทั้งทางอารมณ์และเป็นกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งหลายของแต่ละบุคคล²⁷

โฟรมาน (Froman) กล่าวว่า การอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองหมายถึง การเรียนรู้ในการกำหนดสถานภาพของตัวเองให้เหมาะสมกับรูปแบบของสังคมนั้น ๆ โดยเรียนรู้ผ่านตัวการต่าง ๆ (agents) ของสังคม²⁸

ซีเกล (Sigel) อธิบายว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองได้แก่ การเรียนรู้ที่สถาน (norms) ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นที่ยอมรับและกำลังดำเนินอยู่ในระบบการเมืองนั้น²⁹

²⁷ Herbert Hyman, *Political Socialization: A Study in the Psychology of Political Behavior* (New York : The Free Press, 1959), pp. 17 – 20.

²⁸ Louis Froman, "Personality and Political Socialization," *Journal of Politics* 23 (1961), pp. 342 . อ้างถึงใน สนิท จรอนันต์, "การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 24 – 25.

อัลมอนด์ และ เพาเวล (Almond และ Powell) ได้ให้ความหมายของการกล่อมเกลาทางการเมืองว่า หมายถึง กระบวนการนำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน³⁰

กรีนสไตน์ (Greenstein) กล่าวว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองทุก ๆ อย่าง ทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบ ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ การเรียนรู้ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในทุกชั้นตอนของวัฏจักรชีวิต³¹

ดอร์สัน และ พรูวิทท์ (Dawson และ Prewitt) ได้ให้ความหมายของการกล่อมเกลาทางการเมืองว่า หมายถึง กระบวนการที่ปัจเจกชนมารวมกันโดยมีโครงสร้างทางทัศนคติและแบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับและเชื่อฟังของกลุ่มทางสังคม³² ส่วนแลงก์ตัน (Langton) ได้ให้ความหมายว่า คือวิถีทางที่สังคมถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้นจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง³³

อีสตัน และ เดนนิส (Easton และ Dennis) อธิบายว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการของการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านที่ทำให้บุคคลได้รับความโน้มเอียงทางการเมือง (political orientation) และสร้างสรรค์รูปแบบพฤติกรรมของตน³⁴

²⁹ Robert S. Sigel, "Assumptions About the Learning of Political Values," *The Annals* 361 (September, 1965), 2, Herbert Hirsch, *Poverty and Politicization: Political Socialization in an American Sub – Culture* (New York: The Free Press, 1971), p. 20 – 24, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

³⁰ Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., *Comparative Politics : A Developmental Approach* (Boston: Little, Brown and Co., 1966), p. 64 – 72.

³¹ Fred I. Greenstein, "Political Socialization". *International Encyclopedia of the Social Sciences* (New York: The Free Press, 1968). Vol. 14, p. 55.

³² Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt, *Political Socialization* (Boston: Little, Brown and Company, 1969), p. 4.

²³ Kenneth P. Langton, *Political Socialization* (New York : Oxford University Press, 1969), p. 4.

³⁴ David Easton and Jack Dennis, *Children in the Political System: Origins of Political Legitimacy* (New York: McGraw – Hill Book Company, 1969), p.7, อ้างถึงใน สนิท จรอนันต์, "การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย," หน้า 26.

รัฐ และ อธอฟ (Rush และ Athoff) ได้ให้ความหมายของการอบรมกล่อมเกลாதงการเมืองว่า ก่อให้เกิดการรับรู้ (perception) หรือปฏิกิริยา (reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง (political phenomena) กระบวนการนี้เกิดจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (economic, social and cultural environments) ของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และเกิดจากกระบวนการปะทะสังสรรค์ (interaction) ของบุคลิกภาพและประสบการณ์ของปัจเจกชนนั้นด้วย³⁵

จากคำจำกัดความที่บรรดานักรัฐศาสตร์ทั้งหลายได้ให้ไว้ข้างต้น พอจะสรุปความหมายของการกล่อมเกลาทงการเมืองหรือการเรียนรู้ทางการเมืองได้ว่า หมายถึงกระบวนการสั่งสอนอบรมให้สมาชิกของสังคมเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมือง และโครงสร้างทางการเมืองโดยผ่านการต่าง ๆ ของสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ตั้งแต่วัยเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต กล่าวคือ เป็นกระบวนการหล่อหลอมให้เกิดแบบฉบับของทัศนคติ ความคิดเห็น ค่านิยม และความรู้สึกในทางใดทางหนึ่งต่อระบบการเมือง ดังนั้นการอบรมกล่อมเกลาทงการเมืองจึงมีความสำคัญต่อระบบการเมืองของแต่ละประเทศเป็นอย่างมาก เพราะเป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองไว้และเป็นกระบวนการที่จะทำให้พลเมืองของประเทศมีความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองของประเทศ ก่อให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดชอบพอ เกลียดชัง หรือเฉยต่อการเมือง การกล่อมเกลาทงการเมืองจึงเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งจะทำให้แต่ละคนได้เรียนรู้ในการที่จะกำหนดรูปแบบของตนในส่วนที่สัมพันธ์กับการเมืองให้เหมาะสม ระบบการเมืองของแต่ละประเทศจะคงอยู่ในรูปแบบเดิม หรือเปลี่ยนแปลงไปขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่กล่อมเกลาสังคมว่าจะถ่ายทอดค่านิยมทางการเมืองไปในแนวทางไหน ถ้าหน่วยงานที่กล่อมเกลาทงสังคมถ่ายทอดค่านิยมทางการเมืองและสังคมแตกต่างไปจากบรรพบุรุษของตน กระบวนการกล่อมเกลาทงการเมืองนี้ก็จะเป็นตัวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม³⁶

แนวความคิดเกี่ยวกับการอบรมกล่อมเกลาทงสังคมที่สำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางการเมือง มีอยู่ 3 แนวความคิด กล่าวคือ³⁷

³⁵ Michael Rush and Phillip Athoff, *Introduction to Political Sociology* (London: Western Printing Service Press, Ltd., 1971), p. 16. อ้างถึงใน ลิขิต ธีรเวคิน, *การพัฒนาการเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา, 2519), หน้า 299.

³⁶ สุจิต บุญบงการ, “นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมือง” *วรรณไวทยากร รัฐศาสตร์*. (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 10.

³⁷ ม.ร.ว. พุทธิสถาน ชุมพล, “การกล่อมเกลาทงการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง” *ระบบการเมือง ความรู้เบื้องต้น* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 51.

1. การกล่อมเกลாதงสังคม เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมระหว่างคนรุ่นหนึ่งกับอีกรุ่นหนึ่ง (socialization as enculturation) เช่น ระหว่างพ่อแม่กับลูก เป็นต้น

โดยหลักแนวความคิดนี้พิจารณาว่า บุคคลรับเอาวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพอย่างตรงไปตรงมาโดยอัตโนมัติเกิดขึ้นจากการรับรู้ซ้ำ ๆ เป็นเวลานาน จนซึมซาบเข้าไปโดยที่เกือบจะไม่มีมีการแปรสภาพวัฒนธรรมนั้น ๆ เลย ลักษณะสำคัญของแนวความคิดนี้ที่ยังดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงมีดังนี้

1.1 การมองว่าเด็กรับเอาวัฒนธรรม เข้ามาในตัวเขาอย่างตรงไปตรงมาไม่มีปฏิกริยาตอบโต้หรือกลั่นกรองวัฒนธรรมแต่อย่างใด

1.2 การมองว่าตัววัฒนธรรมเองมีความมั่นคงถาวร (stable culture) มีเนื้อหาที่ผสมผสานกลมกลืนกันไปอย่างคงเส้นคงวา (consistent content) โดยไม่มีความขัดแย้งกันหากแต่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

1.3 การมองว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการกล่อมเกลาทงสังคม กับกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอื่น ๆ อย่างเป็นเหตุปัจจัยเกี่ยวเนื่องและแยกออกจากกันได้อย่าง ทั้งหมดจะเกื้อหนุนการคงอยู่ของวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดนี้มุ่งแสดงให้เห็นถึงพลังในเชิงอนุรักษ์ของสังคมซึ่งแนวความคิดนี้พัฒนาขึ้นมาในวิชามานุษยวิทยา (anthropology) มีประวัติความเป็นมาเริ่มต้นจากการศึกษาบรรพกาล (primitive society) ซึ่งมีขนาดเล็ก มีเสถียรภาพสูง และเปลี่ยนแปลงน้อย (stable)

2. การกล่อมเกลาทงสังคมเป็นกระบวนการควบคุมแรงดลใจส่วนบุคคล (impulse control) แนวความคิดนี้พิจารณากระบวนการกล่อมเกลาทงสังคมว่าเป็นกระบวนการจำกัดขอบเขตแรงกระตุ้นทางธรรมชาติของบุคคลที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (innate drives) ซึ่งหากปล่อยให้ผลต่อพฤติกรรมโดยลำพังแล้วจะทำให้เกิดความระส่ำระสายในสังคมได้ กระบวนการนี้จึงทำหน้าที่หล่อหลอมให้บุคคลผันแปรพฤติกรรมที่เกิดจากแรงกระตุ้นทางธรรมชาตินั้น ๆ ให้เป็นไปในทางที่สังคมพอจะยอมรับได้

แนวความคิดนี้มีที่มาจากทฤษฎีทางจิตวิเคราะห์ (psycho – analysis) ซึ่งมองว่า มนุษย์มีความต้องการทางธรรมชาติมาแต่กำเนิด เช่น ความก้าวร้าว (aggressiveness) ซึ่งหากปล่อยให้แสดงออกโดยไม่มีการควบคุมแล้วก็จะอันตรายต่อสังคม ในความคิดของ ฟรอยด์ (Freud) นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ห้มองว่าสังคมมีวิธีการสอดแทรกค่านิยมเข้าไปในบุคลิกภาพของบุคคลซึ่งเขาเรียกว่า “ซูเปอร์อีโก้” (superego) อันเป็นพลังที่ควบคุมบุคคลมิให้มีพฤติกรรมตามอารมณ์ความรู้สึก หรือ ตัณหา³⁸

³⁸ เดโซ สวานานนท์, รวมบทความทางจิตวิทยา (กรุงเทพฯ: สุนทรกิจการพิมพ์, 2516), หน้า 25 – 39.

3. การกล่อมเกลายเป็นการเตรียมบุคคลเข้ารับบทบาทต่าง ๆ ในสังคม (role training) แนวความคิดนี้มองกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมว่าเป็นกระบวนการของสังคมในการทำให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามปทัสสถานของสังคม

ความคิดนี้มีจุดเริ่มต้นจากการมองว่าการที่สังคมดำรงโครงสร้างของมันอยู่ได้ก็ด้วยการที่สามารถหาบุคคลมาสวมบทบาทต่าง ๆ ในสังคมได้ เช่นเป็น ครู แพทย์ ทหาร นักการเมือง เป็นต้น ทฤษฎีนี้มองว่าบุคลิกภาพของบุคคล และโครงสร้างของสังคมเป็นระบบที่แยกต่างหากออกจากกัน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับโครงสร้างของสังคมจึงมีได้หลายแนวทาง กระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมเป็นตัวเชื่อมให้ทั้งสองระบบไปด้วยกันได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ บุคคลก็จะไม่ได้รับความกดดันจากระบบสังคมมากเกินไป ขณะเดียวกันสังคมก็จะไม่กระทบกระเทือนมากเกินไปจากความต้องการส่วนบุคคล

แนวความคิดนี้เห็นว่า กระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมมีความสำคัญยิ่งในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล และมุ่งพิจารณาผลกระทบของมันต่อสังคมอีกทั้งสื่อหรือตัวการ (agents) ในการกล่อมเกลาก็ได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษในบทบาทว่าสัมพันธ์กันอย่างไรซึ่งมีได้หลาย ๆ รูปแบบ จึงเป็นตัวชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่ากระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้คนได้เรียนรู้แบบแผนแนวทางทั่ว ๆ ไป ให้มีทักษะในสังคมและทำให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้ตามปกติ กระบวนการนี้เกิดขึ้นตลอดชีวิตของคนตราบเท่าที่ยังอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคมมนุษย์ และกระบวนการนี้เองที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงพฤติกรรมของมนุษย์³⁹ กระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่สร้างลักษณะแบบแผนของมนุษย์แต่ละบุคคลในสังคม

กระบวนการอบรมกล่อมเกลாதงการเมือง

การกล่อมเกลாதงการเมืองเป็นกระบวนการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกของสังคมเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองจากตัวการ (agents) ของสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อมในทุกขั้นตอนของชีวิต ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดแบบฉบับของทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้สึกในทางใดทางหนึ่งต่อระบบการเมืองที่ตนเกี่ยวข้องอยู่ ตัวการที่ให้การอบรมกล่อมเกลாதงการเมืองอาจแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท เช่น ตัวการที่เป็น

³⁹ Pricha Hongskrailers, "Political Culture: Its Nature and Significance," *Journal of Social Science*. 11 (October, 1974) p. 77, อ้างถึงใน สมบัติ วงศ์ศรีรัตน์, "พื้นฐานบางแง่ของวัฒนธรรมทางการเมืองไทย," ใน *วัฒนธรรมทางการเมืองไทย*. พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ พลศักดิ์ จิระไกรศิริ, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์, 2524), หน้า 49.

บุคคลที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับผู้รับ ได้แก่ พ่อแม่และสมาชิกของกลุ่มซึ่งอยู่ในระดับเดียวกันและตัวการที่เป็นสถาบัน ได้แก่ โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาอื่น ๆ สถาบัน กองทัพ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และสถาบันครอบครัว เป็นต้น หรืออาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ⁴⁰

ก. กลุ่มปฐมภูมิ (primary groups) ได้แก่ ครอบครัว มนุษย์เริ่มได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากครอบครัว เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ของพ่อแม่ผู้ปกครองกับลูก ๆ ว่าอยู่ในลักษณะใดเป็นไปในลักษณะส่งเสริมให้ลูกมีความกล้าที่จะแสดงออก ซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือเปิดโอกาสให้ลูกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ของครอบครัวมาน้อยเพียงใด หรือเป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม สิ่งเหล่านี้จะมีส่วนกำหนดบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล

ข. กลุ่มทุติยภูมิ (secondary groups) ได้แก่สถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และการติดต่อทางการเมืองโดยตรง เป็นต้น

1) โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เป็นแหล่งฝึกฝนอบรมให้บุคคลมีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็นของสังคม เป็นต้นว่าความรู้ เกี่ยวกับการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งจะทำให้บุคคลรู้จักสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองในแต่ละระบบการเมือง และเป็นสถานที่กระตุ้นให้บุคคลสนใจและปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมือง นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังเป็นแหล่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางที่จำเป็นต่อสภาพสังคมของแต่ละประเทศ สถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลอยู่มาก ในหลายด้านของชีวิตสิ่งทีบุคคลได้รับจากสถาบันการศึกษาย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของเขา

2) กลุ่มเพื่อน (peer groups) เป็นกลุ่มคนที่มีสถานภาพใกล้เคียงกันและมีความใกล้ชิดกัน ย่อมทำให้บุคคลยอมรับนับถือความคิดซึ่งกันและกัน รวมถึงเรียนรู้บุคลิกภาพระหว่างสมาชิกด้วยกัน อันจะก่อให้เกิดแรงจูงใจหรือผลักดันที่มีอิทธิพลต่อการเมืองไทย

3) กลุ่มอาชีพ (occupational or professional groups) เป็นกลุ่มอาชีพการงานและองค์การที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การที่คนเข้าเป็นสมาชิกของหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของเอกชนหรือรัฐบาลก็ตามเป็นระยะเวลาานพอสมควรจะทำให้บุคคลนั้นมีความรู้ลึกผูกพันกับหน่วยงานหรือองค์การนั้น รวมทั้งยอมรับสภาพความเป็นอยู่หรือระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของอาชีพหรือขององค์การนั้น สภาพแวดล้อม ระเบียบการปฏิบัติ หรือลักษณะของงานในกลุ่มอาชีพหรือองค์การจะมีอิทธิพลอย่างมากในการหล่อหลอมถ่ายทอดบุคลิกภาพ ความเชื่อ และทัศนคติ

⁴⁰ ม.ร.ว. พุทธิสาธน์ ชุมพล, ระบบการเมือง ความรู้เบื้องต้น (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2530), หน้า 55 – 70.

4) สื่อมวลชน มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง การเสนอข่าวสารหรือการให้ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก มีส่วนในการถ่ายทอดทัศนคติ และค่านิยมใหม่ ๆ สื่อมวลชนเป็นตัวนำค่านิยมต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับไปสร้างความรู้สึกลงทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางการเมือง

5) การติดต่อทางการเมืองโดยตรง ทัศนคติทางการเมืองของประชาชนสามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้อีกทางหนึ่งโดยการติดต่อทางการเมืองโดยตรง ได้แก่ การมีพรรคการเมือง และการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองทุกระดับไม่ว่าระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติ

จากตัวการ (agents) ที่ให้การอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองดังกล่าว Pye ได้อธิบายถึงขั้นตอนต่าง ๆ ของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ว่ามี 4 ขั้น คือ⁴¹

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นมูลฐานที่เด็กจะได้รับการฝึกฝน ให้เป็นสมาชิกของสังคม กล่าวคือเด็กจะได้เรียนรู้ทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ทั่วไป และความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อบทบาทต่าง ๆ รวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่คนในสังคมนั้นจำเป็นต้องเรียนรู้

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นที่ประสบการณ์มีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึกและเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพขั้นมูลฐานของบุคคลนั้น ในขั้นนี้บุคคลจะมีความสำนึกว่าตัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมีความรู้ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง เริ่มมีความรู้สึกถึงโลกการเมืองรอบตัวเอง มีทัศนะและเข้าใจเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 เป็นขั้นสุดท้าย ที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกทางการเมืองที่ไม่ร่วมกิจกรรมมาเป็นผู้ที่เข้าร่วมบทบาททางการเมืองโดยตรงขั้นนี้เรียกว่า กระบวนการเลือกสรรทางการเมือง (political recruitment process) เป็นขั้นที่คนคนนั้นจะมีความเข้าใจทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง โดยจะมีทัศนคติทางการเมืองชัดเจนและถาวรมากกว่าเดิม

เดนนิส (Dennis) ได้จำแนกการเรียนรู้ของบุคคลออกเป็น 2 ระยะด้วยกัน คือ⁴²

1. การอบรมขัดเกลาทางสังคมขั้นปฐมภูมิ (primary socialization) เป็นระยะแรกที่เด็กเริ่มรู้ความ เด็กจะได้รับการถ่ายทอดความรู้บุคลิกภาพและวัฒนธรรมจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองภายในครอบครัว

⁴¹ Lucian W. Pye, *Politics, Personality and National Building: Burma's Search for Identity* (New Haven & London : Yale University Press, 1962), pp. 45 – 46, อ้างถึงใน กมล สมวิเชียร, “วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง,” *วรรณไวทยากร* (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 39.

⁴² Jack Dennis (ed.), *Socialization to Politics* (London: John Wiley and Sons, 1973), p. 293, อ้างถึงใน สนิท จรอนันต์, “การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย,” หน้า 30 – 31.

2. การอบรมขัดเกลาทางสังคมขั้นทุติยภูมิ (secondary socialization) เป็นระยะที่บุคคลเริ่มเรียนรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ ของสังคมภายนอกครอบครัว ได้แก่ การเรียนรู้จากสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา เพื่อนฝูง และจากประสบการณ์ของตนเอง เป็นต้น

กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองจะมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเหตุการณ์ในแต่ละขั้นตอน โดย เวิร์ท (Wirt)⁴³ ได้สรุปลักษณะการพัฒนาของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองจากวัยเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ออกเป็นหลายระดับ กล่าวคือ ในระดับมูลฐานของการเรียนรู้ เด็กจะเรียนรู้ในด้านความรู้สึกผูกพัน การให้ความเชื่อถือ ความจงรักภักดีต่อบ้านเกิดเมืองนอน และเรียนรู้ว่าตนเป็นสมาชิกของชาติใด ใครคือพวกและใครมิใช่พวก การเรียนรู้ในระดับต่อมาจะเป็นการพัฒนาในด้านทัศนคติความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองและการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเมืองในระดับที่สูงขึ้นมาอีก เด็กจะเริ่มมีทัศนคติเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง กล่าวคือ อาจจะไปมีบทบาททางการเมืองด้วยตนเอง เช่น รับสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน เป็นต้น และในระดับสูงสุดบุคคลนั้นจะมีการพัฒนาทางด้านทัศนคติ และความรู้เกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ที่ออกมาจากระบบการเมืองนั้น เช่น การออกกฎหมาย เป็นต้น

ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองย่อมมีอิทธิพลต่อค่านิยมทัศนคติ และความรู้สึกในทางใดทางหนึ่งต่อระบบการเมืองของบุคคล บางครั้งการอบรมในระดับครอบครัวอาจจะมีอิทธิพลมากกว่าระดับเพื่อนฝูงและสถานบันการศึกษา เช่น โรงเรียนและมหาวิทยาลัยแต่บางครั้งการอบรมในระดับปลาย โดยสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ จะมีอิทธิพลมากกว่า แต่มีบ่อยครั้งที่ทัศนคติและค่านิยมในการเรียนรู้ในขั้นตอนต่าง ๆ ขัดกันอย่างเห็นได้ชัดเนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่ไม่เคยประสบมาก่อน บ้างเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ บ้างจะทำให้บุคคลไม่แน่ใจในบุคลิกลักษณะของตน ซึ่งจะปรากฏผลให้เห็นในวัฒนธรรมทางการเมืองระดับชาติ ผลของการอบรมกล่อมเกลาในบางครั้งอาจจะเป็นไปในลักษณะผิวเผิน เช่น ประเทศเยอรมันนี้ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้พยายามเปลี่ยนแปลงวิธีการอบรมกล่อมเกลาแบบดั้งเดิม ซึ่งพอมืออำนาจเด็ดขาดมาเป็นแบบประชาธิปไตย และพยายามสอนวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตยให้แก่เด็กเรียนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย แต่ปรากฏว่าเด็กเรียนรู้โครงสร้างรัฐบาลแต่เพียงผิวเผิน เพราะ

⁴³ Frederick M. Wirt, Roy D. Money and Louis F. Brakeman, Introductory Problems in Political Research (Englewood Cliffs: Prentice – Hall, 1970), p. 31.

พื้นเพดั้งเดิมของประเทศเยอรมันนี้มีลักษณะที่ขัดกับประชาธิปไตย การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่จึงเป็นไปได้ยาก⁴⁴

ดังนั้นกระบวนการอบรมกล่อมเกลாதทางการเมืองจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องจากหลายระดับหลายตัวการ เริ่มตั้งแต่ระยะแรกเริ่มของชีวิตในครอบครัวต่อเนื่องมาในสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันศาสนาโรงเรียน กลุ่มอาชีพ สมาคมอาสาสมัครสื่อมวลชน พรรคการเมือง หรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐบาล เป็นต้น ส่วนที่ว่าระดับใดและตัวการใดจะมีอิทธิพลมากกว่ากัน ต้องแล้วแต่ความเป็นมาของชาติหรือเผ่าชนนั้น ความยาวนานของระบบและค่านิยมที่ใช้กันมา ความต่อเนื่องหรือขาดตอนของความเป็นชาติ ประสิทธิภาพของระบบการศึกษา สภาพภูมิศาสตร์ และการติดต่อสื่อสารภายในชาติ ระบบครอบครัว โรงเรียน และการอบรมบุตร รวมทั้งอิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อสังคมนั้น ๆ ด้วย กระบวนการอบรมกล่อมเกลาททางการเมืองในทุกขั้นตอนของชีวิตมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อกระบวนการถ่ายทอดและปลูกฝังทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่ง การที่บุคคลจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการ อบรมกล่อมเกลาททางการเมืองทั้ง 4 ขั้นดังกล่าวอย่างต่อเนื่องกันไปไม่ขาดสาย แต่โดยทั่วไปแล้วการอบรมกล่อมเกลาททางการเมืองในแต่ละขั้น มักไม่สอดคล้องกัน บางครั้งถึงกับขัดแย้งกัน ทำให้บุคคลมีวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งแบบประชาธิปไตยและอำนาจนิยมรวมอยู่ในบุคคลคนเดียวกัน ฉะนั้นการอบรมกล่อมเกลาททางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรมทางการเมืองและเอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน

การอบรมกล่อมเกลาททางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

ได้กล่าวมาแล้วว่า การที่จะเข้าใจระบบการเมืองของประเทศหนึ่งประเทศใดจึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” (political culture) ของคนในประเทศนั้น เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญ ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในประเทศ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อระบบการเมืองของประเทศนั้น ๆ ระบบการเมืองจะมีลักษณะเช่นไรและจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบุคคลในระบบการเมืองนั้น ๆ จะมีทัศนคติทางการเมืองอย่างไรหรือมีวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างไร การที่จะเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศหนึ่งประเทศใด จำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาของประเทศรวมทั้งความเป็นมาของบุคคลภายในประเทศ ศึกษาถึงค่านิยมของบุคคล ความเชื่อถือ ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม

⁴⁴ Sidney Verba, “Germany : The Remarkings of Political Culture,” *Political Culture and Political Development*, eds. Lucian Pye and Sidney Verba (Princeton: Princeton University Press, 1965), p. 130.

ล้อม ทักษะที่แสดงออกและไม่แสดงออก ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมชาติ ความสำนึกในความเป็นชาติ ปฏิบัติทางทศธรรมและกิริยาอื่น ๆ ของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์หรือการกระทำใด ๆ หมายความว่า จุดแห่งความสนใจส่วนหนึ่งจะมาอยู่ที่กระบวนการศึกษา และกระบวนการสร้างค่านิยมและทัศนคติ (world view) ของบุคคลตั้งแต่แรกเกิด อันได้แก่ระดับครอบครัว รวมทั้งการศึกษาในระดับเพื่อนเล่นโรงเรียน และมหาวิทยาลัยไปจนถึงการได้รับความรู้ทางการเมืองหรือที่เรียกว่า “การอบรมและเรียนรู้ทางการเมือง” (political socialization) ในสังคมวัฒนธรรมทางการเมืองที่อยู่ในสภาพการเมือง ก็คือ วัฒนธรรมที่อยู่ในระบบสังคม อนุชนจะถูกอบรมกล่อมเกลามาในรูปแบบของประสบการณ์ร่วม การเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองไทยจะช่วยให้เรารู้ถึงทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยที่เกี่ยวกับการเมืองว่าเป็นอย่างไร

วัฒนธรรมทางการเมืองที่อยู่ในสภาพการเมืองก็คือวัฒนธรรมที่อยู่ในระบบสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทั้งหมดของสังคม วัฒนธรรมสามารถถ่ายทอดและสืบทอดกันได้ดีถือเป็นมรดกของสังคม (social heritage) ที่มนุษย์สร้างสมไว้ใช้เป็นวิถีทางดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมจึงเป็นแบบแผนที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ แต่ละสังคมหรือแต่ละประเทศย่อมมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่วัฒนธรรมของชาติหนึ่งอาจเหมือนกับของอีกชาติหนึ่งได้เพราะวัฒนธรรมสามารถถ่ายทอดกันได้และเลียนแบบกันได้ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย วัฒนธรรมทางการเมืองของทุกประเทศจะมีลักษณะเหมือนกันในด้านโครงสร้าง กล่าวคือ มีพื้นฐานประกอบด้วยวัฒนธรรมของสังคม ค่านิยม ความเชื่อ การเรียนรู้ หรือความรู้สึกทางการเมืองของพลเมืองในประเทศนั้น ๆ เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละประเทศก็คือ ลักษณะทัศนคติและความโน้มเอียงในรูปแบบต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมที่มีต่อระบบและส่วนต่าง ๆ หรือกิจกรรมทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ ดังนั้นการที่เราจะศึกษากระบวนการกล่อมเกล่าทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยได้ เราจึงต้องรู้ถึงระบบโครงสร้างพื้นฐาน อันประกอบไปด้วยวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติของบุคคลในสังคมไทย⁴⁵

การอบรมกล่อมเกล่าหรือการเรียนรู้ทางการเมืองของไทยมีส่วนที่เป็นพื้นฐานและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองในประเด็นสำคัญ ๆ ที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

1. ด้านโครงสร้างทางสังคมไทย

สังคมไทยมีโครงสร้างสำคัญ ที่ตั้งอยู่บนลักษณะของการมีลำดับขั้นฐานะในสังคม (hierarchical structure) มีการยอมรับลำดับขั้นหรือสถานภาพที่แน่นอนซึ่งจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองในประวัติศาสตร์ไทยในอดีต ผู้ปกครองมีอำนาจเหนือ

⁴⁵ สนิท จรอนันต์, “การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย,” หน้า 35 – 36.

ผู้ถูกปกครอง การปกครองเป็นเรื่องของเจ้านายหรือผู้มีอำนาจวาสนา ไม่สมควรที่สามัญชนทั่วไป จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวด้วย หรือคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องของนักการเมืองหรือชนชั้นปกครองซึ่งมีผล กระทบต่อชีวิตของเขาเพียงเล็กน้อย หากผู้ใดมีอำนาจสูงสุดขึ้นมาประชาชนก็จะตกอยู่ใต้อำนาจ ของผู้นั้น และยอมรับโดยไม่มี การขัดแย้งแต่อย่างใดว่าผู้นั้นเป็นผู้มีอำนาจเหนือตน ปราบฏกาการณ์ หรือสภาพทางจิตใจเช่นนี้ เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นลักษณะอันเที่ยงแท้ของคนไทยตั้งแต่อดีตมาจน ถึงปัจจุบัน จากการที่อำนาจทางการเมืองยังคงอยู่ในกลุ่มข้าราชการมาตลอดเวลา ทำให้ระบบข้าราชการกลายเป็นสถาบันสำคัญในระบบการเมืองไทย ประชาชนต่างเกรงกลัวและยอมรับอำนาจ ของข้าราชการ ทำให้ข้าราชการถือว่าตัวเองเป็นเจ้านายประชาชน ความเชื่อที่ว่า การเป็นข้าราชการก็คือการเป็นเจ้าคนนายคนจึงฝังรากลึกอยู่ในความเชื่อถือของประชาชน โดยมีสังคมชนบทธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องสนับสนุน สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีลักษณะของความเจ้านาย (prestige society) และมีทัศนคติแบบเจ้าขุนมูลนาย ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับประชาชนจึงปรากฏออกมาในลักษณะ “นายผู้มีอำนาจวาสนากับไพร่ผู้ต่ำศักดิ์” และในระบบข้าราชการเองก็ เป็นระบบการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นโดยผู้ที่อยู่บนยอดสุดเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ความสัมพันธ์ ในการติดต่อสื่อสารกันอยู่ในรูปของคำสั่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบการสื่อสารทางเดียว (one – way communication) คือออกจากผู้ที่อยู่ระดับสูงกว่าไปสู่ระดับที่ต่ำกว่าเสมอ และมีกฎข้อบังคับซึ่งเป็นไป ในเชิงผู้้น้อยต้องเชื่อฟังและเคารพยำเกรงพินอบพิเทาต่อผู้ใหญ่อ่างไม่มีเงื่อนไข ส่วน ประชาชนก็ถูกอบรมสั่งสอนให้เคารพในตัวข้าราชการและผู้ที่มีอาวุโสกว่า ลูกได้รับการสั่งสอนให้ เคารพเชื่อฟังพ่อแม่และผู้ใหญ่โดยไม่มีข้อโต้แย้ง คนไทยในปัจจุบันจึงยังคงชินกับการปกครอง ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และยังยึดถือความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ว่า การเมืองการปกครองเป็น เรื่องของเจ้าขุนมูลนาย นายทหาร หรือชนชั้นสูง ประชาชนเป็นผู้เดินตามหลัง ทำให้เกิดคำว่า “เจ้า นาย” ขึ้นมาจนเป็นประเพณีนิยมของสังคมไทย การจะทำสิ่งใดลงไปก็เป็นที่ไปในลักษณะที่แล้วแต่ เจ้านายผู้มีอำนาจเหนือกว่าจะสั่ง ประชาชนและผู้้น้อยจึงเป็นเพียงผู้คอยปฏิบัติตามคำสั่ง การ ปฏิบัติเช่นนี้เป็นลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างแบบสายการ บังคับบัญชาของทหารในกองทัพ เนื่องจากทหารในกองทัพก็มีการบังคับบัญชากันตามลำดับชั้น ผู้ ที่อยู่ใต้ปกครองจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด⁴⁶

2. ด้านอิทธิพลของพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

ศาสนาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะเป็นแบบแผนของความประพฤติ ดังนั้น ศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ที่นับถือศาสนานั้น ๆ สำหรับประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธและถือเป็นศาสนาประจำชาติ พุทธศาสนามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคน

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38 – 39.

ไทยมาตั้งแต่แรกเกิดจนตายและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับระบบการปกครองมาโดยตลอด

พุทธศาสนาจึงเป็นยิ่งกว่าศาสนาต่อพฤติกรรมของคนไทย กล่าวคือ พุทธศาสนาเป็นเหมือนวิถีทางและคุณค่าแห่งชีวิต กิจกรรมทางพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันโดยตลอด ฉะนั้นคำสอนในพุทธศาสนาจึงเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่สำคัญซึ่งเป็นตัวกำหนดทัศนคติและค่านิยมอันส่งผลไปสู่การแสดงออกทางการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทย เช่นการที่คำสอนของพระพุทธศาสนาย้ำถึงความสำคัญของตัวบุคคลเป็นพิเศษ (individualism) กล่าวคือบุคคลจะดีหรือชั่วอยู่ที่การกระทำของตนเอง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลพึงได้แต่ตนเองเท่านั้น จะพึงคนอื่นไม่ได้ เป็นเหตุให้คนไทยส่วนใหญ่รู้สึกว่าตนเองไม่ควรเข้าไปผูกพันกับเรื่องของคนอื่น ผลสะท้อนในทางการเมืองคือคนไทยไม่กระตือรือร้นที่จะมีปฏิกริยาต่อการใช้อำนาจในการปฏิวัติรัฐประหาร การยึดอำนาจแต่ละครั้งไม่เคยปรากฏว่าคนไทยมีความกระตือรือร้นที่จะมีปฏิกริยาต่อต้านกลุ่มคนที่ใช้กำลังยึดอำนาจรัฐ ดังนั้นการยึดอำนาจของทหารในเมืองไทยแต่ละครั้งจึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยปราศจากการนองเลือด และไม่ค่อยประสบปัญหาการต่อต้านในการใช้นโยบายหรือการบังคับใช้กฎระเบียบต่าง ๆ ของรัฐบาล เพราะคนไทยส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าการที่บุคคลได้ขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองนั้นเป็นเพราะบุญวาสนาบารมีของแต่ละบุคคลไป จากการที่คนไทยนับถือและศึกษาศาสนาพุทธอย่างไม่ถ่วงแท้ โดยศึกษาแต่เพียงผิวเผิน และโดยทั่วไปก็ไม่ได้นำคำสอนมาปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงทำให้มีความเชื่อถือเรื่องบุญกรรมอย่างขาดความลึกซึ้ง ซึ่งความเชื่อต่าง ๆ ได้ฝังรากลึกกลงไปในสภาพจิตใจของคนไทยทั่วไปมาเป็นเวลานาน

ด้วยเหตุนี้สถานการณ์ภาพของคนในสังคมไทยจึงถูกยอมรับในจิตใจของคนไทยทั่วไปไว้ก่อนว่าคนจะอยู่ในสถานภาพใด เป็นเพราะผลของการสร้างสม “บุญ” ตั้งแต่ชาติก่อน ลักษณะเช่นนี้ทำให้คนไทยยอมรับสถานภาพของตนในสังคม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้โครงสร้างแบบลำดับชั้นในสังคมไทยแน่นแฟ้นขึ้นไปอีก กล่าวคือเชื่อว่าผู้มีบุญบารมีมากก็มีอำนาจมาก ซึ่งในสมัยโบราณมียอดสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ซึ่งถือว่าเป็นสมมุติเทวราช และลดหลั่นกันลงมาตามลำดับชั้นเป็นเหตุให้คนไทยยอมรับอำนาจจากเบื้องบน โดยไม่ได้โต้แย้งเพราะเชื่อนั่นเป็นเพราะผลบุญที่คนเหล่านั้นสร้างสมเอาไว้แต่ชาติก่อน และตัวเองมีหน้าที่จะต้องยอมรับปฏิบัติตามคำสั่งของคนเหล่านั้น

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า จากการที่คนไทยมีนิสัยยอมรับอำนาจของผู้มีอำนาจและขาดประสบการณ์ทางการเมือง กล่าวคือ คนไทยคุ้นเคยกับการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งประชาชนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ประชาชนอยู่ในฐานะผู้รับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ โดยไม่มีคำอธิบายเหตุผลและไม่มีสิทธิที่จะโต้แย้ง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ทำให้ประชาชนไม่เป็นตัวของตัวเอง ปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปตามยถากรรม เมื่อเกิดทุกข์ร้อนขึ้นก็แก้ไขไปตามมีตามเกิด ประชาชนไม่ค่อยโทษผู้ปกครองว่าไม่สนใจความเป็นอยู่ของประชาชน หรือไม่

ค่อยร้องขอความเป็นธรรมจากผู้ปกครอง รวมทั้งเห็นว่าความแตกต่างระหว่างสามัญชนกับชนชั้นปกครองหรือคนยากจนกับคนมั่งมีเป็นเรื่องของโชคชะตาหรือบุญทำกรรมแต่ง ทักษณคดีเช่นนี้มีผลทำให้ประชาชนยอมรับอำนาจของผู้ปกครองโดยไม่ดิ้นรนต่อสู้เรียกร้อง ทำให้อำนาจของผู้ปกครองมั่นคงและดูเสมือนมีความชอบธรรม

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยดังกล่าวมานี้ จึงเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สอดคล้องหรือเป็นรากฐานให้ระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปได้ เพราะเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนเป็นจักรกลที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้กลไกทางการเมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณสมบัติของพลเมืองที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ ความสนใจ ความกระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พลเมืองในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะต้องมีทัศนคติว่า กิจกรรมทางการเมืองการปกครองเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องเอาใจใส่รับผิดชอบ จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธให้พ้นความรับผิดชอบของตนนั้นไม่ได้ ดังนั้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงต้องการวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามีส่วนร่วม (participant political culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่เข้าใจในระบบการเมืองทั่ว ๆ ไป มีการรับรู้ต่อโครงสร้างทางการเมืองและการบริหาร รวมถึงเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะการเมืองระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องของคนหมู่มาก ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านความคิด ผลประโยชน์ ภูมิหลัง ฯลฯ เข้ามาดำเนินกิจกรรมเพื่อความสำเร็จร่วมกัน โดยถือว่าประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบการปกครองและวิถีชีวิตซึ่งทั้งสองอย่างต้องดำเนินไปด้วยกัน นั่นก็คือ ประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับว่าเป็นทั้งรูปแบบการปกครอง และแบบแผนหรือวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตของคนในสังคมด้วย ฉะนั้นความอยู่รอดของประชาธิปไตยในสังคมใด ๆ ย่อมต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามีส่วนร่วมซึ่งก็ได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและอาศัยการมีความรู้สึกนึกคิดในทางมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในสังคมนั้น ๆ

แนวความคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมือง เป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติ ความรู้สึก และความเชื่อตลอดจนบทบาทและความรู้ความสามารถทางการเมืองของแต่ละบุคคล ระบบการศึกษาเป็นตัวการอันหนึ่งที่รวมอยู่ในกระบวนการนี้ ซึ่งจะเกิดต่อเนื่องตั้งแต่เด็กไปจนเป็นผู้ใหญ่⁴⁷

⁴⁷ James S. Coleman, Education and Political Development (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1965), p.18.

การเรียนรู้ทางการเมือง เป็นเรื่องของกระบวนการ ที่มีขั้นตอนต่อเนื่องของสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม นอกจากนี้แล้วยังมีสถาบันที่เป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลง (change agents) หลายสถาบันเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพราะสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคล ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมแรกที่มนุษย์ต้องเผชิญ และในเวลาเดียวกันก็จะต้องมีความผูกพันกับครอบครัวไปตั้งแต่เกิดจนตาย J. Gillespie และ G. Allport ได้ศึกษาเด็กอายุระหว่าง 17 – 22 ปี จำนวน 2,000 คน ใน 10 ประเทศพบว่า “เด็ก ๆ ทุกชาติมีแนวทางปฏิบัติของตนเองภายในกรอบของครอบครัวซึ่งจะมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่มีข้อเท็จจริงที่ปราศจากข้อสงสัยก็คือ ในทุกประเทศครอบครัวจะเป็นสถาบันแรกที่ทำให้การเรียนรู้ทางสังคมแก่เด็ก”⁴⁸

ต่อจากครอบครัวอิทธิพลของการเรียนรู้ทางการเมือง จะได้รับมาจากโรงเรียนและสถาบันการศึกษาชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ตลอดจนสถาบันอื่น ๆ ที่ เข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าบุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมืองจากสถาบันต่าง ๆ มาเป็นขั้นตอนแล้ว บุคคลก็จะมีทัศนคติความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการเมืองตามแบบอย่างที่ได้เรียนรู้มา

ในด้านการศึกษากับการเรียนรู้ทางการเมืองนั้น ถือว่าการศึกษเป็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพราะการศึกษาทำให้ประชาชนมีความรอบรู้ในปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมือง มีความตื่นตัว ต่อสู้เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีทัศนคติที่กว้างไกลตลอดจนรู้จักตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ โดยยึดหลักการของเหตุผลเป็นพื้นฐาน สังคมที่มีความเจริญในด้านการศึกษาประชาชนย่อมเข้าใจและยอมรับผลของการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นง่ายกว่าในสังคมที่ล้าหลังทางการศึกษา สำหรับในทางการเมือง จากการศึกษาของ Almond และ Verba พบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งในกระบวนการอบรมกล่อมเกลาประชาชนให้เข้าไปสู่การเรียนรู้ทางการเมืองและชี้ให้เห็นว่าการศึกษทำให้บุคคลมีความรู้เรื่องการเมือง มีความเชื่อมั่นสูงในบทบาททางการเมืองของตน สถาบันการศึกษามีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและบุคลิกภาพของผู้ที่เข้าศึกษา และก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ กล่าวคือ บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะมีความสนใจและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ⁴⁹ และการศึกษาที่บุคคลได้

⁴⁸ J. Gillespie and G. Allport, *Youth's Outlook on the Future* (New York: Doubleday, 1955), p. 8; อ้างใน Herbert H. Hyman, *Political Socialization* (New York : The Free Press, 1959), p. 69.

⁴⁹ Almond and Verba, *The Civic Culture*, pp. 315 – 316.

รับจะมีอิทธิพลอย่างสำคัญยิ่งต่อทัศนคติทางการเมืองของบุคคล⁵⁰ นั่นคือคนที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยหรือได้รับการศึกษาเพียงเล็กน้อยจะมีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างไปจากคนที่ได้รับการศึกษาสูง และบุคคลจะเรียนรู้ทางการเมืองได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางการศึกษาของบุคคลนั้น การศึกษามีอิทธิพลอย่างมากต่อโครงสร้างทางการเมืองของแต่ละประเทศ เพราะสถาบันศึกษาเป็นแหล่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ที่จำเป็นต่อสภาพสังคมของแต่ละประเทศ ตลอดจนเป็นแหล่งฝึกอบรมประชาชนให้เข้ากับสภาพของสังคม และมีส่วนช่วยสร้างทัศนคติทางการเมืองให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกในสังคม ดังนั้นการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย

เซมัวร์ มาร์ติน ลิปเซท (Seymour Martin Lipset) ได้สรุปความหมายของประชาธิปไตย คือ ระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ใช้วิธีการทางปกติธรรมดาทางรัฐธรรมนูญที่จะให้มีการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยให้มีการแก้ไขปัญหาในสังคมอันเกิดจากการตัดสินใจที่ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเท่ากับเปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้ใช้อำนาจของตนเข้ามากำหนดการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ โดยการเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั่นเอง⁵¹ ซึ่งจากนิยามดังกล่าวนี้ ทำให้สามารถแยกความหมายของประชาธิปไตยโดยสรุปได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง (a form of government) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (ideology) และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็น วิถีชีวิต (a way of life)

2.3.1 ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง (a form of government)

ในแต่ละรูปแบบการปกครองต่างมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองในลักษณะที่ต่างกัน 3 รูปแบบ คือ

1) ระบบรัฐสภา มีกระบวนการให้ประชาชนเลือกผู้แทนไปปฏิบัติหน้าที่ในสภานิติบัญญัติ และให้ผู้แทนเหล่านี้เป็นผู้เลือกหัวหน้าคณะรัฐบาล สภานิติบัญญัตินี้จะทำหน้าที่ปกติในการออกกฎหมายและควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล โดยถือว่าสภานี้มีอำนาจสูงสุดเพราะประกอบด้วยผู้แทนของปวงชน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสภานี้จะกำหนดโดยให้รัฐบาลมีความรับผิดชอบต่อสภาโดยการยุบสภาได้หากเห็นสมควร และให้สภาเปิดอภิปรายการบริหาร

⁵⁰ Gabriel A. Almond and Sidney Verba in James S. Coleman, ed., *Education and Political Development* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1965), p. 18.

⁵¹ Seymour Martin Lipset, "Some Social Requisites of Democracy," *Comparative Politics: Note and Readings* (Illinois, University of Illinois Press, 1972), p. 156.

งานของรัฐบาลและลงมติไม่ไว้วางใจเพื่อให้รัฐบาลต้องลาออก นับเป็นกลไกของการควบคุมและถ่วงดุลย์อำนาจที่เหมาะสมโดยมีประชาชนเป็นผู้ติดตามและเฝ้าดูการทำงานของระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้

2) ระบบประธานาธิบดี มีกระบวนการให้ประชาชนเลือกผู้แทนของตนไปปฏิบัติหน้าที่ในสภาเพื่อทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติ และขณะเดียวกันก็เลือกตัวบุคคลเป็นประธานาธิบดีทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารด้วย ระบบดังกล่าวนี้ได้กำหนดให้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการมีฐานะเท่าเทียมกัน และกำหนดให้มีกลไกการถ่วงดุลย์อำนาจกันอย่างเหมาะสม โดยมีให้อำนาจใดมีอำนาจเหนืออำนาจอื่น

3) ระบบกึ่งประธานาธิบดีและกึ่งรัฐสภา เป็นระบบที่ผสมผสานสองระบบแรกเข้าด้วยกัน คือให้ประชาชนเป็นผู้เลือกผู้แทนในสภานิติบัญญัติและประมุขของประเทศโดยตรง และให้สภานิติบัญญัติกำหนดตัวบุคคลในรัฐบาล ประธานาธิบดีเป็นผู้มีอำนาจการบริหาร โดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อสภาแต่ผู้รับผิดชอบต่อสภาคือคณะรัฐมนตรี สภาและประธานาธิบดีต่างมีอำนาจเท่าเทียมกันและเป็นอิสระต่อกัน

2.3.2 ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (an ideology)

อุดมการณ์เป็นความคิดและความเชื่อที่มีแบบแผนซึ่งอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยนั้น จะยึดมั่นว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด โดยเห็นความสำคัญของประชาชน เชื่อมมั่นในสติปัญญาเหตุผลและความสามารถของมนุษย์ในการตัดสินใจเลือกผู้นำ การเปลี่ยนตัวผู้นำและการเลือกแนวทางในการพัฒนาสังคมของตนได้อย่างถูกต้อง ไม่ว่าจะได้รับการศึกษาแตกต่างกันเพียงไรก็ตาม และขณะเดียวกันก็ต้องมีหลักการที่ระบุว่าการให้อำนาจจะต้องมีเงื่อนไขเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือใช้อำนาจในการวิรโรนสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะเรียกอำนาจกลับคืนได้⁵² ซึ่งในทางรัฐศาสตร์นั้นถือว่า อุดมการณ์ทางการเมืองมีความสำคัญมากและสามารถใช้ศึกษาและทดสอบพฤติกรรมกับสภาพความเป็นจริงได้ (empirical behavior) โดยถือว่า⁵³

1) อุดมการณ์เป็นแรงจูงใจ (motivation force) ที่เป็นเสมือนพลังผลักดันที่ทำให้เกิดการกระทำนานาประการในสังคม

2) อุดมการณ์เป็นแรงดลใจ (inspiration) ให้มนุษย์เกิดการเชื่อฟังและในที่สุดก็จะนำไปสู่หน้าที่ความรับผิดชอบ

⁵² กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช พ.ศ. 2520), หน้า 6.

⁵³ จรูญ สุภาพ, การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, พ.ศ. 2514), หน้า 181.

3) อุดมการณ์เป็นลักษณะความเชื่อที่ยึดถือที่มีความแน่นอนเป็นอันหนึ่งอันเดียว (consistent and integrated) ซึ่งมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ (attitude) และพฤติกรรม (behavior) ของมนุษย์ให้เป็นไปในแนวใดแนวหนึ่งโดยเฉพาะ

2.3.3 ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (a way of life) ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตคือ การที่บุคคลสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างมีเหตุผลมีเสรีภาพและยุติธรรม วิถีชีวิตในระบบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีพบได้ ประเทศที่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีความมั่นคงมาเป็นเวลานานแล้ว หลักการที่ใช้เป็นมาตรฐานและเครื่องกำหนดคุณลักษณะของประชาธิปไตยของสังคม คือ⁵⁴

1) การใช้เหตุผลด้วยการทดลอง คือ การทดสอบจากสภาพความเป็นจริง ประชาชนในประเทศประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่าเหตุผลเป็นสิ่งดีงามและสามารถใช้เหตุผลประยุกต์เข้ากับสภาพการณ์ต่าง ๆ ของโลกได้ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วย

2) การให้ความสำคัญแก่บุคคล ซึ่งทำให้วิถีชีวิตแบบเสรีประชาธิปไตยแตกต่างจากระบบเผด็จการอื่น ๆ คือ สถาบันทางการเมืองในสังคม ได้แก่ กลุ่มชนหรือพรรคการเมืองจะต้องจัดตั้งขึ้นเพื่อรับใช้บุคคล

3) ความเชื่อมั่นที่รัฐเป็นเพียงเครื่องมือเท่านั้น ความเชื่อเช่นนี้ถือว่ารัฐเป็นกลไกที่จะต้องใช้เพื่อวัตถุประสงค์ที่สำคัญกว่าตัวรัฐนั้น

4) การยึดถือหลักของความสมัครใจ วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้นต้องให้บุคคลทำกิจการต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ ดังนั้นการปฏิบัติการต่าง ๆ ของบุคคลจึงควรเป็นไปตามความรู้สึกและความต้องการโดยไม่มีการบังคับ

5) หลักที่เชื่อว่ามีกฎหมายสูงสุดอยู่นอกกฎหมายแห่งรัฐ กฎหมายระดับสูงน่าจะหมายถึงความสำคัญที่ถูกต้องและมีเหตุผลที่เป็นสิ่งดีงาม

6) การยึดถือหรือให้ความสำคัญในเรื่องวิธีการ ระบบประชาธิปไตยเชื่อว่าชีวิตของบุคคลนั้นแม้จะมีจุดหมายปลายทาง แต่จะต้องอาศัยวิธีการหรือวิถีทางด้วย เพื่อที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์เหล่านั้น

7) ความเชื่อมั่นเกี่ยวกับหลักของการอภิปรายและความยินยอม ระบบประชาธิปไตยนั้นไม่เชื่อว่าผู้ใดจะสามารถครอง “ความจริง” ไว้แต่เพียงผู้เดียวได้ โดยเชื่อว่าการปกครองและการเมืองนั้นยังไม่มีสิ่งใดที่เป็นสัมบูรณ์ ดังนั้นจึงต้องมีการอภิปรายและแสดงเหตุ

⁵⁴ จรุง สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, พ.ศ. 2528), หน้า 35 - 36.

ผลเพื่อแสวงหาข้อยุติที่ถูกต้อง และเป็นความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ที่ชอบธรรมด้วยหลักฐานข้อเท็จจริง

8) น้ำใจประชาธิปไตย คือ ความสำนึกและความยึดมั่นในหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ด้วยการถือว่เป็นการปกครองที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลและส่วนรวมมากกว่าระบอบอื่น ดังนั้นจะต้องฝึกหัดตัวเองให้มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เช่น มีจิตใจกว้างขวางและยอมรับฟังความคิดของผู้อื่น

9) ความสำนึกเกี่ยวกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล โดยถือว่าบุคคลมีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์แม้ว่าจะมีลักษณะอย่างอื่นไม่เหมือนกัน เช่น เพศ วัย ความรู้ ฐานะนิยม การยอมรับความแตกต่างในด้านความคิดเห็น มีความอดทนต่อสภาพที่อาจไม่ถูกใจตน เช่น พฤติกรรมของบุคคลอื่นที่ต่างกับตนแต่เป็นสิทธิโดยชอบของบุคคลนั้น และไม่เป็นการขัดต่อศีลธรรมหรือเสรีภาพของบุคคลใด ฝึกหัดที่จะหาทางออกด้วยประนีประนอมและถือ “แนวทางสงบสันติ” เป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญ

10) เคารพกฎเกณฑ์และกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การเคารพเสียงข้างมากของประชาชน การป้องกันสิทธิของฝ่ายเสียงข้างน้อย ความเสมอภาคระหว่างบุคคล การวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติตามกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นตามวิถีทางประชาธิปไตย และการขจัดความเห็นแก่ตัวหรือการลุแก่อำนาจใด ๆ

11) ความสนใจที่มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง โดยสร้างนิสัยเกี่ยวกับการหาความรู้ในกิจการบ้านเมือง ฝึกหัดใช้ความคิดเห็นในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นกิจการของส่วนรวม และควรเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มการเมืองหรือกิจกรรมทางการเมือง เช่น เป็นสมาชิกของพรรคการเมือง การให้ความคิดเห็นและการมีความรอบคอบในการออกเสียงเลือกตั้ง

12) ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น การแสวงหาความรู้ ปฏิบัติตามนโยบายของชาติ ไม่ละเมิดกฎหมาย มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงประเทศในการเสียภาษีอากร เข้าร่วมในกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่าง ๆ เท่าที่เวลาจะอำนวยให้

13) การมองโลกในทางดีและคิดเห็นในแง่ดี เช่น มีความหวังและศรัทธาต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และเชื่อว่เป็นการปกครองที่สามารถให้ประโยชน์ได้ และเนื่องจากการปกครองแบบนี้จะต้องยอมรับความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ และต้องร่วมมือกับบุคคลอื่นในการปกครองตนเอง ฉะนั้น จะต้องรู้จักเคารพความสำคัญและความคิดเห็นของบุคคลอื่น โดยจะต้องมองคนอื่นในแง่ดีและมีข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลทั่วไปมีความสุจริตและตั้งใจดี ซึ่งจะช่วยให้เกิดการร่วมมือได้

14) รู้จักการใช้เหตุผล ทั้งในการคิด วิพากษ์วิจารณ์และปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อจะทำให้การปกครองเป็นไปได้อย่างดี เพราะการแสดงออกเช่นนั้นย่อมมีความหนักแน่นมั่นคงในตัวเอง มีน้ำหนักและก่อให้เกิดการกระทำในทางสร้างสรรค์และเป็นการช่วยยับยั้งการกระทำที่ใช้อำนาจอันมิชอบของผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองด้วย

กล่าวโดยสรุป ในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยแม้ว่าจะมีการแยกประชาธิปไตยออกเป็นมิติต่าง ๆ เช่น ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต แต่นั่นก็เป็นไปเพื่อความสะดวกในการศึกษาเท่านั้น ในความเป็นจริงทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแล้วหลักการทั้ง 3 นี้ จะต้องนำมาประยุกต์ใช้อย่างผสมผสานกัน สังคมใดที่สามารถผสมผสานหลักการทั้งสามนี้ได้อย่างกลมกลืน สังคมนี้อาจจะสามารถพัฒนาระบอบการปกครองของตนให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งมีเป้าหมายวิถีชีวิตที่ดีของคนในสังคมได้

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ทัศนคติ คือ ความโน้มเอียงซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ที่จะแสดงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางสนับสนุนหรือไม่สนับสนุน โดยทัศนคติจะเกิดขึ้นก่อนพฤติกรรมและเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของบุคคล หรืออาจกล่าวได้ว่าทัศนคติคือความรู้สึกภายในของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์ หรือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในทางประเมินค่าว่าดีหรือไม่ดี เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือเกี่ยวกับอารมณ์ เช่น ชอบ ไม่ชอบ รักเกลียด เป็นต้น ซึ่งความรู้สึกภายในเหล่านี้เป็นความพร้อมที่จะเป็นแรงขับให้บุคคลแสดงออกในทางสนับสนุนหรือต่อต้านสิ่งนั้น บุคคลนั้น หรือสถานการณ์นั้น ๆ และเนื่องจากทัศนคติเป็นภาวะซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากภายนอก ดังนั้นการที่จะทราบทัศนคติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ต้องใช้วิธีแปลงความหมายหรือวิธีการอ้างอิงของการแสดงออก หรือพฤติกรรมซึ่งอาจจะเป็นท่าทางหรือคำพูดของบุคคลนั้น⁵⁵

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าทัศนคติมีความเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งได้แก่ ความเชื่อ (beliefs) ค่านิยม (values) บุคลิกภาพ (personality) และความคิดเห็น (opinion) โดยสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์

สำหรับทัศนคติทางการเมืองนั้น ดร. ลิขิต ธีระเวคิน ได้ให้ทัศนะในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษานี้ว่า เป็นการวัดระดับของความรู้สึกต่อสิ่งที่มองและมีความสัมพันธ์กับสังคม โดยทั่วไปแล้ว

⁵⁵ เกษมชาติ นเรศเสณีย์, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิด อุดมการณ์ ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของนายทหารนักเรียน โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรหลักประจำ ชุดที่ 73 และนักศึกษาวิทยาลัยการทัพบก ชุดที่ 40,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ส่วนบัณฑิตศึกษา โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2538), หน้า 22.

ทัศนคติทางการเมืองเมื่อแบ่งแยกหมายถึงเสรีนิยมและอนุรักษนิยม หรือประชาธิปไตยและอำนาจนิยม กล่าวคือผู้ที่มีทัศนคติแบบเสรีนิยมหรือประชาธิปไตยมักจะเป็นผู้ที่แสดงความรู้สึกนิยมชมชอบต่อสาระสำคัญ 3 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลง (change) ความเสมอภาค (equalitarianism) และความอดกลั้น (tolerance) ในทางตรงข้ามผู้ที่มีทัศนคติแบบอนุรักษนิยมหรืออำนาจนิยม มักจะเป็นผู้แสดงความรู้สึกในเชิงที่ไม่เห็นด้วยต่อสาระสำคัญทั้ง 3 ประการดังกล่าว⁵⁶ นั่นคือ ความเชื่อหรือทัศนคติแบบเสรีนิยมหรือประชาธิปไตยเป็นรากฐานของแนวความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ส่วนความเชื่อหรือทัศนคติแบบอนุรักษนิยมหรืออำนาจนิยมก็เป็นรากฐานของแนวความคิดทางการเมืองแบบอำนาจนิยมนั่นเอง

ผู้ที่มีทัศนคติความเชื่อและค่านิยมแบบประชาธิปไตย จะเป็นผู้ที่ยอมรับแนวความคิดพื้นฐานประชาธิปไตยซึ่งเป็นเรื่องปัจเจกนิยมอันประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ คือ แนวความคิดเกี่ยวกับภราดรภาพ (fraternity) แนวความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ (liberty) และแนวความคิดเกี่ยวกับความเสมอภาค (equality of rights) ซึ่งเป็นต้นแบบสำหรับแนวความคิดประชาธิปไตยสมัยใหม่ และก่อให้เกิดหลักเกณฑ์ตลอดจนวิธีการปกครองในระบบประชาธิปไตย

กรอบแนวความคิดที่ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของบุคคลโดยทั่วไปที่ได้จากหลักการประชาธิปไตยและการค้นพบของนักรัฐศาสตร์จะมีลักษณะดังนี้

1) มีความเชื่อว่าสิทธิเสรีภาพเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ติดตามมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ ความเห็นแต่ละบุคคลจึงเป็นสิ่งจำเป็นมากที่สุด นอกจากนั้นยังต้องรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ โดยยึดหลักเหตุผลที่วางอยู่บนข้อเท็จจริงโดยปราศจากอคติ⁵⁷

2) มีทัศนคติที่ยอมรับในความเท่าเทียมกันของคน ซึ่งไม่ได้หมายถึง ความเท่าเทียมกันทุก ๆ ด้าน แต่หมายถึงความเสมอภาคตามกฎหมายและทางการเมือง คนทุกคนต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐและการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ กำเนิด เพศ หรือฐานะทางเศรษฐกิจสังคม⁵⁸

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁶ Likhit Dhiravegin, *Political Attitude of Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand*, (Bangkok: Thammasat University, 1973), p. 36.

⁵⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ลัทธิการเมือง*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, พ.ศ. 2519), หน้า 15.

⁵⁸ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, พ.ศ. 2523), หน้า 19.

3) มีทัศนคติที่เชื่อมั่นในประสิทธิภาพทางการเมืองของตน คือจะต้องรู้สึกว่าคุณเองมีความเข้าใจและสามารถทำให้เกิดขึ้นโดยการกระทำของตนและสามารถทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองทำตามที่คุณต้องการได้⁵⁹

4) มีทัศนคติว่ารัฐบาลเป็นเครื่องมือของสังคมซึ่งสามารถสนองความต้องการของแต่ละคนได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มองว่าการเมืองเป็นสิ่งจำเป็นที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงกับประชาชนมิใช่เป็นเรื่องสกปรก⁶⁰

5) มีทัศนคติที่มีความศรัทธาและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและเพื่อนมนุษย์ในการใช้สติปัญญา การรู้จักใช้เหตุผลในการพิจารณาปัญหา ยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีการทดสอบค้นหาดตามแบบวิทยาศาสตร์ โดยถือว่าความรู้ทั้งหลายนั้นเกิดมาจากประสบการณ์ซึ่งไม่มีสิ่งใดเป็นสัจธรรมไปตลอดกาลเมื่อมีการค้นคว้าที่ก้าวหน้าขึ้น สิ่งที่เคยเป็นจริงในยุคนั้นก็อาจเปลี่ยนแปลงได้⁶¹

6) มีทัศนคติที่ยอมรับการประนีประนอม (compromise) ในความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยจะต้องเป็นผู้รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ ๆ แม้ตนเองจะไม่พอใจแต่ก็จะต้องมีความอดทนและยอมรับในความเห็นของคนอื่น ๆ ถ้าความคิดเห็นนั้นสมเหตุสมผลและได้รับการยอมรับจากเสียงข้างมาก

7) มีทัศนคติในการยอมรับและเคารพในกติกาของสังคมทั้งนี้เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยคือ การปกครองโดยกฎหมายไม่ใช่เป็นการปกครองระบอบเหตุผลแห่งรัฐ (reasons of the state) ดังนั้นกฎหมายจึงเป็นกติการ่วมกันทุกคนจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เมื่อพิจารณาว่ากฎหมายนั้นถูกต้องและสมเหตุสมผล⁶²

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

พฤติกรรมทางการเมือง เป็นผลการปฏิบัติตามทัศนคติของกลุ่มชนตามอุดมการณ์ทางการเมืองของตนหรือกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งในระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องการพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งนักรัฐศาสตร์ได้ให้ความสนใจทางด้านจิตวิทยาการเมืองมากขึ้น ในการศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกทางการเมืองของบุคคลนั้นย่อมได้รับอิทธิพลมา

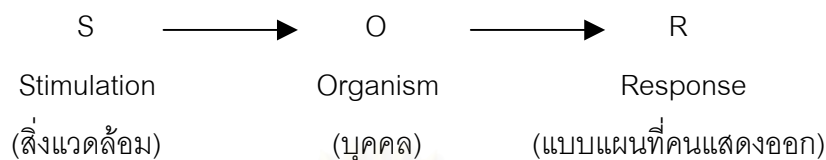
⁵⁹ Kenneth Prewitt "Political Efficiency", in David L. Sills (ed) *International Encyclopedia of the Social Science* Vol. 14 (New York: Macmillan and The Free Press, 1968), p. 598.

⁶⁰ Daniel Wit, *Comparative Political Institutes*, (New York: Hot, 1953), pp. 112 – 121.

⁶¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย*, อ่างแล้ว, หน้า 6.

⁶² Robert A. Dahl, *Modern Political Analysis* (Englewood Cliffs: Prentice – Hall, 1963), pp. 91 – 92.

จากสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ ประกอบกับอิทธิพลของบุคคลที่ได้รับการอบรมกล่อมเกลา โดยแสดงเป็นแผนผังได้ดังนี้⁶³

พฤติกรรมทางการเมือง ย่อมได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีผลทำให้เป็นประชาธิปไตยในรูปแบบ และระดับที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ถ้ามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (parochial) ย่อมมีความคิดคำนึงถึงส่วนรวมน้อยมาก แต่จะมีความผูกพันในกลุ่มหรือเผ่าพันธุ์สูงมาก ในวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (subject) ประชาชนส่วนใหญ่จะทำตัวเป็นสมบัติส่วนหนึ่งของแผ่นดิน ซึ่งหากแผ่นดินต้องการสิ่งใดก็จะอุทิศให้ได้ทุกอย่าง เช่นในแอฟริกาและกลุ่มละตินอเมริกา และถ้ามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (participant) แล้ว ประชาชนจะมีการผูกพันในกลุ่มชน (community) มากที่สุด ซึ่งในทางการเมืองแล้วถือว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเหล่านี้สามารถถ่ายทอด (enculturalization) ไปสู่คนรุ่นใหม่อยู่ตลอดเวลาในลักษณะของการกล่อมเกลาทางสังคม (political socialization) โดยการสอนของครู และโดยการสังเกตการณ์และการอบรม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวโน้มทางการเมือง คือ กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งการเรียนรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติของคนไทย อาจสรุปได้เป็น 8 ลักษณะ คือ⁶⁴

1) ยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าหลักการหรือเหตุผล ซึ่งคนไทยส่วนมากนิยมในตัวบุคคลที่มีอำนาจ ดังนั้นผู้ที่ก้าวขึ้นมาสู่อำนาจหรือมีบทบาททางการเมือง จึงมักจะเป็นคนที่ขาดความเป็นตัวของตัวเองเพราะแม้ว่าจะสร้างภาพพจน์ให้ตนเองที่จะใช้เป็นเครื่องผูกมัดจิตใจของคนทุกฝ่าย

⁶³ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, “พฤติกรรมทางการเมือง” คำบรรยายให้กับนักศึกษา ศศ.ม. (การทหาร) ณ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, วันที่ 4 ต.ค. 2529. อ้างถึงใน เกษมชาติ นเรศเสนีย์, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดอุดมการณ์ ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของนายทหารนักเรียน โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรหลักประจำ ชุดที่ 73 และนักศึกษาวิทยาลัยการทัพบก ชุดที่ 40,” หน้า 27.

⁶⁴ ชัยสิทธิ์ สีนสมบุรณ์ทอง, วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกับระบบสังคมนิยม, วารสารสังคมศาสตร์ 13 : 2, (พ.ศ. 2519), หน้า 73 –78.

2) ยกย่องในความรู้หรือผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง โดยคนไทยถือว่าปริญญาสามารถใช้เป็นใบเบิกทางในการประกอบอาชีพและเป็นเครื่องวัดระดับการศึกษาของคนในสังคม

3) เคารพและคล้อยตามความคิดของผู้มีวัยวุฒิสูง ทำให้ขาดความคิดริเริ่ม โดยต้องปฏิบัติตามความคิดของผู้มีอาวุโสอยู่ตลอดเวลา แม้กระทั่งการพิจารณาความดีความชอบในระบบราชการก็ยังคงให้ความสำคัญในระบบอาวุโสมากกว่าที่จะพิจารณาความสามารถในการปฏิบัติงาน

4) เป็นวัตถุนิยมแบบทาสเงินที่ถือว่าเงินสามารถบันดาลและซื้อของได้ทุกอย่างแม้ตำแหน่งหน้าที่การงานจนทำให้มีความยึดมั่นในคุณธรรมลดลง

5) รักความเป็นอิสระที่ชอบทำตามใจตนเอง ทั้งนี้คนไทยส่วนมากมักจะไม่ค่อยชอบการรวมกลุ่มหรือการทำงานเป็นหมู่คณะ

6) เชื่อถือในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติและยึดมั่นในประเพณีโบราณ มีความเชื่อมั่นในทางไสยศาสตร์ทำให้มีโลกทัศน์ที่คับแคบยากต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองด้วย

7) นิยมระบบการเล่นพวกมากกว่าระบบคุณธรรม การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองจึงมักเป็นไปในระบบเครือญาติ หรืออาศัยความรู้จักสนิทสนมกันเป็นการส่วนตัวมากกว่าจะยึดมั่นในอุดมการณ์ร่วมกัน

8) เชื้อชาติต่อกิจกรรมทางการเมือง พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่กระตือรือร้นในการแข่งขันกันประกอบอาชีพ รักความสะอาดกสบายสนุกสนานและความฟุ่มเฟือย

กระบวนการเรียนรู้ของสังคมไทยกับพัฒนาการทางการเมืองไทยนั้นยังไม่สอดคล้องกันนัก ซึ่งการแสดงออกทางการเมืองทั้งที่เป็นความนึกคิดและแนวโน้มทางพฤติกรรมการเมืองของคนไทยในวัยเด็กนั้น อาจสืบเนื่องมาจากกระบวนการศึกษาของประเทศไทยเรายังเป็นระบบโบราณมุ่งศึกษา เพื่อไต่เต้าไปสู่ความสำเร็จแห่งชีวิตตนมากกว่าจะปลูกฝังให้มีความสำนึกถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ระบบการศึกษาของไทยเราไม่ได้มุ่งทำให้คนไทยรู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น พัฒนาการทางการเมืองที่ต้องการขยายการมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงไม่อาจจะกระทำได้ดีเท่าที่ควรนัก ความสามารถของกลไกในระบบการเมืองที่จะแบ่งแยกหน้าที่กันในการสร้างของระบบการเมืองจึงไม่อาจทำหน้าที่ได้ เพราะนับตั้งแต่วัยเด็กนั้นคนไทยจะพบกับครูซึ่งเปรียบเสมือนมาตรฐานของความดีความชั่วทั้งหมด ครูจะทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการความรู้ให้แก่เด็กไทยโดยปราศจากการโต้แย้งใด ๆ ทั้งสิ้น ทำให้เด็กไทยขาดโอกาสที่จะแสดงออกทางความนึกคิดของตนเอง เด็กจึงมีสภาพเป็นเพียงนักท่องเที่ยว เมื่อเป็นเช่นนี้นานวันเข้าก็กลายเป็นอุดมการณ์ของวิถีชีวิตประจำวัน จนเด็กไทยไม่กล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น เพราะกลัวว่าจะผิดจากที่ครูสอนไว้ คนไทยจะไม่ชอบการโต้แย้ง มีความกลัวในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ

จนขาดเหตุผล ซึ่งเป็นพัฒนาการที่ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ที่เป็นสากลทั่วไป⁶⁵

2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท วัฒนธรรม และความสำนึกทางการเมืองของทหารไทย

ความสำคัญของทหารในสังคมไทย

ความสำคัญของทหารในสังคมไทยมีมากน้อยเพียงใด และมีในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับบทบาทของทหารที่มีอยู่ในสังคม ลักษณะของอาชีพทหาร การรวมตัวเป็นกลุ่มทหารและความสัมพันธ์ของกลุ่มทหารที่มีต่อกลุ่มอื่น ในช่วงก่อนการปฏิรูปการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทบาทของทหารนั้นเกี่ยวข้องกับการรบบฟุ้งป้องกันราชอาณาจักร ขยายราชอาณาจักรให้กว้างขวางออกไป เป็นเครื่องมือของกษัตริย์ในการรักษาพระราชอำนาจ และเป็นเครื่องมือของขุนนางที่ใช้ในการยึดอำนาจจากองค์พระมหากษัตริย์ ดังนั้น โดยทั่วไปแล้ว ทหารมีบทบาทสูงมากในสังคมไทย และเมื่อพิจารณาจากความบ่อยครั้งในการทำสงครามในสมัยอยุธยาจนถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแล้ว ทหารเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างสูงในสังคมไทย

ในการแบ่งชนชั้นทางสังคมไทยในอดีตนั้น ไม่ได้กำหนดขุนนางฝ่ายทหารให้มีฐานะหรือสถานภาพแตกต่างไปจากขุนนางฝ่ายพลเรือน เท่ากับแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยมิได้ให้ความสำคัญแก่ขุนนางทหารเป็นพิเศษ แต่ยอมรับในเกียรติและสถานภาพของขุนนางรวมกันไป นอกจากนี้ ข้าราชการในสมัยก่อนมีบทบาทและความสามารถหลายอย่างรวมอยู่ในตัวคน ๆ เดียว จึงช่วยให้การแบ่งทหารออกจากพลเรือนไม่มีผลในทางปฏิบัติและไม่มีสถานภาพแตกต่างกันอย่างใด⁶⁶

เมื่อประเทศไทยได้มีการติดต่อกับประเทศตะวันตกมากขึ้น ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้เห็นแบบอย่างการจัดทหารอย่างยุโรปและการใช้อาวุธสมัยใหม่ จึงได้เริ่มสนใจให้มีการจัดทหารอย่างยุโรปบ้าง แต่ยังไม่ได้ทำเป็นกิจลักษณะ โดยเป็นเรื่องของข้าราชการบางคนที่สนใจเท่านั้น และเป็นแต่หน่วยเล็ก ๆ ไม่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่การป้องกันประเทศแต่อย่างใด จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการปฏิรูปกิจการทหารให้มีความเป็นสมัยใหม่ ดังนั้น ในอดีตทหารนับว่าจำเป็นในสังคมไทยแต่ทหารไม่ได้มีลักษณะเป็นอาชีพเฉพาะที่มีการรวมเป็นกลุ่มที่ถาวรและเด่นชัดแตกต่างไปจากกลุ่มอื่น เมื่อเกิดสงครามทั้งไพร่และขุนนางต้องมีหน้าที่และความสามารถในการรบได้⁶⁷

⁶⁵ ปวย อึ้งภากรณ์, บทบรรณาธิการ, สยามรัฐรายวัน 25 : 2802 (13 กรกฎาคม 2519), หน้า 5.

⁶⁶ สุจิต บุญบงการ, เอกสารการสอนชุดวิชา วิวัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 12 สาขาศิลปศาสตร์, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2542), หน้า 625.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 625 – 626.

บทบาททางการเมืองของทหาร

การเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหารนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา เป็นสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยเป็นไปอย่างเชื่องช้า การครอบงำทางการเมืองของผู้นำทหารทำให้พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นสถาบันหลักของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยขาดความต่อเนื่อง และต้องถูกยุบเลิกอยู่เป็นระยะ ๆ ทำให้การพัฒนาสถาบันเหล่านี้ประสบกับความชะงักงัน นอกจากนั้นยังมีผลให้ประชาชนขาดความคุ้นเคยกับการปกครองโดยพรรคการเมือง เมื่อประชาชนขาดความคุ้นเคยกับสถาบันเหล่านี้ทำให้พรรคการเมืองก็ดี สภาผู้แทนราษฎรก็ดี ไม่สามารถสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตนเองได้อย่างเต็มที่

จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ผู้นำทหารกลุ่มหนึ่งได้เข้าร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ฝ่ายทหารเหล่านี้จำนวนหนึ่ง เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.อ.พระยาทรงสุรเดช เป็นต้น ไม่ได้ถอนตัวออกจากวงการเมือง แต่ได้พยายามส่งเสริมอำนาจทางการเมืองของตนให้มีความเข้มแข็ง จนกระทั่งต้องมีเรื่องขัดแย้งกัน และฝ่ายพระยาทรงสุรเดชต้องเป็นผู้พ่ายแพ้ในที่สุด การเสริมสร้างอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงนี้ได้อาศัยฐานจากกองทัพเป็นสำคัญ รวมทั้งใช้อุดมการณ์ชาตินิยม (nationalism) และลัทธิทหาร (militarism) ปลุกฝังให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองของตน ลัทธิหรืออุดมการณ์ทั้งสองนี้สอดคล้องกับนโยบายเสริมสร้างกองทัพให้เข้มแข็ง และสนับสนุนให้ผู้นำทหารเข้ามาเป็นผู้นำประเทศ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงที่มีอำนาจทางการเมืองในช่วงแรกนี้ไม่มีนโยบายเสริมสร้างพรรคการเมืองแต่อย่างใด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากกาเลือกตั้งนั้นหาได้มีอำนาจอย่างแท้จริงไม่ เนื่องจากถูกคานอำนาจด้วยสมาชิกที่มาจากกาแต่งตั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการพลเรือน และทหารที่ได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐบาล ดังนั้น จึงไม่เป็นที่น่าประหลาดใจที่สถาบันหลัก ๆ ของระบอบประชาธิปไตย อันได้แก่ พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475⁶⁸

การพัฒนาสถาบันเหล่านี้ต้องอาศัยเวลาและต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่การเมืองนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา เป็นเรื่องของการหมุนเวียนกันขึ้นมาใช้อำนาจของผู้นำทหาร และผู้นำทหารเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ได้มุ่งหวังจะพัฒนาพรรคการเมืองและสภาผู้แทนราษฎรอย่างจริงจัง ดังนั้น แม้ว่าพรรคการเมืองได้รับการจัดตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 แต่ก็ไม่ได้รับ

⁶⁸ สุจิต บุญบงการ, เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 15 สาขาวิชา รัฐศาสตร์, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543), หน้า 869 – 870.

การเอาใจใส่จากผู้นำทหารที่มีอำนาจทางการเมืองในระบอบนั้นแต่อย่างใด พรรคการเมืองจึงเป็นการรวมกลุ่มทางการเมืองของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อสนับสนุนผู้นำทางการเมืองคนหนึ่งคนใดเท่านั้น ในช่วงนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา ได้มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้นเป็นครั้งแรกเป็นผลให้พรรคการเมืองได้รับการรับรองโดยกฎหมาย โดยได้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองตามกฎหมายขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมทั้งพรรคเสรีมนังคศิลาซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และผู้นำทหารอีกจำนวนหนึ่ง แต่ระบบพรรคนี้ได้ถูกโค่นล้มในปี พ.ศ. 2501 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำของพรรคเสรีมนังคศิลา เหตุการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่าผู้นำทหารส่วนใหญ่ไม่ได้สนับสนุนหรือพัฒนาพรรคการเมืองอย่างจริงจัง ผู้นำทหาร เช่น จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ซึ่งเป็นผู้นำทางการเมืองต่อจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถูกแรงกดดันให้ตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ ในทำนองเดียวกันกับพรรคเสรีมนังคศิลาซึ่งก็คือพรรคสหประชาไทย แต่ก็มีอายุเพียง 3 ปีกว่าเท่านั้น พรรคการเมืองนี้รวมทั้งพรรคอื่น ๆ ในช่วงนี้ถูกยุบเลิกโดยจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ในการทำรัฐประหารในปลายปี พ.ศ. 2514

ระบบพรรคการเมือง การเลือกตั้ง และสภาผู้แทนราษฎรได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2517 แต่ก็ถูกยุบเลิกเมื่อมีรัฐประหารเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ความไม่ต่อเนื่องของสถาบันเหล่านี้ทำให้ความเจริญของสถาบันทางการเมืองประสบความชะงักงันล่าช้า ผู้นำทหารมักอ้างความไม่รับผิดชอบและความเห็นแก่ตัวของผู้นำพรรคการเมืองเป็นสาเหตุสำคัญของการเข้ายึดอำนาจ แต่ก็ได้มีหลักฐานยืนยันว่าผู้นำทหารหลายคนในอดีตได้ใช้อำนาจทางการเมืองตักตวงผลประโยชน์ใส่ตนอย่างมากมาย เท่ากับแสดงว่าการเข้ายึดอำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารในอดีตนั้น มีแรงกระตุ้นมาจากผลประโยชน์ส่วนตัวเช่นกัน ดังนั้นพรรคการเมืองและสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นสถาบันคู่แข่งกับผู้นำทหาร ยิ่งสถาบันเหล่านี้เข้มแข็งมากขึ้นเท่าใด ยิ่งทำให้ผู้นำทหารมีโอกาสน้อยลงในการเข้ามาครอบงำและผูกขาดการเมืองของประเทศเท่านั้น จึงไม่ใช่เป็นเรื่องน่าประหลาดใจที่ผู้นำทหารเหล่านี้จึงไม่ค่อยเต็มใจนักที่จะเห็นพรรคการเมืองมีบทบาททางการเมืองเข้มแข็งขึ้น⁶⁹

แนวคิดหรือแนวทางการศึกษาบทบาทของทหารในทางการเมืองที่สำคัญมีอยู่ 6 แนวทางด้วยกัน⁷⁰

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 870.

⁷⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เอกสารการสอนชุดวิชา สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 6 สาขาวิชารัฐศาสตร์, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542), หน้า 409 – 411.

แนวคิดที่หนึ่ง อธิบายว่า องค์การทางการเมืองการทหารเป็นองค์กรที่มีการจัดตั้งเข้มแข็งกว่าองค์กรทางสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งมีปัญหามากมายหลายด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความตึงเครียดและวิกฤตการณ์อยู่เป็นระยะ วิกฤตการณ์นี้ทำให้รัฐบาลไม่สามารถที่จะใช้อำนาจในการบริหารประเทศได้ จึงมีผลให้ทหารซึ่งเป็นองค์กรในสังคมที่มีการจัดตั้งดีที่สุดและมีกำลังอาวุธสามารถเข้าทำการแทรกแซงทางการเมืองโดยการปฏิวัติรัฐประหารได้ ทั้งนี้ คณะทหารจึงเข้ายึดอำนาจเพราะรัฐบาลหรือกลุ่มผู้นำอื่น ๆ ไม่สามารถที่จะแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ ดังนั้น คณะทหารจึงได้เข้ามาแบกรับภาระที่จะทำการพัฒนาประเทศแทนนักการเมืองพลเรือน แนวคิดนี้เน้นความสำคัญขององค์การทางการเมืองการทหารว่าเป็นองค์กรในสังคม ที่มีการจัดตั้งเข้มแข็งกว่าองค์กรอื่น ๆ และเป็นองค์กรที่มีความแตกต่างจากสถาบันทางการเมือง การที่สถาบันทางการเมืองอ่อนแอ ขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชาติ ทำให้คณะทหารซึ่งเป็นองค์กรที่เข้มแข็งกว่าสามารถเข้าทำการแทรกแซงยึดอำนาจได้ ลักษณะเด่นขององค์การทหารซึ่งทำให้คณะทหารมีการจัดตั้งที่ดีมีเอกภาพและมีความเข้มแข็งได้แก่ การที่ทหารได้รับการศึกษาและฝึกอบรมที่เน้นความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ทหารมีความรัก หมูรักคณะ มีความสามัคคีกัน ลักษณะการจัดองค์กรทหารมีสายบังคับบัญชาและระดับการควบคุมที่ชัดเจน คณะทหารถูกอบรมให้มีความคิดและความเชื่อแบบเดียวกัน คือ ความรักชาติ ความมีระเบียบวินัย ความมีประสิทธิภาพ และความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ลักษณะขององค์การทหารดังกล่าวมานี้ไม่มีอยู่ในสถาบันทางการเมือง จึงทำให้องค์การทหารมีความแข็งแกร่งกว่าสถาบันทางการเมือง

แนวคิดที่สอง เห็นว่า โครงสร้างของสังคมเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการมีบทบาททางการเมืองของทหารมากกว่าลักษณะขององค์การทหาร ทั้งนี้ เนื่องจากคณะทหารในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่่มักจะมีบทบาททางการเมืองเหมือนกับสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ อยู่แล้ว แต่การที่ทหารจะเข้าแทรกแซงทางการเมืองหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ทางสังคม แนวคิดนี้จึงมองว่าคณะทหารเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีลักษณะทางสังคมและการเมือง ร่วมกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น ถ้าในสังคมมีความแตกต่างทางชนชั้น เชื้อชาติ และอุดมการณ์ คณะทหารเองก็จะได้รับผลกระทบจากความแตกต่างเหล่านี้ด้วย ในกรณีที่ปัญหาใดปัญหาหนึ่งเกิดลุกลามรุนแรงทหารก็จะมีปฏิกิริยาต่อความขัดแย้งดังกล่าว และเข้ามามีบทบาททางการเมืองด้วย

แนวคิดที่สาม เห็นว่า คณะทหารเป็นกลุ่มผลประโยชน์ประเภทหนึ่งเหมือนกับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ และจะรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มไว้หรือไม่ก็พยายามเพิ่มพูนและขยายขอบเขตของผลประโยชน์ของกลุ่ม เมื่อผลประโยชน์ของคณะทหารได้รับความกระทบกระเทือน คณะทหารก็จะปกป้องรักษาผลประโยชน์นั้น เช่น จะต่อรองกับรัฐบาลในการเสนอของบประมาณของกองทัพร่วมพิจารณานโยบายต่างประเทศและนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคง เป็นต้น แนวคิดนี้จึงเห็นว่า

การที่ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองและเข้าแทรกแซงทางการเมืองด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร นั้น เป็นเพราะความต้องการที่จะปกป้องหรือขยายผลประโยชน์ของกลุ่ม

แนวคิดที่สี่ เห็นว่า คณะทหารหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของคณะทหารไม่ได้เป็นองค์กรที่มีเอกภาพ แต่มีการแบ่งแยกแตกออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ หรือเป็นฝักฝ่าย แต่ละกลุ่มต่างก็มีผู้นำซึ่งแข่งขันกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น งบประมาณในการบำรุงหน่วยของตน การมีอาวุธที่ทันสมัย การมีสวัสดิการที่ดี เป็นต้น แนวคิดนี้จึงเห็นว่ามูลเหตุที่ทำให้เกิดการแทรกแซงทางการเมืองของทหารน่าเกิดจากความทะเยอทะยานส่วนบุคคลหรือความไม่พึงพอใจส่วนบุคคลหรือกลุ่มมากกว่าเรื่องอื่น ดังนั้น คณะทหารจึงมิได้ทำการปฏิวัติรัฐประหารเพื่อแก้ไขปัญหาของชาติหรือเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมของกองทัพ แต่ทำไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือของพรรคพวกเท่านั้น

แนวคิดที่ห้า เห็นว่า การที่คณะทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองจนถึงขั้นทำการยึดอำนาจการปกครองนั้น เป็นเพราะความไร้สมรรถภาพของรัฐบาลพลเรือน ซึ่งเกิดปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์
2. ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยล้มเหลว
3. ระบบการเมืองเกิด “ช่องว่างทางอำนาจ”
4. ระบบการเมืองขาดความต่อเนื่อง

มีคำอธิบายปัจจัยดังกล่าวแต่ละปัจจัย ดังนี้

ในประการแรก ได้มีการอธิบายว่าประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ มักจะมีความขัดแย้งแตกแยกกันภายในชาติ ซึ่งเป็นผลจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ เช่น ในพม่ามีพลเมืองที่ประกอบด้วยกลุ่มชนหลายเผ่าพันธุ์ แต่ละกลุ่มก็เคยมีการปกครองของตนเองมีผู้นำกลุ่มซึ่งสืบเชื้อสายมาหลายชั่วอายุคน เมื่อประเทศได้รับเอกราชกลุ่มชนเหล่านี้ก็ไม่ยอมอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาล โดยรวมตัวกันก่อนการกบฏเพื่อต้องการอิสระในการปกครองตนเอง ความแตกแยกภายในชาตินี้เป็นเหตุให้คณะทหารต้องเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองเพื่อรักษาเสถียรภาพและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ

ในประการที่สอง ประสพการณ์ทางการเมืองของประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ มักจะเป็นไปในทางที่มีความล้มเหลวของการปกครองระบอบประชาธิปไตย สถาบันทางการเมืองอ่อนแอ พรรคการเมืองขาดรากฐานความสนับสนุนจากประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่ขาดประสบการณ์ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย หรือไม่ก็ขาดความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง

ในประการที่สาม ระบบการเมืองของประเทศกำลังพัฒนาส่วนมากเป็นระบบการเมืองที่เกิดขึ้นภายหลังจากการได้รับเอกราชจากประเทศเจ้าอาณานิคม เมื่อประเทศเจ้าอาณา

นิคมถอนตัวออกไปและนักการเมืองของชนชาติที่ได้รับเอกราชก็ยังไม่ได้รับความไว้วางใจและความจงรักภักดีจากประชาชน สถาบันการเมืองอ่อนแอและขาดเสถียรภาพ จึงทำให้เกิด “ช่องว่างทางอำนาจ” ขึ้น และเป็นเหตุให้คณะทหารเข้าแทรกแซงหรือแทนที่ในช่องว่างทางอำนาจนี้

ในประการที่สี่ ได้แก่การอธิบายว่าเหตุที่คณะทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองนั้น เป็นเพราะสังคมที่กำลังพัฒนาเป็นสังคมที่มีระบบการเมืองที่ไม่ต่อเนื่องกัน เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะกติกาททางการเมือง เช่น รัฐธรรมนูญมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ กลไกทางการเมือง เช่น รัฐสภาและพรรคการเมืองไม่อาจใช้เป็นเวทีในการตกลงต่อรองผลประโยชน์และแก้ไขความขัดแย้งได้ ดังนั้น คณะทหารจึงเข้ามาแทรกแซงเพื่อจัดระเบียบทางสังคมและการเมืองเสียใหม่

แนวคิดที่หก อธิบายสาเหตุของการที่คณะทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองด้วยการยึดอำนาจว่าเกิดจากมูลเหตุจูงใจส่วนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการตัดสินใจที่จะใช้กำลัง ทั้งนี้เนื่องจากการตัดสินใจที่จะใช้กำลังเข้ายึดอำนาจเป็นการกระทำที่ผิดปกติ ดังนั้น การวิเคราะห์ถึงมูลเหตุจูงใจของบุคคลที่มีส่วนร่วมในการปฏิวัติรัฐประหาร จึงมีความสำคัญในการเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างมูลเหตุจูงใจกับสภาพการณ์ทางสังคมและการเมือง

คุณลักษณะด้านองค์กรของสถาบันทหาร

ได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สถาบันทหารเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในด้านการจัดการและในด้านการบริหารองค์กรในเชิงเปรียบเทียบกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ จะมียกเว้นก็แต่องค์กรทางศาสนาและองค์กรของพรรคคอมมิวนิสต์ในบางสังคมเท่านั้น ดังนั้น การที่สถาบันทหารมีการจัดโครงสร้างและมีการบริหารด้านองค์กรแตกต่างกัน ย่อมมีผลกระทบต่อบทบาทและการแทรกแซงทางการเมืองของทหารแตกต่างกันไปด้วย ทั้งในด้านที่เป็นปัจจัยส่งเสริมหรือการแทรกแซง

แซมมวล ไพนเนอร์⁷¹ ได้หยิบเอาลักษณะสำคัญขององค์กรทหารที่มีผลกระทบต่อ การเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหารไว้หลายประการ เช่น การมีสายการบังคับบัญชาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การบริหารงานที่รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง การมีระเบียบวินัย การบังคับบัญชาสั่งการที่มีสายการบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงมาเป็นลำดับชั้นจากสูงมาต่ำ การมีระบบการติดต่อสื่อสารที่เป็นระเบียบของตนเอง และการมีประสิทธิภาพด้านการพึ่งตนเองสูง เป็นต้น

⁷¹ Samuel E. Finer, *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics*, (New York: Praeger, 1962) อ้างถึงใน กนลา สุขพานิช – ชันทปราบ, *เอกสารสอนชุดวิชา ระบบการเมืองเปรียบเทียบ หน่วยที่ 15 สาขาวิชารัฐศาสตร์*, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541), หน้า 954.

คล็อด เวลช์ และ อาร์เธอร์ สมิท⁷² ได้กล่าวย้ำคุณลักษณะด้านองค์กรภายในของสถาบันทหารว่า เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากในการกระตุ้นให้ทหารสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถปกป้องตนเองให้ปลอดภัยจากการแทรกแซงทางฝ่ายพลเรือนได้ ซึ่งช่วยให้ทหารสามารถแยกตัวโดดเดี่ยวออกมาจากสังคมที่แวดล้อมอยู่ได้ การที่ทหารสามารถรวมตัวเป็นองค์กรที่มีความเป็นปึกแผ่นดังกล่าวนี้อาจเทียบเท่ากับการเพิ่มความสามารถของทหารในการแทรกแซงทางการเมืองได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

มอริส จาโนวิตซ์⁷³ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงบทบาทของกองทัพให้เป็นสมัยใหม่ขึ้นว่านโยบายการพัฒนากองทัพให้เป็นสมัยใหม่นั้นนั้น ได้มีการให้ความสำคัญต่อบทบาทของทหาร ในฐานะที่เป็น “ผู้บริหาร” และ “ผู้จัดการ” ด้วย มิใช่จะทำให้ทหารมีลักษณะเป็นเพียง “ผู้กล้าหาญ” แต่อย่างเดียวดังเช่นในสมัยก่อนนอกจากนี้ เมื่อนายทหารมีทักษะและมีความสามารถในกิจการด้านพลเรือนเพิ่มมากขึ้นแล้ว ทหารก็จะได้เปรียบสูงเพราะการมีความรู้เกี่ยวกับงานด้านพลเรือนมากขึ้นย่อมจะทำให้นายทหารสมัยใหม่หันมายอมรับในวิธีการแก้ไขปัญหาโดยสันติมากขึ้น และใช้วิธีการข่มขู่ด้วยกำลังและการกระทำรัฐประหารน้อยลง ทหารจะหันมาใช้วิธีการเจรจาต่อรองอย่างสันติแทน

แซมมวล อันทิงตัน⁷⁴ กล่าวว่าคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนากองทัพที่มีบทบาทช่วยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรทหาร ได้แก่การพัฒนาทางวิชาชีพทหารนั่นเอง การที่นายทหารได้ผ่านกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าที่มีลักษณะจำกัดเฉพาะกลุ่มทหารเพื่อสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตแบบทหาร ซึ่งมักจะเป็นความคิดในเชิงอนุรักษ์นิยม ชาตินิยม และการมีทัศนคติในแง่ลบต่อความเป็นมนุษย์ รวมทั้งการมองโลกในแง่ร้ายและการมีทัศนคติอำนาจนิยม นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างค่านิยมและการตัดสินใจของทหารให้มีลักษณะของกลุ่มอภิสิทธิ์ชนกลุ่มเล็ก ๆ ขึ้นมาได้อย่างง่ายดาย อันจะนำไปสู่การแทรกแซงทางการเมืองและการจัดตั้งรัฐบาลเผด็จการทหารขึ้นมาปกครองสังคมได้ง่าย

⁷² Claude E. Welch and Arthur K. Smith, *Military Role and Rule: Perspectives on Civil – Military Relations* (Mas: Duxbury Press, 1974) อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 954.

⁷³ Morris Janowitz, *The Military in the Political Development of New Nations* (Chicago and London: The University of Chicago Press, 1964), pp. 23 – 29.

⁷⁴ Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies* (New Haven and London: Yale University Press, 1968), pp. 239 – 241.

ความสำนึกและการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของทหาร

ความสำนึกทางการเมืองของผู้นำทหารเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการผลักดันให้ทหารตัดสินใจเข้าแทรกแซงทางการเมือง อย่างไรก็ตามเราอาจแบ่งประเภทและระดับของความสำนึกทางการเมืองของทหารออกได้เป็นหลายลักษณะด้วยกัน เช่น ความรู้สึกที่ต้องการวางตัวเป็นกลางที่เราเรียกว่าความสำนึกของทหารอาชีพที่ยอมรับในอำนาจปกครองของผู้นำพลเรือนที่ชอบธรรม โดยที่ทหารจะทำหน้าที่ปกป้องประเทศแต่เพียงอย่างเดียว ความสำนึกของทหารการเมืองที่ต้องการเข้ามามีบทบาทบริหารประเทศและแก้ไขปัญหาทางการเมืองแทนที่ผู้นำพลเรือนเสียเอง ความสำนึกของทหารพ่อค้าที่ต้องการเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมือง เพื่อกอบโกยฐานะตำแหน่งและผลประโยชน์นานัปการโดยเฉพาะอภิสิทธิ์ทางการเมืองต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงความเหนงหน่ายต่อการเมือง ไม่ต้องการรับรู้หรือยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง และไม่ต้องการรับรู้หรือปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำที่เป็นพลเรือนแต่อย่างใด⁷⁵

เวลช์ และ สมิธ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความสำนึกทางการเมืองกับการแทรกแซงทางการเมืองของทหารเอาไว้ว่า ถ้าทหารมีความสำนึกทางการเมืองต่ำโดยการเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำเช่นเดียวกัน แนวโน้มที่เกิดขึ้นก็คือทหารจะเข้ามามีบทบาทแทรกแซงทางการเมืองในระดับต่ำเช่นกัน⁷⁶

ในระบบการเมืองไทย กองทัพเป็นสถาบันทางการเมืองที่ทรงพลังอำนาจมากที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นสถาบันที่มีประสบการณ์ทางการเมืองและมีความคาดหวังในบทบาททางการเมืองสูง โดยอาจกล่าวได้ว่าเป็นสถาบันที่ทำการแข่งขันทางการเมืองนอกเหนือไปจากพรรคการเมืองอีกด้วย ทั้งนี้เพราะคณะทหารมีลักษณะที่ได้เปรียบสถาบันทางการเมืองอยู่มาก และเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระบบการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องมากกว่าสถาบันทางการเมืองเสียอีก

โดยอาจสรุปผลกระทบของการแทรกแซงทางการเมืองโดยคณะทหารที่มีต่อระบบการเมืองไทยที่สำคัญมีอยู่ 4 ประการ คือ⁷⁷

1. ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกติกาหลักของการปกครองประเทศอยู่เสมอ

⁷⁵ กนลา สุขพานิช – ชันทปราบ, เอกสารการสอนชุดวิชาระบบการเมืองเปรียบเทียบ หน่วยที่ 15 สาขาวิชารัฐศาสตร์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2541), หน้า 956.

⁷⁶ Claude E. Welch and Arthur K. Smith, Military Role and Rule: Perspectives on Civil - Military Relations, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 956.

⁷⁷ ไพโรจน์ นุชฉายา, “สัมพันธภาพระหว่างทหารกับการเมืองในประวัติศาสตร์ไทย”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ส่วนบัณฑิตศึกษา โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, กรุงเทพฯ, 2533), หน้า 53.

2. ทำให้สถาบันหลักของระบบการเมือง คือ พรรคการเมืองและสภาผู้แทนราษฎรขาดความต่อเนื่อง ซึ่งมีผลทำให้สถาบันดังกล่าวมีความอ่อนแอ

3. ทำให้ทหารเข้ามาบีบบทบาททางการเมืองมากขึ้น ทั้งในฝ่ายบริหารและในฝ่ายนิติบัญญัติ

4. ทำให้เกิดความแตกแยกเป็นฝักฝ่ายในกองทัพ ระหว่างคณะผู้ก่อการกับฝ่ายที่ถูกโค่นล้มอำนาจไป หรือระหว่างรัฐบาลกับคณะผู้ก่อการที่ไม่สามารถยึดอำนาจได้

รูปแบบของการเข้ามาบีบบทบาททางการเมืองของทหารไทยอาจสรุปได้เป็น 2 แบบ ดังนี้⁷⁸

1. การเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง

ในการเข้ามาเกี่ยวข้องในทางการเมืองนั้น ทหารได้ใช้สาเหตุต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับความชอบธรรมในเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดความสมเหตุสมผล และเพื่อที่จะให้ประชาชนได้คล้อยตามกับเหตุผลนั้นด้วย และในการนี้ทหารอาจจะใช้กำลังเข้ายึด (seizure of power) รัฐประหาร (coup d' etat) และการปฏิวัติ (revolution) จากรัฐบาลพลเรือนหรือรัฐบาลทหารด้วยกันเองก็ได้ เมื่อทหารเข้าสู่การเมืองก็จะปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

1.1 ทำหน้าที่ผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ

เมื่อทหารได้ใช้กำลังเข้าปกครองประเทศอันเนื่องจากรัฐบาลก่อนไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ที่จะนำไปสู่ความยุ่งยากได้ ทหารก็จะเข้าควบคุมกลไกในทางการเมืองทันที แล้วก็จะใช้ระบบทหารในการปกครอง หลังจากนั้นทหารจะเริ่มมีการพิจารณากลไกในทางการเมืองว่าจะมีวิธีการอย่างไร เพื่อจะทำให้การปกครองประเทศดำเนินไปได้ดีตามระบอบประชาธิปไตยตามที่คนไทยมุ่งหมาย นอกจากนี้อาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยทหารจะพยายามสร้างองค์กรต่าง ๆ ของประชาชนให้มีพลังเข้มแข็งขึ้นพร้อมที่จะรับช่วงการปกครองไปดำเนินต่อไป เช่น ระบบพรรคการเมือง รัฐสภา กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

1.2 ทำหน้าที่ปรับปรุงความเจริญ

ภายหลังที่คณะทหารเข้าทำหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญแล้วในขั้นต่อไปทหารจะต้องเข้าดำเนินงานเพื่อแก้ไขและปรับปรุงความเจริญของประเทศ ซึ่งในการแก้ไวนั้นจะต้องรวมไปถึงการปรับปรุงแก้ไขด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2. การเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยทางอ้อม

ในบางครั้งจะพบว่าทหารที่เข้ายึดอำนาจจะไม่เข้าไปจัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศเองในทันทีทันใด แต่ทหารอาจจะหนุนพลเรือนให้เข้ามาจัดตั้งรัฐบาล รัฐบาลพลเรือนดังกล่าวหาได้มี

⁷⁸ กฤษ เทพปฏิพันธ์, "บทบาททหารกับการพัฒนาทางการเมืองไทย", การพัฒนากองเมืองไทย, ลิขิตธีรเวคิน, บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: แพรวพิทยา, พ.ศ. 2519), หน้า 81.

อำนาจทางการเมืองที่แท้จริงไม่ กล่าวคือ อำนาจทางการเมืองจะอยู่ที่ทหารหรือภายใต้อาณัติของ คณะทหาร อำนาจในการตัดสินใจนโยบายที่สำคัญ ๆ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะทหาร เสียก่อน การที่คณะทหารไม่เข้าปกครองทันทีอาจจะมีเหตุดังนี้

2.1 เกรงว่าประชาชนอาจไม่ให้การสนับสนุนคณะทหารที่ได้อำนาจจากการยึด อำนาจโดยการใช้กำลังซึ่งไม่ใช่วิถีทางประชาธิปไตย ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนแล้วอาจเกิดความยุ่ง ยากในภายหลัง

2.2 คณะทหารไม่พร้อมที่จะจัดตั้งรัฐบาล เพราะขาดตัวบุคคลที่เหมาะสมซึ่งจะ สามารถควบคุมสถานการณ์ หรือไม่มีทักษะในการจะเป็นผู้นำประเทศ หรือขาดทักษะในการจะ ดำเนินการทางเทคนิคเช่น การต่างประเทศ การคลัง

2.3 เพื่อแสดงออกให้ประชาชนทราบว่า การที่เข้ายึดอำนาจนั้นมิใช่เกิดจากความ มุ่งหมายว่าอยากเป็นรัฐบาล หากแต่เพียงมุ่งหมายที่จะแก้ไขสถานการณ์ที่เลวร้ายให้ดีขึ้นเพื่อ ความมั่นคงของประเทศเท่านั้น

จากการศึกษารูปแบบ และวิธีการของทหารที่เข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองในทางทฤษฎีนั้น อาจสรุปได้เป็น 4 ลักษณะ คือ⁷⁹

1. ใช้อิทธิพลผลักดันนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาล
2. ชูว่าจะใช้กำลัง
3. ขับไล่หรือเปลี่ยนตัวผู้บริหาร
4. ยึดอำนาจและเปลี่ยนรัฐบาลทั้งคณะ

ลักษณะการเข้าเกี่ยวข้องของทหารกับการเมืองนั้น มีตั้งแต่การใช้อิทธิพลในการติดต่อ ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใน 2 ลักษณะแรกจนถึงขั้นรุนแรงที่ใช้กำลังเข้าบีบ บังคับใน 2 ลักษณะหลัง ซึ่งใน 2 ลักษณะแรกนั้นมักเกิดขึ้นในประเทศที่เจริญแล้ว ส่วนใน 2 ลักษณะหลังมักเกิดกับประเทศที่กำลังพัฒนา ดังเช่นประเทศฮอนดูรัสที่ทหารได้ใช้กำลังเข้าทำ ปฏิวัติรัฐประหารจัดการปกครองแบบเผด็จการทหารขึ้นถึง 115 ครั้ง ในช่วงระยะเวลาเพียง 125 ปี

งานวิจัยของเอกิล ฟอสซัม (Egil Fossum) เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของทหารในกลุ่ม ประเทศลาตินอเมริกาพบว่าในช่วงปี ค.ศ. 1907 ถึง ค.ศ. 1966 ได้เกิดรัฐประหารขึ้นในกลุ่ม ประเทศลาตินอเมริกาถึง 105 ครั้ง และจำนวนการรัฐประหาร 2 ใน 3 ที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากการใช้

⁷⁹ กนลา สุขพานิช – ชันทปราบ, “ทหารกับการเมือง”, คำบรรยายให้กับนายทหารนักเรียน ศศ.ม. ณ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, วันที่ 20 มิ.ย. 2529. อ้างถึงใน เกษมชาติ นเรศเสนีย์, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิด อุดมการณ์ ทักษะ และพฤติกรรมทางการเมืองของนายทหารนักเรียน โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลัก สูตรหลักประจำ ชุดที่ 73 และนักศึกษาวิทยาลัยการทัพบก ชุดที่ 40, หน้า 53.

กำลังทหารเข้ายึดอำนาจปกครองโดยอ้างถึงภารกิจของ “ผู้พิทักษ์ทางการเมือง” ที่ทหารจะต้องเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลเผด็จการทหารขึ้นเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองขึ้นมาตนเอง⁸⁰

คล็อด เวลช์ และ อาเธอร์ สมิทท์⁸¹ (Claude Welch and Arthur Smith) นักรัฐศาสตร์ได้ย้ำคุณลักษณะด้านการจัดองค์กรภายในสถาบันทหารว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากในการกระตุ้นให้ทหารสามารถรวมกันเป็นกลุ่มก้อนและสามารถปกป้องตนเองให้ปลอดภัยจากการถูกแทรกแซงจากฝ่ายพลเรือนได้ การรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนนี้ทำให้ทหารสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองได้เป็นอย่างดี ซึ่งได้สรุปลักษณะสำคัญทางด้านการจัดหน่วยทหารที่เอื้ออำนวยให้ทหารสามารถเข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองได้ดังนี้

1. มีการรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
2. มีอำนาจอิสระในการปกครองตนเอง
3. มีการแบ่งแยกโครงสร้างและจำแนกหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญพิเศษ
4. มีความเป็นวิชาชีพของทหาร

ผลงานของเฮนรี ไบน์เนน (Henry Bienen) และ เดวิด มอแรล (David Morell)⁸² ได้ให้แนวทางใหม่ของการศึกษาบทบาทของทหารในทางการเมือง คือให้เน้นความสำคัญของความเกี่ยวพันระหว่างสาเหตุของการแทรกแซงกับวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามทฤษฎีการเกี่ยวข้องของทหารในทางการเมืองที่ได้รับความสนใจมากที่สุดทฤษฎีหนึ่ง คือความคิดที่เน้นความเปราะบางของรัฐบาลพลเรือน (regime vulnerability) ซึ่งส่วนใหญ่แล้วนักวิชาการได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่าสาเหตุที่ผลักดันให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองได้นั้น เนื่องมาจากความไร้สมรรถภาพของรัฐบาลพลเรือนใน 5 ประการคือ⁸³

1. มรดกทางประวัติศาสตร์ สาเหตุของมรดกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ทหารเข้าเกี่ยวข้องกับการเมือง โดยมีความเชื่อว่าพฤติกรรมทางการเมืองในปัจจุบันนั้นจะไม่สามารถศึกษาให้เข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ถ้าปราศจากการทำความเข้าใจในพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาในอดีตของพฤติกรรมเหล่านั้นเสียก่อน ดังนั้น ความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของรัฐบาลมีสาเหตุมาจากสภาพการณ์ทางประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม และจะเป็น

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁸¹ เรื่องเดียวกัน.

⁸² Daniel Lerner, *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East* (New York: The Free Press, 1968), p. 50.

⁸³ เกษมชาติ นเรศเสนีย์, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิด อุดมการณ์ ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของนายทหารนักเรียน โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรหลักประจำ ชุดที่ 73 และนักศึกษาวิทยาลัยการทัพบก ชุดที่ 40,” หน้า 56.

ลักษณะพิเศษที่จะยังคงมีอยู่ต่อไปจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เพื่อความอยู่รอดของสังคมนั้น

2. ความล้มเหลวของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ความล้มเหลวของสถาบันผู้แทนราษฎรมีสาเหตุเนื่องมาจากความแตกแยกภายใน การขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ การขาดปัจจัยพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย และประชาชนขาดประสบการณ์ในการปกครองดังกล่าว

3. ทหารถูกดึงเข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองเพื่อแทนที่ช่องว่าง การถอนตัวออกไปของประเทศที่ทำการปกครองอาณานิคม การขาดความจงรักภักดีและศรัทธาจากประชาชน ทำให้เกิดช่องว่างในสังคมที่ทหารสามารถถูกดึงให้ต้องเข้าไปช่วยแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองในสังคมนั้น

4. ทหารมีบทบาทเป็นตัวแทนของชนชั้นกลาง ลูเซียน พาย (Lucian Pye) และกาย พอคเกอร์ (Guy Pocker)⁸⁴ เชื่อว่าการปรับปรุงกองทัพให้ทันสมัยนั้นเป็นกระบวนการที่ง่ายต่อการสร้างความทันสมัยให้สังคม พอคเกอร์ กล่าวว่า กองทัพของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น เป็นกลุ่มในสังคมที่มีพลังในด้านการจัดองค์กร มีระเบียบวินัยดี มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถนำมาต่อสู้กับระบอบคอมมิวนิสต์เพื่อแย่งชิงช่องว่างแห่งอำนาจการปกครองในสังคมได้

5. ทหารเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองเพราะระบบไม่มีความต่อเนื่อง ฟายน์เนอร์ (Finer) ได้ให้แนวความคิดไว้ว่า ระดับและขอบเขตของการแทรกแซงทางการเมือง ของทหารจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น⁸⁵

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้อธิบายรูปแบบชนชั้นนำในสังคมนั้นสามารถแบ่งออกเป็นพวกใหญ่ ๆ ได้ 2 พวก คือ พวกแรกอธิบายว่า ชนชั้นนำคือผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการจัดระเบียบของสังคม สาเหตุที่มีอำนาจในการกำหนดการแบ่งสรรคุณค่าของสังคมได้นั้น ก็เพราะชนชั้นนำพวกนี้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมทรัพยากรที่สำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนพวกที่สองใช้ทฤษฎีชนชั้นนำอธิบายขัดแย้งว่า กลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองไม่ได้มีเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น แต่มีกลุ่มชนชั้นนำอีกหลายกลุ่มในสังคมที่แข่งขันแย่งชิงอำนาจทางการเมืองกัน และผลของการแข่งขันเพื่อแย่งชิงอำนาจทางการเมืองดังกล่าวก็คือ นโยบาย ซึ่งเกิดจากการต่อรองบ้าง การประสานผลประโยชน์บ้าง และการต่อสู้กันบ้าง อันเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของสังคมที่มีกลุ่มหลากหลาย⁸⁶

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

⁸⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมืองกับการบริหาร, (กรุงเทพฯ: วชิรินทร์การพิมพ์, พ.ศ. 2520), หน้า 28.

ทฤษฎีทั้งสองนี้สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้คือ ทฤษฎีแรกนั้นสามารถใช้อธิบายชนชั้นนำในประเทศที่มีพื้นฐานเป็นเกษตรกรรมที่มีการรวมกลุ่มกันน้อย เพราะในสังคมเกษตรกรรมมักเป็นสังคมล่าหลัง ประชาชนมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกันมาก กล่าวคือผู้ที่มีฐานะมั่งคั่งจะได้รับการศึกษาสูงและมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงซึ่งมีอยู่จำนวนน้อย ประชาชนส่วนใหญ่ที่เหลือนั้นมีฐานะยากจน คนกลุ่มแรกที่มีอยู่จำนวนน้อยนั้นจึงเป็นชนชั้นนำของสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ชนชั้นนำของประเทศสังคมเกษตรกรรมเหล่านี้ จึงมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมตามความต้องการของกลุ่มตนเท่านั้น รูปแบบการพัฒนาจึงเริ่มจากชนชั้นนำไปหาผู้ตามที่ขาดประสบการณ์ทางการเมือง ขาดความกระตือรือร้น และขาดพลังต่อรองต่าง ๆ และแม้ว่าในประเทศเกษตรกรรมเหล่านี้จะมีสถาบันทางการเมืองที่ทันสมัยมากมาย เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา และรัฐธรรมนูญ แต่สิ่งเหล่านี้ก็มีฐานะเพียงเป็นสัญลักษณ์ของการปกครองตามระบบประชาธิปไตยเท่านั้น หากได้มีอำนาจอย่างแท้จริงไม่ การมีระบบเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานทางเกษตรกรรมนั้น ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลเป็นไปอย่างไร้ประสิทธิภาพ จึงทำให้การมีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้นมีเฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำเท่านั้น ซึ่งรูปแบบของชนชั้นนำในสังคมเกษตรกรรมนี้ก็คือข้าราชการ ทั้งข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือน

ส่วนในทฤษฎีที่สองนั้นสามารถอธิบายชนชั้นนำในประเทศที่มีพื้นฐานเป็นประเทศอุตสาหกรรมซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย มีกลุ่มผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก สภาพสังคมและการเมืองจึงต้องมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการแข่งขันกัน คนส่วนใหญ่ในสังคมจะเป็นชนชั้นกลางที่มีการศึกษาดีและมีฐานะทางสังคมใกล้เคียงกัน ทุกกลุ่มในสังคมต่างก็มีกระบวนการเลือกสรรหรือผลิตชนชั้นนำของตนเองไว้โดยแน่นอน ซึ่งจะเน้นความสำคัญของความชำนาญพิเศษ การมีความสามารถเป็นเลิศ และความสำเร็จของบุคคลในแขนงอาชีพนั้น ๆ เป็นสำคัญ

ทหารมีหน้าที่หลักในการป้องกันประเทศซึ่งเป็นหน้าที่ที่ทหารได้กระทำมาตลอด โดยจะเห็นได้ว่าทหารเป็นสถาบันหนึ่งของประเทศที่มีบทบาทกว้างขวางจนครอบคลุมเกือบทั้งสังคม การที่ทหารได้เข้าไปทำหน้าที่ในการช่วยพัฒนาประเทศอยู่ในปัจจุบันก็เป็นเพียงการขยายบทบาท (role expansion) เท่านั้น แม้ว่าจะไม่ตรงกับความเป็นอาชีพทหาร (military professionalism) นักก็ตาม สำหรับประเทศไทยนั้นสามารถสรุปบทบาททั่วไปของทหารได้ดังนี้

1. บทบาททางการเมือง ซึ่งจะเห็นได้จากการเมืองของไทยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ทหารได้ทำการรัฐประหารหลายครั้ง สนับสนุนผู้นำในทางการเมืองหลายคน ตลอดจนมีการตั้งพรรคการเมืองเพื่อร่วมมือทำงานกับนักการเมือง

2. บทบาทในการรักษาความมั่นคง ที่สำคัญก็ได้แก่การปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งในระยะแรกใช้วิธีการปราบปรามด้วยกำลัง และในที่สุดก็เอาชนะคอมมิวนิสต์ได้ด้วยวิธีการทางการเมืองเป็นหลัก

3. บทบาทในการพัฒนาประเทศ หลังจากที่มีการต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ลดความรุนแรงลง ทหารได้เข้าไปมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศกับฝ่ายการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชนบท เช่น โครงการอีสานเขียว โครงการความหวังใหม่ เป็นต้น บทบาทด้านนี้นับได้ว่าทหารได้กระทำมาเสมอตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เพราะทุกวันนี้มีการแบ่งแยกหน่วยงานและมีผู้รับผิดชอบเป็นสัดส่วน บทบาทของทหารในด้านนี้จึงเป็นบทบาทเสริมประสานกับทางฝ่ายราชการอื่น ๆ เท่านั้น ซึ่งเรียกว่า ยุทธศาสตร์พัฒนาเพื่อเอาชนะผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้น

บทบาทสำคัญทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้ นับว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทางด้านการเมืองมาก ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์ของทุกฝ่ายในปัจจุบันก็คือการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย โดยการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ซึ่งวัตถุประสงค์สำคัญก็คือต้องการลดช่องว่างของคนรวยกับคนจนและเร่งกระจายรายได้ให้เป็นธรรม แม้ว่าโดยแท้จริงแล้วทางฝ่ายการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลต้องทำหน้าที่นี้ แต่ทหารซึ่งมีความพร้อมในด้านกำลังคน เครื่องมือ และมีความสามารถในการระดมความช่วยเหลือจากทางภาคเอกชนและภาคราชการ ทหารจึงเข้าไปทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้นักการเมืองบางคนมองว่าทหารเข้าไปแทรกแซงการเมือง ในขณะที่ทหารกลับพิจารณาว่าทหารทำบทบาทนี้เพื่อความมั่นคงของชาติ และกระทำด้วยเจตนาที่จะช่วยส่งเสริมความมั่นคงให้กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศ

2.7 สถานภาพทางสังคมและการเมืองของทหารไทย

ในประวัติศาสตร์ชาติไทยนั้น ทหารกำเนิดขึ้นมาเป็นกลไกของรัฐอยู่ในฐานะที่จะต้องทำการสนับสนุนผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่กุมอำนาจรัฐที่มีความชอบธรรม ความสัมพันธ์ของทหารกับการเมืองในฐานะกลไกของรัฐจึงเป็นความสัมพันธ์กับมิติของความมั่นคงของรัฐเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีต ส่วนในปัจจุบันจะเพิ่มความสัมพันธ์ในมิติของการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย เพราะในอดีตนั้นทหารมีความเป็นอิสระ (autonomy) ปลอดภัยจากการถูกควบคุม และพลังทางสังคมอื่น ๆ ก็ยังอ่อนแอ และยังไม่ได้รับการจัดตั้งให้เป็นระบบนัก เช่น พรรคการเมือง เป็นต้น ทหารในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการของประเทศที่ได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก จึงนับเป็นสถาบันที่มีอำนาจและมีอิสระจากกลไกการควบคุมของสังคมแต่ในปัจจุบัน การพัฒนาต่าง ๆ ภายในประเทศได้ก้าวหน้าอย่างยิ่ง นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กลุ่มพลังทางสังคมต่าง ๆ เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มของประชาชน พรรค

การเมือง เป็นต้นได้เกิดขึ้นมากมายและต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตามวิถีทางระบอบประชาธิปไตยด้วย จึงทำให้ทหารต้องปรับบทบาททางการเมืองใหม่ให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

ภายหลังจากที่ได้เกิดเหตุการณ์ “พฤษภาประชาธรรม” ในปี พ.ศ. 2535 แล้ว บทบาทของทหารทางการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปถือเป็นบทบาทแนวใหม่ของทหาร เพราะทหารในสมัยปัจจุบันได้ลดบทบาททหารผู้พิทักษ์และการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งต่าง ๆ ทางการเมืองและสังคมลงมาก โดยคงทำหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงและพยายามคงบทบาทในการพัฒนาประเทศไว้ เท่านั้น

ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการเมืองไทยมีรูปแบบเฉพาะที่ไม่เหมือนตะวันตก ทั้งนี้เพราะปัจจุบันพื้นฐานต่าง ๆ ในสังคม อันได้แก่การดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยซึ่งเริ่มมีความแตกต่างกันระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือกันมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ยังคงมีส่วนตกทอดมาถึงลูกหลาน ระบบราชการที่ได้รับการยกย่องและยังมีอิทธิพลเข้มแข็ง ตลอดจนวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยซึ่งเคารพยกย่องผู้อาวุโส ผู้มีตำแหน่งสูงในทางราชการ คือ “ระบบมูลนาย” ในอดีต เพราะฉะนั้นการแบ่งแยกสถาบันทหารออกจากสถาบันทางการเมืองอย่างเด็ดขาดเหมือนในประเทศตะวันตกนั้น คงต้องใช้เวลาในการพัฒนาสถาบันทางสังคมและการเมืองต่อไปอีกสักกระยะหนึ่ง อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับการเมืองไทยในปัจจุบันก็ได้มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากอดีตมากแล้ว

จากการศึกษาสภาพสังคมไทยและภูมิหลังของประเทศดังกล่าว พอจะพิจารณาได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมเปิดที่ได้รับวัฒนธรรมมาจากตะวันตก ทำให้ความคิดของคนบางกลุ่มเปลี่ยนไปจากเดิม แต่ความคิดของคนในชนบทนั้นยังมีทัศนคติเป็นแบบเก่าที่ยังต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทจึงมีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นสังคมเปิดที่แท้จริง สถาบันทุกสถาบันในสังคมย่อมมีส่วนร่วมในการจรรโลง เสริมสร้างโอกาส และให้ทางเลือกแก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ในฐานะที่ทหารเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม ทหารจึงมีบทบาทและภารกิจต่อการธำรงรักษาสังคมเปิดในส่วนที่เหมาะสมต่อการใช้ศักยภาพของกองทัพหรือร่วมกระทำหน้าที่ดังกล่าวนี้

อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์บทบาทของทหารในอนาคตอาจกล่าวได้ว่า เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเปิดซึ่งเป็นสังคมที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีการปิดกั้น มีการสื่อสารที่มีความเป็นเสรี สังคมไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก และย่อมได้รับผลกระทบกระเทือนจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ด้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น

สถาบันหลัก ๆ ในสังคมจะต้องจัดวางบทบาทของตนให้เหมาะสมและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จึงจะมีความสามารถในการบรรลุเป้าหมายของชาติที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ได้

ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของทหารในสังคมที่เป็นสังคมเปิด ซึ่งเป็นบทบาทที่กำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับลักษณะขององค์กรและการใช้ศักยภาพขององค์กร เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมสูงสุด ศาสตราจารย์ ชัยอนันต์ฯ พบว่าในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ทหาร นอกจากจะมีหน้าที่ในการป้องกันประเทศแล้วยังควรมีบทบาทเกี่ยวกับการช่วยพัฒนาประเทศด้วยดังนี้⁸⁷

1. การสร้างเอกภาพแห่งชาติเหนือความแตกต่างหลากหลายทางท้องถิ่นและภูมิภาค
2. การร่วมแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม อันจะนำไปสู่การลดช่องว่างทางโอกาสและรายได้ และการลดความขัดแย้งทางสังคมลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
3. การร่วมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะด้านศาสนา วัฒนธรรม และโอกาสทางการศึกษา
4. การธำรงรักษาและเสริมสร้างพลังของประเทศในประชาคมโลก
5. การช่วยเหลือประชาชน

การสร้างเอกภาพแห่งชาติเหนือความแตกต่างหลากหลายทางท้องถิ่นและภูมิภาค

สังคมเปิดเป็นสังคมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายว่าเป็นธรรมชาติของสังคมและมีส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดพลังร่วมทางสังคม โดยอาศัยเงื่อนไขของพลังย่อยจากส่วนต่าง ๆ อย่างไรก็ดีการที่ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมจะเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขที่ยั่งยืนได้ สังคมก็จะต้องมีอุดมการณ์ร่วมที่มีคุณลักษณะก่อให้เกิดเอกภาพเหนือความแตกต่างหลากหลาย หากทำให้เอกภาพเหนือท้องถิ่นและภูมิภาคนั้นมีลักษณะเป็นความภักดีและฉันทานุมัติที่ทุกส่วนของสังคมยึดมั่น จรรโลง และเสริมสร้าง

ในการนี้ทหารจึงมีบทบาทในการดำเนินภารกิจหลัก เพื่อช่วยให้รัฐบาลได้บรรลุเป้าหมายในการจรรโลงรักษาสังคมเปิดดังกล่าวด้วยการต่อยอดความสำคัญของความรู้สึกร่วมกันระหว่างชนในชาติอย่างมีกตिका และกฎเกณฑ์ที่มุ่งเน้นและยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวและท้องถิ่นที่คับแคบเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

⁸⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เขียนบทที่ 4 “ทหารกับการเมือง” ใน ยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศ, (กรุงเทพฯ: กระทรวงกลาโหม, กองบัญชาการทหารสูงสุด, พ.ศ. 2538) หน้า 60 - 62.

การร่วมแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม

ในอดีตปัญหาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติและประชาชนอย่างมาก ในปัจจุบันแม้สถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างชนในชาติจะยุติลงแล้วก็ตาม แต่ก็เป็นที่ปรากฏอยู่ทั่วไปแล้วว่าสังคมเปิดยังมีปัญหาของช่องว่างทางรายได้และโอกาส ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ปัญหาความยากจนในเมืองและชนบท ความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะดิน น้ำ ป่า ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นทั้งภายในประเทศและข้ามชาติ ปัญหายาเสพติด การกีดกันเด็กและสตรี ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

โลกยุคปัจจุบันเป็นโลกที่ต้องอาศัยการร่วมมือกันแก้ไขปัญา และลดความขัดแย้งอย่างเป็นระบบและทำงานในลักษณะเครือข่าย ทหารจึงต้องเข้าร่วมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เปิด เพื่อลด บรรเทา และขจัดปัญหาความขัดแย้งเหล่านี้ โดยอาศัยศักยภาพขององค์กรให้เหมาะสม สอดคล้อง เพื่อผนึกกำลังกับส่วนอื่น ๆ ในสังคม

ด้วยเหตุนี้เอง ทหารจึงมีภารกิจในการดำเนินแผนงานและโครงการหลายด้าน กล่าวคือ

1. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่แผนงานสร้างเส้นทางคมนาคมในเขตพื้นที่พัฒนาที่รับผิดชอบ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารได้มีเส้นทางคมนาคมได้สะดวก รวมถึงการซ่อมและปรับปรุงเส้นทาง การสร้างสะพานข้ามคูคลองต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันทหารได้รับการสนับสนุนเครื่องจักรกลใหม่ ๆ ทำให้มีขีดความสามารถในงานทางการช่างสูงขึ้น

2. ด้านการส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ การพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน การพัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนาสาธารณูปการของชุมชน และการสังคมสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งการพัฒนาตามกิจกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญาขั้นพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่ในชาติ โดยเฉพาะประชาชนที่ด้อยโอกาสในชนบททั้งสิ้น

3. ด้านการรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ภารกิจด้านนี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจรรโลงสังคมเปิดให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน ทหารในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขสภาพวิกฤติของสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติอย่างมาก เนื่องจากการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ระมัดระวัง มีการทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นปัญหาของโลก ทหารมีภารกิจทั้งสองด้านที่จะดำเนินการควบคู่กันไป ด้านหนึ่งได้แก่ การร่วมรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม อีกด้านหนึ่งได้แก่ การร่วมปฏิบัติการเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมโดยอาศัยแผนงานและโครงการต่าง ๆ

การร่วมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างรอบด้าน

มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นภารกิจหลักที่ทุก ๆ ส่วนของสังคมจะต้องร่วมกันส่งเสริมตามศักยภาพ ทหารมีแผนงานและโครงการที่เสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับกำลังพลโดยตรงและในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชนโดยทั่วไป

การดำรงรักษาและเสริมสร้างพลังของประเทศในประชาคมโลก

ในขณะที่โลกปัจจุบันแคบลง แต่ประชาคมโลกก็กำลังร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ข้ามอาณาบริเวณของรัฐแต่ละรัฐมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิทธิมนุษยชนปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความแตกต่างระหว่างประเทศอุตสาหกรรมขั้นสูงกับประเทศเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมขั้นต้น ปัญหาประชากรและการอพยพย้ายถิ่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลดกำลังอาวุธและป้องกันการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น นอกจากนี้ประชาคมโลกยังได้มุ่งส่งเสริมความสัมพันธ์แบบพหุภาคีทั้งทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจการค้า และกฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมให้มีสังคมที่เปิดกว้างมากขึ้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพในทางการเมือง การปกครอง และการบริหารที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจ ซึ่งล้วนแต่เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ประเทศไทยดำรงอยู่ในประชาคมโลกที่มีกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นอยู่ตลอดเวลา และนับวันจะผนึกกำลังมากขึ้นเป็นลำดับ ทหารจึงมีภารกิจในการดำรงรักษาและเสริมสร้างพลังของรัฐในประชาคมโลกด้วย ทั้งนี้ โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาคมโลก เช่น การให้การสนับสนุนองค์การสหประชาชาติในการส่งกำลังทหารเข้าร่วมในกองกำลังรักษาสันติภาพ การร่วมฝึกกับกองกำลังของประเทศต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนการเยี่ยมเยือนของผู้นำระดับสูงของกองทัพ และการร่วมมือทางการศึกษากับกองทัพต่างประเทศ เป็นต้น

การช่วยเหลือประชาชน

พื้นฐานของทหารก็คือ “ประชาชน” ดังนั้นความศรัทธาและความรักใคร่สามัคคีของประชาชนต่อทหารจึงเป็นความปรารถนาอันสูงยิ่ง “ทุกข์ของประชาชนคือทุกข์ของแผ่นดิน ถ้าทหารเห็นว่าประชาชนมีทุกข์ยากทหารก็ต้องเข้าไปช่วยเหลือแก้ไข” เป็นพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทหารได้รับไว้เหนือเกล้าฯ และได้ดำเนินการตามแนวทางที่ได้พระราชทานมาโดยตลอด ในยามปกติทหารได้ให้ความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารและมีความขาดแคลนโดยการให้ความช่วยเหลือในด้านความคิด การส่งเสริมความรู้ในการประกอบอาชีพ การบริการทางสาธารณสุข การซ่อมสร้างและมอบวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นให้แก่ประชาชนเพื่อร่วมกันซ่อมสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณูปโภค และเมื่อมีสาธารณภัยทหารจะร่วมกับหน่วยงานทั้งภาค

รัฐและภาคเอกชนตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป โดยเข้าไปทำการควบคุมแก้ไข ช่วยเหลือและบรรเทาให้ผู้ประสบสาธารณภัยนั้นได้รับความเสียหายน้อยที่สุด จากนั้นจะร่วมกันบูรณะฟื้นฟูให้กลับคืนสภาพเดิมโดยเร็ว

สรุป

การศึกษาในเรื่องของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นั้น ตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้และอบรมกลุ่มเหล่าทางการเมือง เช่น ภูมิลำเนา อายุของบิดามารดา สถานภาพทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนสัมพันธ์กันมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ภูมิหลังของแต่ละปัจเจกบุคคล กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนนายร้อยอาจมีอิทธิพลต่อความรู้สึกหรือจิตสำนึก (consciousness) ทางการเมือง การที่นักเรียนนายร้อยทหารบกจะมีรูปแบบของทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม กระบวนการเรียนรู้และวัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของนักเรียนนายร้อย

กล่าวโดยสรุปแล้ว มีทฤษฎีและแนวความคิดหลัก ๆ ที่ใช้ในการศึกษาในเรื่องดังกล่าวอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง คือการที่สมาชิกของสังคมใดจะมีวัฒนธรรมทางการเมือง จิตสำนึก และพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะใด ก็โดยผ่านกระบวนการอบรมกลุ่มเหล่าของสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบแผนแนวทางทั่ว ๆ ไป ทำให้เกิดมีทักษะในสังคม และทำให้คนในสังคมสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้ตามปกติตั้งแต่วัยเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต โดยมีกระบวนการหล่อหลอมให้เกิดแบบฉบับของทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนความรู้สึกในทางใดทางหนึ่งต่อระบบการเมือง ส่วนตัวการในกลุ่มปฏิสัมพันธ์ซึ่งตัวการหลักได้แก่ ครอบครัว และตัวการต่าง ๆ ในกลุ่มทุติยภูมิ ตามทฤษฎีและแนวความคิดที่กล่าวมาแล้ว จะมีอิทธิพลต่อการก่อตัวของวัฒนธรรมทางการเมืองมากหรือน้อยกว่ากันนั้น ก็แล้วแต่ความเป็นมาของชาติและกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม รวมทั้งความยาวนานที่ได้รับอิทธิพลจากตัวการต่าง ๆ ความต่อเนื่องหรือขาดตอนที่ได้รับอิทธิพลจากตัวการต่าง ๆ เหล่านั้น ตลอดจนประสิทธิภาพของระบบการศึกษา พัฒนาการทางเทคโนโลยีและการติดต่อสื่อสาร ระบบครอบครัวและการอบรมบุตรหลาน รวมทั้งสภาพภูมิศาสตร์ของประเทศ และอิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อสังคมนั้น ๆ

2. ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งหมายความถึง กระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติ ความรู้สึก ความเชื่อ และค่านิยมรวมถึงบทบาทและความรู้ความสามารถทางการเมืองของแต่ละบุคคล และเป็นเช่นเดียวกันในการที่ตัวการในกลุ่มปฏิสัมพันธ์และ

ทุติยภูมิจะมีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อกระบวนการนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันครอบครัว และระบบการศึกษา โดยเป็นสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กันตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ การอบรมกล่อมเกลาทักษะทางเมืองมีความสำคัญต่อระบบการเมืองของประเทศเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองเอาไว้ อีกทั้งจะทำให้ชนในชาติมีความรู้ในเรื่องระบบการเมืองการปกครองของประเทศ มีส่วนในการก่อให้เกิดความรู้ดีที่ชอบพอเกลียดชังหรือเฉื่อยชาต่อความเป็นไปในทางการเมืองของแต่ละประเทศ ระบบการเมืองของแต่ละประเทศจะดำรงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปในทางใดก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทักษะทางเมืองนี้ว่าจะถ่ายทอดค่านิยมทางการเมืองไปในแนวทางใด ความสัมพันธ์ของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทักษะทางเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นมีความใกล้ชิดกันมาก ส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ทำให้มีความจำเป็นในการศึกษาควบคู่กันไป

ในปัจจุบันทหารได้ลดบทบาททางการเมืองลงอย่างมาก ทั้งที่เป็นการลดลงเนื่องจากการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ และการถูกจำกัดบทบาทโดยกลุ่มหรือสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ ที่มีบทบาทและอำนาจทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังการเกิดเหตุการณ์ "พฤษภาประชาธรรม" เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 รวมทั้งในปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านความใกล้ชิดกับสังคมนานาชาติ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ทหารยึดอำนาจได้ลำบากขึ้น และมีผลให้สถาบันการเมืองของพลเรือนมีแนวโน้มว่ามีวุฒิภาวะทางการเมืองมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเห็นได้จากการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว มีการขยายตัวของชนชั้นกลาง มีผู้ประกอบการกิจการต่าง ๆ มากขึ้น พวกนี้เริ่มมีความมั่นใจในตัวเองมากกว่าคนรุ่นก่อน ธุรกิจเอกชนกำลังเป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่ จุดนี้เองที่ทำให้ภาคเอกชนได้คนดีมีฝีมือมาร่วมงานมากขึ้น ซึ่งเมื่อก่อนคนเหล่านี้มักชอบทำราชการ ภาคเอกชนมีพลังเข้มแข็งโดยสามารถคานอิทธิพลของระบบราชการได้ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศ และการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่สะดวกรวดเร็วมากขึ้น มีผลให้การดำเนินงานทางการเมืองของทหารไม่คล่องตัว นายทหารรุ่นใหม่ ๆ จึงมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อทางการเมืองที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป โดยนายทหารในกองทัพไทยรุ่นหลัง ๆ เชื่อว่าการยึดอำนาจทำได้ลำบากขึ้น แต่ก็มี ความเชื่อว่าทหารยังคงมีอิทธิพลทางการเมืองอยู่บ้าง แต่ไม่สามารถเป็นพลังกดดันและชี้นำทางการเมืองที่สำคัญได้อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในระบบการเมืองไทยกองทัพยังคงเป็นสถาบันทางการเมืองที่แฝงไว้ด้วยพลังอำนาจ และเป็นสถาบันที่มีประสพการณ์ทางการเมืองมาอย่างยาวนาน มีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ทั้งนี้เป็นเพราะคณะทหารมีลักษณะที่ได้เปรียบสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ อยู่มาก และเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระบบการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องมากกว่าสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ

เสียอีก การศึกษาทางด้านวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่กำลังจะจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจะให้ภาพที่ชัดเจนเพิ่มขึ้นในเรื่องที่เกี่ยวกับบทบาทของทหารในทางการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งจากอดีตถึงปัจจุบันทหารในแต่ละยุคแต่ละสมัยอาจมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเปรียบเสมือนแหล่งที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งมีความสำคัญในการมีส่วนกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกทุกคนที่เข้ามารับการศึกษ สถาบันนี้จึงถือได้ว่าเป็นหน่วยที่สร้างหรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยที่สำคัญควบคู่ไปกับสถาบันครอบครัว ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมในโรงเรียนนายร้อย จปร. ไม่ว่าจะเป็นในด้านการอบรม (socialization) ในด้านวิธีการสอน (method of teaching) และหลักสูตรการศึกษา (curriculum) ล้วนมีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้สึกที่มีต่อระบบการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกเป็นอย่างมาก ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติความเป็นมา ระบบการศึกษาของ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และ อิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ที่มีต่อวัฒนธรรมทางการเมือง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนากิจการบ้านเมืองทุกสาขาให้เจริญทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลาย ได้ทรงจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2420 ในจำนวนนี้ได้ทรงจัดตั้งกรมยุทธนาธิการขึ้น มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับกิจการทหารทั้งปวงตามแบบใหม่ ทั้งนี้ทำให้กิจการทหารเจริญขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก ต่อมาพระองค์ทรงพระราชดำริว่า ตำแหน่งนายทหารสัญญาบัตรนั้นนับว่าเป็นตำแหน่งสำคัญ เพราะเป็นหลักของกองทัพ มีหน้าที่ปกครองไพร่พลจำนวนมาก และเป็นผู้ควบคุมนำกำลังเข้าต่อต้านข้าศึก จึงจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความยุติธรรม จึงจะคุมไพร่พลได้อย่างเรียบร้อย ยิ่งกว่านั้นการจะเลื่อนไพร่พลผู้ที่มีความดีความชอบ มีไหวพริบดี ขึ้นเป็นนายทหารสัญญาบัตร ก็ไม่เป็นการเพียงพอ ทั้งไม่ได้ศึกษาให้มีความรู้ในยุทธสงครามด้วย พระองค์จึงได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาทหารสำหรับทหารบกทั่วไปขึ้น โดยคัดเลือกคะเด็ดทหารมหาดเล็ก คะเด็ดทหารม้า นักเรียนแผนกที่ และอื่น ๆ ที่มีใจสมัคร และมีคุณสมบัติเหมาะสมแก่การเป็นทหารได้ประมาณ 50 คน ส่วนสถานที่ให้ใช้พื้นที่บริเวณหลังพระราชวังสราญรมย์ (ปัจจุบันเป็นกรมแผนที่ทหาร) เป็นที่ศึกษา และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดโรงเรียนขึ้น เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2430 เรียกว่า “คะเด็ดสกูล” โรงเรียนนายร้อยจึงกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกดังกล่าว และต่อมาในปีเดียวกันเมื่อกรมยุทธนาธิการได้ตราข้อบังคับขึ้นแล้วจึงขนานนามใหม่ว่า “โรงเรียนทหารสราญรมย์” นักเรียนนั้นเรียกว่า “คะเด็ด (นักเรียนนายร้อย)” ขึ้นตรงต่อกรมยุทธนาธิการ¹

การดำเนินการฝึกและศึกษาวิชาทหารในระยะที่เป็นโรงเรียนทหารสราญรมย์นั้น การศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาควิชาการทั้งสิ้น ส่วนการฝึกหัดคงกระทำในตอนบ่ายเมื่อเลิกการศึกษานในห้องเรียนแล้ว แต่ต่อมาได้กำหนดให้มีการฝึกและศึกษาวิชาทหารขึ้นบ้าง ได้แก่ หัดปีน หัดเดิน หัดยิงวิชาป้อมค่าย หัดพิชัยสงคราม หัดกายกรรม ซึ่งความมุ่งหมายในการฝึกและศึกษาวิชาทหารดังกล่าว มีความมุ่งหมายในเรื่องวินัยทหาร และสร้างลักษณะทหาร

---

¹ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฉบับครบรอบ 80 ปี บริบูรณ์ (พระนคร: โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2510), หน้า 7.

3.1 ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2

ในปี พ.ศ.2475 ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและในโอกาสนี้จึงได้จัดให้มีการจัดระเบียบกระทรวงกลาโหมใหม่ ฉะนั้นกองทัพบกจึงได้มีการปรับปรุงการจัดหน่วยใหม่ตลอดจนปรับปรุงกรมยุทธศึกษาทหารบกใหม่ ในการปรับปรุงคราวนี้มีสาระสำคัญก็คือได้จัดตั้งโรงเรียนเทคนิคทหารบกเพิ่มขึ้นเมื่อ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 มีกำหนดเวลาศึกษา 5 ปีโดยรับจากผู้ที่จบจากม.8 โรงเรียนเทคนิคทหารบกมีหน้าที่ฝึกอบรมนักเรียนซึ่งจะเป็นนายทหารสัญญาบัตรเหล่าทหารปืนใหญ่ ทหารช่าง ทหารสื่อสาร ทหารอากาศ ทหารช่างแสง และช่างอากาศ²

ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 ได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษาของชาติขึ้นใหม่ โดยให้ยุบเลิกชั้น ม. 7 และ ม. 8 จึงมีชั้นมัธยมปลายเพียง ม. 6 เท่านั้น และให้สถาบันชั้นอุดมศึกษาแต่ละแห่งจัดโรงเรียนเตรียมอุดมของตนขึ้น³ กระทรวงกลาโหมจึงได้ตราข้อบังคับใหม่โดยให้แต่ละกองทัพบกตั้งโรงเรียนเตรียมของตนขึ้น⁴ อาศัยข้อบังคับดังกล่าว กองทัพบกจึงได้ตั้งโรงเรียนเตรียมทหารบกขึ้นเป็นปีแรกในปี พ.ศ. 2481⁵ โดยจัดให้ขึ้นตรงต่อกรมยุทธศึกษาทหารบก มีกำหนดเวลาศึกษา 2 ปี เพื่อรับการฝึกวิชาทหารเบื้องต้น อบรมอุปนิสัยและจิตใจเพื่อพร้อมและเหมาะสมที่จะเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบกและโรงเรียนเทคนิคทหารบกต่อไป

การศึกษาหลักสูตรของนักเรียนเทคนิคทหารบก มุ่งหนักไปในทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ การศึกษาวิชาทหารแตกต่างกับพวกนักเรียนนายร้อยทหารบกคือ ชั้นปีที่ 1,2 และ 3 คงศึกษาวิชาสามัญกับวิชาทหารพร้อมกัน ไม่แยกชั้นเรียนเหมือนกับนักเรียนนายร้อย เมื่อผู้ใดสอบชั้นปีที่ 3 ได้แล้วก็เลือกเหล่าการศึกษาในชั้นปีที่ 4 เฉพาะวิชาสามัญคงศึกษาวิชาที่จะเกิดประโยชน์ต่อเทคนิคของแต่ละเหล่าโดยเฉพาะ ส่วนวิชาทหารคงศึกษาหนักไปในทางเหล่าที่ตนเลือก วิธีการศึกษาแบบนี้ทำให้ผู้สำเร็จเป็นนายทหารมีความรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ตรงกับเทคนิคของเหล่า และมีพื้นฐานในวิชาเหล่าของตนอย่างแท้จริงได้ ส่วนการฝึกในชั้นปีที่ 1,2 และ 3 คงฝึกในตอนเย็นทั่ว ๆ ไป คล้ายกับนักเรียนนายร้อยทหารบก พอขึ้นชั้นปีที่ 4 และ 5 ฝึกเฉพาะเหล่าของ

² พันเอกบัญชา แก้วเกตุทอง, “การฝึกและศึกษาวิชาทหารโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า,” (วิทยานิพนธ์วิทยาลัยการทัพบก กองทัพบก, 2512), หน้า 30.

³ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 220.

⁴ ข้อบังคับทหารที่ 16/14905 ว่าด้วย โรงเรียนเตรียมทหารบก ลงวันที่ 25 มกราคม 2480.

⁵ ข้อบังคับกองทัพบกที่ 2/5565 ว่าด้วย โรงเรียนเตรียมทหารบก ลงวันที่ 13 กันยายน 2481.

ตน ส่วนนักเรียนนายร้อยนั้นมุ่งหนักในวิชาทหารและยุทธวิธี ส่วนวิชาสามัญศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อให้เป็นผู้รอบรู้และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น

หลักสูตรที่ปรับปรุงในระยนี้จึงมีความเหมาะสมและรัดกุม ทำให้นักเรียนนายร้อยหรือนักเรียนเทคนิคเมื่อสำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดแล้วสามารถปฏิบัติหน้าที่ในเหล่าของตนได้ดี จะเห็นได้ว่าการปรับปรุงครั้งนั้นจึงเป็นการทันต่อภาวะที่นานาประเทศได้ขยายกิจการทหารกว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะประเทศไทยได้เริ่มส่งอาวุธยุทโธปกรณ์สมัยใหม่เข้ามาใช้ในกองทัพบกเช่น ปืนใหญ่และเครื่องมือสื่อสาร การปรับปรุงครั้งนี้จึงสอดคล้องกับวิวัฒนาการของอาวุธยุทโธปกรณ์และเครื่องมือสื่อสารซึ่งกองทัพบกได้เริ่มใช้เพื่อให้นายทหารที่สำเร็จจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกและโรงเรียนเทคนิคทหารบกปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁶

3.2 ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง กระทรวงกลาโหมได้มีการปรับปรุงการจัดกองทัพบกใหม่โดยมีการยุบและจัดตั้งหน่วยใหม่ตามอัตรากองทัพบกตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2487 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ทำให้กรมยุทธศึกษาทหารบกเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนนายร้อยทหารบก”⁷ ส่วนโรงเรียนนายร้อยทหารบกเปลี่ยนชื่อเป็น กองที่ 1 โรงเรียนนายร้อยทหารบก⁸ และโรงเรียนเทคนิคทหารบกเปลี่ยนชื่อเป็น กองที่ 2 โรงเรียนนายร้อยทหารบก โดยให้การปกครองบังคับบัญชาแต่ละกองขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยทหารบก นอกจากนี้ก็ยุบเลิกโรงเรียนเตรียมทหารบก แต่เนื่องจากมีนักเรียนอยู่ จึงให้ฝากการปกครองบังคับบัญชาและกิจการที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนนี้ไว้กับ กองที่ 1⁹

ต่อมาภายหลังการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 แล้ว ในปี พ.ศ. 2491 โรงเรียนนายร้อยทหารบกได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า” (Chulachomklat Royal Military Academy)¹⁰ ระบบการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งหมด คือให้มีหลักสูตรในการศึกษา 5 ปี และให้เรียนรวมเหมือนกันหมดทุกเหล่า โดยนำเอาหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยทหารบกของสหรัฐอเมริกา (West Point) มาเป็นหลักในการพิจารณา และยังได้นำเอาระบบการปกครองแบบโรงเรียนนายร้อยของสหรัฐอเมริกามาดำเนินการสอนในโรงเรียนนายร้อยพระ

⁶ พ.อ. บัญชา แก้วเกตุทอง, “การฝึกและศึกษาวิชาทหารโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า,” หน้า 75.

⁷ ดูรายละเอียดได้ใน โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 262 – 266.

⁸ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นไปตามคำสั่งของกองทัพบก ที่ 43/6727 ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน 2489.

⁹ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 263.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 273.

จุลจอมเกล้าอีกด้วย ผู้ที่จบการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจะได้รับปริญญาบัตรทางวิทยาศาสตร์

การนำเอาหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยทหารบกของสหรัฐอเมริกา (West Point) มาดัดแปลงและปรับปรุงใช้ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นั้น จะพิจารณาเห็นได้จากการศึกษาวิชาสามัญและวิชาทหารดังนี้¹¹

ก. การศึกษาวิชาสามัญ นักเรียนนายร้อยจะต้องศึกษาวิชาอักษรศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ (ฟิสิกส์และเคมี) วิศวกรรมศาสตร์ซึ่งได้แก่ วิศวกรรมเครื่องกล วิศวกรรมโยธา และวิศวกรรมไฟฟ้า สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์การสงคราม สรรพาวุธ และสุขวิทยา

ข. วิชาทหาร นั้น คงให้ปรับปรุงใหม่ ดังนี้

1. การจัดได้แยกแผนกวิชาทหารซึ่งเพิ่มขึ้นมาและแผนกศึกษามาขึ้นกับกรมนักเรียนนายร้อย ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นกองวิชาทหารขึ้นตรงต่อโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ต่อมาได้กลับมาขึ้นตรงต่อกรมนักเรียนนายร้อยอีกวาระหนึ่ง มีวิชาการต่าง ๆ คือ วิชาทหารราบ วิชาทหารม้า วิชาทหารปืนใหญ่ วิชาทหารช่าง วิชาทหารสื่อสาร วิชาทหารอากาศ วิชายุทธวิธี วิชาเทคนิคการใช้อาวุธ โดยมีหัวหน้าวิชา อาจารย์ และอาจารย์ผู้ช่วยรับผิดชอบ

2. อุปกรณ์การฝึกและศึกษา ได้จัดให้มีแผนกเครื่องช่วยฝึกขึ้นตรงต่อกองวิชาทหาร ต่อมาได้ยกฐานะเป็นกองขึ้นตรงต่อโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า แต่ก็ไม่สามารถจัดเครื่องช่วยฝึกให้เหมาะสมได้

3. การจัดและการดำเนินการฝึก และการศึกษาวิชาทหารได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อปรับปรุงระบบและหลักสูตรรวมทั้งหลักสูตรวิชาทหารด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรอีกโดยมีการปรับปรุงการสอนบางวิชาใหม่ เช่น ยุทธวิธี ได้มีการสอนในระดับกองพลและสอนหน้าที่ฝ่ายอำนวยการ ต่อมาได้พิจารณาเห็นว่า วิชาเหล่านี้อีกหลายเหล่ามีนักเรียนนายร้อยควรจะได้รู้ไว้เช่นเหล่าสารวัตร เหล่าพลธิการ จึงเปิดวิชาขึ้นอีก 1 วิชา เรียกว่าวิชา “การปฏิบัติการพิเศษ” โดยรวมเอาวิชาทหารอากาศ วิชาเหล่ายุทธบริการ และวิชาแผนที่ทหารมาไว้ในวิชาปฏิบัติการพิเศษ

นับตั้งแต่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้ปรับปรุงหลักสูตรใหม่โดยให้มีหลักสูตรเดียวเป็นต้นมา ได้พบข้อขัดข้อง กล่าวคือ

ก. กำลังพลขาดแคลน

ข. นักเรียนบางคนมีมาตรฐานไม่ถึงที่จะเรียนชั้นปีที่ 4 และชั้นปีที่ 5 ได้ ทำให้ต้องตกซ้ำชั้นและเสียเวลาเรียน

¹¹ พันเอกบัญชา แก้วเกตุทอง, การฝึกและศึกษาวิชาทหารโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 54.

ค. บางคนกว่าจะจบชั้นปีที่ 5 ก็มีอายุมากเกินไปไม่เหมาะสมที่จะทำหน้าที่ผู้บังคับหมวด ด้วยเหตุทั้ง 3 ประการ ทางราชการจึงดำริที่จะแบ่งการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็น 2 ภาค ชั้นปีที่ 1, 2 และ 3 เป็นภาคที่ 1 ชั้นปีที่ 4 และ 5 เป็นภาคที่ 2 โดยกำหนดเงื่อนไขว่านักเรียนที่จะศึกษาต่อในภาคที่ 2 นั้น จะต้อง

- 1) ไม่เคยถูกลงทัณฑ์ในภาคที่ 1 มาเลยไม่ว่าจะศึกษาอยู่ในชั้นใด
- 2) อายุต้องไม่เกิน 23 ปี
- 3) คะแนนภาควิชาการในภาคที่ 1 ต้องได้ 60% ทุกวิชา

ฉะนั้น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจึงต้องแก้ไขหลักสูตรเดิมหมด เมื่อปี พ.ศ. 2512 โดยร่างหลักสูตรใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับร่างระเบียบ กองทัพบกที่กำหนดให้นักเรียนนายร้อยทหารบกศึกษา 2 ภาค ดังนั้น นักเรียนชั้นปีที่ 1 พ.ศ. 2512 จึงได้เริ่มศึกษาตามหลักสูตรและระบบใหม่แล้ว และกองทัพบกยังอนุมัติให้เรียนต่อในภาคที่ 2 ได้เพียงร้อยละ 40 ของนักเรียนรุ่นนี้อีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม การที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้านำเอาระบบการศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ภาค ใน พ.ศ. 2512 นั้น ปรากฏว่าไม่ได้รับความนิยมและมีข้อบกพร่องหลายประการ กล่าวคือ สถานการณ์ปัจจุบันไม่ได้ขาดแคลนกำลังพลชั้นผู้บังคับหมวดเท่าใดนักประกอบกับการที่แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ภาค ดังกล่าวแล้ว ทำให้นักเรียนนายร้อยทหารบกที่จบการศึกษาในภาคที่ 1 ไม่ได้รับความรู้เต็มที่ ทำให้มีพื้นฐานความรู้ต่ำ นอกจากนั้นยังเป็นการแบ่งพวกว่าเป็นพวกเรียนดีและไม่ดี อันจะก่อให้เกิดความแตกความสามัคคีในระหว่างนักเรียนนายร้อยที่ศึกษามาจากที่เดียวกัน นอกจากนี้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาในภาคที่ 1 (3 ปี) จะไม่ได้รับปริญญาด้วย

ดังนั้น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจึงได้ปรับปรุงระบบการศึกษาเสียใหม่ โดยให้ใช้ระบบและหลักสูตรการศึกษาเช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2512 แต่ได้แก้ไขหลักสูตรใหม่โดยให้เรียนครบตามหลักสูตร 5 ปี หลักเกณฑ์การคิดคะแนนเลื่อนขั้นก็คือ ตามหลักสูตรการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2503 ตามเดิม ส่วนนักเรียนนายร้อยทหารบกที่เข้ามาใหม่ก็ให้ใช้ระบบการคิดคะแนนเป็นแบบหน่วยกิตสำหรับผู้ที่จะจบการศึกษาในภาคที่ 1 (3 ปี) กองทัพบกได้ให้โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเปิดการศึกษาเพิ่มเติมโดยได้ให้ผู้ที่จะจบการศึกษา ภาคที่ 1 (3 ปี) และออกรับราชการเป็นนายทหารสัญญาบัตรตามเหล่าต่าง ๆ ไปแล้วนั้น ได้กลับเข้ามาเรียนวิชาการเพิ่มเติมให้ครบหลักสูตรที่วางไว้เดิม เพื่อที่จะได้มีสิทธิรับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต และได้รับเงินเพิ่มรายเดือนค่าวิชา (พ.ค.ว.) เพิ่มขึ้นตามหลักเกณฑ์ของกองทัพบก¹²

¹² ผู้ที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษา 3 ปี จะได้รับเงินเพิ่มรายเดือนค่าวิชา (พ.ค.ว.) เป็นเงิน 400 บาท ผู้ที่สำเร็จตามหลักสูตร 5 ปี จะได้รับเงินเพิ่มรายเดือนค่าวิชาเป็นเงิน 710 บาท.

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริให้โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าย้ายมาตั้งอยู่ที่บริเวณเขาชะโงก อำเภอเมืองต่อกับอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก เนื่องจากที่ดินบริเวณแห่งนี้กว้างใหญ่มาก มีพื้นที่ประมาณ 21,000 ไร่เศษและเป็นที่ดินของกองทัพบก ซึ่งได้ออกพระราชกฤษฎีกาไว้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 มีภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นที่ตั้งสถาบันทหาร ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นจึงได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมรับพระราชทานพระราชดำรินี้มาดำเนินการต่อไป

เมื่อมีการดำเนินงานด้านวางผังแม่บท (master plan) งานปรับพื้นที่และงานให้ราษฎรส่วนใหญ่ออกจากพื้นที่ได้เรียบร้อย ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกจึงได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางศิลาฤกษ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2524 โดยมีศาสตราจารย์ พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งยังทรงพระยศพันตรีหญิงและทรงดำรงตำแหน่งอาจารย์ในกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าซึ่งได้ตามเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนั้นด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรอีกครั้งให้ปฏิบัติตามความต้องการที่เหล่าร้องขอมา และเพื่อปรับปรุงหลักสูตรวิศวกรรมให้เข้ากับหลักสูตรวิชาชีพวิศวกรรม รวมทั้งได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนหน่วยกิตอีกเล็กน้อย แต่รายละเอียดส่วนใหญ่ของหลักสูตรนี้มิได้แตกต่างไปจากหลักสูตรปี พ.ศ. 2522¹³

ในปี พ.ศ. 2527 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าให้เหลือเพียง 4 ชั้นปีการศึกษา คือ ชั้นปีที่ 2, 3, 4 และ 5 โดยชั้นปีที่ 1 นักเรียนนายร้อยทุกเหล่าจะได้รับการศึกษาร่วมกันที่โรงเรียนเตรียมทหาร ดังนั้นจึงได้มีการจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่อีกครั้ง เนื้อหาส่วนใหญ่ของหลักสูตรคงเหมือนเดิม เพียงแต่กำหนดให้ลดชั้นเรียนเหลือ 4 ชั้นปีการศึกษา และให้ยกเลิกการบังคับการเลือกเหล่า คือ นักเรียนนายร้อยจะเลือกเหล่าอะไรก็ได้ขึ้นอยู่กับลำดับที่สอบจากชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 และคะแนนที่เรียนร่วมกันในปีที่ 4 และ 5 สำหรับนักเรียนนายร้อยที่สำเร็จทางด้านสาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล วิศวกรรมไฟฟ้า วิศวกรรมโยธา มีสิทธิไปขอใบประกอบวิชาชีพวิศวกรรม (กว.) จากกระทรวงมหาดไทยได้

การปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาเป็นเรื่องของความจำเป็นและเพื่อพัฒนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์อันเป็นปัจจุบันที่สุด ดังนั้นในปี พ.ศ. 2534 จึงมีการจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนขึ้นใหม่อีกครั้ง เนื่องจากนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 1 จะต้องกลับมาเรียนที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเหมือนเดิม โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเห็นสมควรปรับปรุงเนื้อหาวิชาในหลักสูตรให้ทันสมัยยิ่งขึ้นด้วย พร้อมทั้งนั้นก็ได้เพิ่มสาขาวิชาต่าง ๆ ได้แก่ สาขาวิทยาศาสตร์ทั่วไป

¹³ ประกอบด้วยวิศวกรรมโยธา วิศวกรรมเครื่องกล และวิศวกรรมไฟฟ้า.

วิศวกรรมเครื่องกล วิศวกรรมไฟฟ้า วิศวกรรมโยธา และวิศวกรรมอุตสาหกรรมการทหารไว้ด้วย นักเรียนนายร้อยทุกสาขาวิชาจะจบการศึกษาด้วยจำนวนหน่วยกิตที่เท่ากัน คือ 191 หน่วยกิต จาก การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านหลักสูตร และรูปแบบของการปกครองในเรื่องสายการบังคับบัญชา (chain of command) และช่วงการบังคับบัญชา (span of control) ของโรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้าตั้งแต่เริ่มก่อตั้งมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2430 – พ.ศ. 2540) ได้มีการพัฒนาและปรับปรุง มาถึง 15 ครั้ง ในระยะเวลา 110 ปี แห่งการก่อตั้ง ซึ่งเฉลี่ยแล้วจะมีการปรับปรุงหลักสูตร ทุก ๆ 7 ปี จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้ย่อมที่จะเอื้อต่อสภาพการเรียนรู้และความสำนึกทางการเมือง ของนักเรียนนายร้อยในระดับที่ค่อนข้างสูง และในระยะหลังของการพัฒนาหลักสูตรโดยรวม ก็ได้มี การสอดแทรกสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าไปเป็นอันมากเพื่อให้นักเรียนนายร้อยได้ศึกษาค้นคว้า และมีความรอบรู้ เช่น รัฐศาสตร์ กฎหมาย ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์สากล ช่างสำรวจ ฟิสิกส์ เคมี คอมพิวเตอร์ และแยกเรียนในสาขา วิศวกรรมโยธา วิศวกรรมไฟฟ้า วิศวกรรมเครื่องกล เป็นต้น โดยเฉพาะหลักสูตรการศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์ ถ้าพิจารณาโดยละเอียดเมื่อเทียบหน่วย กิตแล้ว การศึกษาในสาขารัฐศาสตร์ก็ยังเป็นรองในสาขาวิทยาศาสตร์และสาขาวิศวกรรมศาสตร์ ต่าง ๆ อยู่อีกมาก ความเป็นจริงในแง่ของการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อปฏิบัติงานเมื่อจบการศึกษา นักเรียนนายร้อยซึ่งต้องไปทำงานในเหล่าต่าง ๆ ในกองทัพบกจำเป็นต้องมีพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ค่อนข้างสูง แต่กระนั้นก็ตามความจำเป็นในการศึกษาให้เข้าใจและลึกซึ้ง ในสาขารัฐศาสตร์นั้นก็ยังคงความจำเป็นอยู่ เพราะอนาคตของนักเรียนนายร้อยทหารบกต้องผูกพันอยู่กับการปกครองบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งนายทหาร นายสิบ และพลทหาร เป็นจำนวนมาก รวมทั้งการเข้าไปเกี่ยวพันด้านการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งถ้านักเรียนนาย ร้อยมีพื้นฐานที่เป็นผู้มีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมจะยังผลให้ระบบ การปกครองของประเทศมีความมั่นคงและปราศจากการแทรกแซงจากกลุ่มใด ๆ ทหารจะดำรง ความเป็นทหารอาชีพและคำจูนระบอบประชาธิปไตยให้ดำเนินต่อไปได้อย่างมั่นคง

3.3 โครงสร้างและระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ตามนโยบายของกองทัพบกได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรโรงเรียนนายร้อยพระ จุลจอมเกล้าเป็น 5 ปีการศึกษา คือ¹⁴

¹⁴ ชัยยง ศรีจิตติ, “หลักสูตรการศึกษาปัจจุบันของนักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า,” (วิทยานิพนธ์วิทยาลัยการทัพบก รุ่นที่ 35 วิทยาลัยการทัพบก สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2533), หน้า 5 – 6.

1. การศึกษาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 1,2 และ 3 เป็นการศึกษาวิชาบังคับทั่วไปที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะนายทหารสัญญาบัตรของกองทัพบก ในภาควิทยาการจะเป็นกระบวนวิชาพื้นฐานต่าง ๆ ในระดับอุดมศึกษาซึ่งจำเป็นต่อการศึกษาในสาขาวิชาชั้นสูงต่อไป ในภาควิชาทหารจะเป็นกระบวนวิชาพื้นฐานของการเป็นผู้นำหน่วยระดับผู้บังคับหมวดทหารราบ นักเรียนนายร้อยทุกคนจะศึกษาวิชาต่าง ๆ เหมือนกัน

2. การศึกษาของนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 และ 5 เป็นการศึกษาในภาควิทยาการที่นักเรียนนายร้อยจะแยกศึกษาสาขาวิชาการต่าง ๆ ระดับปริญญาตรีใน 11 สาขา โดยมีวิชาบังคับเฉพาะสาขาต่างกัน สำหรับภาควิชาทหารจะเป็นความรู้พื้นฐานของการเป็นผู้นำหน่วยระดับหมวดของทหารบกเหล่าต่าง ๆ ซึ่งนักเรียนนายร้อยทุกคนจะศึกษาเหมือนกัน

สาขาวิทยาการที่นักเรียนนายร้อยมีสิทธิเลือกศึกษามีดังนี้

- 2.1 สาขาวิทยาศาสตร์ทั่วไป (general sciences)
- 2.2 สาขาวิศวกรรมเครื่องกล (mechanical engineering)
- 2.3 สาขาวิศวกรรมไฟฟ้าแรงไฟฟ้ากำลัง (power electrical engineering)
- 2.4 สาขาวิศวกรรมไฟฟ้าแรงไฟฟ้าสื่อสาร (communication electrical engineering)
- 2.5 สาขาวิศวกรรมโยธา (civic engineering)
- 2.6 สาขาวิศวกรรมอุตสาหกรรม (industrial engineering)
- 2.7 สาขาเทคโนโลยีปิโตรเคมี (petrochemical technology)
- 2.8 สาขาฟิสิกส์ (physics)
- 2.9 สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ (computer sciences)
- 2.10 สาขาบริหารรัฐกิจ (public administration)
- 2.11 สาขาวิศวกรรมสำรวจ (geodetic surveying)

โดยในสาขาวิชาการต่าง ๆ นั้น นักเรียนนายร้อยตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึง 5 จะต้องศึกษาวิชาในกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างน้อยเป็นจำนวนหน่วยกิตรวมทั้งสิ้น 39 หน่วยกิต นอกจากนั้นวิชาการที่นักเรียนนายร้อยจะต้องศึกษาในแต่ละสาขาจะประกอบด้วยวิชาบังคับทั่วไปที่มีความจำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะนายทหารสัญญาบัตรของกองทัพบก ซึ่งนักเรียนนายร้อยทุกคนจะต้องศึกษาเหมือนกัน และวิชาบังคับเฉพาะสาขาซึ่งแตกต่างกันไปตามรายละเอียดของแต่ละสาขา

นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 และ 5 มีสิทธิเลือกศึกษาสาขาวิชาการสาขาใดสาขาหนึ่งตามหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและกองวิชาที่รับผิดชอบหรือโดยความเห็นชอบของส่วนการศึกษา โดยพิจารณาจากความสมัครใจ ความถนัด

ในการศึกษา ผลการศึกษาในชั้นปีที่ 1,2 และ 3 และความต้องการหรือนโยบายของกองทัพบก ตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้กำหนดไว้¹⁵

การศึกษาด้านวิชาทหารเป็นการศึกษาและฝึกอบรมวิชาทหารให้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติซึ่งรับผิดชอบโดยส่วนวิชาทหาร โดยเป็นการศึกษาวิชาทหารพื้นฐานของเหล่าต่าง ๆ ของกองทัพบก เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถทำหน้าที่นายทหารสัญญาบัตรในระดับผู้บังคับหมวด ในเหล่าต่าง ๆ ของกองทัพบกได้ โดยศึกษาควบคู่ไปกับการศึกษาในสมัยการศึกษาทั้งสองภาค การศึกษาและมีการนับหน่วยกิตการศึกษา รวมทั้งการศึกษาวិชาประวัติศาสตร์เพื่อนำมาประยุกต์กับทักษะทางทหารและนำไปใช้ในการรับราชการต่อไป¹⁶

3.4 โครงสร้างและระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลเกล้าที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก

ในบทที่ 2 เราได้ทราบมาแล้วว่าการศึกษามีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ในทางการเมือง จากการศึกษาของ Almond และ Verba¹⁷ ได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้ในเรื่องการเมืองดีขึ้น มีความเชื่อมั่นสูงในบทบาททางการเมืองของตนและก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ เช่น บุคคลที่มีการศึกษาสูงก็ย่อมจะมีความสนใจในทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization)

ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อโครงสร้างทางการเมือง จะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาสมัยใหม่เท่านั้นจะเป็นแหล่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะอย่างอันจำเป็นต่อสภาพของสังคมสมัยใหม่ที่มีการแบ่งแยกสถาบันต่าง ๆ ให้มีหน้าที่ชำนาญเฉพาะอย่างมากขึ้น ตลอดจนเป็นแหล่งฝึกอบรมประชาชนให้เข้ากับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้การศึกษายังมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) ในแง่ที่ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นผลมาจากการเรียนรู้ทางการเมือง และการเรียนรู้ทางการเมืองนี้เองที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษา

ในบทที่ 2 ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองมาพอสมควรว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการเมืองของสังคมนั้น ๆ ระบบการเมืองจะมีลักษณะเช่นไรและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับบุคคลในระบบการเมืองนั้น ๆ จะมีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองอย่างไร หรือมีวัฒนธรรม

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

¹⁶ กรมยุทธศึกษาทหารบก, โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หลักสูตรพุทธศักราช 2534.

¹⁷ Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Boston: Little Brown and Company, 1965), pp. 315 - 316.

ทางการเมืองอย่างไร เป็นต้นว่ามีการยอมรับกันไม่น้อยว่าปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สหรัฐอเมริกามีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ได้ก็เพราะคนอเมริกันมีความเชื่อมั่นในระบบนี้ กับมีบุคลิกเป็นประชาธิปไตยและมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย¹⁸

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) นั้นเป็นกระบวนการนำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน ดังนั้น จึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลมีทัศนคติหรือความรู้สึกต่อระบบการเมือง ต่อบทบาทที่คนมีต่อระบบการเมืองนั้น ๆ และเป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ เป็นกระบวนการที่จะทำให้พลเมืองของประเทศมีความรู้เรื่องของการเมืองการปกครองของประเทศ ก่อให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดชอบพอ เกลียดชัง หรือนิ่งเฉยต่อการเมือง ดังนั้นระบบการศึกษาจึงเป็นสถาบันหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้ตั้งแต่บุคคลเกิดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่¹⁹

สำหรับนักเรียนนายร้อยทหารบกซึ่งจะเป็นนักศึกษาในกลุ่มหนึ่งนั้น ก็ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นอย่างมาก ในฐานะที่พวกเขาต่อไปในอนาคตจะเป็นชนชั้นนำทางทหาร (military elite) ที่อาจจะมีโอกาสดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ทางการเมืองหรือจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการบริหารประเทศไทยในระยะต่อไป ดังนั้น จึงน่าสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์ให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมือง รวมทั้งทัศนคติและความสนใจทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยซึ่งได้รับอิทธิพลจากการศึกษาและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนทหาร เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เราเข้าใจถึงพฤติกรรมและบทบาทที่พวกเขาจะมีต่อไปในการพัฒนาทางการเมืองของประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกให้เห็นชัดเจนนั้น จะต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าว่า มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) ของนักเรียนนายร้อยมากน้อยแค่ไหน และจะทำให้นักเรียนนายร้อยมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นไปในแบบใด ลักษณะของการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าไม่ได้เอื้ออำนวยให้นักเรียนนายร้อยเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มหรือมีความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นของตัวเอง ตรงกันข้ามกลับทำให้นักเรียนนายร้อยเป็นผู้ตามที่ดี ซึ่งระบบการศึกษาเช่นนี้ไม่ได้มีอยู่แต่เฉพาะชั้นมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่มีอยู่ทุกระดับการศึกษาของคนไทย ดังนั้น จึงไม่เป็นที่แปลกอะไรนักที่นักเรียนนายร้อยจะมีลักษณะบางอย่างที่ไม่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาดำกว่า คือ คงมีลักษณะที่นิ่งเฉย ไม่มีความกระตือรือร้น ตลอดจนมีความอด

¹⁸ สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," *วรรณ ไวทยากร รัฐศาสตร์* โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 9 – 10.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

กลับต่อสภาพแวดล้อมที่ตนไม่พอใจ เราต้องยอมรับว่าคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเรา ยังต่ำ นักศึกษาไม่จำเป็นต้องใช้ความพยายามจนท้อหาความรู้ด้วยตนเองเท่าไรนักก็สามารถ เรียนจบได้ปริญญา ถ้านโยบายการศึกษาของไทยพยายามให้ผู้รับการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง มากขึ้น กระตุ้นให้รู้จักกิจกรรมญาณของตัวเองมากขึ้นและให้มีความรับผิดชอบในตัวเองมากขึ้น พวกเขา ก็จะไม่เป็นผู้รับอะไรง่าย ๆ และโอกาสที่จะเป็นผู้นำการพัฒนาและปรับปรุงสังคมให้ทันสมัยก็จะมีมากขึ้นไปด้วย²⁰

ในสังคมของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นสังคมที่มีการยอมรับอำนาจและใช้อำนาจ การอบรมในโรงเรียนนายร้อย จปร. จึงถ่ายทอดทัศนคติที่เป็นเผด็จการแก่นักเรียนนายร้อย ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ตัวอย่างเช่น นักเรียนนายร้อยทุกคนต้องสวมเครื่องแบบนักเรียนทหารเหมือนกันหมด สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นเผด็จการ คือ การบังคับให้นักเรียนนายร้อยทุกคนอยู่ในระเบียบวินัย นักเรียนนายร้อยทุกคนจะไว้ผมยาวหรือแต่งกายตามสบายไม่ได้ นักเรียนทุกคนต้องเชื่อฟังและเคารพบุคคลที่มีอายุมากกว่าโดยถือหลักตามอาวุโส (seniority) และปฏิบัติตามคำสั่ง (order) อย่างเคร่งครัด

การที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าอบรมให้นักเรียนนายร้อยเชื่อฟังและเคารพยำเกรงผู้ที่อยู่ในขั้นสูงกว่า ทำให้เกิดความเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพเป็นเผด็จการหรืออำนาจนิยม (authoritarian personality) ทั้งนี้ เนื่องมาจากแบบแผนของการอบรมสั่งสอน (socialization) ในโรงเรียนนายร้อย โดยการอบรมนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 1 ให้อยอมรับอำนาจคำสั่งของพวกรุ่นพี่ที่ไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้นนั้น ซึ่งจะมีผลทำให้นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 1 เหล่านี้เมื่อขึ้นไปอยู่ในขั้นสูงขึ้นและหมดฐานะเป็นนักเรียนชั้นปี 1 ก็จะกลายเป็นผู้ที่นิยมในอำนาจมีความภูมิใจที่ได้แสดงออกซึ่งความมีอำนาจและจะอบรมให้ผู้เข้ามาใหม่เชื่อฟังในอำนาจของพวกเขาต่อไป ลักษณะเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในสถาบันชั้นอุดมศึกษาส่วนใหญ่ของไทย ซึ่งไม่แตกต่างไปจากลักษณะทั่ว ๆ ไปของสังคมไทยเท่าไรนัก คนไทยเป็นผู้ถูกอบรมให้ยอมรับในอำนาจและมีความเกรงอกเกรงใจผู้ที่มีอาวุโสมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ๆ การอบรมในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เช่นนี้ก็เป็นการเน้นสิ่งที่สังคมไทยยอมรับนั่นเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้นักเรียนนายร้อยผู้ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงได้ยาก และจะทำให้เขาเป็นผู้ที่ยอมรับอำนาจได้ง่าย และถูกกลืนเข้าไปในสังคมภายนอกอย่างไม่ลำบากเท่าใดนัก

ลักษณะของบุคลิกภาพที่ชอบอำนาจหรือเป็นเผด็จการนั้น (authoritarian personality) เป็นลักษณะที่ขัดกับความเป็นประชาธิปไตย แม้ว่าอำนาจหรือ authority นั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีไม่ว่าในสังคมประชาธิปไตยหรือสังคมแบบอำนาจนิยมก็ตาม แต่ลักษณะการใช้อำนาจในสังคมทั้ง

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

สองนี้แตกต่างกัน และการยอมรับอำนาจของรัฐบาลของคนในสังคมทั้งสองนี้ก็แตกต่างกัน อย่างน้อยในสังคมประชาธิปไตยจะมีการยอมรับแต่เฉพาะอำนาจที่ได้รับการกลั่นกรองอย่างถูกต้องตามแบบประชาธิปไตย และไม่ยอมรับอำนาจแบบที่ผิดไปจากความยุติธรรมและกฎเกณฑ์ที่วางไว้ นอกจากนี้ผู้ที่มิบุคคลเป็นประชาธิปไตยก็ไม่ค่อยนิยมใช้อำนาจในการแก้ปัญหาข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งต่าง ๆ และโดยทั่ว ๆ ไปผู้ที่มีการศึกษาสูงขึ้นมักจะเป็นผู้ที่เชื่อฟัง เคารพในเหตุผล นิยมแก้ปัญหาโดยการประนีประนอมหรือฟังเสียงส่วนมาก แตกต่างกับผู้ที่มีการศึกษาต่ำที่มองเห็นการใช้กำลังอำนาจเป็นวิธีการจัดการข้อขัดแย้ง การอบรมให้เชื่อในอำนาจที่มีอยู่ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นั้น จึงขัดกับหลักของการศึกษาที่จะให้คนเป็นคนที่ไม่เคารพเหตุผล และด้วยเหตุนี้เองจึงมีผลทำให้นักเรียนนายร้อยยังมีบุคลิกภาพที่ชอบอำนาจ (authoritarian) และเป็นผู้ที่ยอมรับอำนาจได้ง่าย²¹

นอกจากนี้ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นสังคมที่ไม่เสรีเพราะโรงเรียนนายร้อยเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการซึ่งเป็นหน่วยขึ้นตรงต่อกองทัพบก อาจารย์และผู้บริหารโรงเรียนเป็นข้าราชการของกองทัพบก ทำให้ขาดความเป็นอิสระทางวิชาการ ความเป็นข้าราชการของอาจารย์โรงเรียนนายร้อยทำให้บรรดาอาจารย์ไม่สามารถวิจารณ์รัฐบาลหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างเสรี นอกจากนี้วิธีการสอนให้เด็กนักเรียนจดจำเพื่อจะนำไปตอบเวลาสอบ นักเรียนนายร้อยจะเชื่อในทุกสิ่งที่อาจารย์สอนโดยไม่มี การโต้แย้ง ประกอบกับนักเรียนนายร้อยได้รับการอบรมให้ยอมรับอำนาจและยำเกรงผู้มีอาวุโสอยู่แล้ว เขาจึงไม่มี การโต้แย้งวิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นเหตุให้นักเรียนนายร้อยไม่ได้รับการสอนให้มีประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมหรือสร้างความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ นักศึกษาได้นั้น ครูหรืออาจารย์จะต้องมีระบบการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือจัดให้มีการสัมมนาในชั้นเรียน เพื่อที่จะทำให้นักเรียนมีความเคยชินในการวิจารณ์ทัศนคติต่าง ๆ นักเรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในการแสดงความคิดเห็นของเขาในที่สุด ซึ่งเป็นการสร้างประสบการณ์ในการแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกับทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย

นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกี่ยวกับการเรียนและการสอนในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาในเรื่องตัวครูผู้สอนหรืออาจารย์ ในกองทัพบกไม่ได้มีการผลิตอาจารย์โรงเรียนนายร้อยขึ้นโดยเฉพาะ แต่จะใช้ นายทหารที่บรรจุตำแหน่งเป็นอาจารย์ให้ทำหน้าที่สอน โดยถือว่านายทหารทุกคนจะต้องสามารถเป็นอาจารย์สอนได้ทุกคนเมื่อมีคำสั่งบรรจุ

²¹ Seymour Martin Lipset, *Political Man: The Social Bases of Politics* (New York: Doubleday, 1960), pp. 39 – 40.

ให้ทำหน้าที่อาจารย์ ดังนั้นบางโอกาสหรือบางครั้งทางหน่วยเหนือที่ทำหน้าที่บังคับบัญชาก็ไม่ได้คิดว่านายทหารที่จะมาเป็นอาจารย์ในวิชานั้น ๆ มีความรู้ ความสามารถ ในวิชานั้น ๆ ดีหรือเปล่า แต่จะถือว่าเมื่อเป็นคำสั่งบรรจุให้เป็นอาจารย์แล้วต้องทำได้ ดังนั้นนายทหารที่จะมาทำหน้าที่เป็นอาจารย์จึงต้องศึกษาหาความรู้ในวิชานั้น ๆ แล้วทำการสอนไปเพื่อให้หมดชั่วโมงสอน หรือให้หมดในวิชาที่สอนไปเป็นครั้งคราว แต่กว่าอาจารย์ผู้นี้จะชำนาญในวิชาที่สอน อาจารย์ผู้นี้ก็ได้รับการโยกย้ายไปทำงานที่อื่นแล้ว จึงไม่ได้มีหลักการที่ค้ำประกันถึงผลของการศึกษามากนัก ถ้าโอกาสเหมาะได้นายทหารที่มีความรู้ความสามารถมาเป็นอาจารย์ก็เป็นโชคดีของนักเรียนนายร้อยไป สำหรับวิชาสอนที่เกี่ยวกับทางรัฐศาสตร์หรือทางการเมืองนั้น อาจารย์ผู้สอนก็ได้มาจากการพิจารณาของผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยซึ่งจะทำการพิจารณานายทหารในกองทัพพบว่า นายทหารผู้ใดที่มีความรู้ความสามารถและมีบุคลิกลักษณะที่จะเป็นอาจารย์ในโรงเรียนนายร้อยได้แล้ว ก็จะเสนอขอตัวจากกองทัพ เมื่อได้ตัวอาจารย์แล้วก็จะนำมาอบรมชี้แจงในหลักสูตรของการเป็นอาจารย์เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ในบางครั้งอาจารย์ที่มาทำหน้าที่สอนวิชาที่เกี่ยวกับการเมืองอาจจะมีความรู้ในเรื่องนี้ไม่มากนัก เมื่อมาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องนี้ให้แก่นักเรียนนายร้อยก็จะทำให้นักเรียนผู้รับการสอนไม่เข้าใจได้อย่างแจ่มชัด ยิ่งถ้านักเรียนนายร้อยเคยชินกับระบบการสอนที่ไม่มี การโต้แย้งหรือซักถามหรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ ด้วยแล้ว ก็อาจทำให้มีความเข้าใจในเรื่องนั้นไม่ถูกต้อง ทำให้มีทัศนคติทางการเมืองเกี่ยวกับเรื่องนั้นอย่างผิด ๆ ไปด้วย

การพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าว่าจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยเพียงใดนั้น นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ก็ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยได้ นั่นคือการพิจารณาถึงนโยบายการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าว่ามีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างความคิดทางการเมืองให้กับนักเรียนนายร้อยอย่างไร ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของระบบการศึกษาและบุคคลที่ทำการศึกษา โดยเฉพาะชนชั้นนำจะมีทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกลักษณะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับนโยบายการศึกษาว่ามีอยู่อย่างไรด้วย²²

3.5 อิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ที่มีผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก

ทินพันธุ์ นาคะตะ ได้ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองและการเรียนรู้ทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทย โดยศึกษาเฉพาะสาขาวิชา รัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และทหาร จำนวน 946 คน

²² David E. Apter, *The Politics of Modernization* (Chicago: The university of Chicago Press, 1965), p. 145.

จาก 6 สถาบัน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ ผลการศึกษาพบว่านิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ มีทัศนคติทางการเมืองเป็นแบบอำนาจนิยมอยู่ในระดับสูง ขาดความเชื่อมั่นในเพื่อนมนุษย์และสภาพแวดล้อมทางการเมือง ไม่ชอบวิพากษ์วิจารณ์ และในขณะเดียวกันก็มีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูงบางลักษณะ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งการศึกษาของนักศึกษาแต่ละสาขาออกเป็นชั้น ๆ ด้วย เพื่อให้ทราบอิทธิพลของระดับการศึกษาที่มีต่อทัศนคติทางการเมืองด้วย กล่าวคือ ยิ่งเรียนอยู่ในชั้นสูงขึ้นไปเท่าใด ทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองยิ่งลดลง ในทางตรงข้ามทัศนคติที่เป็นแบบอำนาจนิยมและไม่ยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์มีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ที่เรียนในโรงเรียนทหารมีลักษณะเป็นแบบอำนาจนิยมมากที่สุด และผู้ที่เรียนทางวิทยาศาสตร์มีลักษณะเป็นแบบประชาธิปไตยมากที่สุด²³

ทรรชนีย์ ปัจจุสานนท์ ได้ทำการศึกษาทัศนคติและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปีการศึกษา 2518 ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 5 จำนวน 400 คน คือร้อยละ 30 ของนักเรียนทั้งหมด ผลการศึกษาพบว่านักเรียนนายร้อยทหารบกมีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมากกว่าทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ระดับอำนาจนิยมของนักเรียนไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาหรือชั้นเรียนหรือจำนวนปีที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กล่าวคือนักเรียนชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 5 ต่างมีทัศนคติแบบอำนาจนิยมพอ ๆ กัน และนอกจากนี้ยังพบว่า อาชีพรับราชการเป็นทหารของบิดาไม่ได้ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้นักเรียนผู้เป็นบุตรมีทัศนคติแบบอำนาจนิยมเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามนักเรียนที่มีบิดามีอาชีพเป็นข้าราชการทหาร กลับมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนที่มีบิดามีอาชีพอย่างอื่น²⁴

บุญชาติ พรหมพูล ได้ทำการศึกษาทัศนคติและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศ ปีการศึกษา 2518 ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 5 จำนวน 689 คน ผลการศึกษาพบว่านักเรียนนายเรืออากาศมีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมากกว่าทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ระดับความมากน้อยของทัศนคติแบบอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศ ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับชั้นเรียน คือ ทั้งผู้เรียนอยู่ในชั้นต่ำและชั้นสูงล้วนแต่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยม

²³ Thinapan Nakata, *The Problems of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students*, (Bangkok: Praepittaya, 1975), p. 116.

²⁴ ทรรชนีย์ ปัจจุสานนท์, "การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 261 – 268.

พอ ๆ กัน และผู้ที่มีบิดามีอาชีพราชการเป็นทหารไม่ได้มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมมากกว่าผู้ที่มีบิดามีอาชีพอื่น²⁵

สนิท จรอนันต์ ได้ทำการศึกษาทัศนคติและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือปี การศึกษา 2521 ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 5 จำนวน 513 คน พบว่านักเรียนนายเรือมีทัศนคติทางการเมืองทั้งแบบอำนาจนิยมและประชาธิปไตยรวมอยู่ในคนเดียวกัน แต่มีความโน้มเอียงไปทางอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย ระดับการศึกษา อาชีพ และภูมิลำเนาของบิดา ไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรือ ในส่วนที่เกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวพบว่า นักเรียนนายเรือที่มีฐานะปานกลางลงมา มีทัศนคติโน้มเอียงไปในทางอำนาจนิยมสูงกว่านักเรียนนายเรือที่มีฐานะสูง²⁶

3.6 สรุประบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และอิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ที่มีผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก

จากโครงสร้างระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้ว่านักเรียนนายร้อยทหารบกได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองให้เคยชินต่อระบบอำนาจนิยม กล่าวคือได้รับการถ่ายทอดให้ยอมรับการปกครองแบบสายการบังคับบัญชา ที่เน้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประกอบกับสถาบันหรือตัวการต่าง ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันโรงเรียนเตรียมทหาร สถาบันโรงเรียนนายร้อยเอง และระบบราชการ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนในการอบรมให้นักเรียนนายร้อยต้องเคารพเชื่อฟังและมีความยำเกรงผู้ที่มีอาวุโสกว่าทั้งสิ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลทำให้นักเรียนนายร้อยกลายเป็นผู้ที่ยอมรับอำนาจได้ง่าย การที่ต้องปฏิบัติตามอยู่ในกรอบระเบียบวินัยและยึดถือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ทำให้นักเรียนนายร้อยเคยชินกับการปกครองที่ใช้อำนาจและทัศนคติที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

จากหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าซึ่งได้ส่งเสริมให้นักเรียนนายร้อยมีความรู้ในเรื่องของการเมือง การปกครองและปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมือง จึงน่าที่จะทำให้นักเรียนนายร้อยมีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองอย่างถูกต้อง อันจะนำไปสู่การมีวัฒนธรรม

²⁵ บุญชาติ พรหมพูล, “การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยรามคำแหง แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า ๗ – ค.

²⁶ สนิท จรอนันต์, “การอบรมและเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า ๗ – ค.

ธรรมชาติทางการเมืองที่เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตย แต่เนื่องจากในทางปฏิบัติแล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะว่าประเภทของวิชาที่นักเรียนนายร้อยศึกษานั้นมุ่งหมายให้นักเรียนนายร้อยมีความรู้พอที่จะปฏิบัติหน้าที่นายทหารสัญญาบัตรในกองทัพโดยเฉพะมากกว่าที่จะไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ดังนั้น นักเรียนนายร้อย จึงได้รับการศึกษาวิชาทางสังคมศาสตร์หรือทางรัฐศาสตร์น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับนักศึกษาอื่น ๆ เช่น นักศึกษารัฐศาสตร์หรือนักศึกษาทางสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ จากการศึกษพบว่าสาขาวิชาที่ศึกษา (field of study) จะมีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมืองในโรงเรียนมาก เพราะว่าประเภทของวิชาที่เรียน (nature of study) หลักสูตรการศึกษา (formal curriculum) และวิธีการสอน (indoctrination method) จะทำให้นักศึกษามีความคิดและทัศนคติทางการเมืองที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันได้²⁷ ดังนั้นการพิจารณาถึงการประกอบอาชีพของนักศึกษาว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะไปประกอบอาชีพในทางใดนั้น จะมีส่วนทำให้ทราบถึงทัศนคติทางการเมืองที่แตกต่างกันด้วย เช่น นักเรียนนายร้อยเหล่านี้เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็จะไปปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนายทหารสัญญาบัตรเหล่าต่าง ๆ ในกองทัพ หรือในอนาคตอาจเป็นผู้นำทางการทหาร ในขณะที่นักศึกษาที่ทางด้านรัฐศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์มุ่งหวังที่จะเป็นนักบริหารหรือผู้เชี่ยวชาญและนักเทคนิค เป็นต้น ดังนั้นหลักสูตรการศึกษาในระบบการศึกษาของไทย จึงมีส่วนทำให้นักศึกษามีความชำนาญเฉพาะอย่าง โดยแยกออกตามสาขาวิชา (field of study) สำหรับนักเรียนนายร้อยนั้นแม้ว่าจะได้รับการอบรมในเรื่องของทัศนคติของประชาธิปไตยทั้งในระดับเตรียมอุดมศึกษา (โรงเรียนเตรียมทหาร) และในระดับอุดมศึกษาคือในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าก็ตาม แต่โดยอาชีพของพวกเขาที่จะอบรมให้มุ่งไปในทางลัทธิทางทหารมากกว่าประเภทวิชาที่นักเรียนนายร้อยศึกษามีทั้งในทางวิทยาศาสตร์ (natural science) และยุทธศาสตร์ทางทหาร (military science) ดังนั้น นักเรียนนายร้อยจึงได้รับการอบรมเน้นหนักไปในเรื่องของลัทธิอำนาจนิยม (ideas of authoritarianism) การเชื่อฟัง (obedience) และระเบียบวินัย (discipline) ทำให้นักเรียนนายร้อยมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยน้อยกว่ากลุ่มนักศึกษาวิชาอื่น ๆ²⁸

ตามที่ได้กล่าวถึงหลักสูตรระบบการศึกษาและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าไม่ว่าจะเป็นในด้านการอบรม (socialization) ด้านอาจารย์ผู้สอน และวิธีการสอน ทำให้เห็นได้ว่านักเรียนนายร้อยทหารบกน่าจะมีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองเป็นไปในทางด้านอำนาจนิยมมากกว่าที่จะเป็นไปทางด้านประชาธิปไตย

²⁷ Thinapan Nakata, *The Problems of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students*, pp. 190 – 191.

²⁸ *Ibid.*, pp. 193 – 195.

ดังนั้นการศึกษาเพื่อที่จะให้ทราบถึงอิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ในระบบการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีต่อทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนความรู้สึกและแนวความคิดในทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ของโรงเรียนนายร้อย จปร. จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีความสำคัญ เพราะบุคคลเหล่านี้กำลังจะจบการศึกษาออกไปปฏิบัติหน้าที่เป็นนายทหารหลักของกองทัพไทยในเวลาอันใกล้ สิ่งที่บุคคลเหล่านี้ได้รับผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาเกือบ 5 ปี ที่ทำการศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อย จปร. ตัวการต่าง ๆ เช่น ภูมิปัญญา อาชีพของบิดามารดา สถานภาพทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่งผลต่อทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ได้อย่างไร มีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศที่มีการพัฒนาไปอย่างมากหรือไม่ มีความเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างจากนายทหารหรือนักเรียนนายร้อยทหารบกของกองทัพไทยในอดีตอย่างไร มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นหรือไม่ โดยเฉพาะนักเรียนนายร้อยเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้เข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าภายหลังจากที่ได้มีการปฏิรูปการเมืองของระบบการเมืองไทย อีกทั้งสิ่งที่จะได้ทำการศึกษานี้สามารถทำให้ทราบถึงแนวโน้มของบทบาทและพฤติกรรมทางการเมืองของทหารไทยในอนาคตอีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

วิธีดำเนินการวิจัยและผลการวิจัยในเรื่องสถานภาพ และวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยทำการศึกษาถึงทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทย ซึ่งได้ดำเนินวิธีการวิจัยโดยใช้วิธีการเชิงสำรวจ (survey research) โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอนคือ การคัดเลือกประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา การศึกษาภาคสนาม (field survey) ความรู้ทางทฤษฎีและผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสร้างเป็นกรอบแนวความคิดและกำหนดแบบการวิจัยรวมถึงขั้นตอนของประชากรวิจัย แล้วทำการทดสอบแบบสอบถามก่อนที่จะเริ่มลงทำการวิจัยจริง เพื่อที่จะได้นำแบบสอบถามมาทำการแก้ไขและปรับปรุงก่อนนำไปใช้ในการศึกษาจริง

4.1 ขอบเขตการศึกษา

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ทหารที่รับราชการในกองทัพไทยได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองตลอดมา โดยเฉพาะทหารบกซึ่งได้เข้ามามีบทบาทในการเมืองไทยพร้อม ๆ กับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการยอมรับมรดกของเก่าและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก ชั้นปีที่ 5 ซึ่งเป็นนักเรียนในชั้นปีสุดท้ายของสถาบันหลักที่ให้การศึกษาอบรมทางทหาร บุคคลเหล่านี้ได้เข้ามารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ตั้งแต่ปีการศึกษา 2541 ซึ่งในขณะนั้น ระบบการเมืองไทยได้ผ่านการปฏิรูป ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การเกิดองค์กรและสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นครรลองไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย สภาวะแวดล้อมทางการเมืองของไทยได้ก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สภาวะแวดล้อมทางการเมืองที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ย่อมมีผลกระทบต่อทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ ที่มีต่อระบบการเมืองไทยของนักเรียนนายร้อย บุคคลเหล่านี้ต่อไปจะกลายเป็นนายทหารหลักที่เป็นกำลังสำคัญของกองทัพและกองทัพไทย ดังนั้น จึงมีความสำคัญที่จะศึกษาถึงลักษณะและรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลเหล่านี้ ว่ามีลักษณะที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทราบถึงแนวโน้มของพฤติกรรมทางการเมืองของทหารไทยในอนาคตด้วย

4.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ในปีการศึกษา 2545 ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รวมทั้งหมด 143 คน คิดเป็นร้อยละ 15.04 จากจำนวนนักเรียนนายร้อยทั้งหมด 951 คน โดยมีจำนวนนักเรียนในแต่ละชั้นปีดังนี้

ชั้นปีที่ 1	224	คน
ชั้นปีที่ 2	217	คน
ชั้นปีที่ 3	205	คน
ชั้นปีที่ 4	162	คน
ชั้นปีที่ 5	<u>143</u>	คน
รวม	<u>951</u>	คน

โดยไม่ทำการคัดเลือกหรือสุ่มตัวอย่างเลย นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 นี้ได้เริ่มเข้ามารับการศึกษานในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าตั้งแต่ปีการศึกษา 2541

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม เพื่อใช้ในการหาและรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาทำการวิเคราะห์ โดยตัวคำถามที่ใช้ในแบบสอบถาม ก็คือ การแปลงวัตถุประสงค์ของการวิจัยออกมาเป็นคำถามที่ชี้เฉพาะเจาะจง คำตอบที่ได้จากการตอบแบบสอบถามทั้งหมดก็จะเป็นข้อมูลที่ใช้ทดสอบสมมติฐานในการวิจัย¹

เนื้อหาของคำถามในแบบสอบถามส่วนใหญ่จะเป็นคำถามประเภทข้อเท็จจริงเพื่อมุ่งที่จะได้รับข้อมูลของผู้ตอบเกี่ยวกับภูมิหลัง สภาพแวดล้อม และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่มีนัยสำคัญทางทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ภูมิหลังของผู้ตอบเป็นข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้ในการจำแนกประเภทของผู้ตอบตามนัยของกรอบความคิดทางทฤษฎีและสมมติฐาน ข้อมูลภูมิหลังประกอบไปด้วย ภูมิลำเนา และอายุของนักเรียนนายร้อยทหารบก อาชีพและระดับการศึกษาของบิดามารดา สถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว สถาบันที่จบการศึกษาก่อนเข้ามาเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้ระบุตำแหน่งทางสังคม (social positions) หรือชั้นทางสังคมของบุคคล (social class) ซึ่งเป็นประโยชน์มากในการอธิบายความแตกต่างของทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ²

¹ พรวศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ศาสตราจารย์แห่งการวิจัยทางการเมืองและสังคม (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยไทย สมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2544), หน้า 503.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 504.

คำถามในแบบสอบถามส่วนหนึ่งนำมาจากหนังสือของ ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ³ ทรรศนีย์ ปัจจุบันนนท์ สนธิ จรอนันต์ ตลอดจนคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และบางส่วนจากความคิดเห็นของผู้วิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และสมมติฐานของงานวิจัยที่ทำการศึกษ แบบสอบถามแบ่งออกได้เป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อ 1 ถึงข้อ 17 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพโดยทั่วไปและข้อมูลภูมิหลังของกลุ่มประชากรที่ทำการวิจัย ได้แก่ อายุและภูมิลำเนาของนักเรียนนายร้อย อาชีพและระดับการศึกษาของบิดามารดาและพี่น้อง รายได้ของครอบครัว และสถาบันที่สำเร็จการศึกษา ก่อนเข้ามาเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก เป็นต้น

ตอนที่ 2 ข้อ 18 ถึง 51 เป็นคำถามที่เกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม แนวความคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนหรือกระบวนการทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ทหารกับการเมือง ความเป็นผู้นำทางการเมือง การเลือกตั้งและพรรคการเมือง โดยแบบสอบถามจะเป็นคำถามแบบปิด (close-ended question) เพื่อเป็นการควบคุมแนวทางในการตอบคำถามของผู้ตอบและเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยใช้มาตรวัดของไลเคิร์ต (Likert's scale) ซึ่งกำหนดข้อเลือกไว้ 5 ข้อ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อเลือกในคำตอบของแบบสอบถาม คือ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วย ไม่มีความเห็น ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยมากที่สุด

ก่อนที่จะทำการแจกแบบสอบถาม ได้ทำการทดสอบแบบสอบถามโดยใช้นักเรียนนายสิบเหล่าแผนกที่ซึ่งทำการศึกษอยู่ในชั้นปีที่ 2 ของโรงเรียนแผนที่ กรมแผนที่ทหาร จำนวน 46 นาย เป็นกลุ่มประชากรที่ใช้ทดสอบแบบสอบถาม ซึ่งทำให้สามารถนำผลการทดสอบแบบสอบถามมาใช้ในการแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามได้ จากการแจกแบบสอบถามไปให้นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ซึ่งเป็นประชากรวิจัยทั้งหมดในการศึกษานี้ จำนวน 143 ชุด สามารถเก็บแบบสอบถามกลับมาได้ 140 ชุด คิดเป็นร้อยละ 97.90 ของแบบสอบถามที่แจกไปทั้งหมดให้กับประชากรวิจัย

³ Thinapan Nakata, *The Problems of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students*, (Bangkok: Praepittaya, 1975), pp. 266 – 275.

⁴ ทรรศนีย์ ปัจจุบันนนท์, “การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 330 – 345.

⁵ สนธิ จรอนันต์, “การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 218 – 227.

เมื่อดำเนินการจัดเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาประมวลผลและแจกแจง โดยในส่วนของข้อมูลที่เป็นสถานภาพทั่วไปและข้อมูลภูมิหลังของนักเรียนนายร้อยทหารบก มีผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1 ถึง 4.10

ตารางที่ 4.1 สถานภาพอายุ ภูมิลำเนา และผลการศึกษาของนักเรียนนายร้อยทหารบก
ชั้นปีที่ 5

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>อายุ</u>	140	100	เฉลี่ย = 23.10 ปี S.D. = 1.10
<u>ภูมิลำเนา</u>			
เหนือ	16	11.43	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	32	22.86	
กลาง	43	30.71	
ใต้	12	8.57	
รวม ภูมิลำเนาต่างจังหวัด	103	73.57	
กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล (นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ)	37	26.43	
รวมทั้งหมด	140	100.00	
<u>ผลการเรียน (เกรดเฉลี่ย)</u>			
ต่ำ (< 2.50)	22	15.71	
ปานกลาง (2.50 – 3.00)	75	53.57	
สูง (> 3.00)	43	30.72	
รวมทั้งหมด	140	100.00	เฉลี่ย = 2.82 S.D. = 0.37

จากตารางที่ 4.1 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ปีการศึกษา 2545-46 ที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 140 คน มีอายุเฉลี่ย 23.1 ปี และทุกคนเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว คือ มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดซึ่งมีจำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 73.57 โดยมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลางมากที่สุด จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 30.71 มีภูมิลำเนาอยู่ใน

ภาคใต้น้อยที่สุดเพียงจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 8.57 โดยมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล (นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ) จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 26.43 ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันมาจากครอบครัวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดภาคกลางรวมทั้งกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากที่สุด ถึงจำนวน 80 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 57.14 มาจากครอบครัวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดภาคใต้น้อยที่สุด คือ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 8.57 มาจากครอบครัวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 32 คน หรือร้อยละ 22.86 และมาจากครอบครัวที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดภาคเหนือ จำนวน 16 คน หรือร้อยละ 11.43 ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกันกับที่ ศีกฤทธิ สวัสดิผล ทำการศึกษาไว้ในปี พ.ศ. 2536 ว่านักเรียนนายร้อยในขณะนั้นมาจากครอบครัวที่มีภูมิลำเนาในภาคกลางมากที่สุดถึงร้อยละ 65.80 มาจากครอบครัวที่มีภูมิลำเนาในภาคใต้น้อยที่สุดเพียงร้อยละ 5.40 มาจากจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 16.60 และมาจากจังหวัดในภาคเหนือร้อยละ 12.20⁶ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าแนวโน้มในเรื่องภูมิลำเนาของนักเรียนนายร้อยไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงไปเลยในปัจจุบัน นักเรียนนายร้อยที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีผลการศึกษาโดยคิดเป็นเกรดเฉลี่ยของส่วนรวม = 2.82 โดยนักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่เป็นจำนวน 75 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 53.57 มีเกรดเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (2.50 – 3.00) จำนวน 22 คน หรือร้อยละ 15.71 มีเกรดเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ (ต่ำกว่า 2.50 ลงมา) และจำนวน 43 คน หรือร้อยละ 30.72 มีเกรดเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (สูงกว่า 3.00 ขึ้นไป)

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶ ศีกฤทธิ สวัสดิผล, “การเรียนรู้และความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า,” (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 57.

ตารางที่ 4.2 อาชีพและคุณวุฒิการศึกษาของบิดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>อาชีพบิดา</u>			
ข้าราชการทหาร	41	29.28	
ข้าราชการตำรวจ	4	2.86	
ข้าราชการพลเรือน	25	17.86	
รวมรับราชการ	70	50.00	
เกษตรกร	28	20.00	
ค้าขาย	20	14.29	
นักธุรกิจ	-	-	
อาชีพอิสระ	3	2.14	
รับจ้าง	8	5.71	
อื่น ๆ	11	7.86	
รวมทั้งหมด	140	100.00	
<u>คุณวุฒิการศึกษาบิดา</u>			
ประถมศึกษา	41	29.29	ต่ำกว่าระดับ
มัธยมศึกษา	25	17.86	ปริญญาตรี = 76
อนุปริญญา	10	7.14	คน
ปริญญาตรี	46	32.86	(ร้อยละ 54.29)
ปริญญาโทหรือสูงกว่า	15	10.71	ตั้งแต่ระดับปริญญา
อื่น ๆ	2	1.43	ตรีขึ้นไป = 61 คน
ไม่ตอบ	1	0.71	(ร้อยละ 43.57)
รวมทั้งหมด	140	100.00	

ตารางที่ 4.3 อาชีพและคุณวุฒิการศึกษาของมารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>อาชีพมารดา</u>			
ข้าราชการทหาร	6	4.29	
ข้าราชการตำรวจ	-	-	
ข้าราชการพลเรือน	35	25.00	
รวมข้าราชการ	41	29.29	
เกษตรกร	26	18.57	
ค้าขาย	29	20.71	
นักธุรกิจ	6	4.29	
อาชีพอิสระ	3	2.14	
รับจ้าง	8	5.71	
อื่น ๆ	27	19.29	
รวมทั้งหมด	140	100.00	
<u>คุณวุฒิศึกษามารดา</u>			
ประถมศึกษา	53	37.86	ต่ำกว่าระดับ
มัธยมศึกษา	15	10.71	ปริญญาตรี = 82 คน
อนุปริญญา	14	10.00	(ร้อยละ 58.57)
ปริญญาตรี	48	34.29	ตั้งแต่ระดับ
ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4	2.86	ปริญญาตรีขึ้นไป =
อื่น ๆ	5	3.57	52 คน
ไม่ตอบ	1	0.71	(ร้อยละ 37.15)
รวมทั้งหมด	140	100.00	

ตารางที่ 4.4 สรุปการมีอาชีพรับราชการและคุณวุฒิการศึกษาของบิดาหรือมารดาของนักเรียน นายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>บิดา/มารดามีอาชีพ</u>			
รับราชการ	81	57.86	
ไม่รับราชการ	59	42.14	
รวมทั้งหมด	140	100.00	
<u>คุณวุฒิการศึกษาของบิดาหรือมารดา</u>			
ทั้งบิดาและมารดาต่ำกว่าระดับ			
ปริญญาตรี	69	49.29	
ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป	70	50.00	
ไม่ตอบ	1	0.71	
รวมทั้งหมด	140	100.00	

จากตารางที่ 4.2, 4.3 และ 4.4 นักเรียนนายร้อยที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด มีบิดาอาชีพรับราชการมากที่สุด คือ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 โดยมีคุณวุฒิการศึกษาของบิดาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 43.57 ต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 54.29 มีมารดาอาชีพรับราชการ จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 29.29 มีคุณวุฒิการศึกษาของมารดาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป 52 คน คิดเป็นร้อยละ 37.15 ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 58.57 นักเรียนนายร้อยทั้งหมดมีบิดาหรือมารดารับราชการเป็นจำนวน 81 คน หรือร้อยละ 57.86 และมีบิดาหรือมารดามีคุณวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปเป็นจำนวน 70 คน หรือร้อยละ 50.00 โดยผลการศึกษานี้เป็นไปในทำนองเดียวกันกับการศึกษาของศีกฤทธิ สวัสดิผล ในปี พ.ศ.2536 ซึ่งนักเรียนนายร้อยมีบิดาอาชีพรับราชการมากที่สุด คือ ร้อยละ 60.46 รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร ร้อยละ 11.80⁷ และการศึกษาของทรรศนีย์ ปัจจุบันนนท์ ในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งบิดาของนักเรียนนายร้อยมีอาชีพรับราชการมากที่สุดคือร้อยละ 69.73 รองลงมาคืออาชีพ

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

เกษตรกรร้อยละ 8.61⁸ เมื่อเปรียบเทียบทั้ง 3 การศึกษานี้ทำให้เห็นได้ว่าแนวโน้มที่นักเรียนนายร้อยมีบิดาอาชีพรับราชการมากที่สุดยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 4.5 รายได้ของครอบครัวนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
รายได้ของครอบครัว (ต่อเดือน)			
ต่ำกว่า 10,000 บาท (ต่ำมาก)	40	28.57	
10,000 – 19,999 บาท (ต่ำ)	37	26.43	รวมระดับต่ำ = 77
20,000 – 49,999 บาท (ปานกลาง)	40	28.57	คน (ร้อยละ 55.00)
50,000 – 99,999 บาท (สูง)	18	12.86	
สูงกว่า 100,000 บาท (สูงมาก)	5	3.57	รวมระดับสูง = 23
รวมทั้งหมด	140	100.00	คน (ร้อยละ 16.43)

ครอบครัวของนักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีรายได้ของครอบครัวต่อเดือนอยู่ในระดับต่ำ (ต่ำกว่า 20,000 บาท ลงมา) เป็นจำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 55.00 รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง (20,000 - 49,999 บาท) เป็นจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57 และมีรายได้ของครอบครัวอยู่ในระดับสูงถึงสูงมาก (50,000 บาทขึ้นไป) เพียงจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 16.43 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง

เมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษานี้กับการศึกษาของ สนิท จรอนันต์ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของนักเรียนนายเรือกับทัศนคติทางการเมืองที่เป็นอำนาจนิยม พบว่านักเรียนนายเรือส่วนใหญ่ คือจำนวนร้อยละ 81.43 มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือรายได้ของครอบครัวต่อเดือนอยู่ในระดับปานกลางลงมา และมีเพียงจำนวนร้อยละ 18.57 ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือรายได้ของครอบครัวต่อเดือนอยู่ในระดับสูง⁹ ดังนั้นผลการศึกษาที่เกี่ยวกับระดับของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียนนายร้อยในการศึกษานี้จึงมีอัตราส่วนใกล้เคียงกับระดับของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียนนายเรือที่เคยศึกษามา

⁸ ทรรศนีย์ บัจจุสานนท์, “การเรีนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย,” หน้า 219.

⁹ สนิท จรอนันต์, “การอบรมและการเรีนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย,” หน้า 156 – 160.

ตารางที่ 4.6 สถาบันที่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 สำเร็จการศึกษาก่อนเข้ามารับการศึกษ
ในโรงเรียนนายร้อย จปร.

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>สถาบันที่สำเร็จก่อนเข้ารับการศึกษ ในโรงเรียนนายร้อย จปร.</u>			
โรงเรียนรัฐบาลใน กทม.	52	37.14	
โรงเรียนเอกชนใน กทม.	1	0.72	
รวมศึกษาใน กทม.	53	37.86	
โรงเรียนรัฐบาลในต่างจังหวัด	84	60.00	
โรงเรียนเอกชนในต่างจังหวัด	3	2.14	
รวมศึกษาในต่างจังหวัด	87	62.14	
รวมทั้งหมด	140	100.00	

จากตารางที่ 4.6 นักเรียนนายร้อยที่ตอบแบบสอบถามก่อนเข้ามารับการศึกษ
ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จบการศึกษจากโรงเรียนในต่างจังหวัดมากที่สุด จำนวน 87
คน คิดเป็นร้อยละ 62.14 โดยจบการศึกษจากโรงเรียนรัฐบาลในต่างจังหวัดถึง 84 คน คิดเป็น
ร้อยละ 60.00 และจบการศึกษจากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ
37.86 ดังนั้นในกรณีของสถาบันการศึกษาที่นักเรียนนายร้อยทหารบกจบการศึกษาก่อนเข้ามารับ
การศึกษ
ในโรงเรียนนายร้อย จปร. นั้น จึงมีลักษณะทำนองเดียวกันกับในกรณีภูมิลาเนาของนัก
เรียนนายร้อยซึ่งส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.7 ผู้มีอิทธิพลในการตัดสินใจให้นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 เข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อย จปร.

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>ผู้มีส่วนตัดสินใจให้เข้าเรียน</u> <u>ในโรงเรียนนายร้อย จปร.</u>			
ตัดสินใจด้วยตนเอง	87	62.14	
บิดาและมารดา	47	33.57	
ญาติพี่น้อง	2	1.43	
เพื่อนฝูง	2	1.43	
อื่น ๆ	2	1.43	
รวมคนอื่นที่มีส่วนตัดสินใจ	53	37.86	
รวมทั้งหมด	140	100.00	

จากตารางที่ 4.7 นักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ตัดสินใจด้วยตนเองมากที่สุดในการเข้ามารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. เป็นจำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 62.14 คนอื่นที่มีส่วนในการตัดสินใจมีจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 37.86 โดยทั้งหมดนี้มีบิดาและมารดาเป็นผู้ที่มีส่วนในการตัดสินใจรองลงมา คือ จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 33.57 เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของทรรศนีย์ ปัจจุบันนท์ ในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งพบว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ตัดสินใจเข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยด้วยตนเองมากที่สุดเช่นกัน คือร้อยละ 65.56 และมีบิดาและมารดาเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าเรียนของนักเรียนนายร้อยรองลงมาเช่นเดียวกัน คือจำนวนร้อยละ 26.39¹⁰ ดังนั้นผลของการศึกษานี้ในกรณีของผู้ที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจให้นักเรียนนายร้อยเข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อย จปร. จึงมีลักษณะในทำนองเดียวกันกับการศึกษาก่อนหน้านี้ในนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ได้เคยมีการศึกษากันมาก่อน

¹⁰ ทรรศนีย์ ปัจจุบันนท์, “การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย,” หน้า 228.

ตารางที่ 4.8 อาชีพของพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดาในครอบครัว

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>ในครอบครัวมีพี่หรือน้องร่วมบิดา/มารดา</u>			
<u>มีอาชีพ</u>			
ข้าราชการทหาร	19	13.57	
ข้าราชการตำรวจ	3	2.14	
ข้าราชการพลเรือน	23	16.43	
รวมรับราชการ	45	32.14	

ค้าขาย	7	5.00	
อาชีพอิสระ	8	5.72	
รับจ้าง	10	7.14	
เกษตรกร	6	4.29	
นักธุรกิจ	3	2.14	
อื่น ๆ (อาชีพอื่น ๆ หรือไม่มีพี่น้อง)	61	43.57	
รวมไม่มีพี่หรือน้องรับราชการ	95	67.86	

รวมทั้งหมด	140	100.00	

จากตารางที่ 4.8 นักเรียนนายร้อยที่ตอบแบบสอบถามมีพี่หรือน้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมบิดาหรือมารดา รับราชการจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 32.14 โดยส่วนใหญ่ไม่มีพี่หรือน้องรับราชการ จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 67.86 เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาศึกษาของทรศนีย์ปัจจุบันในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งพบว่าในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีพี่หรือน้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมบิดาหรือมารดามีอาชีพรับราชการจำนวนร้อยละ 52.78 และไม่ได้รับราชการร้อยละ 47.22¹¹ จากผลการศึกษาทั้งสองนี้ทำให้เห็นได้ว่าในปัจจุบันครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบกส่วนใหญ่มีพี่หรือน้องที่มีอาชีพรับราชการลดจำนวนลง

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 237.

ตารางที่ 4.9 คนในครอบครัวที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร.

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>ในครอบครัวมีคนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร.</u>			
บิดา	19	12.67	
พี่ชาย	1	0.66	
ญาติสืบสายโลหิตโดยตรง	7	4.67	
ญาติอื่น ๆ	24	16.00	
รวมมีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร.	51	34.00	เป็นจำนวน 41 คน (ร้อยละ 29.29)
<u>ไม่มีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร.</u>			
	99	66.00	(ร้อยละ 70.71)
รวมทั้งหมด	150 (140 คน)	100.00	บางคนตอบมากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.9 แสดงถึงจำนวนคนในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. นักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ไม่มีคนในครอบครัวจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. เป็นจำนวน 99 คน หรือร้อยละ 70.71 มีคนในครอบครัวจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. 41 คน คิดเป็นร้อยละ 29.29 โดยในส่วนนี้มีญาติอื่น ๆ ที่ไม่ได้สืบสายโลหิตโดยตรงจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. มากที่สุด คือ จำนวน 24 คน หรือร้อยละ 16.00 รองลงมาคือมีบิดาจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. จำนวน 19 คน หรือร้อยละ 12.67 เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของทรศนีย์ ปัจจุบันพบว่าในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยมีคนจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. เป็นจำนวนร้อยละ 47.50 โดยมีญาติอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ อาเขย ลูกเขย พี่เขย และลูกพี่ลูกน้อง จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. มากที่สุด คือ จำนวนร้อยละ 16.39 และรองลงมา คือ มีบิดาจบจากโรงเรียนนายร้อย จปร. เป็นจำนวนร้อยละ 15.28¹² ดังนั้นผลของการศึกษานี้กับการศึกษาที่เคยทำมาก่อนจึงมีลักษณะที่นักเรียนนายร้อยทหารบก มีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 231 - 232.

ตารางที่ 4.10 จำนวนชั่วโมงของการรับฟังข่าวสารทางการเมืองต่อวันของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
รับฟังข่าวสารทางการเมือง (ต่อวัน) (วิทยุหรือโทรทัศน์) 0 ชั่วโมง รวม ไม่รับฟังข่าวสารทางการเมือง	36	25.72	
> 0 – 0.5 ชั่วโมง > 0.5 – 1.0 ชั่วโมง รวม รับฟังข่าวสารทางการเมืองน้อย	44 40 84	31.43 28.57 60.00	มากกว่า 0 แต่ไม่เกิน 1.0 ชั่วโมง
> 1 - 2.0 ชั่วโมง 3.0 ชั่วโมง 4.0 ชั่วโมง รวม รับฟังข่าวสารทางการเมืองมาก	17 2 1 20	12.14 1.43 0.71 14.28	มากกว่า 1.0 ชั่วโมงขึ้นไป
รวมทั้งหมด	140	100.00	เฉลี่ย 0.75 ชั่วโมงต่อวัน

จากตารางที่ 4.10 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่รับฟังข่าวสารทางการเมืองบ้างแต่ไม่เกิน 1.0 ชั่วโมงต่อวัน เป็นจำนวน 84 คน หรือร้อยละ 60.00 ซึ่งจัดอยู่ในระดับที่รับฟังข่าวสารทางการเมืองน้อย โดยมีนักเรียนนายร้อยที่ไม่รับฟังข่าวสารทางการเมืองใน 1 วัน รองลงมา เป็นจำนวน 36 คน หรือร้อยละ 25.72 และมีนักเรียนนายร้อยที่มีระดับการรับฟังข่าวสารทางการเมืองมาก (รับฟังมากกว่า 1.0 ชั่วโมงขึ้นไปต่อวัน) เป็นจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 14.28

ในตอนต่อไป จะได้นำผลการรวบรวมข้อมูลจากคำตอบของแต่ละข้อคำถามที่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ทำการตอบแบบสอบถามในตอนที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กระบวนการอบรมกลุ่มมเกลลาและเรียนรู้ทางการเมือง ทหารกับการเมือง

ความเป็นผู้นำทางการเมือง การเลือกตั้งและพรรคการเมือง โดยนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่กำลังจะจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ทั้งนี้ในแต่ละข้อคำถามได้จัดแบ่งคำตอบของนักเรียนนายร้อยออกเป็น 3 ระดับ คือ การมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับ สูง ปานกลาง และต่ำ ซึ่งการที่มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำก็คือ การมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมสูงนั่นเอง โดยจะแสดงผลของการตอบแบบสอบถามแต่ละข้อดังกล่าวของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ออกมาเป็นค่าร้อยละ ดังที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 4.11

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.11 ค่าร้อยละของจำนวนนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 (ทั้งหมด 140 คน) ในแต่ละคำตอบที่แสดงถึงระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ข้อ	คำถาม	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ไม่ตอบ
18	การปกครองระบอบประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนนั้นเป็นเรื่องเพ้อฝัน ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริงในประเทศไทย	30.00 (42)	19.29 (27)	50.71 (71)	- -
19	ท่านเห็นว่าการทำให้รุ่มร่ามเชื่อฟังและปฏิบัติตามนั้น รุ่มร่ามไม่ควรใช้อำนาจของความเป็นอาวุโส	46.43 (65)	16.43 (23)	37.14 (52)	- -
20	ท่านเห็นด้วยกับระบบอาวุโสที่ปฏิบัติกันอยู่ในโรงเรียนนายร้อยหรือไม่	2.86 (4)	2.86 (4)	94.28 (132)	- -
21	ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า สมควรที่จะได้รับใช้ประเทศชาติในตำแหน่งที่สำคัญต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนอกจากผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอื่น	10.00 (14)	32.86 (46)	56.43 (79)	0.71 (1)
22	ในเวลาเกิดความสับสนวุ่นวายทางการเมือง ควรจะยกอำนาจทางการเมืองให้ทหารมาเป็นผู้นำ	11.43 (16)	27.14 (38)	61.43 (86)	- -
23	อำนาจของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับบุญวาสนาของเขา มาแต่ในอดีต	48.57 (68)	35.00 (49)	16.43 (23)	- -
24	นายกรัฐมนตรีนอกดีที่ผ่านมา ท่านคิดว่านายกรัฐมนตรีนอกดีที่เป็นทหารเป็นนายกรัฐมนตรีนอกดีดีกว่าพลเรือน	9.29 (13)	36.43 (51)	54.28 (76)	- -
25	การที่ทหารซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ถืออาวุธเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ย่อมก่อให้เกิดผลดีอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะจะทำให้บุคคลกลุ่มอื่น ๆ ไม่กล้าที่จะก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้น	29.29 (41)	29.29 (41)	41.42 (58)	- -

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ข้อ	คำถาม	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ไม่ตอบ
26	ประเทศไทยจะมีรัฐบาลแบบใดปกครองก็ได้ ถ้าหากว่าผู้ปกครองนั้นจะไม่นำความเดือด ร้อนมาให้ประชาชน	25.00 (35)	9.29 (13)	65.71 (92)	- -
27	ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการที่รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหมเป็นพลเรือนและไม่มียศ ทหาร	4.29 (6)	10.71 (15)	85.00 (119)	- -
28	ควรสนับสนุนผู้นำทางการเมืองที่มาจาก ทหารเพราะสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมืองได้ยาวนานกว่าผู้นำพลเรือน	19.29 (27)	47.14 (66)	33.57 (47)	- -
29	ทหารเป็นผู้ที่เข้มแข็งและมีความเสียสละไม่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวจึงควรให้ทหารเข้า มาบริหารปกครองประเทศ	13.57 (19)	37.14 (52)	49.29 (69)	- -
30	ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับคำกล่าวที่ว่า “เชื่อผู้ นำชาติพ้นภัย”	30.71 (43)	34.29 (48)	34.29 (48)	0.71 (1)
31	การปกครองแบบประชาธิปไตยไม่ใช่รูปแบบ การปกครองที่ดีที่สุดสำหรับประเทศไทยใน ปัจจุบัน	22.86 (32)	26.43 (37)	50.71 (71)	- -
32	เพื่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของ ประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจำเป็นต้องใช้อำนาจเด็ด ขาดในการปกครองประเทศ	19.28 (27)	17.86 (25)	62.86 (88)	- -
33	การเดินขบวนและการประท้วงไม่ใช่การ แสดงออกที่ดีตรงกันข้ามกลับทำให้บ้านเมือง เกิดความสับสนวุ่นวาย	5.71 (8)	14.29 (20)	80.00 (112)	- -
34	เราควรเชื่อฟังหรือมีความคิดเห็นสอดคล้อง กับผู้ที่มีอำนาจ มิฉะนั้นจะเป็นภัยแก่ตัวเอง	58.57 (82)	27.86 (39)	13.57 (19)	- -
35	คุณค่าของมนุษย์มักแตกต่างกันไปตาม ระดับการศึกษา ฐานะ และตามศักดิ์ตระกูล	52.14 (73)	12.14 (17)	35.72 (50)	- -

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ข้อ	คำถาม	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ไม่ตอบ
36	เราจำเป็นต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งเด็ดขาดอย่างจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว	7.86 (11)	31.43 (44)	60.00 (84)	0.71 (1)
37	ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมไทยได้ดีกว่าการปกครองแบบอื่น	20.72 (29)	38.57 (54)	40.00 (56)	0.71 (1)
38	ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ไม่ควรใช้การศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นข้อจำกัดสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	25.00 (35)	27.14 (38)	45.72 (64)	2.14 (3)
39	ท่านเห็นว่าความอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจเป็นสิ่งที่ดี ควรมีการปฏิบัติ	47.86 (67)	31.43 (44)	20.00 (28)	0.71 (1)
40	หน้าที่ของพลเมืองที่ดีไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับการปฏิบัติตามกฎหมาย	59.29 (83)	12.86 (18)	27.14 (38)	0.71 (1)
41	ท่านยังเห็นด้วยกับภาษิตโบราณที่ว่า “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” หรือไม่	33.57 (47)	21.43 (30)	44.29 (62)	0.71 (1)
42	ในงานราชการของไทยระบบพรรคพวกมีความจำเป็นมาก เพราะทำให้งานเดินราบรื่น	39.29 (55)	19.28 (27)	39.29 (55)	2.14 (3)
43	ความคิดเห็นที่ขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย	57.86 (81)	25.00 (35)	16.43 (23)	0.71 (1)
44	การคัดเลือกบุคคลจากสาขาอาชีพต่าง ๆ และแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา หากดำเนินการอย่างเหมาะสมแล้ว จะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากกว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยทั่วไป	18.57 (26)	31.43 (44)	49.29 (69)	0.71 (1)
45	การปฏิบัติรัฐประหารของทหารทุกครั้งมีส่วนช่วยในการจรรโลงและส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น	11.43 (16)	43.57 (61)	45.00 (63)	- -

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ข้อ	คำถาม	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ไม่ตอบ
46	ประเทศไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองแบบประชาธิปไตย จะต้องมีการพัฒนากระบวนการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยมากกว่านี้	12.86 (18)	22.86 (32)	64.28 (90)	- -
47	ท่านคิดว่าในยามบ้านเมืองอยู่ในระหว่างวิกฤตการณ์และมีความวุ่นวาย เช่น การเดินขบวน ฯลฯ ในรัฐบาลพลเรือน ทหารอาจเข้ามาบีบบังคับทางการเมืองได้ เช่น การเข้ายึดอำนาจทางการเมือง เพื่อรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	4.29 (6)	22.14 (31)	73.57 (103)	- -
48	ท่านเห็นว่าการมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากประชาชนเลือกตั้งนั้น ยังดีกว่าการปกครองโดยกลุ่มผู้นำอำนาจนิยมที่เป็นทหาร	32.86 (46)	48.57 (68)	18.57 (26)	- -
49	ความรู้ความสามารถของคนนั้นไม่เท่าเทียมกัน การเมืองการปกครองควรเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจหรือผู้มีความสามารถโดยชอบธรรมไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน	52.14 (73)	27.86 (39)	20.00 (28)	- -
50	ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ไม่ควรให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ย้ายพรรคการเมืองบ่อย ๆ มีโอกาสได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	15.72 (22)	38.57 (54)	45.71 (64)	- -
51	ความขัดแย้งในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย	32.86 (46)	44.28 (62)	22.86 (32)	- -
	เฉลี่ย	26.81	27.14	45.74	0.31

4.4 วิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัย

จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางที่ 4.11 นี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าคำตอบจากแบบสอบถามของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษ จำนวนร้อยละ 45.74 มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ จำนวนร้อยละ 27.14 อยู่ในระดับปานกลาง และจำนวนร้อยละ 26.81 อยู่ในระดับสูง ตัวเลขในวงเล็บใต้จำนวนร้อยละเป็นจำนวนคนของนักเรียนนายร้อย ดังนั้น ผลการศึกษาในตารางที่ 4.11 นี้ จึงเป็นการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 ที่กล่าวว่า ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยมหรือไม่ โดยผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4.11 นี้ได้แสดงให้เห็นว่า นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษานี้มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นไปในทางอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย ดังนั้น ผลจากการศึกษานี้จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 1 ดังกล่าว

โดยที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในปัจจุบันโรงเรียนนายร้อยยังคงเป็นสิ่งที่มีการใช้วิธีการปกครองในลักษณะของการใช้อำนาจและมีการยอมรับในลักษณะของการปกครองดังกล่าว แต่จากการที่ในปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่มีลักษณะเป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรมมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมที่คนในสังคมมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมในชีวิตมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางด้านกระบวนการทางการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะการปฏิรูปทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2538 - 2540 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในปี พ.ศ.2540 ซึ่งถือกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างด้วยมากที่สุด นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษานี้ได้เข้ามารับการศึกษในโรงเรียนนายร้อย จปร. ตั้งแต่ปีการศึกษา 2541 ดังนั้น จึงได้ตั้งสมมติฐานว่า ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม

จากตารางที่ 4.11 ในคำถามประเด็นต่าง ๆ ที่แสดงถึงทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และแนวความคิดทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ผ่านการศึกษอบรมในโรงเรียนนายร้อย จปร. มาเป็นเวลาเกือบ 5 ปีนั้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่านักเรียนนายร้อยที่กำลังจะจบการศึกษาไปนั้นส่วนใหญ่มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ ถึงแม้จะมีนักเรียนนายร้อยจำนวนหนึ่งที่ได้ตอบคำถามในแบบสอบถามโดยมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลางและสูงก็ตาม ดังนั้นจากการศึกษานี้ ทำให้เห็นได้ว่าลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไม่ไปในทำนองเดียวกันกับลักษณะการ

เมืองการปกครองของประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นภายหลังการปฏิรูปทางการเมือง ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สามารถเห็นได้จากผลการศึกษาวิจัยในตารางที่ 4.11 คือ

1) ในข้อที่ 18 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 50.71 เห็นว่าการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่มีหลักการสำคัญ คือ เป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชนนั้นเป็นเรื่องเพ้อฝัน ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริงในประเทศไทย ซึ่งทำให้เห็นได้ว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีจิตใจที่ต้องการความเป็นประชาธิปไตยอยู่น้อย โดยอาจไม่มีความศรัทธาหรือมีความศรัทธาในระบบประชาธิปไตยต่ำ และไม่มั่นใจว่าระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมืองได้

2) ในข้อที่ 20 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 เกือบทั้งหมดหรือร้อยละ 94.28 มีความเห็นชอบกับระบบอาวุโสที่ปฏิบัติกันอยู่ในโรงเรียนนายร้อย ทั้ง ๆ ที่ข้อที่ 19 นักเรียนนายร้อยจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งคิดเป็นร้อยละ 46.43 เห็นว่าการทำให้รุ่นน้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามนั้นรุ่นพี่ไม่ควรใช้อำนาจของความเป็นอาวุโส แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดให้การยอมรับในระบบอาวุโส

3) ในข้อที่ 21 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่หรือจำนวนร้อยละ 56.43 มีความเห็นชอบว่าผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า สมควรที่จะได้รับใช้ประเทศชาติในตำแหน่งที่สำคัญต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มากกว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอื่น แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของสถาบันการศึกษาของตนมากกว่าการพิจารณาคัดสรรบุคคลโดยใช้ความรู้ความสามารถเป็นเกณฑ์

4) ในข้อที่ 22 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่หรือจำนวนร้อยละ 61.43 เห็นชอบด้วยว่าในเวลาเกิดความสับสนวุ่นวายทางการเมือง ควรจะยกอำนาจทางการเมืองให้ทหารมาเป็นผู้นำ แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ยังคงมีทัศนคติที่เป็นไปในทางอำนาจนิยมว่า เมื่อมีปัญหาหรือวิกฤตการณ์ในประเทศเกิดขึ้น ทหารจะเป็นคณะบุคคลที่ดีที่สุดในการเข้ามาใช้อำนาจปกครองและบริหารประเทศ ซึ่งเป็นการยึดมั่นในตัวเองหรือคณะบุคคลมากกว่าหลักการหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตย โดยอาจเป็นผลจากระบบการอบรมกลุ่มมเกลลาและเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยที่เน้นความสำคัญขององค์กรและตัวคณะบุคคล ลักษณะเช่นนี้เป็นการมอบความเป็นความตายของประเทศไว้กับคณะบุคคลเพียงคณะเดียว ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นลักษณะของการปกครองแบบคนาธิปไตย

5) ในข้อที่ 24 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่หรือจำนวนร้อยละ 54.28 เห็นชอบด้วยว่า ในอดีตที่ผ่านมาของประเทศไทย นายกรัฐมนตรีที่เป็นทหารเป็นนายกรัฐมนตรีได้ดีกว่าพลเรือน แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีความนิยมชมชอบในตัวผู้นำทางทหารที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศ โดยไม่ได้คำนึงถึงวิธีการที่บุคคลเหล่านี้ก้าวขึ้นมาเพื่อยึด

อำนาจในการบริหารและปกครองประเทศ และการที่นายกรัฐมนตรีที่เป็นพลเรือนส่วนใหญ่ไม่มีเวลามากนักที่จะทำการบริหารและปกครองประเทศ ก็เป็นเพราะมักจะถูกละเลยหรือถูกละทิ้งการรัฐประหารหรือยึดอำนาจในการปกครองประเทศไปเสียก่อน

6) ในข้อที่ 26 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่หรือจำนวนร้อยละ 65.71 มีความเห็นว่า ประเทศไทยจะมีรัฐบาลแบบไดปกครองก็ได้ ถ้าหากว่าผู้ปกครองของประเทศนั้นจะไม่นำความเดือดร้อนมาให้ประชาชน แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีแนวความคิดในการยอมรับอำนาจของรัฐบาลค่อนข้างสูง โดยมีความเชื่อว่า ถ้ารัฐบาลเพียงแต่ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนแล้วก็สามารถที่จะบริหารและปกครองประเทศได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงหลักการและรูปแบบของการปกครองที่รัฐบาลใช้บริหารประเทศว่ามีความเป็นเผด็จการหรือมีลักษณะที่เป็นอำนาจนิยมเพียงใดก็ตาม ทักษะสติและความเชื่อเช่นนี้มีส่วนส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองนอกวิถีทางของรัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยปราศจากการต่อต้าน และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความไม่กระตือรือร้นในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นลักษณะของคนในสังคมไทยทั่วไปที่ขัดกับหลักการของระบอบประชาธิปไตย โดยที่การปกครองในระบบอำนาจนิยมดังกล่าวก็จะนำไปสู่การวิตรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

7) ในข้อที่ 27 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ คือมีจำนวนมากถึงร้อยละ 85 ไม่เห็นด้วยในการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นพลเรือนโดยไม่ยึดศทางทหาร ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีค่านิยมในเรื่องคุณลักษณะของผู้นำที่ยึดถือองค์กรหรือตัวบุคคลเป็นหลักมากกว่าการใช้เหตุผลในเรื่องความรู้ความสามารถหรือวิถีทางแบบประชาธิปไตย สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากกระบวนการอบรมกล่อมเกลามาและเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยขณะที่รับการศึกษาอยู่ในสถาบันซึ่งเป็นโรงเรียนทางทหาร ในขณะที่สามารถเห็นได้ว่าในต่างประเทศที่มีการพัฒนาประชาธิปไตยไปมากแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน เป็นต้น ล้วนมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นพลเรือนทั้งสิ้น โดยมีลักษณะของการดำรงตำแหน่งดังกล่าวมาเป็นเวลานานแล้ว

8) ในข้อที่ 29 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ ประมาณครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 49.29 มีความคิดเห็นว่า ทหารเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง มีความเสียสละ และไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว ดังนั้น จึงควรให้ทหารเข้ามาบริหารปกครองประเทศ เป็นการแสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้นำประเทศเป็นคนที่มีความเข้มแข็งเด็ดขาด และคิดว่ามีเฉพาะแต่เพียงบุคคลที่เป็นทหารเท่านั้นที่มีคุณลักษณะของความเข้มแข็ง เสียสละ และไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว ทักษะสติและความเชื่อในลักษณะเช่นนี้ค่อนข้างที่จะมีความคับแคบ กล่าวคือ

บุคคลที่มีคุณสมบัติในการเข้ามาบริหารปกครองประเทศที่มีคุณสมบัติดังกล่าวไม่จำเป็นจะต้องมีในบุคคลที่มีอาชีพเป็นทหารเท่านั้น

9) ในข้อที่ 31 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ประมาณครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 50.71 มีความคิดเห็นว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยไม่ใช่รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดสำหรับประเทศไทยในปัจจุบัน และนักเรียนนายร้อยอีกจำนวนร้อยละ 26.43 ก็ไม่ได้เห็นว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดสำหรับประเทศไทยด้วย เป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ไม่ได้มีค่านิยมและแนวความคิดที่เห็นว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่มีความเหมาะสมที่สุดและเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนมากที่สุด และทำให้เห็นได้ว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ไม่มีความศรัทธาและมั่นใจว่ากระบวนการปกครองแบบประชาธิปไตยจะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศได้ ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่อธิบายได้ประการหนึ่งถึงการที่นักเรียนนายร้อยเหล่านี้มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยค่อนข้างต่ำ

10) ในข้อที่ 32 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ หรือจำนวนร้อยละ 62.86 มีความคิดเห็นว่าเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของการปกครองประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจำเป็นต้องใช้อำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศ แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีทัศนคติและค่านิยมในเรื่องของการใช้อำนาจเด็ดขาดในการบริหารปกครองประเทศเท่ากับเป็นการมอบอำนาจบริหารประเทศให้คณะบุคคลใดคณะหนึ่ง โดยคำนึงถึงแต่ประสิทธิภาพไม่ให้ความสำคัญแก่กระบวนการยุติธรรม และไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ทัศนคติและค่านิยมเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลในเรื่องของการใช้อำนาจว่ายังมีอยู่มากในแนวความคิดทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย ซึ่งอาจเป็นผลมาจากกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าและเรียนรู้ทางการเมืองระหว่างที่รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อย จปร.

11) ในข้อที่ 33 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่โดยมีจำนวนมากถึงร้อยละ 80 ไม่เห็นด้วยกับการเดินขบวนและการประท้วงเนื่องจากว่าไม่ใช่เป็นการแสดงออกที่ดี และตรงกันข้ามกลับทำให้บ้านเมืองเกิดความสับสนวุ่นวายเป็นการแสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดที่เป็นไปในทางที่ไม่เคารพในสิทธิของผู้อื่น ซึ่งได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในการพูดและการแสดงความคิดเห็น หรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สามารถแสดงออกมาได้อย่างเปิดเผยในประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตย ซึ่งอาจหมายความว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีแนวความคิดที่ไม่ยอมรับหลักการของการแสดงออกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นการไม่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของบุคคลต่าง ๆ ในด้านการใช้สิทธิเสรีภาพ เช่น การเดินขบวน การประท้วง และการเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ ภายใต้อุปสรรค

กฎหมาย ซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพที่ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยสามารถกระทำได้ โดยที่วิธีการแสดงออกเหล่านี้ไม่มีในสังคมของทหาร

12) ในข้อที่ 36 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ มีจำนวนถึงร้อยละ 60 มีความเห็นว่าประเทศไทยจำเป็นต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งเด็ดขาดอย่างจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว และนักเรียนนายร้อยอีกร้อยละ 31.43 ก็ไม่ได้แสดงความเห็นคัดค้านต่อแนวความคิดดังกล่าว ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกส่วนใหญ่มีทัศนคติและความเชื่อว่าประเทศไทยต้องการผู้นำที่มีลักษณะเข้มแข็งและมีความเด็ดขาดอย่างเช่น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทศนคติและความเชื่อเช่นนี้เป็นไปในแนวทางที่เห็นว่าคุณลักษณะของผู้นำเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากที่สุดในการปกครองประเทศซึ่งเป็นการให้ความเชื่อถือในตัวผู้นำที่มีลักษณะเข้มแข็งเด็ดขาดแบบทหาร โดยเป็นการยึดถือตัวบุคคลมากกว่าการใช้เหตุผลที่เป็นไปตามหลักการในทางที่เป็นประชาธิปไตย

13) ในข้อที่ 44 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ ประมาณครึ่งหนึ่งคือร้อยละ 49.29 มีความคิดเห็นว่า ในการคัดเลือกบุคคลจากสาขาอาชีพต่าง ๆ และแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา หากได้มีการดำเนินการอย่างเหมาะสมแล้วจะมีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยทั่วไป และนักเรียนนายร้อยอีกจำนวนร้อยละ 31.43 ก็ไม่ได้มีความคิดเห็นที่คัดค้านกับหลักการหรือแนวความคิดดังกล่าว จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ถึงจำนวนร้อยละ 81 มีความเห็นด้วยหรือไม่คัดค้านวิธีการคัดสรรตัวแทนของประชาชนที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย แนวความคิดเช่นนี้มีลักษณะที่ไม่เป็นการสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

14) ในข้อที่ 46 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่จำนวนร้อยละ 64.28 มีความเห็นว่าประเทศไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยจะต้องมีการลำดับขั้นตอนในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมากกว่านี้ และนักเรียนนายร้อยอีกเป็นจำนวนถึงร้อยละ 22.86 ก็ไม่ได้มีความเห็นคัดค้านแนวความคิดดังกล่าว ก็เป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ ไม่ได้มีความเชื่อถือและศรัทธาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในการนำมาใช้บริหารและปกครองประเทศ และเห็นว่าควรจะมีลำดับและขั้นตอนในการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากกว่านี้ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ย้อนหลังไปถึงความเป็นเผด็จการของรัฐบาลที่มาจากการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในปี พ.ศ. 2519 ภายหลังที่เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

15) ในข้อที่ 47 นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ เป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 73.57 มีความเห็นว่าเมื่อบ้านเมืองอยู่ในระหว่างวิกฤตการณ์และมีความวุ่นวาย เช่น มีการเดินขบวนหรือเหตุการณ์อื่น ๆ ในทำนองเดียวกันซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่ยังมีรัฐบาลพลเรือนทำการบริหารปก

ครองประเทศ ทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้ เช่น โดยการเข้ามายึดอำนาจทางการเมืองเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และมีนักเรียนนายร้อยอีกจำนวนร้อยละ 22.14 ไม่ได้แสดงความเห็นคัดค้านแนวความคิดดังกล่าว ดังนั้น จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า นักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ยังคงมีทัศนคติและค่านิยมในการใช้อำนาจที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในลักษณะของการปกครองแบบเผด็จการในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารและปกครองประเทศ โดยคำนึงถึงแต่ประสิทธิภาพในการจัดการปัญหา โดยไม่ให้ความสำคัญสำคัญกับการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนและหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทำให้เห็นได้ว่านักเรียนนายร้อยเหล่านี้ยังคงมีค่านิยมและความเชื่อในเรื่องของการใช้อำนาจทางการทหารอยู่มาก และเห็นว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องในการใช้แก้ไขปัญหาในลักษณะดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ค่อนข้างต่ำ

สำหรับสมมุติฐานข้อที่ 1 นี้ อาจวิเคราะห์ต่อไปได้ว่าสาเหตุที่นักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ หรืออาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นไปในทางอำนาจนิยมอยู่พอสมควรทั้ง ๆ ที่ระบบการเมืองการปกครองของประเทศได้พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยไปมากพอสมควรแล้วก็ตาม มีสาเหตุมาจากนักเรียนนายร้อยทหารบกยังคงได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองให้เคยชินต่อระบบอำนาจนิยม กล่าวคือได้รับการถ่ายทอดให้ยอมรับการปกครองแบบสายการบังคับบัญชาที่มีการตอกย้ำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดตลอดเวลา ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบกับสถาบันและตัวการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ แนวความคิด การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และระบบราชการ เป็นต้น ล้วนแต่มีอิทธิพลในการทำให้นักเรียนนายร้อยต้องปฏิบัติตนเป็นผู้ที่ยอมรับอำนาจได้ง่าย การที่นักเรียนนายร้อยต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของระเบียบวินัยและต้องยึดถือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ทำให้นักเรียนนายร้อยเคยชินกับการปกครองที่ใช้อำนาจและมีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และแนวความคิดต่าง ๆ ที่ไม่เป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในปัจจุบันยังคงเป็นสังคมที่มีการใช้อำนาจและการยอมรับอำนาจ การศึกษาอบรมในโรงเรียนนายร้อย จปร. ได้มีการเน้นให้นักเรียนนายร้อยเชื่อฟังและเคารพยำเกรงรุ่นพี่หรือผู้ที่อยู่ในชั้นปีการศึกษาสูงกว่า ซึ่งจะมีอิทธิพลอย่างมากในการทำให้นักเรียนนายร้อยมีลักษณะหรือมีบุคลิกภาพไปในทางอำนาจนิยม พฤติกรรมดังกล่าวเป็นลักษณะของบุคคลที่ยอมรับยอมจำนนหรือรับฟังและปฏิบัติตามโดยไม่ได้แย้งต่อบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่สูงกว่า อาจโง่กว่า หรืออายุมากกว่า เช่น ผู้บังคับบัญชา หัวหน้างาน รุ่นพี่นักเรียน ญาติผู้ใหญ่ และครูอาจารย์ เป็นต้น ถึงแม้จะมี

ความคิดเห็นที่เป็นไปในทางไม่เห็นด้วยกับบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ นักเรียนนายร้อยก็จะยอมรับฟังเฉย ๆ ถ้ามีความไม่พอใจก็จะพยายามข่มความรู้สึกเอาไว้ และในทำนองเดียวกันนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ก็มักจะไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่อาวุโสน้อยกว่าหรือนักเรียนรุ่นน้อง ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนี้ไม่เอื้ออำนวยหรือไม่ก็กีดกั้นต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากนัก

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อระบบการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมืองของคนในประเทศนั้น ๆ โดยสิ่งนี้ถือได้ว่าเป็นโครงสร้างส่วนบน (suprastructure) ของการพัฒนาทางการเมือง¹³ ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มอาชีพซึ่งมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองการปกครองของประเทศ จะทำให้ทราบว่าจะระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศนั้น ๆ จะพัฒนาหรือมีทิศทางที่ก้าวหน้าไปได้ดีเพียงไร โดยที่วัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกของไทยยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาค้นคว้ากันในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสำคัญและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มีความฝักใฝ่ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง โดยในส่วนของผู้นำทางการเมืองนั้นนักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ยังคงมีความเห็นเกี่ยวกับผู้นำในทางประชาธิปไตยต่ำอยู่¹⁴

การที่จะวิเคราะห์และศึกษาให้ชัดเจนถึงลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก ควรจะต้องนำสภาพแวดล้อมของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามาพิจารณา ว่ามีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะมีผลทำให้นักเรียนนายร้อยมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นไปในทางใด โดยทั่วไปแล้วสถาบันการศึกษาควรจะเป็นสถาบันที่ทำลายทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมเก่า ๆ ตลอดจนวิถีทางการดำรงชีวิตตามจารีตประเพณี เช่น ลักษณะของการไม่แสดงออกทางการเมือง ความไม่สนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ลักษณะที่เพิกเฉยทางการเมือง และการไม่สนใจที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้องทางการเมืองหรือความพยายามที่จะมีอิทธิพลทางการเมือง แต่ตามที่ได้กล่าวมาบ้างแล้ว คือ ลักษณะของการศึกษาอบรมในโรงเรียนนายร้อย จปร. ไม่ได้เอื้ออำนวยให้นักเรียนนายร้อยเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เป็นของตัวเอง หรือมีความเป็นผู้นำในการ

¹³ Lucian W. Pye and Sidney Verba, eds., *Political Culture and Political Development*, (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1967), pp. 513-514.

¹⁴ ศีกฤทธิ์ สวัสดิผล, "การเรียนรู้และความสำคัญทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า," (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 98.

เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมเก่า ๆ ที่มีลักษณะเป็นไปในทางอำนาจนิยม ตรงกันข้ามสภาพแวดล้อมในการศึกษาอบรมในโรงเรียนนายร้อย จปร. กลับทำให้นักเรียนนายร้อยปฏิบัติตนในการเป็นผู้ตามที่ดี โดยจะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมในการศึกษาอบรมเช่นนี้มีอยู่ในทุกระดับการศึกษาของไทย ดังนั้น นักเรียนนายร้อยจึงมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองหลายอย่างไม่แตกต่างไปจากบุคคลที่ได้รับการศึกษาในระดับต่ำกว่านี้ กล่าวคือ ยังคงมีลักษณะของความเพิกเฉย ไม่มีความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง หรือไม่มีความสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความอดทนและอดกลั้นต่อสภาพแวดล้อมที่ตนไม่พอใจหรือไม่มีความชอบธรรมในทางที่เป็นประชาธิปไตย

การที่สภาพการศึกษาอบรมในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นในเรื่องระเบียบวินัยนั้นจะเห็นได้จากกรณีที่โรงเรียนนายร้อย จปร. ได้ฝึกอบรมให้นักเรียนนายร้อยประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ภายในกรอบของความมีระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัดไม่ว่าการที่ผู้บังคับบัญชาได้ออกคำสั่งนั้นจะอยู่ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่หรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่ก็ตาม นักเรียนนายร้อยก็ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามตลอดจนให้ความเคารพยำเกรงกับผู้ที่มิอาจปฏิเสธว่าสังคมของโรงเรียนนายร้อย จปร. จึงเป็นสังคมที่นิยมการใช้อำนาจและยอมรับการใช้อำนาจอย่างเป็นปกติวิสัย เช่น นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่หนึ่งจะถูกอบรมให้ยอมรับอำนาจและคำสั่งของรุ่นพี่อย่างเคร่งครัด โดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น การที่นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 1 ได้รับการอบรมให้ยอมรับอำนาจและคำสั่งของรุ่นพี่เช่นนี้ จะทำให้นักเรียนนายร้อยเหล่านี้เมื่อผ่านขึ้นไปอยู่ในชั้นปีที่ 2 หรือชั้นปีอื่นที่สูงขึ้นไป คือ หมดสภาพของความเป็นนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 1 แล้ว ก็จะกลายเป็นบุคคลที่มีลักษณะนิยมในการใช้อำนาจ มีความภูมิใจที่ได้ใช้หรือแสดงออกซึ่งความมีอำนาจ และก็จะทำการอบรมให้นักเรียนนายร้อยที่เข้ามารับการศึกษานใหม่ในชั้นปีที่ 1 เชื่อฟังในอำนาจและคำสั่งของพวกตนซึ่งเป็นรุ่นพี่ต่อไป ลักษณะของการอบรมต่อเนื่องกันไปนี้ในรุ่นต่าง ๆ ของนักเรียนนายร้อยเช่นนี้ มีผลทำให้นักเรียนนายร้อยมีบุคลิกภาพที่เป็นไปในทางอำนาจนิยมหรือมีความเป็นประชาธิปไตยน้อยลงไป โดยลักษณะของบุคลิกภาพเช่นนี้เป็นลักษณะของวัฒนธรรมทางสังคมที่คนในสังคมไทยโดยทั่วไปให้การยอมรับนั่นเอง โดยจะเห็นได้จากคำตอบในตารางที่ 4.11 ข้อ 19 และ 20 กล่าวคือถึงแม้ว่านักเรียนนายร้อยส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 37.14) จะเห็นด้วยว่าการทำให้รุ่นน้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามนั้น รุ่นพี่ไม่ควรใช้อำนาจของความเป็นอาวุโส แต่นักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดของชั้นปีที่ 5 (จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 94.28) เห็นด้วยกับระบบอาวุโสที่ปฏิบัติกันอยู่ในโรงเรียนนายร้อย จปร.

สำหรับในด้านวิธีการสอนในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้านั้น ถึงแม้วิธีการเรียนการสอนจะได้เปิดโอกาสให้นักเรียนนายร้อยได้แสดงความคิดเห็นได้บ้างก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ววิธีการสอนและฝึกอบรมที่มีการเน้นย้ำให้นักเรียนนายร้อยต้องเชื่อฟังคำสั่ง

ของผู้บังคับบัญชา รุ่นพี่ หรือผู้ที่มีอาวุโสกว่าอย่างเคร่งครัดนั้นทำให้นักเรียนนายร้อยไม่กล้าโต้แย้งกับคำสั่งของบุคคลดังกล่าว และทำให้เกิดความเคยชินในการไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ ต่อคำสั่งต่าง ๆ หรือระบบและวิธีการสอนในการศึกษาอบรมที่ใช้อยู่ ระบบการเรียนการสอนที่ใช้อยู่ในโรงเรียนนายร้อย จปร. จึงไม่ได้มีส่วนในการกระตุ้นให้นักเรียนนายร้อยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีความเชื่อมั่นในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งลักษณะของวิธีการเรียนการสอนเช่นนี้เป็นการสร้างประสบการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับทัศนคติและค่านิยมที่มีลักษณะเป็นไปในทางประชาธิปไตย ถึงแม้ว่านักเรียนนายร้อยจะได้รับการอบรมกล่อมเกลาและเรียนรู้ในเรื่องทางการเมือง เช่น ได้รับการอบรมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประชาชนในระบบประชาธิปไตย รวมทั้งแนวความคิดต่าง ๆ ในรูปแบบของประชาธิปไตยจากโรงเรียนเตรียมทหารและจากโรงเรียนนายร้อย จปร. มาบ้าง แต่อาชีพของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ในอนาคตก็คือการรับราชการทหารในกองทัพไทย ดังนั้น นักเรียนนายร้อยเหล่านี้จึงได้รับการศึกษาและฝึกอบรมที่เน้นหนักไปในทางลัทธิของการเป็นทหาร ซึ่งมีลักษณะและรูปแบบเป็นไปในทางอำนาจนิยม คือการเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาและการรักษาระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ซึ่งการศึกษาและฝึกอบรมในทางลัทธิของความเป็นทหารนี้ มีผลทำให้นักเรียนนายร้อยมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยน้อยกว่านักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาพลเรือนทั่วไป โดยมีการศึกษาหลายการศึกษาที่ได้แสดงถึงการที่นักศึกษาทางด้านทหารมีทัศนคติทางการเมืองเป็นไปในทางอำนาจนิยมมากกว่านักศึกษาที่เป็นพลเรือน เช่น การศึกษาของ ทินพันท์ นาคะตะ¹⁵, ฟรีแมน (Freeman)¹⁶, ฮอลลิงเฮด (Hollinghead)¹⁷,

¹⁵ Thinapan Nakata, *The Problems of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students*, pp. 206 – 207.

¹⁶ Felton D. Freeman, "The Army as a Social Structure," *Social Force*, 27 (October, 1948), pp. 79 – 83, อ้างถึงใน Thinapan Nakata, *The Problems of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students*, p. 208.

¹⁷ August B. Hollinghead, "Adjustment to Military Life," *American Journal of Sociology*, 51 (March, 1946), pp.439 – 447, อ้างถึงใน Thinapan Nakata, *ibid.*, p.208

แคมป์เบล และ แมคคอร์มิค (Campbell and McCormick)¹⁸ รวมทั้งในการศึกษาของ จิน วิภาตะกะรัต¹⁹

นอกจากสภาพสังคม การศึกษาและฝึกอบรม ลักษณะของการเรียนและวิธีการสอนที่กล่าวมาแล้ว สภาพสังคมของโรงเรียนนายร้อย จปร. ยังถือได้ว่าเป็นลักษณะของสังคมที่ไม่เสรี เพราะโรงเรียนนายร้อย จปร. เป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในระบบราชการ เป็นหน่วยขึ้นตรงของกองทัพบกในสังกัดของกระทรวงกลาโหม ระเบียบปฏิบัติประจำที่ยึดถือและใช้ปฏิบัติกันอยู่จึงเป็นกฎระเบียบและข้อบังคับของกระทรวงกลาโหม ดังนั้น ระบบราชการจึงเข้าไปมีอิทธิพลต่อทัศนคติ กระบวนการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ของนักเรียนนายร้อย ตั้งแต่เข้าไปรับการศึกษาในชั้นปีที่ 1 จนจบการศึกษาในชั้นปีที่ 5 และออกไปรับราชการเป็นนายทหารของกองทัพไทย โดยที่บรรดาคณาจารย์และผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ของโรงเรียนนายร้อยมีฐานะเป็นข้าราชการทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหม ด้วยกฎระเบียบและข้อบังคับดังกล่าวแล้วทำให้ขาดความเป็นอิสระทางวิชาการ และด้วยความเป็นข้าราชการทหารของบรรดาคณาจารย์ก็มีส่วนทำให้คณาจารย์เหล่านั้นไม่กล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงาน การปกครองของรัฐบาล และการดำเนินงานทางการเมืองต่าง ๆ ได้อย่างเสรี ดังนั้น ระบบราชการจึงมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความรู้สึก แนวความคิด และพฤติกรรมของนักเรียนนายร้อยในทางการเมืองในด้านที่เกี่ยวกับการไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น ออกมาหรือวิพากษ์วิจารณ์กรณีต่าง ๆ ในทางการเมือง โดยที่โรงเรียนนายร้อย จปร. ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนนายร้อยสามารถวิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ในทางการเมือง ก็จะทำให้พวกเขาเกิดความเพิกเฉยทางการเมือง ขาดความสำนึกทางการเมือง และไม่เกิดการเรียนรู้ทางการเมืองในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตย เป็นสาเหตุให้มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไปมาก โดยเฉพาะความใกล้ชิดกับสังคมนานาชาติ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้มีผลทำให้สถาบันทางการเมืองต่าง ๆ มีแนวโน้มว่ามีวุฒิภาวะทางการเมืองการปกครองที่เป็นไปในแนวทางของประชาธิปไตยมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไปในแนวทางดังกล่าว อาจมีผลทำให้นายทหารรุ่นใหม่ ๆ มีทัศนคติและแนวความคิดทางการเมือง

¹⁸ Donald T. Campbell and Thelma H. McCormick, "Military Experience and Attitudes toward Authority," *American Journal of Sociology*, 62 (March, 1957), pp. 482 – 490, อ้างถึงใน Thinapan Nakata, *ibid.*, p. 208.

¹⁹ Jin Vibhakarasa, "The Military in Politics: A Study of Military Leadership in Thailand," (Unpublished Ph.D. thesis, University of Oregon, 1962), pp. 190 – 198 อ้างถึงใน Thinapan Nakata, *ibid.*, p. 209.

เมืองที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และโดยที่ได้มีการปฏิรูปทางการเมืองของประเทศให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2538 - 2540 จากผลการศึกษาของงานวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองดังกล่าวไม่ได้มีผลทำให้ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมุติฐานของการศึกษาในข้อที่ 1 ดังที่กล่าวแล้ว

ในบทต่อไป จะได้นำผลการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษานี้มาทำการศึกษาและวิเคราะห์ให้ทราบถึงอิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง เช่น ภูมิสำเนา ผลการเรียนของนักเรียนนายร้อย อาชีพของบิดาหรือมารดา อาชีพของพี่หรือน้องในครอบครัว คุณวุฒิการศึกษาของบิดามารดาและพี่น้องในครอบครัว สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สถาบันการศึกษาที่นักเรียนนายร้อยและคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษา และการรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย เป็นต้น ว่ามีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้หรือไม่ และมีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการศึกษาในกรณีตัวอย่างต่าง ๆ ที่มีอิทธิพล ต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก

ในบทก่อน ๆ ที่ผ่านมานั้นได้กล่าวถึงแล้วว่าวัฒนธรรมทางการเมืองมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมของสังคมที่รองรับระบบการเมืองหนึ่ง กล่าวคือ ในสังคมหนึ่งมีการจัดระบบการเมืองขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบของสังคมและภายใต้การปฏิบัติตามระบบการเมืองที่มีนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเกิดขึ้น นั่นคือ วัฒนธรรมของสังคมกับวัฒนธรรมทางการเมืองมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมของสังคมเป็นฐานรองรับวัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมของสังคมหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “วัฒนธรรม” นั้นเป็นผลจากการสร้างและสะสมสิ่งที่บุคคลในสังคมนั้นเห็นว่าดีงามและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยเฉพาะในการคงอยู่และการพัฒนาสังคมนั้น อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมของสังคมหนึ่งสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ แต่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้นจะต้องใช้เวลานานเพราะกว่าที่วัฒนธรรมนั้นจะถูกสร้างและพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมก็ใช้เวลานานเช่นกัน นอกจากนี้การสร้างหรือพัฒนาวัฒนธรรมของคนในสังคมยังปรากฏอยู่ในกิจกรรมและสถาบันต่าง ๆ ของสังคมอย่างกว้างขวางและสลับซับซ้อนที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขได้ง่ายภายในระยะเวลาสั้น ๆ สำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานของวัฒนธรรมของสังคมก็มีลักษณะเช่นเดียวกันในเรื่องการสร้างและการพัฒนาจนถึงการเปลี่ยนแปลง โดยวัฒนธรรมทางการเมืองของคนละหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จึงเป็นผลมาจากการสะสมการเรียนรู้และประสบการณ์ของกลุ่มบุคคลนั้น การเรียนรู้และประสบการณ์ที่สะสมนี้ก่อให้เกิดความรู้สึก ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมที่เป็นลักษณะของกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะต่อการเมือง แหล่งที่มาของวัฒนธรรมทางการเมืองโดยอาศัยการเรียนรู้ทางการเมืองของคนแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ¹

1. การเรียนรู้และประสบการณ์จากสิ่งที่ไม่ใช่การเมือง แต่ส่งผลกระทบต่ออาการหล่อหลอมความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมต่อสิ่งที่เป็นการเมือง แหล่งของการเรียนรู้เริ่มตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียนหรือสถานศึกษา เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมวิชาชีพ ตลอดจนสังคมนั้นบุคคลนั้นอาศัยอยู่
2. การเรียนรู้และประสบการณ์ที่เกิดจากประสบการณ์หรือการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับรายงานทางการเมืองที่อาจจะเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงทางการเมืองหรือการรับข่าวสาร การติดต่อ

---

¹ Lucian W.Pye and Sidney Verba, eds., Political Culture and Political Development. (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1967), pp. 7-10.

กับการเมือง เช่น การอ่าน การศึกษาค้นคว้า การรับฟังเรื่องราวทางการเมือง เป็นต้น การเรียนรู้เหล่านี้มีส่วนต่อการสร้างความทรงจำทางการเมืองให้แก่บุคคลที่จะส่งผลต่อการก่อกำเนิดวัฒนธรรมทางการเมืองให้แก่บุคคลนั้นต่อไป

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าโดยทั่วไปทหารมีบทบาทสูงมากในสังคมไทย การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของทหารนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยการที่กลุ่มผู้นำทางทหารมีส่วนในการเข้าไปแทรกแซงทางการเมืองโดยเฉพาะการครอบงำทางการเมืองทำให้พรรคการเมือง การเลือกตั้งและสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นสถาบันหลักของการปกครองในระบบประชาธิปไตยขาดความต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความใกล้ชิดกับสังคมนานาชาติ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลทำให้ บทบาทและการดำเนินงานทางการเมืองของทหารต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน โดยนายทหารรุ่นใหม่ ๆ มีทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อทางการเมืองที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป นายทหารในกองทัพไทยรุ่นหลัง ๆ เชื่อว่าการยึดอำนาจในปัจจุบันทำได้ลำบากขึ้น และมีแนวความคิดว่าทหารยังคงมีอิทธิพลทางการเมืองอยู่บ้าง แต่ไม่สามารถเป็นพลังกดดันและชี้นำทางการเมืองที่สำคัญได้อีกต่อไป

ดังนั้น การที่จะศึกษาให้ทราบถึงทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมือง ซึ่งเป็นส่วนประกอบและพื้นฐานสำคัญของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่กำลังจะจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยเฉพาะนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ได้ทำการศึกษาเป็น ผู้ที่เข้ามารับการศึกษานี้ ในโรงเรียนนายร้อยภายหลังจากการปฏิรูปการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2538-2540 จากผลการศึกษาในบทที่ผ่านมาทำให้ทราบถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่กำลังจะเข้าไปรับราชการในกองทัพไทย ว่ามีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยในระดับที่ค่อนข้างต่ำ การวิเคราะห์ผลการศึกษาในบทนี้จะทำการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบว่ามีการใดบ้างในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก เพราะข้อมูลภูมิหลังของนักเรียนนายร้อยแต่ละคน เช่น ภูมิลำเนา ครอบครัว ผลการเรียน อาชีพและคุณวุฒิการศึกษาของบิดามารดา ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่สำเร็จก่อนเข้ามารับการศึกษานี้ ในโรงเรียนนายร้อย จปร. เป็นต้น อาจมีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยในทางใดทางหนึ่ง

ในบทนี้ จะได้นำผลข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ในตอนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลภูมิหลังและสถานภาพด้านต่าง ๆ ของนักเรียนนายร้อย ข้อมูลในส่วนนี้ คือ ตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระ และในตอนที่ 2 คือ ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย ซึ่งก็คือ ตัวแปรตาม โดยนำมาศึกษาและวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีต่อลักษณะของวัฒนธรรม

ธรรมชาติของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ โดยในการศึกษาและวิเคราะห์นี้ได้ตั้งสมมติฐานไว้คือ ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันเป็นผลมาจากตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

ในการศึกษาต่อไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามดังกล่าวแล้ว จะได้ใช้วิธีการทางสถิติเป็นหลักในการวิเคราะห์โดยทำการแบ่งระดับค่าคะแนนของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 จากคำตอบในแบบสอบถามออกเป็น 3 ระดับ กล่าวคือมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำมีค่าคะแนนตั้งแต่ 1.00 ถึง 2.33 ระดับปานกลางมีคะแนนมากกว่า 2.33 ขึ้นไปจนถึง 3.66 และระดับสูงมีค่าคะแนนมากกว่า 3.66 ขึ้นไปจนถึง 5.00 จากการจำแนกเช่นนี้พบว่า นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาร่วมใหญ่มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลางจำนวน 117 คน จากจำนวนทั้งหมด 140 คน คิดเป็นร้อยละ 83.57 มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 16.43 โดยไม่มีนักเรียนนายร้อยคนใดมีค่าคะแนนที่จัดว่ามีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูงเลย โดยนำระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยทั้ง 3 ระดับมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กับตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง 10 ตัวการ ดังนี้

1. ภูมิฐานะของนักเรียนนายร้อย
2. การรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย
3. ความสัมพันธ์ผลทางการศึกษาของนักเรียนนายร้อย
4. อาชีพของบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อย
5. คุณวุฒิการศึกษาของบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อย
6. สถาบันการศึกษาที่สำเร็จก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร.
7. อิทธิพลในการมีส่วนตัดสินใจเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร.
8. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวของนักเรียนนายร้อย
9. อาชีพของพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อย
10. การมีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร.

5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิฐานะของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

ภูมิฐานะของครอบครัวของนักเรียนนายร้อยอาจมีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยในทางใดทางหนึ่ง การที่บุคคลมีชีวิตเจริญเติบโตขึ้นมาใน

สถานที่และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ย่อมจะได้รับประสบการณ์ในชีวิตที่แตกต่างกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้บุคคลได้รับการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ในชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจมีผลทำให้บุคคลมีแนวความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันไปด้วย² โดยสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์หรือภูมิลำเนาอาจมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองของบุคคล ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์มีส่วนกำหนดรูปแบบลักษณะของการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและค่านิยมทางสังคมของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีความเจริญไม่เท่ากันและได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรมมักมีทัศนคติทางการเมืองแคบเป็นไปในทางอนุรักษ์นิยม ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน ไม่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน ไม่สนใจในการบริหารงานของรัฐบาลเท่าใดนัก แตกต่างจากประชาชนซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ) ซึ่งมีความเจริญในหลาย ๆ ด้าน เช่น การคมนาคม การศึกษา และอุตสาหกรรม เป็นต้น ประชาชนได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมใหม่ ๆ รวดเร็วกว่าประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัด ตลอดจนมีโอกาสได้รับทราบข่าวสารต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้ข่าวสารที่เกี่ยวกับการเมืองและมีความใกล้ชิดกับการเมืองมากกว่าที่อื่น จึงทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลใกล้เคียง ซึ่งมักจะมีทัศนคติ ค่านิยม และความคิดเห็นต่าง ๆ ทางการเมืองการปกครองก้าวหน้าและทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ มากกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในภูมิลำเนาต่างจังหวัดหรือท้องที่ชนบท³

ในการศึกษานี้จึงได้แบ่งนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ นักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ กับนักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดเพื่อทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิลำเนาของนักเรียนนายร้อยกับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย สำหรับภูมิลำเนาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ดังตารางที่ 5.1

² Gabriel A. Almond and Bingham G. Powell, *Comparative Politics: A Developmental Approach* (Boston: Little Brown and Company, 1966), pp. 91-92.

³ สนิท จรอนันต์, “การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 151 – 152.

ตารางที่ 5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิลำเนาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

ภูมิลำเนา	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล (นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ)	5 (13.51)	32 (86.49)	0	37 (100.00)
ต่างจังหวัด	18 (17.48)	85 (82.52)	0	103 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2-sided) = .577 และมีค่า Nominal Cramer's V = .047

จากตารางที่ 5.1 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ร้อยละ 13.51 เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนนายร้อยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดร้อยละ 17.48 มีวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน และนักเรียนนายร้อยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลร้อยละ 86.49 เปรียบเทียบกับนักเรียนนายร้อยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดร้อยละ 82.52 มีวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกับต่างจังหวัดมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับใกล้เคียงกันคือส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง จากการทดสอบทางสถิติก็ไม่ปรากฏผลว่ามีความสำคัญ ดังนั้น ภูมิลำเนาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาก็ไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ผลการศึกษานี้เป็นไปทำนองเดียวกับที่ สนิท จรอนันต์ ได้ทำการศึกษากับนักเรียนนายเรือที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร (รวมถึงจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ) เปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งปรากฏว่านักเรียนนายเรือทั้ง 2 กลุ่ม มีทัศนคติทางการเมืองที่เป็นแบบอำนาจนิยมอยู่ในระดับสูงใกล้เคียงกันกล่าวคือ ภูมิลำเนาไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติทาง

การเมืองของนักเรียนนายเรือ⁴ ดังนั้นผลจากการศึกษานี้จึงเป็นไปในทำนองเดียวกันกับการศึกษาของสนธิ จรอนันต์ จากการศึกษาในนายทหารระดับสูงขึ้นไปของสุรพาสณ์ ทัทภมาน ซึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพันของกองทัพบก กองทัพอากาศ และกองทัพอากาศ พบว่านายทหารที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในกรุงเทพมหานครมีทัศนคติทางการเมืองในทางเสรีนิยมค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับนายทหารที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาคอื่น⁵ ดังนั้นในการศึกษาทัศนคติทางการเมืองนายทหารที่มีระดับชั้นยศสูงขึ้น เช่น ระดับชั้นนายพัน จึงมีความแตกต่างจากผลการศึกษานี้

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

การรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย อาจส่งผลต่อลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยให้เป็นที่ไปในทางที่มีลักษณะเสรีนิยมประชาธิปไตยมากขึ้น เพราะการรับฟังข่าวสารทางการเมืองในแง่มุมต่าง ๆ ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น จะมีส่วนในการสร้างทัศนคติ และค่านิยมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนนายร้อย หรืออย่างน้อยก็จะช่วยลดหรือบั่นทอนลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมหรืออนุรักษนิยมลงไป สำหรับการรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ในการศึกษานี้ได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับของการรับฟังข่าวสารทางการเมืองต่อวันกล่าวคือ ไม่ได้รับฟังข่าวสารทางการเมืองเลยใน 1 วัน รับฟังข่าวสารทางการเมืองน้อย (รับฟังไม่เกิน 1.0 ชั่วโมงต่อวัน) และรับฟังข่าวสารทางการเมืองมาก (รับฟังมากกว่า 1.0 ชั่วโมงต่อวัน) เพื่อนำมาทำการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวได้แสดงไว้ในตารางที่ 5.2

⁴ เรืองเดียวกัน, หน้า 153-156.

⁵ สุรพาสณ์ ทัทภมาน, “ทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพันของกองทัพบก กองทัพอากาศ และกองทัพอากาศ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 143-146.

ตารางที่ 5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บเป็นค่าร้อยละ)

ระดับการรับฟังข่าวสารทางการเมืองต่อวัน	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
ไม่ได้รับฟังข่าวสารทางการเมือง (0 ชั่วโมง)	5 (13.89)	31 (86.11)	0	36 (100.00)
รับฟังข่าวสารทางการเมืองน้อย (ไม่เกิน 1.0 ชั่วโมงต่อวัน)	11 (13.10)	73 (86.90)	0	84 (100.00)
รับฟังข่าวสารทางการเมืองมาก (มากกว่า 1.0 ชั่วโมงขึ้นไป)	7 (35.00)	13 (65.00)	0	20 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2-sided) = .053 และมีค่า Nominal Cramer's V = .205

จากตารางที่ 5.2 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ไม่ได้รับฟังข่าวสารทางการเมืองเลยใน 1 วัน มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำร้อยละ 13.89 และมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลางร้อยละ 86.11 เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนนายร้อยที่รับฟังข่าวสารทางการเมืองน้อย (ไม่เกิน 1.0 ชั่วโมงต่อวัน) ซึ่งมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำร้อยละ 13.10 และมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลางร้อยละ 86.90 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยที่มีการรับฟังข่าวสารทางการเมืองแตกต่างกัน 2 กลุ่ม แทบจะไม่มีแตกต่างกันในระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และในกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่รับฟังข่าวสารทางการเมืองมาก (มากกว่า 1.0 ชั่วโมงต่อวัน) ก็มีความแตกต่างออกไปไม่มากนัก โดยกลับมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับต่ำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 35.00 และมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับปานกลางลดลงเป็นร้อยละ 65.00 ทั้งนี้ส่วนใหญ่ของนักเรียนนายร้อยทั้ง 3 กลุ่ม มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น การรับฟังข่าว

สารทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาจึงไม่มีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของพวกเขา แต่จากการทดสอบทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% มีค่า Asymptotic Significance (2 – sided) = .053 และมีค่า Nominal Cramer’s V = .205 แสดงให้เห็นว่าความมากหรือน้อยของการรับฟังข่าวสารทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในแต่ละวันอาจจะมีความใกล้เคียงที่จะมีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่บ้าง เพราะการทดสอบทางสถิติเกือบจะถึงระดับที่มีนัยสำคัญ

5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

ความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนนายร้อย อาจมีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยในทางใดทางหนึ่ง จากการศึกษาของคึกฤทธิ์ สวัสดิ์ผล พบว่านักเรียนนายร้อยที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนในระดับสูง (เกรดเฉลี่ยมากกว่า 3.00) มีระดับของความสำนึกและการเรียนรู้ทางการเมืองสูงกว่านักเรียนนายร้อยที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนในระดับต่ำ (เกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.50)⁶ สำหรับการศึกษานี้ได้แบ่งความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับต่ำ (ผลการเรียนหรือเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.50) ระดับปานกลาง (ผลการเรียนหรือเกรดเฉลี่ยตั้งแต่ 2.50 ถึง 3.00) และระดับสูง (ผลการเรียนหรือเกรดเฉลี่ยสูงกว่า 3.00) ซึ่งสามารถนำมาแสดงความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยดังตารางที่ 5.3

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶ คึกฤทธิ์ สวัสดิ์ผล, “การเรียนรู้และความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า,” (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 83-84.

ตารางที่ 5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

ระดับความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
ต่ำ (น้อยกว่า 2.50)	3 (13.64)	19 (86.36)	0	22 (100.00)
ปานกลาง (2.50 – 3.00)	12 (16.00)	63 (84.00)	0	75 (100.00)
สูง (มากกว่า 3.00)	8 (18.60)	35 (81.40)	0	43 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2-sided) = .868 และมีค่า Nominal Cramer's V = .045

จากตารางที่ 5.3 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีระดับของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 13.64 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 86.36 นักเรียนนายร้อยที่มีระดับของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนปานกลาง มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 16.00 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 84.00 และนักเรียนนายร้อยที่มีระดับของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 18.60 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 81.40 โดยเมื่อเปรียบเทียบนักเรียนนายร้อยทั้ง 3 กลุ่มที่มีระดับความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนแตกต่างกัน แต่จะเห็นได้ว่ามีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยใกล้เคียงกัน โดยส่วนใหญ่ของนักเรียนนายร้อยทั้ง 3 กลุ่มมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้นจะมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำเพิ่มขึ้นเล็กน้อย

และมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลางลดลงเล็กน้อย ดังนั้น ระดับที่แตกต่างกันของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาก็ไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งจากการทดสอบทางสถิติก็ยังไม่ปรากฏว่ามีนัยสำคัญ ซึ่งจะเห็นว่าผลการศึกษานี้มีความแตกต่างจากผลการศึกษาของ คีฤทธิ สวัสดิผล ตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว⁷

ในการศึกษาของ คีฤทธิ สวัสดิผล ยังได้ระบุว่าในประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นักเรียนนายร้อยที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนระดับสูงมีค่าคะแนนเฉลี่ยของความสำนึกทางการเมืองสูงกว่านักเรียนนายร้อยที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญ⁸ ในประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและพรรคการเมือง นักเรียนนายร้อยที่มีระดับความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับความสำนึกและการเรียนรู้ทางการเมืองในประเด็นคำถามดังกล่าวอย่างมีนัยสำคัญ โดยนักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีระดับของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงกว่ามีค่าเฉลี่ยของความสำนึกและการเรียนรู้ทางการเมืองสูงกว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีระดับของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญ⁹ ในประเด็นคำถามเกี่ยวกับทหารกับการเมืองและผู้นำทางการเมือง นักเรียนนายร้อยที่มีระดับความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับความสำนึกทางการเมือง และการเรียนรู้ทางการเมืองในประเด็นคำถามดังกล่าวอย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน โดยนักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีระดับของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงกว่ามีค่าเฉลี่ยของความสำนึกและการเรียนรู้ทางการเมืองสูงกว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีระดับของความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญ¹⁰ และในประเด็นคำถามเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง นักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีระดับความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงกว่าก็มีค่าเฉลี่ยของความสำนึกและการเรียนรู้ทางการเมืองสูงกว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนนายร้อยกลุ่มที่มีระดับความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญ¹¹ โดยการศึกษาของ คีฤทธิ สวัสดิผล ทำการศึกษาโดยการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาจากนักเรียนนายร้อยทั้ง 5 ชั้นปี

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83-84.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 87

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89

5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

การประกอบอาชีพของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนกำหนดทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยแต่ละคน เพราะสถาบันที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากต่อกระบวนการอบรมหล่อหลอมเกลตาและการเรียนรู้ทางการเมืองคือสถาบันครอบครัว โดยอาจถือได้ว่าสถาบันครอบครัวนั้นเป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดในการอบรมหล่อหลอมเกลตาและถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กับบุคคล เพราะเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่อบรมหล่อหลอมเกลตาความรู้ทางการเมืองแก่บุคคลมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยเป็นสถาบันแรกสุดในการถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองให้กับบุคคล โดยเฉพาะการสร้างทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องของ “อำนาจ” ให้กับบุคคล และสามารถบังคับให้มีการปฏิบัติตามได้ โดยที่ครอบครัวที่มีลักษณะของครอบครัวข้าราชการ กล่าวคือ มีบิดาหรือมารดาข้าราชการ บิดามารดามักผูกขาดการใช้อำนาจและการตัดสินใจเอาไว้เฉพาะตน โดยใช้วิธีอบรมหล่อหลอมเกลตาโดยการออกคำสั่งบังคับให้ถูกปฏิบัติตามโดยไม่ฟังเหตุผลคัดค้านแต่อย่างใด บุคคลที่เติบโตมาในครอบครัวที่มีลักษณะเช่นนี้จะไม่รู้จักรู้จักใช้เหตุผล และจะกลายเป็นผู้ที่อ่อนน้อมรับฟังคำสั่งแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่รู้จักคิดด้วยตนเอง เมื่อเติบโตขึ้นบุคคลเหล่านี้ก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่ยอมรับการใช้อำนาจของผู้นำ ขาดความคิดริเริ่ม และไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์การบริหารประเทศของผู้นำได้ จากที่เคยมีการศึกษากันมาพบว่า กลุ่มที่เป็นข้าราชการทหารเป็นกลุ่มที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมสูงที่สุด และกลุ่มข้าราชการพลเรือนมีทัศนคติแบบอำนาจนิยมค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่น¹² ที่เป็นอย่างนี้เพราะในสังคมของข้าราชการทหารมีการปลูกฝังอุปนิสัยของบุคคลให้เคารพและเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น โดยมีการใช้อำนาจบังคับในการปกครองซึ่งทำให้ลักษณะการบริหารและปกครองของทหารเป็นไปในทางอำนาจนิยมมากกว่าในสังคมอื่น และในทำนองเดียวกันในระบบราชการพลเรือนของไทยก็มีลักษณะการบริหารและปกครองแบบเจ้าขุนมูลนาย เมื่อบุคคลที่มีความสำคัญหรือผู้นำในครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันแรก ๆ ในการปลูกฝังและวางรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อมมีทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดที่มีลักษณะอำนาจนิยม ก็จะทำให้เกิดการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ เหล่านี้ให้กับบุตรผู้เป็นสมาชิกในครอบครัว ซึ่งอาจจะส่งผลให้นักเรียนนายร้อยที่มีบิดาหรือมารดาเป็นข้าราชการทหารหรือข้าราชการพลเรือนมี

¹² มนูญ ศิริวรรณ, “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะอำนาจนิยมของประชากรในกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 126.

ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองในทางที่เป็นประชาธิปไตยน้อยกว่านักเรียนนายร้อยที่บิดาหรือมารดาไม่ได้มีอาชีพรับราชการทหารหรือพลเรือน

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาว่าอาชีพของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 นั้นมีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยหรือไม่ โดยแบ่งอาชีพของบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักเรียนนายร้อยที่มีบิดาหรือมารดา รับราชการกับกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่ทั้งบิดาและมารดาไม่ได้รับราชการ โดยแสดงความสัมพันธ์ดังกล่าวตามตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

อาชีพของบิดามารดา	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
บิดาหรือมารดา รับราชการ	14 (17.28)	67 (82.72)	0	81 (100.00)
ทั้งบิดาและมารดาไม่ได้รับราชการ	9 (15.25)	50 (84.75)	0	59 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2-sided) = .749 และมีค่า Nominal Cramer's V = .027

จากตารางที่ 5.4 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีบิดาหรือมารดามีอาชีพรับราชการมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 17.28 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 82.72 นักเรียนนายร้อยที่ไม่มีบิดาและมารดา รับราชการมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 15.25 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 84.75 เมื่อเปรียบเทียบนักเรียนนายร้อยทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีบิดาหรือมารดามีอาชีพรับราชการกับกลุ่มที่ไม่มีทั้งบิดาและมารดา รับราชการ จะเห็นได้ว่ามีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกันมาก คือ โดย

ส่วนใหญ่ของนักเรียนนายร้อยทั้ง 2 กลุ่ม มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น การมีอาชีพรับราชการของบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษา จึงไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของตัวนักเรียนนายร้อย จากการทดสอบทางสถิติก็ไม่ปรากฏว่ามีนัยสำคัญ

เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาต่าง ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกันที่มีมาก่อนได้แก่ การศึกษาของ ทรรศนีย์ บัจจุสานนท์ ในเรื่องการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย พบว่านักเรียนนายร้อย จปร. ที่มีบิดารับราชการทหารไม่ได้มีทัศนคติที่เป็นเผด็จการมากกว่านักเรียนนายร้อย จปร. ผู้ที่มีบิดาประกอบอาชีพอื่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาชีพของบิดาไม่ได้มีส่วนสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมือง¹³ จากการศึกษาของ บุญชาติ พรหมพูล ในเรื่องการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศไทย พบว่าอาชีพรับราชการทหารของบิดามารดาของนักเรียนนายเรืออากาศไม่ได้มีผลต่อทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศแต่อย่างใด โดยได้แสดงให้เห็นว่าความมากน้อยของทัศนคติทางการเมืองที่มีลักษณะอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศไม่ได้ขึ้นอยู่กับประกอบอาชีพเป็นข้าราชการทหารของบิดามารดาของนักเรียนนายเรืออากาศ¹⁴ และจากการศึกษาของ สนิท จรอนันต์ ในเรื่องการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย พบว่าอาชีพของบิดาที่แตกต่างกันของนักเรียนนายเรือไม่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องของทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรือแต่อย่างใด ซึ่งความมากน้อยของทัศนคติที่เป็นแบบอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับอาชีพของบิดา โดยที่นักเรียนนายเรือที่ตอบแบบสอบถามทั้งที่มีบิดารับราชการทหารหรือพลเรือน และที่มีบิดาประกอบอาชีพอื่น ๆ ต่างก็ตอบเห็นด้วยกับทัศนคติทางการเมืองที่เป็นแบบอำนาจนิยมทั้งในแง่ของการยอมรับนับถือระบบอาวุโส การมอบความรับผิดชอบทุกอย่างไว้กับผู้นำ การยอมรับอำนาจของผู้นำ และความนิยมการใช้อำนาจเด็ดขาดในการแก้ปัญหาอันแสดงออกซึ่งการขอใช้ความรุนแรงและยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการหรือเหตุผลอยู่ในระดับสูงใกล้เคียงกัน¹⁵

ดังนั้น จากผลการศึกษาและการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้เคยทำการศึกษาในลักษณะคล้ายคลึงกัน ผลการศึกษาปรากฏในทำนองเดียวกันว่า บิดามารดาของนักเรียนทหารที่มีอาชีพรับราชการกับบิดามารดาของนักเรียนทหารที่ประกอบอาชีพอื่น ไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรม

¹³ ทรรศนีย์ บัจจุสานนท์, “การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 251-256.

¹⁴ บุญชาติ พรหมพูล, “การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 153-163.

¹⁵ สนิท จรอนันต์, “การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย,” หน้า 145-150.

ธรรมชาติของเมืองแบบประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยมของนักเรียนทหาร การที่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีบิดาหรือมารดาเป็นอาชีพรับราชการหรือไม่ก็ตาม มีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแทบไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะว่า นักเรียนนายร้อยทุกคนได้รับการอบรมและปลูกฝังนิสัยของแต่ละบุคคลตั้งแต่เข้ามาศึกษาในชั้นปีที่ 1 ของโรงเรียนนายร้อย จปร. ให้เคารพและเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ซึ่งเป็นไปตามลักษณะการปกครองแบบสายการบังคับบัญชา โดยให้ยึดถือ คำสั่ง ระเบียบต่าง ๆ และความเด็ดขาดในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะการปกครองในระหว่างชั้นปี รุ่นพี่และรุ่นน้องของนักเรียนนายร้อยด้วยกันเองก็มีลักษณะการปกครองดังกล่าว สิ่งเหล่านี้นักเรียนนายร้อยทหารบกทุกคนจะได้รับการอบรมมาเหมือนกันหมดในระยะเวลาเกือบ 5 ปี ที่ทำการศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อย จปร. ไม่ว่านักเรียนนายร้อยแต่ละคนนั้นจะมีบิดาหรือมารดาประกอบอาชีพอะไรก็ตาม

5.5 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณวุฒิการศึกษาของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

คุณวุฒิการศึกษาของบิดามารดาอาจเป็นปัจจัยหนึ่งได้เช่นกันที่มีส่วนในการกำหนดทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยแต่ละคนซึ่งมีผลต่อระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จากการศึกษาของ Almond และ Verba ซึ่งได้พบว่าการศึกษาของบุคคลมีส่วนสำคัญอย่างมากในกระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของแต่ละบุคคล โดยคนที่ได้รับการศึกษานั้นมักให้ความสนใจกับบทบาทและการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของรัฐบาล การได้รับข่าวสารทางการเมือง การรับรู้ถึงทัศนคติต่าง ๆ ในทางการเมือง และการศึกษาที่บุคคลได้รับจะมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อทัศนคติทางการเมืองของแต่ละบุคคล¹⁶ กล่าวคือคนที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยหรือได้รับการศึกษาเพียงเล็กน้อยจะมีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างไปจากคนที่ได้รับการศึกษาสูง และบุคคลจะเรียนรู้ทางการเมืองได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางการศึกษาของบุคคลนั้น ดังนั้นระดับการศึกษาจึงมีผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองและมีความเกี่ยวข้องกับการมีจิตใจเป็นประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม

โดยเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงของประเทศ เช่น ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป เป็นผู้ที่มึบทบาทสำคัญในการนำมาซึ่งความเจริญในด้านต่าง ๆ อันจำเป็นต่อสังคมสมัยใหม่ รวมทั้งนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติและค่านิยมของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อสิ่งแวดล้อม แต่เดิมมาการศึกษาเป็นเครื่องมือของการถ่ายทอดวัฒนธรรมจาก

¹⁶ Gabriel A. Almond and Sidney Verba in James S. Coleman, ed., Education and Political Development (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1965), pp. 18-20.

ชนรุ่นหนึ่งไปยังชนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการรักษาสถานภาพเดิมหรือสภาพที่สังคมยอมรับในขณะนั้น แต่ในปัจจุบันการศึกษาเป็นพลังสำคัญในการทำลายล้างสภาพดั้งเดิมและนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในสังคม จึงมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง¹⁷ รวมไปถึงทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองด้วย

ดังนั้น ทุกระบบการเมืองจึงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชน เพื่ออบรมและปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม และวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนให้ไปในทางที่สนับสนุนและรักษาไว้ซึ่งความมั่นคง ความอยู่รอด และความเจริญของระบบการเมืองนั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งทุกระบบการเมืองต่างใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการผลิตคนให้ออกไปรับใช้ระบบการเมืองของตน ส่วนผลที่ออกมาขึ้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอีกหลายประการของระบบการเมืองนั้น ๆ

ในครอบครัวซึ่งมีบิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญหรือเป็นผู้นำของครอบครัว บิดามารดาของนักเรียนนายร้อยที่ได้รับการศึกษาในระดับสูง เช่น ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปจึงอาจจะมีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแตกต่างไปจากบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยที่มีการศึกษต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ซึ่งการมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันเช่นนี้อาจมีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยผู้เป็นบุตร ดังนั้นในการศึกษานี้จึงได้แบ่งนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่มีบิดาหรือมารดามีคุณวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป และกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่ทั้งบิดาและมารดามีคุณวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีลงมา โดยนำมาพิจารณาถึงความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยดังที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 5.5

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷ สุจิต บุญบงการ, “นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย,” วรรณไวทยาการ: รัฐศาสตร์โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514, หน้า 1.

ตารางที่ 5.5 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณวุฒิการศึกษาของบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

คุณวุฒิการศึกษาของบิดามารดา	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
ทั้งบิดาและมารดาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี	11 (15.94)	58 (84.06)	0	69 (100.00)
บิดาหรือมารดาจบตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป	11 (15.71)	59 (84.29)	0	70 (100.00)
รวม	22	117	0	139

หมายเหตุ ไม่ตอบ 1 คน

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2-sided) = .971 และมีค่า Nominal Cramer's V = .003

จากตารางที่ 5.5 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีทั้งบิดาและมารดามีคุณวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 15.94 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 84.06 นักเรียนนายร้อยที่มีบิดาหรือมารดามีคุณวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับต่ำ จำนวนร้อยละ 15.71 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 84.29 เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทั้ง 2 กลุ่ม ที่กล่าวแล้วจะเห็นได้ว่ามีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยทั้งในระดับต่ำและระดับปานกลางแทบไม่แตกต่างกันเลย คือโดยส่วนใหญ่ของนักเรียนนายร้อยทั้ง 2 กลุ่ม มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น คุณวุฒิการศึกษาของบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาจึงไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของตัวนักเรียนนายร้อย โดยจากการทดสอบทางสถิติก็ไม่ปรากฏผลว่ามีนัยสำคัญ

จากการศึกษาในอดีตที่ผ่านมายังไม่พบการศึกษาที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณวุฒิ การศึกษาของบิดาหรือมารดากับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของบุตรในครอบครัว โดยมีการศึกษาของสุรพาสน์ ทัพภมาน ที่ทำการศึกษานายทหารชั้นนายพันของกองทัพบก กองทัพอากาศ และ กองทัพอากาศ พบว่าทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมและอนุรักษนิยมมีความสัมพันธ์กับการศึกษา นายทหารชั้นนายพันที่ได้รับการศึกษาสูงมีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมมากกว่าอนุรักษนิยม และจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมสูงมากขึ้นเมื่อได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ¹⁸ และจากการศึกษาของพลศักดิ์ จิรไกรศิริ ที่ทำการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของครู ในกรุงเทพมหานครพบว่า ระดับของการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีวัฒนธรรมทางการเมือง ทั้งแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ แต่อยู่ในระดับที่ไม่มีความสำคัญมากนัก¹⁹

5.6 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาที่สำเร็จก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

สถาบันการศึกษาที่นักเรียนนายร้อยทหารบกจบการศึกษาก่อนเข้ามารับการศึกษานายร้อยในโรงเรียนนายร้อย จปร. อาจมีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยในทางใดทางหนึ่ง โดยในกรณีของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้น บุคคลผู้ที่ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่อยู่ในเมืองหลวงและอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล จะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูง มีความสนใจในข่าวสารทางการเมืองและต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาในต่างจังหวัดและท้องที่ในชนบท โดยเฉพาะการคำนึงสิทธิและอำนาจของตนเองที่มีต่อการบริหารงานของรัฐ และตระหนักถึงบทบาทของรัฐที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของตนเองด้วยเช่นกัน ในการพิจารณาถึงบทบาทของสถาบันการศึกษาในการอบรมหล่อหลอมเกลตาทางการเมืองนั้น สถาบันการศึกษามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสถาบันครอบครัวเลย เพราะสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มักจะมีหลักสูตรที่สอนวิชาทางสังคมศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครองไม่มากนักน้อย ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาในระบบสังคมแบบใด บุคคลก็จะได้รับการสั่งสอนให้มีความรู้เกี่ยวกับสถาบันและพฤติกรรมทางการเมือง บทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองของประเทศ อุดมการณ์ ค่านิยม การใช้อำนาจของผู้นำ บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในสังคมการเมือง เป็นต้น

¹⁸ สุรพาสน์ ทัพภมาน, “ทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพันของกองทัพบก กองทัพอากาศ และกองทัพอากาศ,” หน้า 128-139.

¹⁹ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, “วัฒนธรรมทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 130-134.

โดยที่ในการศึกษานี้ นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ส่วนใหญ่ คือ จำนวน 87 คน จาก 140 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.14 สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนในต่างจังหวัดก่อนเข้ามารับการศึกษานในโรงเรียนนายร้อย จปร. และนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 37.86 จบการศึกษาจากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ดังนั้น ในการศึกษานี้จึงได้ทำการศึกษาว่าสถาบันการศึกษาที่นักเรียนนายร้อยจบการศึกษาก่อนเข้ามารับการศึกษานในโรงเรียนนายร้อย จปร. มีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างไร โดยแบ่งนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ออกเป็น 2 กลุ่ม ตามที่กล่าวแล้ว จากนั้นจึงนำมาทำการศึกษาหาความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ดังที่ได้แสดงในตารางที่ 5.6

ตารางที่ 5.6 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาที่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 สำเร็จการศึกษาก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

สถาบันการศึกษาที่จบก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร.	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
ศึกษาจากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร	8 (15.09)	45 (84.91)	0	53 (100.00)
ศึกษาจากโรงเรียนในต่างจังหวัด	15 (17.24)	72 (82.76)	0	87 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2-sided) = .739 และมีค่า Nominal Cramer's V = .028

จากตารางที่ 5.6 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 15.09 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ

84.91 และนักเรียนนายร้อยที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนในต่างจังหวัดก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำ จำนวนร้อยละ 17.24 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 82.76 เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกทั้ง 2 กลุ่มนี้ ก็จะได้เห็นว่า มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน คือ โดยส่วนใหญ่ของนักเรียนนายร้อยทหารบกทั้งสองกลุ่ม มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น สถาบันการศึกษาที่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 สำเร็จการศึกษา ก่อนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. จึงไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของตัวนักเรียนนายร้อย โดยจากการทดสอบทางสถิติก็ไม่ปรากฏผลว่ามีนัยสำคัญเช่นกัน

5.7 ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของการตัดสินใจเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

การที่นักเรียนนายร้อยทหารบกมีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจในวิถีทางการศึกษาในชีวิตของตนด้วยตนเอง กับการที่นักเรียนนายร้อยยอมให้ผู้อื่นมามีอิทธิพลเลือกวิถีทางการศึกษาในชีวิตของตน น่าจะมีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของตัวนักเรียนนายร้อยเอง ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษานักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่นักเรียนนายร้อยทำการตัดสินใจด้วยตนเองในการเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ซึ่งมีจำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 62.14 กับกลุ่มของนักเรียนนายร้อยที่ยอมให้คนอื่นมีอิทธิพลในการตัดสินใจเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ซึ่งมีจำนวน 53 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 37.86 โดยนำนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ทั้ง 2 กลุ่ม มาศึกษาหาความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์ดังที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.7 ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของการตัดสินใจเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

อิทธิพลในการตัดสินใจเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร.	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
ตัดสินใจด้วยตนเอง	20 (22.99)	67 (77.01)	0	87 (100.00)
คนอื่นมีอิทธิพลในการตัดสินใจ	3 (5.66)	50 (94.34)	0	53 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2-sided) = .007 และมีค่า Nominal Cramer's V = .227

จากตารางที่ 5.7 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ตัดสินใจด้วยตนเองในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 22.99 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 77.01 และนักเรียนนายร้อยที่ยอมให้คนอื่นมีอิทธิพลในการตัดสินใจเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำเพียงจำนวนร้อยละ 5.66 ในระดับปานกลางสูงถึงร้อยละ 94.34 ทำให้เห็นได้ว่านักเรียนนายร้อยทั้งสองกลุ่มนี้มีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน กล่าวคือ นักเรียนนายร้อยกลุ่มที่ยอมให้คนอื่นมีส่วนตัดสินใจในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. (ติดตามามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.68 ของนักเรียนนายร้อยกลุ่มนี้) มีระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนนายร้อยกลุ่มที่ตัดสินใจด้วยตนเองในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. และจากการทดสอบทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% มีค่า Asymptotic Significance (2-sided) = .007 และมีค่า Nominal Cramer's V = .227 ดังนั้น จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลในการตัดสินใจเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. ของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5

ที่ทำการศึกษากับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของพวกเขา มีทิศทางสอดคล้องกับสมมุติฐานในการศึกษาที่ได้ตั้งไว้ โดยที่มีระดับของความสัมพันธ์ไม่มากนัก

โดยทั่วไปนักเรียนนายร้อยผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่นแล้วนำมาพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินวิถีทางชีวิตของตน โดยเฉพาะถ้าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในชีวิตของพวกเขา เช่น บิดาหรือมารดา ก็จะเป็นผู้ที่มีจิตใจเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และให้ความสนใจกับอิทธิพลของบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมที่มีอยู่รอบตัวเอง จึงทำให้พวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองที่เปิดกว้างกว่านักเรียนนายร้อยผู้ที่มีความเด็ดขาดเชื่อมั่นในการตัดสินใจของตนเอง ไม่ยอมให้บุคคลอื่นหรือสิ่งแวดล้อมในสังคมมาอิทธิพลต่อการตัดสินใจของตน จึงทำให้นักเรียนนายร้อยในกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดที่ชอบใช้ความเด็ดขาดและเป็นไปในทางอำนาจนิยมในการตัดสินใจ ซึ่งอาจมีผลทำให้นักเรียนนายร้อยเหล่านี้มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นแบบประชาธิปไตยน้อยลงไป

ในการศึกษาที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาใดที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมือง อย่างไรก็ตามมีการศึกษาของ ทรรคนีย์ ปัจจุบันานนท์ ที่ศึกษาถึงจำนวนนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ยอมให้คนอื่นมีอิทธิพลในการตัดสินใจในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร.²⁰ และการศึกษาของ คีกฤทธิ์ สวัสดิผล ที่ศึกษาถึงผู้ที่นักเรียนนายร้อยปรึกษาเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น²¹ แต่การศึกษาทั้งสองก็ไม่ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์กับทัศนคติหรือลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกแต่อย่างใด

5.8 ความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบก อาจมีความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวการหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อย กลุ่มบุคคลที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะปานกลางลงมาจะมีทัศนคติที่เป็นแบบอำนาจนิยมน้อยกว่ากลุ่มบุคคลที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะสูง ทั้งนี้เพราะว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงเป็นกลุ่มบุคคลส่วนน้อยของสังคมที่มีทรัพย์สินมากมายที่จะต้องปกป้องรักษา และมีโอกาสผูกขาดอำนาจในสังคม จึงไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่จะทำลายสถานภาพเดิม

²⁰ ทรรคนีย์ ปัจจุบันานนท์, “การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย,” หน้า 228.

²¹ คีกฤทธิ์ สวัสดิผล, “การเรียนรู้และความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า,” หน้า 74.

ของตนในสังคมเกิดขึ้น ส่วนผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางลงมาเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่มีทรัพย์สินสมบัติมากมายพอที่จะต้องคอยระวังคุ้มครองป้องกันเหมือนชนชั้นสูง จึงมักมีความพอใจในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของตน และชอบแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ อย่างสันติวิธีและมีความกลางฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลในสังคมจึงอาจมีส่วนกำหนดทัศนคติทางการเมืองของบุคคล ดังนั้นความแตกต่างกันในด้านระดับฐานะของชนชั้นทางสังคม และระดับของฐานะทางเศรษฐกิจ ย่อมมีอิทธิพลต่อการสร้างแบบแผนของลักษณะทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม แนวความคิด กระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง²² คนที่มีอาชีพอย่างเดียวกันและมีรายได้ใกล้เคียงกันมักจะมีทัศนคติ ค่านิยม แนวความคิด และพฤติกรรมทางการเมืองคล้าย ๆ กัน ซึ่งอาจเป็นการแสดงว่าระดับฐานะของชนชั้นทางสังคมและระดับฐานะทางเศรษฐกิจมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง นอกจากนี้ ในกรณีของลักษณะของความฝักใฝ่ทางการเมือง บุคคลที่อยู่ในฐานะที่เป็นชนชั้นสูงมักมีความเป็นอนุรักษ์นิยมมาก ส่วนบุคคลที่อยู่ในฐานะที่เป็นชนชั้นต่ำกว่ามักมีความโน้มเอียงไปในทางที่เป็นอิสระนิยมมากกว่า ซึ่งลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้จะมีผลกระทบต่อนโยบายและระบบทางการเมืองของสังคมนั้นๆ ปัจจัยทางเศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีทางและกระบวนการทางการเมืองของสังคมแต่ละสังคม เพราะปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดระดับของชนชั้นทางเศรษฐกิจ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการถือเอาปริมาณรายได้เป็นตัวกำหนดหรือเครื่องมือชี้วัด ในสังคมที่มีชนชั้นกลางจำนวนมากเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยส่วนใหญ่ จะทำให้การบริหารและการเมืองการปกครองของสังคมนั้นเป็นไปอย่างราบรื่น มีความขัดแย้งเกิดขึ้นน้อย และเกิดดุลยภาพระหว่างคนในสังคมที่มีแนวความคิดไปในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตยกับคนในสังคมที่มีแนวความคิดแบบคณาธิปไตย ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นรูปแบบของการปกครองที่ไม่เป็นเผด็จการและมีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตย²³

ในการศึกษานี้จึงได้แบ่งนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ซึ่งเป็นประชากรวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม ที่มีระดับของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวแตกต่างกัน คือ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ (รายได้ของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 20,000 บาท) ระดับปานกลาง (รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ตั้งแต่ 20,000 บาท ถึง 49,999 บาท) และระดับสูง (รายได้ของครอบครัวต่อเดือนตั้งแต่ 50,000 บาทขึ้นไป) โดยทำการศึกษาว่าระดับฐานะทางเศรษฐกิจของ

²² Richard Rose, "England: A Traditionally Modern Political Culture," in Lucian Pye and Sidney Verba, eds., *Political Culture and Political Development* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1965), p. 106.

²³ สนิท จรอนันต์, "การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย," หน้า 157.

ครอบครัวที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างไร ดังที่ได้แสดงในตารางที่ 5.8

ตารางที่ 5.8 ความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

ระดับฐานะทางเศรษฐกิจ ของครอบครัว	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
ระดับต่ำ	14 (18.18)	63 (81.82)	0	77 (100.00)
ระดับปานกลาง	7 (17.50)	33 (82.50)	0	40 (100.00)
ระดับสูง	2 (8.70)	21 (91.30)	0	23 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymtotic Significance (2 sided) = .547 และมีค่า Nominal Cramer's V = .093

จากตารางที่ 5.8 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 18.18 และมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 81.82 เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนนายร้อยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับปานกลางซึ่งมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 17.50 และมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 82.50 ทำให้เห็นได้ว่า นักเรียนนายร้อยทั้ง 2 กลุ่มนี้มีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกันมาก กล่าวคือ ส่วนใหญ่ของนักเรียนนายร้อยทั้ง 2 กลุ่ม มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นการแสดงว่านักเรียนนายร้อยที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันไม่ได้มีผลทำให้ระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแตกต่างกันไปด้วย ถึงแม้ว่านักเรียนนายร้อยที่มีฐานะทาง

เศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับสูงซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นส่วนน้อยของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ทั้งหมด (ร้อยละ 16.43) มีจำนวนร้อยละของนักเรียนนายร้อยที่มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำและระดับปานกลางแตกต่างกันไปจากกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำและปานกลางไปบ้าง แต่ก็ยังเป็นค่าที่ไม่แตกต่างกันมากอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ศึกษานี้ จึงไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของตัวนักเรียนนายร้อย โดยจากการทดสอบทางสถิติก็ไม่ปรากฏผลว่ามีนัยสำคัญ

จากการศึกษาของ สนิท จรอนันต์ ที่ทำการศึกษาคความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติที่เป็นแบบอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรือกับฐานะทางเศรษฐกิจพบว่าฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของนักเรียนนายเรือทำให้เกิดความแตกต่างกันในทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรือ กล่าวคือนักเรียนนายเรือที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงมีระดับทัศนคติที่เป็นแบบอำนาจนิยมต่ำกว่านักเรียนนายเรือที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางลงมา²⁴ การศึกษาดังกล่าวจึงได้ผลสรุปที่แตกต่างออกไปจากการศึกษาในครั้งนี้ แต่ก็มีส่วนที่คล้ายคลึงกันบ้างในกรณีที่มีการศึกษานี้พบว่านักเรียนนายร้อยทหารบกที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูง มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำน้อยกว่านักเรียนนายร้อยที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางลงมาแต่ไม่อยู่ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่จากการศึกษาของ จำเนียร แสงสว่าง ในเรื่องทัศนคติต่อการเมืองและปัญหาสังคมเศรษฐกิจ ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบนิสิตชั้นปีที่ 4 คณะรัฐศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้านที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจพบว่า นิสิตที่ครอบครัวมีรายได้ต่ำมีทัศนคติแบบหัวรุนแรงก้าวหน้ามากกว่านิสิตที่ครอบครัวมีรายได้สูงซึ่งมีทัศนคติแบบหัวเก่าไม่นิยมการเปลี่ยนแปลง²⁵

5.9 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของพี่น้องร่วมบิดามารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

การประกอบอาชีพของพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบก อาจมีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย จากการศึกษพบว่ากลุ่มข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือนเป็นกลุ่มที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมค่อนข้าง

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

²⁵ จำเนียร แสงสว่าง, "ทัศนคติต่อการเมืองและปัญหาสังคมเศรษฐกิจ ศึกษาเปรียบเทียบนิสิตชั้นปีที่ 4 คณะรัฐศาสตร์และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 170.

สูงเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่น ๆ²⁶ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในสังคมของข้าราชการนั้นมีการอบรมและปลูกฝังอุปนิสัยของบุคคลให้เคารพและเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานตามลำดับชั้น โดยมีการใช้อำนาจบังคับและมีลักษณะของการปกครองแบบเจ้าขุนมูลนาย ทำให้ลักษณะการบริหารปกครองของสังคมข้าราชการเป็นไปในทางอำนาจนิยมมากกว่าสังคมอื่น เมื่อบุคคลในครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กันฉันท์พี่น้อง ได้รับการอบรมปลูกฝังและวางรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มีทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ ทางการเมืองที่มีลักษณะอำนาจนิยม ก็จะทำให้เกิดการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ ทางการเมืองในลักษณะเช่นนี้ให้กับสมาชิกต่าง ๆ ของครอบครัว ซึ่งจะเป็นการส่งผลให้นักเรียนนายร้อยที่มีพี่หรือน้องประกอบอาชีพรับราชการทั้งทหารและพลเรือนมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองในทางที่เป็นประชาธิปไตยน้อยกว่านักเรียนนายร้อยที่ไม่ได้มีญาติพี่น้องรับราชการ

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยนี้จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาว่าอาชีพของพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 นั้นมีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยหรือไม่ โดยแบ่งนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักเรียนนายร้อยที่มีพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดา รับราชการกับกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่ไม่มีพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดา รับราชการ เพื่อนำมาศึกษาถึงความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยได้แสดงความสัมพันธ์ดังกล่าวตามตารางที่ 5.9

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁶ มนูญ ศิริวรรณ, “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะอำนาจนิยมของประชากรในกรุงเทพมหานคร,” หน้า 126.

ตารางที่ 5.9 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

อาชีพของพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดา	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
รับราชการ	7 (15.56)	38 (84.44)	0	45 (100.00)
ไม่ได้รับราชการ	16 (16.84)	79 (83.16)	0	95 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2 sided) = .848 และมีค่า Nominal Cramer's V = .016

จากตารางที่ 5.9 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดาที่รับราชการ มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 15.56 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 84.44 เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนนายร้อยที่ไม่มีพี่หรือน้องร่วมบิดาหรือมารดาที่รับราชการซึ่งมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 16.84 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 83.16 ก็จะทำให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทั้งสองกลุ่มนี้มีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกันมาก คือ โดยส่วนใหญ่ นักเรียนนายร้อยทั้งสองกลุ่มที่ทำการศึกษามีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาที่มีอาชีพรับราชการหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อย โดยจากการทดสอบทางสถิติก็ไม่ปรากฏผลว่ามีนัยสำคัญ

จากการศึกษาของทรรศนีย์ ปัจจุสานนท์ พบว่าภูมิหลังของนักเรียนนายร้อย จปร. ซึ่งได้แก่อิทธิพลของครอบครัวของนักเรียนนายร้อยนั้นไม่ได้มีส่วนต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของนัก

เรียนนายร้อย จปร.เลย²⁷ โดยในการศึกษาของทรรศนีย์ ปัจจุบันนท์ นั้นมีนักเรียนนายร้อยที่อยู่ในครอบครัวมีพี่หรือน้องมีอาชีพรับราชการจำนวนร้อยละ 52.78 และไม่ได้มีอาชีพรับราชการจำนวนร้อยละ 47.22 แต่ก็ไม่ได้มีการศึกษาว่าการมีอาชีพรับราชการของพี่หรือน้องในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยมีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยมหรือไม่อย่างไร²⁸

5.10 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีคนในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบกสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง

การมีคนในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบกสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. อาจมีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการที่นักเรียนนายร้อยตัดสินใจเข้ามาับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. อาจเป็นเพราะได้เห็นตัวอย่างจากสมาชิกในครอบครัวหรือญาติพี่น้องที่รับราชการทหารได้เคยเข้ามาับการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. จึงทำให้นักเรียนนายร้อยมีความต้องการที่จะเข้ามาับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. เพื่อจะได้รับราชการเป็นนายทหารในกองทัพไทยต่อไป โดยอาจมีความเป็นไปได้ว่าการที่มีคนในครอบครัวหลายคนมีทัศนคติที่เห็นชอบในการเข้าับการศึกษาในโรงเรียนทหารเพื่อที่ว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้รับราชการเป็นนายทหารต่อไป คนในครอบครัวที่มีลักษณะเช่นนี้อาจมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากนักเรียนนายร้อยที่ไม่มีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. ดังนั้นในการศึกษานี้จึงได้แบ่งนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักเรียนนายร้อยที่มีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. และกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่ไม่ได้มีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. เพื่อนำมาศึกษาถึงความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยได้แสดงความสัมพันธ์ดังกล่าวในตารางที่ 5.10

²⁷ ทรรศนีย์ ปัจจุบันนท์, “การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย,” หน้า 238.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 237.

ตารางที่ 5.10 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีคนในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. กับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่าร้อยละ)

การศึกษาของคน ในครอบครัว	ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
มีคนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร.	7 (17.07)	34 (82.93)	0	41 (100.00)
ไม่มีคนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร.	16 (16.16)	83 (83.84)	0	99 (100.00)
รวม	23	117	0	140

จากการทดสอบทางสถิติ Pearson Chi-Square ที่ confidence level 95% มีค่า Asymptotic Significance (2 sided) = .895 และมีค่า Nominal Cramer's V = .011

จากตารางที่ 5.10 แสดงให้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่มีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 17.07 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 82.93 เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนนายร้อยที่ไม่มีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. ซึ่งมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 16.16 ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 83.84 ก็จะได้เห็นว่านักเรียนนายร้อยทั้งสองกลุ่มนี้มีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกันมาก คือ โดยส่วนใหญ่ของนักเรียนนายร้อยทั้งสองกลุ่มที่ทำการศึกษา มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น การมีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. ของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษา จึงไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อย โดยจากการทดสอบทางสถิติก็ไม่ปรากฏผลว่ามีนัยสำคัญ

จากการศึกษาของ ทรรศนีย์ ปัจจุบันานนท์ พบว่าส่วนใหญ่ของนักเรียนนายร้อยที่ไม่มีสมาชิกในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. มีจำนวนร้อยละ 52.50 และมี

สมาชิกในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. จำนวนร้อยละ 47.50 แต่ก็ได้มีการศึกษาว่าการมีสมาชิกในครอบครัวของนักเรียนนายร้อยสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. มีความสัมพันธ์กับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยมหรือไม่อย่างไร²⁹

จากผลการศึกษาในกรณีของตัวการต่าง ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อต่าง ๆ รวม 10 ตัวการ จึงอาจสรุปผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่มีต่อลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยได้คือ

อิทธิพลในการมีส่วนร่วมตัดสินใจเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 มีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย คือ นักเรียนนายร้อยที่ยอมให้คนอื่นมีส่วนร่วมหรือมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้ามารับการศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. มีแนวโน้มที่จะมีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนนายร้อยกลุ่มที่ทำการตัดสินใจด้วยตนเองในการเข้ามารับการศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร.

จากการศึกษานี้พบว่าตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 คือ ภูมิปัญญา การรับฟังข่าวสารทางการเมือง ความสัมพันธ์ผลการทางการศึกษา อาชีพของบิดาหรือมารดา คุณวุฒิการศึกษาของบิดาหรือมารดา สถาบันการศึกษาที่สำเร็จก่อนเข้ามาศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อาชีพของพี่น้องร่วมบิดามารดา และการมีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษา ดังนั้น สมมุติฐานข้อที่ 2 ที่ได้ตั้งไว้ในบทที่ 1 ของการศึกษานี้ที่ว่า ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันเป็นผลมาจากตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองนั้น สมมุติฐานนี้มีความถูกต้องเพียงบางส่วนเท่านั้น จากผลของการศึกษานี้จึงอาจสรุปได้ว่าลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันโดยส่วนใหญ่แล้วไม่ได้มีอิทธิพลมาจากตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

การที่ในการศึกษานี้ตัวแปรอิสระที่ทำการศึกษาคือตัวการในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง 9 ใน 10 ตัวการที่กล่าวแล้ว ไม่ได้มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามที่ทำการศึกษาคือลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อาจมีสาเหตุบางประการมาจากการที่นักเรียนนายร้อย

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 231-232.

ทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาที่มีสถานภาพและภูมิหลังที่มีความคล้ายคลึงกัน ลักษณะของสถาบันที่มีบทบาทสำคัญ เช่น ครอบครัว โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่สำเร็จ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ตัวการที่มีความสำคัญ เช่น บิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง ครู อาจารย์ ซึ่งมีบทบาทในการสร้างทัศนคติและค่านิยมในทางการเมืองให้แก่นักเรียนนายร้อยเหล่านี้ มีความคล้ายคลึงกัน สถานภาพและภูมิหลังต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับในชีวิต ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่บุคคลนั้นยังอยู่ในวัยเยาว์และคงมีอยู่ตลอดเวลาที่บุคคลเหล่านี้เจริญเติบโตขึ้นมา ซึ่งทำให้มีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวความคิดทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ ให้เป็นไปในลักษณะที่ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก โดยกระบวนการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดขึ้นนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคลแต่ละคนและอาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้นักเรียนนายร้อยที่ทำการศึกษามีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่ใกล้เคียงกันก็คือ สถาบันและองค์กรที่ทำหน้าที่ในการอบรมกล่อมเกลาและถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวคือ นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษานี้ได้เข้ามารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ตั้งแต่ปีการศึกษา พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลาเกือบ 5 ปี เต็มแล้ว โดยที่ระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนนายร้อย จปร. ได้เน้นหนักในการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังให้นักเรียนนายร้อยยอมรับและเชื่อฟังอำนาจ คำสั่ง ระเบียบวินัย และเคารพยำเกรงบรรดาคณาจารย์และผู้ที่มีอาวุโสกว่าอย่างเคร่งครัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาอบรมที่สังคมไทยทั่วไปยอมรับ จึงทำให้นักเรียนนายร้อยได้รับการถ่ายทอดทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ ในทางที่เป็นแบบอำนาจนิยมมาคล้าย ๆ กัน นักเรียนนายร้อยที่ทำการศึกษาก็มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองโดยรวมที่มีความเป็นประชาธิปไตยค่อนข้างต่ำตามที่ไว้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 4 ที่ผ่านมา และมีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่จำแนกเป็นรายบุคคลส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางและส่วนหนึ่งอยู่ในระดับต่ำ โดยไม่มีนักเรียนนายร้อยคนใดมีระดับค่าคะแนนของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูงเลย ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ว่าการอบรมกล่อมเกลาและเรียนรู้ทางการเมืองที่ผ่านมามาตลอดระยะเวลาเกือบ 5 ปี ของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ไม่สอดคล้องกับแนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือนักเรียนนายร้อยได้รับการอบรมกล่อมเกลาและเรียนรู้ทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เพียงด้านรูปแบบและโครงสร้างที่เป็นไปในทางทฤษฎีหรือหลักการเท่านั้น โดยไม่ได้รับการอบรมกล่อมเกลาหรือเรียนรู้โดยการปฏิบัติให้ยึดมั่นในการดำรงชีวิตตามวิถีทางแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การปลูกฝังและเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงเป็นไปได้ยาก ดังนั้น เมื่อได้ทำการวิเคราะห์ผลการศึกษาลงแล้วจึงพบว่านักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำ

การศึกษาส่วนใหญ่มีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่คล้ายคลึงกัน และพบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับส่วนใหญ่ของตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระที่คาดว่าอาจจะมีอิทธิพลต่อลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งหมายถึงลักษณะของแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล โดยวัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนประกอบที่เป็นผลมาจากทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองของบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังสืบเนื่องติดต่อกันมาจนกระทั่งบุคคลนั้นเกิดการยอมรับและยึดถือปฏิบัติในชีวิตการเมืองของสังคมนั้น องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมืองเหล่านี้อาจปรากฏอยู่ในตัวบุคคลในลักษณะของจิตสำนึก โดยแฝงอยู่ในตัวบุคคลหรือกลุ่มคนซึ่งมีความสัมพันธ์อยู่กับระบบการเมือง การศึกษาลงไปยังพื้นฐานของวัฒนธรรมทางการเมืองจะช่วยให้เห็นภาพและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองปรากฏออกมา วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นทั้งอุดมคติทางการเมือง (political ideology) และปทัสถานในการปฏิบัติ (operating norms) ของสังคมการเมืองหนึ่ง ในส่วนหนึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นการแสดงผลถึงการมองการเมืองในแง่ของจิตวิทยาของคนในระบบการเมือง ซึ่งเป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ร่วมกันของระบบการเมืองและปทัสถานในชีวิตของสมาชิกในระบบการเมืองนั้น

การศึกษาในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นับว่ามีส่วนสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของไทย เพราะนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษากำลังจะจบการศึกษาออกไปรับราชการเป็นนายทหารในกองทัพไทย ซึ่งนับได้ว่าเป็นกลุ่มชนชั้นนำที่มีความเป็นผู้นำทางการเมืองสูง โดยพบว่านายกรัฐมนตรีของไทยทั้งหมด 24 คน นั้น เป็นนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหารถึง 10 คน อยู่ในตำแหน่งรวมกันนานถึง 50 ปี นายกรัฐมนตรีที่เป็นพลเรือนมี 14 คน แต่อยู่ในตำแหน่งรวมกันเพียง 20 ปี โดยนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหารทั้ง 10 คน นั้น เป็นผู้ที่จะจบการศึกษามาจากโรงเรียนที่ผลิตนายทหารหรือโรงเรียนนายร้อย จปร. การที่จะได้ทราบถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ ทำให้เกิดประโยชน์ในการวิเคราะห์ต่อไปได้ว่านายทหารของกองทัพไทยในอนาคตจะมีทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงไร เพื่ออำนวยความสะดวกต่อระบบการเมืองการปกครองของประเทศหรือไม่ เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาอบรมของโรงเรียนนายร้อย จปร. ให้มีการลักษณะของการปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดที่เหมาะสมให้แก่เหล่านักเรียนนายร้อย เพื่อที่จะได้ออกไปรับใช้ประเทศชาติอย่างมีคุณภาพและมีความสอดคล้องกับระบบการเมืองการปกครองของประเทศเพราะงบประมาณที่ใช้ในการศึกษาอบรมนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากภาษี

อาการของประชาชน จึงเป็นการไม่สมควรที่นักเรียนนายร้อยเหล่านี้เมื่อสำเร็จการศึกษาไปรับราชการ
การเป็นนายทหารในกองทัพไทยแล้วจะทำงานรับใช้ผู้ใดผู้หนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งโดยเฉพาะ
แต่ชีวิตการทำงานของพวกเขาควรจะมีจุดมุ่งหมายในการอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนของ
ประเทศ

การศึกษาวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการ
เมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ซึ่งเป็นผู้ที่ได้ผ่านการศึกษาอบรมและการเรียนรู้ในวิชา
การและประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ จากโรงเรียนนายร้อย จปร. มาเป็นระยะเวลาอันนานเกือบ 5 ปี
เต็มว่าทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้มี
ลักษณะที่สนับสนุนหรือเอื้ออำนวยต่อระบบการเมืองการปกครองของประเทศที่เป็นประชาธิปไตย
และพึงผ่านการปฏิรูปการเมืองมาหรือไม่ วิธีดำเนินการศึกษาวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วน
แรกเป็นการศึกษาดำรงทางวิชาการและเอกสารต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
เพื่อจะได้ทราบเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง การถ่าย
ทอดวัฒนธรรมทางการเมืองโดยการอบรมกลุ่มเอกลาและเรียนรู้ทางการเมือง แนวความคิดเกี่ยว
กับหลักการประชาธิปไตยและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แนวความคิดเกี่ยวกับ
บทบาท วัฒนธรรม ความสำนึกทางการเมืองของทหารไทย สถานภาพทางสังคมและการเมืองของ
ทหารไทย ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และอิทธิพลของตัวการต่าง ๆ ที่
มีต่อวัฒนธรรมทางการเมือง ผลจากการศึกษาอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองที่นักเรียนนาย
ร้อยได้รับมาจากสถาบันการศึกษาและตัวการต่าง ๆ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง
เมืองของนักเรียนนายร้อยให้เข้าไปในแบบประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
สถาบันโรงเรียนนายร้อย จปร. ซึ่งเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการปลูกฝังและเปลี่ยนแปลง
ทัศนคติ ค่านิยม แนวความคิด และพฤติกรรมของนักเรียนนายร้อยไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า
สถาบันครอบครัว จากการศึกษาที่ผ่านมาแล้วได้ชี้ให้เห็นว่าสถาบันหรือตัวการต่าง ๆ ที่อาจมีอิทธิ
พลต่อการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย เช่น สถาบันครอบครัว สถาบัน
โรงเรียนเตรียมทหาร สถาบันโรงเรียนนายร้อย จปร. เอง และตัวระบบราชการมีส่วนในการอบรม
ให้นักเรียนนายร้อยต้องเคารพเชื่อฟังและมีความยำเกรงต่อผู้ที่มีอาวุโสกว่าทั้งสิ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้
มีผลทำให้นักเรียนนายร้อยกลายเป็นผู้ที่ยอมรับอำนาจได้ง่าย การที่ต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของ
ระเบียบวินัยและยึดถือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ทำให้นักเรียนนายร้อยเคยชินกับ
การปกครองที่ใช้อำนาจ รวมทั้งมีส่วนในการทำให้เกิดทัศนคติและค่านิยมที่ไม่เป็นประชาธิปไตย
นอกจากนั้น นักเรียนนายร้อยยังได้รับการศึกษาอบรมในวิชาทางสังคมศาสตร์หรือทางรัฐศาสตร์
น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับนักศึกษาในสาขาวิชาอื่น ๆ ทางสังคมศาสตร์ เช่น นักศึกษาทางรัฐ
ศาสตร์ เป็นต้น รวมทั้งปัญหาในเรื่องของครูผู้สอนหรืออาจารย์ที่อาจจะไม่มีความรู้และความ

สามารถเพียงพอ ขาดความเป็นอิสระทางวิชาการ ความเป็นข้าราชการของอาจารย์โรงเรียนนายร้อย จปร. ทำให้ไม่สามารถวิจารณ์รัฐบาลหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างเสรี

ในส่วนที่สองเป็นการศึกษาวิจัยในภาคสนามโดยการใช้แบบสอบถามแจกให้แก่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 จำนวน 143 คนทำการตอบ โดยเนื้อหาของแบบสอบถามในส่วนที่หนึ่งมุ่งหมายที่จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลัง สภาพแวดล้อม สถานภาพของครอบครัวของนักเรียนนายร้อย ในส่วนที่สองเป็นการสอบถามถึงทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรม และแนวความคิดต่าง ๆ ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย โดยคำตอบที่ได้รับจากแบบสอบถามจะทำให้สามารถทดสอบสมมติฐานและบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยที่ได้ตั้งไว้ โดยจากผลการศึกษาวิจัยพบว่าในส่วนของคุณลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบก คำตอบจากแบบสอบถามของนักเรียนนายร้อยที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 45.74 มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ คำตอบจากแบบสอบถามจำนวนร้อยละ 27.14 มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง และคำตอบจากแบบสอบถามจำนวนร้อยละ 26.81 มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูง ดังนั้น นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาจึงมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ หรืออาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นไปในทางอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย ดังนั้น ผลจากการศึกษาวิจัยในส่วนนี้ จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานของการศึกษาในข้อที่ 1 ที่ได้ตั้งไว้ว่าลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม

ในส่วนของตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่อาจมีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบก จากการรวบรวมผลการตอบแบบสอบถามของนักเรียนนายร้อยที่ทำการศึกษามาทำการวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่าอิทธิพลในการมีส่วนตัดสินใจเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 มีความสัมพันธ์กับระดับของคุณลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยที่นักเรียนนายร้อยที่ยอมให้คนอื่นมีอิทธิพลในการตัดสินใจเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำเพียงจำนวนร้อยละ 5.66 ในระดับปานกลางมีถึงจำนวนร้อยละ 94.34 ในขณะที่นักเรียนนายร้อยที่ตัดสินใจด้วยตนเองในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำจำนวนร้อยละ 22.99 และอยู่ในระดับปานกลางจำนวนร้อยละ 77.01 กล่าวโดยสรุปก็คือ นักเรียนนายร้อยที่ยอมให้คนอื่นเข้ามา มีอิทธิพลหรือมีส่วนในการตัดสินใจในการเข้ารับการศึกษา

ที่โรงเรียนนายร้อย จปร. มีระดับของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนนายร้อยที่ทำการตัดสินใจด้วยตนเองในการเข้ามารับการศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร.

โดยที่ในการศึกษานี้ได้พบว่าตัวการอื่น ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่ทำการศึกษาซึ่งได้แก่ ภูมิลำเนา การรับฟังข่าวสารทางการเมือง ความสัมพันธ์ผลทางการเมือง อาชีพของบิดาหรือมารดา คุณวุฒิการศึกษาของบิดาหรือมารดา สถาบันการศึกษาที่สำเร็จก่อนเข้ามาศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อาชีพของพี่น้องร่วมบิดามารดา การมีคนในครอบครัวสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. ตัวการทั้งหมด 9 ตัวการ ซึ่งจัดเป็นตัวแปรอิสระในการศึกษาวิจัยนี้ ไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ทำการศึกษา ดังนั้น สมมติฐานข้อที่ 2 ของการศึกษานี้ที่กล่าวว่าลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบัน เป็นผลมาจากตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองนั้น สมมติฐานนี้มีความถูกต้องเพียงบางส่วนเท่านั้น จากผลของการศึกษานี้จึงอาจสรุปได้ว่า ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกในปัจจุบันโดยส่วนใหญ่แล้วไม่ได้มีอิทธิพลมาจากตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

การที่นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่กำลังจะจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำและตัวการต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง 9 ใน 10 ตัวการ ไม่ได้มีอิทธิพลต่อลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ทำการศึกษา จึงน่าจะมีสาเหตุสำคัญมาจากสถาบันโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเองที่เป็นสถาบันในการทำหน้าที่ให้การอบรมหล่อหลอมและถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองให้แก่แก่นักเรียนนายร้อยทหารบกเหล่านี้มาตลอดระยะเวลาเกือบ 5 ปีเต็ม ดังนั้น การที่นักเรียนนายร้อยทหารบกเหล่านี้ได้รับการอบรมสั่งสอนจากระบบและหลักสูตรการศึกษาเดียวกัน โดยคณาจารย์ชุดเดียวกัน และมีสภาพความเป็นอยู่แบบเดียวกัน ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ไม่แตกต่างกัน รวมทั้งการใช้ชีวิตการศึกษาเล่าเรียนและการกินอยู่หลับนอนในรั้วโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าทำให้ถูกปิดกั้นการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ โดยเฉพาะข่าวสารทางการเมืองจากสิ่งแวดล้อมภายนอกไปโดยปริยาย นักเรียนนายร้อยทหารบกที่อยู่ในสภาวะการณ์และสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วนี้ เปรียบเทียบได้กับการถูกหล่อหลอมอยู่ในเบ้าหลอมเดียวกันเป็นระยะเวลาเกือบ 5 ปีเต็ม จึงทำให้นักเรียนนายร้อยทหารบกเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ ทางการเมืองที่มีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยที่ค่อนข้างต่ำมาคล้ายคลึงกัน และมีผลทำให้ส่วนใหญ่ของตัวการอื่น ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองแทบจะไม่มีอิทธิพลต่อลักษณะของวัฒนธรรมทาง

การเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกเหล่านี้เลย ทั้งนี้ได้กล่าวอธิบายถึงรายละเอียดต่าง ๆ ไว้แล้วในบทที่ 4 และ บทที่ 5 ที่ผ่านมา

6.1 อภิปรายสรุปผลการวิจัย

วัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนสำคัญต่อแบบแผนของพฤติกรรมของคนในระบบการเมืองนั้น ๆ เพราะส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญ ก็คือ ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม แนวความคิด และอุดมการณ์ทางการเมืองของคนในสังคมการเมืองนั้น ๆ ซึ่งจะมีอิทธิพลในฐานะที่เป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมทางการเมืองของคนในระบบการเมืองนั้น ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทยในปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นว่า นักเรียนนายร้อยทหารบกมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ หรืออาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นไปในทางอำนาจนิยม ลักษณะของการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับที่ค่อนข้างต่ำของนักเรียนนายร้อยที่เห็นได้ชัดเจนจากผลการศึกษาวิจัยในบทที่ 4 ก็คือ

- 1) การมีจิตใจที่ต้องการความเป็นประชาธิปไตยอยู่น้อย ไม่มีความศรัทธาและเชื่อมั่นว่าการปกครองในระบบประชาธิปไตยมีความเหมาะสมที่สุดในการปกครองประเทศ โดยไม่เชื่อว่าการปกครองในแนวทางประชาธิปไตยจะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศได้
- 2) การมีทศนคติและยอมรับในการใช้อำนาจของความเป็นอาวุโส โดยการเชื่อฟังและยอมปฏิบัติตามคำสั่งของรุ่นพี่และผู้บังคับบัญชาโดยไม่มีข้อโต้แย้ง
- 3) การมีทศนคติและค่านิยมว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันทหารมีความรู้ความสามารถมากกว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอื่น ดังนั้นจึงสมควรที่จะได้รับใช้ชาติในตำแหน่งที่สำคัญต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
- 4) การมีทศนคติและความเชื่อเป็นไปในทางอำนาจนิยมว่าควรให้ทหารเป็นผู้นำประเทศ โดยเฉพาะเวลาเกิดปัญหาหรือวิกฤตการณ์ซึ่งทหารจะเป็นผู้นำได้ดีกว่าผู้นำพลเรือนในเรื่องคุณลักษณะที่มีความเข้มแข็งเด็ดขาดแบบทหาร ซึ่งเป็นการยึดถือในเรื่องของตัวบุคคลมากกว่าหลักการประชาธิปไตยในเรื่องของผู้นำ
- 5) มีความยอมรับในอำนาจของรัฐบาลหรือคณะผู้ปกครองประเทศเป็นอย่างสูง ไม่ว่าจะคณะรัฐบาลจะใช้วิธีการใดปกครองประเทศก็ตาม เพียงแต่ไม่นำความเดือดร้อนมาให้กับประชาชน ซึ่งเป็นการเอื้ออำนาจหรือส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองนอกวิถีทางรัฐธรรมนูญได้โดยง่าย

6) การมีทัศนคติและค่านิยมในการใช้อำนาจเด็ดขาดในการบริหารและปกครองประเทศ โดยคำนึงถึงแต่ประสิทธิภาพในการบริหาร แต่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

7) การไม่เคารพในสิทธิของผู้อื่น ที่สำคัญคือสิทธิและเสรีภาพในการพูดหรือแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ประชาชนสามารถจะพึงมีได้ในประเทศ เสรีนิยมประชาธิปไตย ซึ่งเท่ากับเป็นการไม่ยอมรับหลักการของการแสดงออกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

8) การมีทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดในการคัดสรรตัวแทนของประชาชนในทางที่ไม่เป็นไปตามครรลองของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ เห็นว่าควรจะใช้วิธีการที่เหมาะสมในการในการคัดเลือกบุคคลจากสาขาอาชีพต่าง ๆ แล้วแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภาแทนที่จะใช้วิธีดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยทั่วไปตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย

9) การมีทัศนคติ และความเชื่อว่าประเทศไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยจะต้องมีลำดับขั้นตอนในการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากกว่านี้ก่อนที่จะนำมาใช้ในการบริหารและปกครองประเทศ

10) การมีทัศนคติและแนวความคิดทางการเมืองในลักษณะที่เป็นอำนาจนิยมในเรื่องที่ทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้โดยการยึดอำนาจทางการเมือง เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หากว่าบ้านเมืองอยู่ในระหว่างวิกฤติการณ์และมีความวุ่นวาย รวมทั้งมีค่านิยมและความเชื่อในเรื่องของการใช้อำนาจทางการเมืองเป็นวิธีการในการแก้ไขปัญหาในลักษณะดังกล่าว

การที่นักเรียนนายร้อยทหารบกมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ค่อนข้างต่ำหรืออาจกล่าวได้ว่ามีความโน้มเอียงไปในทางอำนาจนิยม ตามที่ได้กล่าวสรุปมาแล้วนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองที่นักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่ได้รับมาไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์และลักษณะของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยที่นักเรียนนายร้อยอาจได้รับการอบรมกล่อมเกลาและเรียนรู้การเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เพียงในเรื่องของทฤษฎี รูปแบบ และหลักการเท่านั้น แต่ไม่ได้รับการอบรมกล่อมเกลาและเรียนรู้ โดยการปฏิบัติและปลูกฝังให้ยึดมั่นในวิถีทางที่แท้จริงของการดำเนินการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะลักษณะของการอบรมสั่งสอนตามขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย มีลักษณะที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย การก่อตัวของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในตัวนักเรียนนายร้อยเหล่านี้จึงเป็นไปได้ยาก นอกจากนี้สถาบันต่าง ๆ ในสังคมซึ่งเป็นตัวการที่มีความสำคัญในการให้การอบรมกล่อมเกลาและเรียนรู้ทางการเมือง อันได้

แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางการเมือง และสถาบันอื่น ๆ ก็ไม่ได้มีส่วนร่วมเท่าที่ควรในการให้ความรู้ความเข้าใจและสร้างศรัทธาในวิถีทางประชาธิปไตยให้กับนักเรียนนายร้อยด้วยความสอดคล้องและต่อเนื่องกัน ดังนั้น ผลการวิเคราะห์ในการศึกษาวิจัยนี้จึงพบว่านักเรียนนายร้อยทหารบกมีความเชื่อมั่นศรัทธาและยอมรับในหลักการและวิธีดำเนินการปกครองตามแนวทางประชาธิปไตยในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ถึงแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่โดยทั่วไปของประเทศต้องการให้ใช้วิธีการปกครองบ้านเมืองในระบบประชาธิปไตยก็ตาม

ดังนั้น การที่บุคคลจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะใด มีความเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ จึงมีส่วนขึ้นอยู่กับกรอบมรดกเก่าและการเรียนรู้ทางการเมืองที่บุคคลนั้นได้รับมาว่าเป็นไปในแนวทางใด สำหรับนักเรียนนายร้อยทหารบกนั้น ได้รับการอบรมและปลูกฝังให้เชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา คณาจารย์ ผู้ที่มีอำนาจ หรือผู้ที่มีอาวุโสมากกว่า ตลอดจนได้รับการฝึกฝนให้ปฏิบัติตามอยู่ในระเบียบวินัย โดยให้ความเคารพและเชื่อฟังต่อคำสั่ง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ และระบบอาวุโสอย่างเคร่งครัด ทำให้นักเรียนนายร้อยทหารบกส่วนใหญ่ไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ หรือโต้แย้งคำสั่งและการกระทำต่าง ๆ ของผู้บังคับบัญชา ถึงแม้ว่านักเรียนนายร้อยจะเห็นว่าคำสั่งและการกระทำนั้นไม่ถูกต้องหรือเหมาะสมก็ตาม โดยนักเรียนนายร้อยจะถูกฝึกให้เคยชินต่อการปกครองบังคับบัญชาตามลำดับชั้นอย่างเคร่งครัด จนกลายเป็นผู้ที่มีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และแนวความคิดที่เป็นแบบอำนาจนิยม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เหมาะสมและสอดคล้องในการพัฒนาการทางการเมืองไปสู่ลักษณะของการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

6.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาในนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าทั้งหมด ซึ่งถือเป็นประชากรที่ทำการศึกษาวิจัย เหตุผลที่ใช้นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ดังกล่าว ก็เพราะว่านักเรียนนายร้อยเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้ผ่านการศึกษอบรมและเรียนรู้ในหลักสูตรนักเรียนนายร้อยทหารบกที่มีเพียงแห่งเดียวของประเทศไทยมาเกือบครบระยะเวลา 5 ปีแล้ว และนักเรียนนายร้อยเหล่านี้กำลังจะสำเร็จการศึกษาออกไปทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของกองทัพไทย ทั้งในส่วนกำลังรบ ส่วนสนับสนุนการรบ และส่วนที่สนับสนุนการช่วยรบ กล่าวคือ นักเรียนนายร้อยเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกองทัพไทยซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีความสำคัญมากในภารกิจการป้องกันและการพัฒนาประเทศ การที่ได้ทราบองค์ประกอบของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง คือ ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ แนวความคิด และอุดมการณ์ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยเหล่านี้ จึงนับว่ามีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินงานบริหารปกครองประเทศในอนาคต อย่างไรก็ตามการศึกษา

วิจัยนี้ก็ไม่สามารถที่จะทำการศึกษาระณีหรือแง่มุมต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุมทุกประเด็นของวัฒนธรรมทางการเมืองของระบบและสังคมทหาร จึงได้มีข้อเสนอแนะบางประการที่จะขอกกล่าวไว้ ดังนี้

1) การอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางด้านวิชาการที่เป็นด้านวิชาชีพและด้านสังคมศาสตร์ ตลอดจนการปลูกฝังความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมืองการปกครองตลอดระยะเวลาเกือบ 5 ปี น่าจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย ดังนั้น จึงควรจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบกันในกรณีของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยที่เพิ่งเข้ามารับการศึกษารในโรงเรียนนายร้อยจปร. หรือนักเรียนนายร้อยที่เริ่มเข้ามาศึกษาในชั้นปีที่ 1 แล้วเปรียบเทียบกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ที่กำลังจะจบการศึกษาออกไปรับราชการเป็นนายทหาร ในประเด็นต่าง ๆ ของการเมืองการปกครองอย่างครอบคลุม เช่น กระบวนการทางการเมืองการปกครองตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองและการเลือกตั้งในแนวทางประชาธิปไตย บทบาททางการเมืองของทหารและผู้นำทางการเมืองในประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักในการบริหารปกครองประเทศ การอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองการปกครองที่มีความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น การศึกษาเปรียบเทียบเช่นนี้จะมีความสำคัญและมีประโยชน์ในการแสดงให้เห็นถึงหลักสูตร ระบบ และวิธีการให้การศึกษารของโรงเรียนนายร้อย จปร. ว่าได้ทำการอบรมปลูกฝัง ทศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมในทางที่เป็นประชาธิปไตยในประเด็นต่าง ๆ ที่มีความสำคัญได้มากน้อยหรือมีประสิทธิผลเพียงใด มีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการเมืองการปกครองของประเทศที่กำลังมีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ สมควรที่จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร ระบบ และวิธีการให้การศึกษารไปในแนวทางใด

ในความเป็นจริงที่ว่านักเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อสำเร็จการศึกษารจากโรงเรียนนายร้อยจปร. ออกไปรับราชการเป็นนายทหารในกองทัพไทยแล้ว การปฏิบัติงานในฐานะข้าราชการทหารจะต้องมีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่ทหารทั่วไปพึงมี กล่าวคือ การจัดการกับปัญหาที่เป็นเรื่องของการป้องกันประเทศด้วยความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว มีความเข้มแข็ง เด็ดขาด กล้าคิด และกล้าปฏิบัติในภาวะคับขัน การรับฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นโดยเคร่งครัด เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ชี้เป็นชี้ตายในสมรภูมิหรือสนามรบ แต่ในอีกฐานะหนึ่งนักเรียนนายร้อยหรือทหารเหล่านี้คือประชาชนพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งสมควรจะต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบ และเคารพกฎเกณฑ์กติกาของสังคมประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นประชาชนเหมือนกันหมดทุกคน โดยไม่ควรจะมีใครถือสิทธิมากกว่าใครในการใช้กำลังและอำนาจที่เหนือกว่าในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองการปกครอง ดังนั้น นักเรียนนายร้อยหรือทหารทุกคนสมควรที่จะต้องตระหนักในฐานะทั้งสองของตนให้ดี และมีความชัดเจนในการปฏิบัติตนในฐานะทั้งสองดัง

กล่าวให้เหมาะสมกับกาลเทศะ โดยอย่านำมาปนเปกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ราชการทหาร และการปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคมประชาธิปไตย

2) การศึกษาวิจัยเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนนายร้อยทหารบกที่เพิ่งเข้ามารับการศึกษานในโรงเรียนนายร้อย จปร. กับนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 5 ในเรื่องของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ ตามที่กล่าวแล้วในข้อ 1 จะมีผลสมบูรณ์และมีประโยชน์มากยิ่งขึ้นในการนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาและปรับปรุง หลักสูตร ระบบ และวิธีให้การศึกษารองเรียนที่ทำการผลิตนายทหาร โดยการทำการศึกษาค้นคว้าทั้ง 3 เหล่าทัพ กล่าวคือ ควรทำการศึกษากับนักเรียนนายเรือที่ทำการศึกษายู่ในโรงเรียนนายเรือ และนักเรียนนายเรืออากาศที่ทำการศึกษายู่ในโรงเรียนนายเรืออากาศด้วย เพราะทหารเรือและทหารอากาศก็นับว่าเป็นเหล่าทัพที่มีความสำคัญ ในเรื่องของภารกิจหน้าที่ในการป้องกันประเทศอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน โดยที่ทั้งกองทัพอากาศและกองทัพอากาศเป็นเหล่าทัพที่มีความสำคัญในด้านการใช้กำลังอำนาจทางยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะกองทัพอากาศ และนายทหารระดับสูงของทั้งสองเหล่าทัพนี้ก็ถือว่าเป็นชนชั้นนำทางการเมืองที่มีความสำคัญเช่นกัน และในอดีตทั้งสองเหล่าทัพนี้ก็ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองที่สำคัญของประเทศหลายเหตุการณ์ เช่น เหตุการณ์กบฏแมนฮัตตัน เหตุการณ์ 14 ตุลา 16 การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พ.ศ.2519 - 2520 เหตุการณ์ 9 กันยายน 2528 การทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติในปี พ.ศ. 2534 เป็นต้น นอกจากนี้ ควรจะได้มีการศึกษาในกลุ่มข้าราชการทหารที่มียศสูงขึ้น เช่น นายทหารชั้นยศร้อยเอกถึงพันเอกที่ทำหน้าที่คุมกำลังของกองทัพอากาศว่าพวกเขาเหล่านี้ มีทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และแนวความคิดทางการเมืองอย่างไร ภายหลังจากที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนที่ผลิตนายทหารมาได้ระยะหนึ่ง และได้รับการอบรมกล่อมเกลารับรู้ทางการเมือง (political socialization) จากสภาพแวดล้อมและสถาบันที่เข้าไปทำงานรับราชการอยู่ ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของพวกเขามีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เป็นไปในแนวทางประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม เอื้ออำนวยต่อแนวทางการปกครองของประเทศในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไร ซึ่งการศึกษาค้นคว้าในแนวทางต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ จะมีประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองของประเทศให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

3) ในเรื่องของการศึกษาอบรมทางด้านการเมืองการปกครองและการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง จากหลักสูตรการศึกษาของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่านักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่จำเป็นต้องศึกษาเน้นหนักในวิชาทางวิศวกรรมศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งทางโรงเรียนนายร้อย จปร. มีความมุ่งหมายให้นักเรียนนายร้อยสามารถใช้สาขาวิชาเหล่านี้ไปประกอบวิชาชีพได้หากประสงค์จะไม่รับราชการทหารต่อไป หรือสามารถใช้เป็นความรู้พื้นฐานในการไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า

นักเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. แล้วรับราชการเป็นนายทหารในขนาดตจจะเป็นผู้ที่มีความสำคัญในระบบการเมืองการปกครองของประเทศ พวกเขาเหล่านี้จึงควรได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีในระบบการเมืองการปกครอง กล่าวคือ จะเห็นได้จากภาคผนวก ก¹ ว่าหลักสูตรการศึกษาอบรมของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามีการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ในกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์น้อยเกินไป โดยมีการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ในกลุ่มวิชานี้เพียงจำนวน 14 หน่วยกิต จากวิชาต่าง ๆ ที่เรียนทั้งหมด 232 หน่วยกิต ในสาขาวิชาต่าง ๆ 10 สาขาวิชา จากทั้งหมด 11 สาขาวิชา (ยกเว้นหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาบริหารรัฐกิจ) และวิชาที่มีการเรียนการสอนส่วนใหญ่ก็ไม่มี ความเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาทางรัฐศาสตร์หรือการปกครองเท่าใดนัก กล่าวคือในชั้นปีที่ 1 ไม่มีการเรียนวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในชั้นปีที่ 2 เรียนวิชาหลักเศรษฐศาสตร์และวิชา พื้นฐานอารยธรรมไทย รวม 5 หน่วยกิต ในชั้นปีที่ 3 เรียนวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น และวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป รวม 5 หน่วยกิต ในชั้นปีที่ 4 เรียนนิเวศรัฐศาสตร์เบื้องต้น รวม 2 หน่วยกิต ในชั้นปีที่ 5 เรียนวิชาประวัติศาสตร์โลกหรือวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย รวม 2 หน่วยกิต² ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาอบรมของโรงเรียนนายร้อย จปร. ควรจะได้เพิ่มเติมเนื้อหาสาระในวิชาทางด้านรัฐศาสตร์โดยเฉพาะสาขาวิชาการปกครองให้มากขึ้น เพราะว่าเมื่อนักเรียนนายร้อยทหารบกแต่ละคนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ส่วนใหญ่ก็ต้องทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาคนหรือกำลังพลตั้งแต่จำนวนไม่กี่สิบคนในระดับหมวด จนกระทั่งถึงกำลังพลเป็นหลายหมื่นคนในระดับกองทัพ ไม่ว่าจะพวกเขาจะสำเร็จการศึกษา ในหลักสูตรวิศวกรรมศาสตรบัณฑิตหรือวิทยาศาสตร์บัณฑิตในสาขาอะไรก็ตาม อีกทั้งมีนักเรียนนายร้อยทหารบกจำนวนน้อยมากที่ไปประกอบอาชีพเฉพาะทางเป็นวิศวกรหรือนักวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนนายร้อยที่สำเร็จการศึกษาทั้งหมดในแต่ละปี การศึกษา วิชาทางด้านรัฐศาสตร์ในสาขาการปกครองที่นักเรียนนายร้อยทหารบกทั้งหมดทุกสาขา ควรจะได้เรียนรู้อย่างน้อย 3 วิชา ก็คือ 1. วิชาการเมืองการปกครองไทย เพราะวิชานี้จะทำให้นักเรียนนายร้อยทุกคนได้ทราบถึงวิวัฒนาการของการเมืองการปกครองไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน หลักการปกครองแบบรวมอำนาจ แบ่งอำนาจ และกระจายอำนาจ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ สาเหตุสำคัญของปัญหาต่าง ๆ ในทางการเมืองการปกครองไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน 2. วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญของไทย เพราะเป็นกฎหมายมหาชนที่ใช้เป็นแม่บทในการปกครองประเทศ 3. วิชาที่เกี่ยวกับการปกครองภูมิภาคและท้องถิ่นของไทย

¹ กรมยุทธศึกษาทหารบก, หลักสูตรโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าพุทธศักราช 2534.

² เรื่องเดียวกัน.

เพราะนักเรียนนายร้อยแต่ละคนเมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. แล้ว ก็จะต้องกระจายกันออกไปปฏิบัติงานอยู่ในส่วนราชการต่าง ๆ ของกองทัพไทยทั่วราชอาณาจักร พวกเขาจึงควรจะได้ทราบถึงหลักการปกครองในระดับภูมิภาคและในระดับท้องถิ่นของประเทศ การเรียนรู้อันเกี่ยวกับวิชาทางด้านรัฐศาสตร์ทั้ง 3 วิชาที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเป็นการช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ให้แก่เรียนนายร้อยทหารบกได้มีความรู้ความเข้าใจหลักการบริหารและปกครองประเทศได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นควรจะได้มีการสร้างเสริมสิ่งอำนวยความสะดวกในการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองให้มากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและควรจัดสรรเวลาให้นักเรียนนายร้อยได้มีโอกาสรับรู้ข่าวสารทางการเมืองให้มากขึ้นตามสมควร เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนนายร้อยได้ใช้ศักยภาพและความรู้ความสามารถของตนในการสร้างทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นอิสระและมีความเป็นเสรีทางวิชาการ ซึ่งจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อการบริหารและปกครองประเทศตามแนวทางประชาธิปไตย เมื่อนักเรียนนายร้อยทหารบกที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. มีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในแนวทางการบริหารและปกครองประเทศ ก็จะทำให้ไม่มีโอกาสเกิดสิ่งที่ไม่ดีวิชาการทางรัฐศาสตร์เรียกกันว่า “วงจรอุบาทว์” ที่มีการทำรัฐประหารและยึดอำนาจการปกครองประเทศในรูปแบบของเผด็จการทหารเหมือนอย่างในอดีตอีก การที่นักเรียนนายร้อยทหารบกจะมีคุณลักษณะที่มีความเหมาะสมต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การอบรมกลุ่มอมเกล่า การเรียนรู้อะไรก็ตามที่มีความสำคัญทางการเมืองเป็นส่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากนั้นการพัฒนาทางการเมืองและการปกครองของประเทศในอนาคตจะยังต้องมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง หลักสูตรและระบบการศึกษาของโรงเรียนนายร้อย จปร. จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงให้มีความทันสมัยอยู่เสมอและเอื้ออำนวยต่อระบอบการปกครองของประเทศ เพื่อให้อนาคตของการบริหารและปกครองประเทศได้ก้าวไปสู่ความพร้อมพร้อมและมีความสมบูรณ์มากขึ้นในวิถีทางของระบอบประชาธิปไตยต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนก วงศ์ตระหง่าน. วิวัฒนาการการเมืองไทย. 2 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 6. เอกสารการสอนชุดวิชา 12301 สาขาวิชาศิลปศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.
- กนลา สุขพานิช – ชันธปราบ. ระบบการเมืองเปรียบเทียบ. 2 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. เอกสารการสอนชุดวิชา 82319 สาขาวิชารัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.
- กนลา สุขพานิช – ชันธปราบ. ระบบการเมืองเปรียบเทียบ. 2 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 7. เอกสารการสอนชุดวิชา 82319 สาขาวิชารัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541.
- กนลา สุขพานิช – ชันธปราบ. ทหารกับการเมือง. คำบรรยายให้กับนายทหารนักเรียนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โรงเรียนเสนาธิการทหารบก. 20 มิถุนายน 2529.
- กมล สมวิเชียร. ประชาธิปไตยกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520.
- กรมยุทธศึกษาทหารบก. หลักสูตรโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พุทธศักราช 2534.
- กระทรวงกลาโหม. ข้อบังคับทหารที่ 16/14905 ว่าด้วย โรงเรียนเตรียมทหารบก. ลงวันที่ 25 มกราคม 2480.
- กฤษ เทพปฏิพันธ์. บทบาททหารกับการพัฒนาทางการเมืองไทย: การพัฒนาการเมืองไทย, ลิขิตธีรเวคิน. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, 2519.
- กองทัพบก. ข้อบังคับกองทัพบกที่ 2/5565 ว่าด้วย โรงเรียนเตรียมทหารบก. ลงวันที่ 13 กันยายน 2481.
- กองทัพบก. คำสั่งกองทัพบกที่ 43/6727. ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน 2489.
- กองทัพบก. โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หลักสูตรพุทธศักราช 2534. กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2534.
- เกษมชาติ นเรศเสนีย์. การศึกษาเปรียบเทียบความคิด อุดมการณ์ ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของนายทหารนักเรียน โรงเรียนเสนาธิการทหารบก: หลักสูตรหลักประจำ ชุดที่ 73 และนักศึกษาวิทยาลัยการทัพบก ชุดที่ 40. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ส่วนบัณฑิตศึกษา โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2538.

คึกฤทธิ์ สวัสดิ์ผล. การเรียนรู้และความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

จรรยา สุภาพ. การเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

จรรยา สุภาพ. ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

จำเนียร แสงสว่าง. ทัศนคติต่อการเมืองและปัญหาสังคมเศรษฐกิจ ศึกษาเปรียบเทียบนิสิตชั้นปีที่ 4 คณะรัฐศาสตร์และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

ชัยยง ศรีจิตติ. หลักสูตรการศึกษาปัจจุบันของนักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. วิทยานิพนธ์วิทยาลัยการทัพบก รุ่นที่ 35 สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง วิทยาลัยการทัพบก, 2533.

ชัยสิทธิ์ สีนสมบุญรณทอง. วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกับระบบสังคมนิยม วารสารสังคมศาสตร์ 13 (2519): 2.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ลัทธิการเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2519.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมืองกับการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : วัชรินทร์การพิมพ์, 2520.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2523.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศ. กรุงเทพฯ: กระทรวงกลาโหม กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2538.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย. 2 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 20. เอกสารการสอนชุดวิชา 80202 สาขาวิชารัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542.

เดโช สนวนานนท์. รวมบทความทางจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ธุรกิจการพิมพ์, 2516.

ทินพันธ์ นาคะตะ. ประชาธิปไตย: ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการสร้างจิตใจ. วารสารธรรมศาสตร์ 3 (กุมภาพันธ์ 2517): 5 – 21.

ทรรศนีย์ บัจจุสานนท์. การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

ปัญญา แก้วเกตุทอง, พันเอก. การฝึกและศึกษาวิชาทหารโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. วิทยานิพนธ์ของวิทยาลัยการทัพบก กองทัพบก, 2512.

- บุญชาติ พรหมพูล. การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ป๋วย อึ๊งภากรณ์. บทบรรณาธิการ. สยามรัฐรายวัน 25: 2802 (13 กรกฎาคม 2519): 5
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. พฤติกรรมทางการเมือง. คำบรรยายให้กับนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต (การทหาร) ณ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 4 ตุลาคม 2529.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. ศาสตร์แห่งการวิจัยทางการเมืองและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม
2544. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถีไทย สมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2544.
- พลศักดิ์ จิโรศิริ. วัฒนธรรมทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- พฤทธิสถาน ชุมพล, หม่อมราชวงศ์. การกล่อมเกลางานการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง:
ระบบการเมืองความรู้เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ไพโรจน์ นุชฉายา. สัมพันธ์ภาพระหว่างทหารกับการเมืองในประวัติศาสตร์ไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต ส่วนบัณฑิตศึกษา โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2533.
- มนูญ ศิริวรรณ. วัฒนธรรมทางการเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะอำนาจนิยม
ของประชากรในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปก
ครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฉบับครบรอบ 80 ปี
ปฏิรูป. พระนคร: โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2510.
- ลิขิต ธีรเวคิน. การพัฒนาการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2519.
- วิวัฒน์ เขียมไพบรวัน. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย: การศึกษาเฉพาะกรณี
นักศึกษาระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2521.
- สนิท จรอนันต์. การอบรมและเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2523.
- สมบัติ วงศ์ศิริรัตน์. พื้นฐานบางแง่ของวัฒนธรรมทางการเมืองไทย. ใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ
พลศักดิ์ จิโรศิริ (บรรณาธิการ), วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการ
พิมพ์, 2524.
- สุจิต บุญบงการ. นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย. วรรณไวทยาการ: รัฐศาสตร์
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

- สุจิต บุญบงการ. วิวัฒนาการการเมืองไทย. 2 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 6. เอกสารการสอนชุดวิชา 12301 สาขาวิชาศิลปศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.
- สุจิต บุญบงการ. ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย. 2 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 14. เอกสารการสอนชุดวิชา 80203 สาขาวิชารัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543.
- สุรพาสน์ ทัทภมาน. ทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพันของกองทัพบก กองทัพอากาศ และกองทัพอากาศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี, การวิเคราะห์ระบบการเมือง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.

ภาษาอังกฤษ

- Almond, G.A. and Powell, G.B., Jr. Comparative politics: A developmental approach. Boston: Little Brown and Company, 1966.
- Almond, G.A. and Verba, S. The civic culture. Boston: Little Brown and Company, 1965.
- Almond, G.A. and Verba, S. in Coleman, J.S., ed. Education and political development. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1965.
- Apter, D.E. The politics of modernization. Chicago: The University of Chicago Press, 1965.
- Campbell, D.T. and McCormick, T.H. Military experience and attitudes toward authority. American Journal of Sociology 62 (March, 1957): 482-490.
- Coleman, J.S. Education and political development. New Jersey: Princeton University Press, 1965.
- Dahl, R.A. Modern political analysis. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1963.
- Dawson, R.E. and Prewitt, K. Political socialization. Boston: Little Brown and Company, 1969.
- Dennis, J., ed. Socialization to politics. London: John Wiley and Sons, 1973.
- Dhiravegin, L. Political attitude of bureaucratic elite and modernization in Thailand. Bangkok: Thammasat University, 1973.

- Easton, D. and Dennis, J. Children in the political system: Origins of political legitimacy. New York: McGraw – Hill Book Company, 1969.
- Finer, S.E. The man on horseback: The role of the military in politics. New York: Praeger, 1962.
- Freeman, F.D. The army as a social structure. Social Force 27 (October, 1948): 79-83.
- Froman, L. Personality and political socialization. Journal of Politics 23 (1961): 342.
- Gillespie, J. and Allport, G. Youth's outlook on the future. New York: Doubleday, 1959.
- Greenstein, F.I. Political socialization: International Encyclopedia of the Social Sciences. New York: The Free Press, 1968.
- Hirsch, H. Poverty and politicization: Political socialization in an American sub – culture. New York: The Free Press, 1971.
- Hollinghead, A.B. Adjustment to military life. American Journal of Sociology 51 (March, 1946): 439-447.
- Hongskrailers, P. Political culture: Its nature and significance. Journal of Social Sciences 11 (October, 1974): 77.
- Huntington, S.E. Political order in changing societies. New Haven: Yale University Press, 1968.
- Hyman, H. Political socialization: A study in the psychology of political behavior. New York: The Free Press, 1959.
- Janowitz, M. The military in the political development of new nations. Chicago: The University of Chicago Press, 1964.
- Langton, K.P. Political socialization. New York: Oxford University Press, 1969.
- Lerner, D. The passing of traditional society: Modernizing the middle east. New York: The Free Press, 1968.
- Lipset, S.M. Some social requisites of democracy. Comparative politics: Note and readings. Illinois: University of Illinois Press, 1972.
- Lipset, S.M. Political man: The social bases of politics. New York: Doubleday, 1960.
- Nakata, T. The problems of democracy in Thailand: A study of political culture and socialization of college students. Bangkok: Praepittaya, 1975.
- Prewitt, K. Political efficiency. In Sills, D.L., ed. International Encyclopedia of the Social Sciences Vol.14. New York: Macmillan and The Free Press, 1968.

- Pye, L.W. Politics, personality and nation – building: Burma's search for identity. New Haven and London: Yale University Press, 1967.
- Pye, L.W. Political culture. In Sills, D.L. ed. International Encyclopedia of the Social Sciences Vol.12. New York: Macmillan and The Free Press, 1968.
- Pye, L.W. and Verba, S. eds. Political culture and political development. New Jersey: Princeton University Press, 1967.
- Rose, R. England: A traditionally modern political culture. In Pye, L. and Verba, S. eds. Political culture and political development. Princeton N.J.: Princeton University Press, 1965.
- Rosenbaum, W.A. Political culture. New York: Prager Publishers, 1975.
- Rush, M. and Athoff, P. Introduction to political sociology. London: Western Printing Service Press, 1971.
- Sigel, R.S. Assumption about the learning of political values. The Annals 361 (September, 1965): 2.
- Verba, S. Germany: The remarking of political culture. Political culture and political Development. Pye, L.W. and Verba, S., eds. Princeton University Press, 1965.
- Vibhatakarasa, J. The military in politics: A study of military leadership in Thailand. Unpublished Ph.D.thesis. University of Oregon, 1962.
- Welch, C.E. and Smith, A.K. Military role and rule: Perspectives on civil - military Relations. Massachusetts: Dexbury Press, 1974.
- Wirt, F.M., Money, R. D. and Brakeman, L.F. Introductory problems in political Research. Englewood Cliffs: Prentice – Hall, 1970.
- Wit, D. Comparative political institutes. New York: Hot, 1953.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

สรุปหลักสูตรการศึกษ โรงเรียนนายร้อยจุลจอมเกล้า พ.ศ. 2534¹

1. สาขาวิทยาศาสตร์ทั่วไป

1.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

1.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	-	27	21	22	16	86
วิชาเลือก	-	-	-	3	3	6
รวม	-	27	21	25	19	92

1.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	5	13
รวม	15	15	15	15	10	73

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

¹ กรมยุทธศึกษาทหารบก, โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หลักสูตรพุทธศักราช 2534.

2. สาขาวิศวกรรมเครื่องกล

2.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

2.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	24	19	25	21	89
วิชาเลือก	-	-	-	-	-	-
รวม	-	24	19	25	21	89

2.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	8	16
รวม	15	15	15	15	16	76

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

3. สาขาวิศวกรรมไฟฟ้าแขนงไฟฟ้ากำลัง

3.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

3.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	24	19	25	21	89
วิชาเลือก	-	-	-	-	-	-
รวม	-	24	19	25	21	89

3.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	8	16
รวม	15	15	15	15	16	76

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

4. สาขาวิศวกรรมไฟฟ้าแขนงไฟฟ้าสื่อสาร

4.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

4.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	24	19	25	21	89
วิชาเลือก	-	-	-	-	-	-
รวม	-	24	19	25	21	89

4.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	8	16
รวม	15	15	15	15	16	76

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

5. สาขาวิศวกรรมโยธา

5.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

5.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	24	19	25	21	89
วิชาเลือก	-	-	-	-	-	-
รวม	-	24	19	25	21	89

5.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	8	16
รวม	15	15	15	15	16	76

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

6. สาขาวิศวกรรมอุตสาหกรรม

6.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

6.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	24	19	25	21	89
วิชาเลือก	-	-	-	-	-	-
รวม	-	24	19	25	21	89

6.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	8	16
รวม	15	15	15	15	16	76

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

7. สาขาเทคโนโลยีปีเตอร์เคมี

7.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

7.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	24	19	25	21	89
วิชาเลือก	-	-	-	-	-	-
รวม	-	24	19	25	21	89

7.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	8	16
รวม	15	15	15	15	16	76

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

8. สาขาฟิสิกส์

8.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

8.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	-	24	19	25	21	89
วิชาเลือก	-	-	-	-	-	-
รวม	-	24	19	25	21	89

8.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	8	16
รวม	15	15	15	15	16	76

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

9. สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์

9.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

9.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	-	24	19	25	21	89
วิชาเลือก	-	-	-	-	-	-
รวม	-	24	19	25	21	89

9.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	8	16
รวม	15	15	15	15	16	76

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

10. สาขาบริหารรัฐกิจ

10.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	11	-	-	2	13
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	16	6	6	4	66

10.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	-	3	-	-	-	3
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	12	24	27	27	90
รวม	-	15	24	27	27	93

10.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	5	13
รวม	15	15	15	15	13	73

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

11. สาขาวิศวกรรมสำรวจ (สาขาวิศวกรรมสำรวจ โรงเรียนแผนที่ทหารเป็นผู้กำหนดหลักสูตรและรับผิดชอบในการบริหารหลักสูตร)²

11.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป/หมวดวิชาบังคับทั่วไป

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์	24	-	-	-	-	24
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์	-	5	5	2	2	14
ภาษาไทย / อังกฤษ	8	2	2	2	2	16
วิชาอื่น ๆ	2	3	4	4	-	13
รวม	34	10	11	8	4	67

11.2 หมวดวิชาเฉพาะสาขา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	24	23	23	13	83
วิชาเลือก	-	-	-	-	9	9
รวม	-	24	23	23	22	92

11.3 หมวดวิชาทหาร วิชาเลือกเสรีและวิชาพลศึกษา

กลุ่มวิชา	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	ชั้นปีที่ 5	รวม
	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต	หน่วยกิต
วิชาทหาร	13	13	13	13	8	60
พลศึกษา / วิชาเลือกเสรี	2	2	2	2	5	13
รวม	15	15	15	15	13	73

วิชาอื่น ๆ คือ วิชาสุขศาสตร์และเวชกรรมป้องกัน พิมพ์ดีด การปฐมพยาบาลทหาร จิตวิทยาทั่วไป
ครุฑทหาร และการนำทหาร

² โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หลักสูตรปริญญาวิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมสำรวจ
และวิชาการทหาร พ.ศ. 2534.

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

ในการตอบคำถาม กรุณาเติมคำลงในช่องว่างที่เว้นไว้ และขีดเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ( )
ให้เลือก ในการเลือกคำตอบที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมที่สุด (กรุณาตอบทุกข้อ)

ตอนที่ 1

1. ท่านอายุ ..... ปี
ภูมิลำเนาเดิม ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
  2. ท่านอ่านหนังสือพิมพ์วันละกี่ฉบับ .....
ท่านรับฟังข่าวสารทางการเมือง ทางวิทยุหรือโทรทัศน์วันละกี่ชั่วโมง .....
  3. ท่านได้เกรดเฉลี่ยเท่าใด (GPAปี1-ปี4) ..... หรือเกรดรวมแต่ละปีก็ได้
ปี 1 ..... ปี 2 ..... ปี 3 .....
ปี 4 ..... ปี 5 .....
  4. ท่านเป็นนักเรียนบังคับบัญชาหรือไม่ .....
ท่านเป็นหัวหน้าตอนเรียนหรือไม่ .....
  5. บิดามีอาชีพ
( ) ข้าราชการทหาร ( ) ข้าราชการตำรวจ
( ) ข้าราชการพลเรือน ( ) เกษตรกร
( ) ค้าขาย ( ) นักธุรกิจ
( ) อาชีพอิสระ เช่น นายควม นายแพทย์ ฯลฯ
( ) รับจ้าง ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....
- ในกรณีที่รับราชการ กรุณาตอบว่า ปัจจุบันยังรับราชการอยู่หรือไม่
- ( ) ยังรับราชการอยู่
( ) ปลดเกษียณแล้ว
6. คุณวุฒิทางการศึกษาของบิดา สำเร็จการศึกษาในระดับ
( ) ประถมศึกษา (ป. 1 – ป. 7 หรือ ป. 1 – ม. 3 เดิม)
( ) มัธยมศึกษา (ม.ศ. 1 – ม.ศ. 5 หรือ ม.4 – ม. 8 เดิม)
( ) อนุปริญญา หรือเทียบเท่า
( )ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
( )ปริญญาโท หรือเทียบเท่า ขึ้นไป
( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....

7. มารดามีอาชีพ

- ( ) ข้าราชการทหาร ( ) ข้าราชการตำรวจ
 ( ) ข้าราชการพลเรือน ( ) เกษตรกร
 ( ) ค้าขาย ( ) นักธุรกิจ
 ( ) อาชีพอิสระ เช่น ทนายความ นายแพทย์ ฯลฯ
 ( ) รับจ้าง ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....

ในกรณีที่รับราชการ กรุณาตอบว่า ปัจจุบันยังรับราชการอยู่หรือไม่

- ( ) ยังรับราชการอยู่
 ( ) ปลดเกษียณแล้ว

8. คุณวุฒิการศึกษาของมารดา สำเร็จการศึกษาในระดับ

- ( ) ประถมศึกษา (ป. 1 – ป. 7 หรือ ป. 1 – ม. 3 เดิม)
 ( ) มัธยมศึกษา (ม.ศ. 1 – ม.ศ. 5 หรือ ม.4 – ม. 8 เดิม)
 ( ) อนุปริญญา หรือเทียบเท่า
 ( ) ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
 ( ) ปริญญาโท หรือเทียบเท่า ขึ้นไป
 ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....

9. ท่านจบการศึกษาจากสถาบันใดก่อนเข้ามารับการศึกษานในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

- ( ) โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร
 ( ) โรงเรียนรัฐบาลในต่างจังหวัด
 ( ) โรงเรียนเอกชนในกรุงเทพมหานคร
 ( ) โรงเรียนเอกชนในต่างจังหวัด
 ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....

กรุณาระบุชื่อของสถาบันการศึกษาที่ท่านจบการศึกษา ก่อนเข้ามารับการศึกษานในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า .....

10. ใครเป็นผู้มีส่วนตัดสินใจให้ท่านเข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามากที่สุด

- ( ) บิดาและมารดา
 ( ) ญาติพี่น้อง
 ( ) ตัดสินใจด้วยตนเอง
 ( ) เพื่อนฝูง
 ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....

11. ครอบครัวของท่านมีรายได้ประมาณเดือนละ
- ( ) ต่ำกว่า 10,000 บาทลงมา
  - ( ) ตั้งแต่ 10,000 – 19,999 บาท
  - ( ) ตั้งแต่ 20,000 – 49,999 บาท
  - ( ) ตั้งแต่ 50,000 – 99,999 บาท
  - ( ) ตั้งแต่ 100,000 บาทขึ้นไป
12. ในครอบครัวของท่านมีพี่น้องน้อง (ที่ร่วมบิดามารดาหรือบิดาหรือมารดาที่มีอาชีพใดบ้างตอบได้หลายข้อ)
- ( ) ข้าราชการทหาร
  - ( ) ข้าราชการตำรวจ
  - ( ) ข้าราชการพลเรือน
  - ( ) เกษตรกร
  - ( ) พ่อค้า
  - ( ) นักธุรกิจ
  - ( ) อาชีพอิสระ เช่น ทนายความ นายแพทย์ ฯลฯ
  - ( ) รับจ้าง
  - ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....
13. ทำไมท่านจึงตัดสินใจเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (ตอบได้หลายข้อ)
- ( ) เพราะก้าวหน้าดีกว่าสถาบันการศึกษาอื่น ๆ
  - ( ) คิดว่าอาชีพทหารดีกว่าอาชีพอื่น ๆ
  - ( ) เพราะอาชีพทหารสามารถมีอำนาจในวงการอาชีพอื่น ๆ รวมทั้งวงการเมือง
  - ( ) ต้องการรับใช้ชาติในการป้องกันประเทศ
  - ( ) รักในอาชีพทหาร
  - ( ) ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียนสูง
  - ( ) เพราะจบแล้วไม่ต้องหางานทำ
  - ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....
14. ในระหว่างที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อมีปัญหาสิ่งใดเกิดขึ้น ท่านปรึกษากับใครมากที่สุดที่สุดในครอบครัว
- ( ) บิดาและมารดา
  - ( ) เพื่อนฝูง
  - ( ) ญาติพี่น้อง
  - ( ) ตัดสินใจด้วยตนเอง
  - ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....
15. ในการแก้ปัญหาของบุคคลดังกล่าวในข้อ 14 มีอิทธิพลที่ทำให้ท่านเชื่อตามอย่างไร
- ( ) เชื่อและทำตาม
  - ( ) เชื่อเป็นบางครั้ง
  - ( ) ไม่ได้ทำตามเพียงแต่ปรับทุกข์เท่านั้น
  - ( ) ไม่เชื่อบางกรณี
  - ( ) ไม่เชื่อทุกกรณี

16. ในครอบครัวของท่านมีใครบ้างที่จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
- ( ) บิดา
  - ( ) พี่
  - ( ) ญาติสืบสายโลหิตโดยตรง (เช่น ปู่, ตา, ลุง, อา)
  - ( ) ญาติอื่น ๆ (เช่น อาเขย, ลุงเขย, พี่เขย, ลูกพี่ลูกน้อง)
  - ( ) อื่น ๆ กรุณาระบุ .....
17. บุคคลในข้อ 16 นั้น มีส่วนที่ทำให้ท่านชอบโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามากน้อยเพียงใด
- ( ) มีส่วนมากที่สุด
  - ( ) มีส่วนมาก
  - ( ) ไม่มีส่วน
  - ( ) มีส่วนน้อย
  - ( ) มีส่วนน้อยที่สุด
  - ( ) ไม่มีความคิดเห็น .....

ตอนที่ 2

18. การปกครองระบอบประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนนั้นเป็นเรื่องเพื่อฝันไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริงในประเทศไทย
- ( ) เห็นด้วยมากที่สุด
  - ( ) เห็นด้วย
  - ( ) ไม่มีความเห็น
  - ( ) ไม่เห็นด้วย
  - ( ) ไม่เห็นด้วยมากที่สุด
- ในกรณีที่เห็นด้วยหรือเห็นด้วยมากที่สุด ท่านคิดว่าการปกครองแบบใดเหมาะสมกับประเทศไทย
- ( ) ปกครองโดยคณะทหาร
  - ( ) ระบอบคอมมิวนิสต์
  - ( ) แบบสังคมนิยม
  - ( ) แบบมีผู้แทนมาจากการแต่งตั้ง ไม่ใช่มาจากการเลือกตั้ง
  - ( ) แบบอื่น ๆ ระบุ .....

คำถามข้อ	เห็นด้วย มากที่สุด	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วยมากที่สุด
19. ท่านเห็นว่าการทำให้รุ่มร่างเชื้อฟัง และปฏิบัติตามนั้น รุ่มร่างที่ไม่ควรใช้ อำนาจของความเป็นอาวุโส					
20. ท่านเห็นด้วยกับระบบอาวุโสที่ ปฏิบัติกันอยู่ในโรงเรียนนายร้อย หรือไม่					
21. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าผู้สำเร็จการ ศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า สมควรที่จะได้รับ ใช้ประเทศชาติในตำแหน่งที่สำคัญ ต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรื มากกว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจาก สถาบันอื่น					
22. ในเวลาเกิดความสับสนวุ่นวายทาง การเมือง ควรที่จะยกอำนาจทาง การเมืองให้ทหารมาเป็นผู้นำ					
23. อำนาจของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับบุญ วาสนาของเขา มาแต่ในอดีต					
24. นายกรัฐมนตรีในอดีตที่ผ่านมา ท่านคิดว่านายกรัฐมนตรีที่เป็นทหาร เป็นนายกรัฐมนตรีได้ดีกว่าพลเรือน					
25. การที่ทหารซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ถือ อาวุธเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ย่อมก่อให้เกิดผลดีอย่างยิ่งต่อความ มั่นคงของการปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตย เพราะจะทำให้บุคคล กลุ่มอื่น ๆ ไม่กล้าที่จะก่อให้เกิด ความวุ่นวายขึ้น					

คำถามข้อ	เห็นด้วย มากที่สุด	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วยมากที่สุด
26. ประเทศไทยจะมีรัฐบาลแบบใด ปกครองก็ได้ ถ้าหากว่าผู้ปกครองนั้น จะไม่นำความเดือดร้อนมาให้ ประชาชน					
27. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นพลเรือนและไม่มียศทหาร					
28. ควรสนับสนุนผู้นำทางการเมืองที่ มาจากทหาร เพราะสามารถดำรง ตำแหน่งทางการเมืองได้ยาวนาน กว่าผู้นำพลเรือน					
29. ทหารเป็นผู้ที่เข้มแข็งและมีความ เสียสละไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว จึงควรให้ทหารเข้ามาบริหารปกครอง ประเทศ					
30. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับคำกล่าวที่ว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย”					
31. การปกครองแบบประชาธิปไตยไม่ใช่ รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดสำหรับ ประเทศไทยในปัจจุบัน					
32. เพื่อความสงบเรียบร้อยและความ มั่นคงของประเทศ ดังนั้นรัฐบาล จำเป็นต้องใช้อำนาจเด็ดขาดในการ ปกครองประเทศ					
33. การเดินขบวนและการประท้วงไม่ใช่ การแสดงออกที่ดี ตรงกันข้ามกลับ ทำให้บ้านเมืองเกิดความสับสน วุ่นวาย					

คำถามข้อ	เห็นด้วย มากที่สุด	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วยมากที่สุด
34. เราควรเชื่อฟังหรือมีความคิดเห็น สอดคล้องกับผู้มีอำนาจ มิฉะนั้น จะเป็นภัยแก่ตัวเอง					
35. คุณค่าของมนุษย์มักแตกต่างกันไป ตามระดับการศึกษา ฐานะ และตาม ศักดิ์ตระกูล					
36. เราจำเป็นต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งเด็ด ขาดอย่างจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไป อย่างรวดเร็ว					
37. ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ของ สังคมไทยได้ดีกว่าการปกครองแบบอื่น					
38. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ไม่ควรใช้การ ศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นข้อ จำกัดสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร					
39. ท่านเห็นว่าความอ่อนน้อมยอม จำนนต่อผู้มีอำนาจเป็นสิ่งที่ดี ควร มีการปฏิบัติ					
40. หน้าที่ของพลเมืองที่ดีไม่จำเป็นต้อง สอดคล้องกับการปฏิบัติตามกฎหมาย					
41. ท่านยังเห็นด้วยกับภาชิตโบราณที่ว่า “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” หรือไม่					
42. ไนงานราชการของไทยระบบพรรคพวก มีความจำเป็นมาก เพราะทำให้งาน เดินราบรื่น					

คำถามข้อ	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยมากที่สุด
43. ความคิดเห็นที่ขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย					
44. การคัดเลือกบุคคลจากสาขาอาชีพต่าง ๆ และแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภหากดำเนินการอย่างเหมาะสมแล้วจะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากกว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยทั่วไป					
45. การปฏิบัติรัฐประหารของทหารทุกครั้งมีส่วนช่วยในการจรรโลงและส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น					
46. ประเทศไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองแบบประชาธิปไตย จะต้องมียุติธรรมขั้นต้นในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมากกว่านี้					
47. ท่านคิดว่าในยามบ้านเมืองอยู่ในระหว่างวิกฤตการณ์และมีความวุ่นวาย เช่น การเดินขบวน ฯลฯ ในรัฐบาลพลเรือน ทหารอาจเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้ เช่น การเข้ายึดอำนาจทางการเมืองเพื่อรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์					
48. ท่านเห็นว่าการมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากประชาชนเลือกตั้งนั้น ยังดีว่าการปกครองโดยกลุ่มผู้นำอำนาจนิยมที่เป็นทหาร					

คำถามข้อ	เห็นด้วย มากที่สุด	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วยมากที่สุด
49. ความรู้ความสามารถของคนนั้นไม่เท่าเทียมกัน การเมืองการปกครองควรเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจหรือผู้มีความสามารถโดยชอบธรรม ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน					
50. ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นไม่ควรให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ย้ายพรรคการเมืองบ่อย ๆ มีโอกาสได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร					
51. ความขัดแย้งในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เป็นสิ่งซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย					

ภาคผนวก ค

การทดสอบทางสถิติในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ใน
กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองกับระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

1. PLACE AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
PLACE * politic cult.	140	100.0%	0	.0%	140	100.0%

PLACE * politic cult. Crosstabulation

Count

	Politic cult.		Total
	Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
PLACE bkk+nonta+patum+samutprakarn	5	32	37
Other Provinces	18	85	103
Total	23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2-sided)	Exact sig.(2-sided)	Exact sig.(1-sided)
Pearson Chi-Square	.311 ^b	1	.577		
Continuity Correction ^a	.090	1	.765		
Likelihood Ratio	.322	1	.570		
Fisher's Exact Test				.796	.393
Linear-by-Linear Association	.309	1	.578		
N of Valid Cases	140				

a. Computed only for a 2 x 2 table

b. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6.08.

Symmetric Measures

		Value	Approx.sig
Nominal by	Phi	-.047	.577
Nominal	Cramer's V	.047	.577
	Contingency Coefficient	.047	.577
N of Valid Cases		140	

- a. Not assuming the null hypothesis.
- b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. POLITICAL INFORMATION AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
INFORM * politic cult.	140	100.0%	0	.0%	140	100.0%

PLACE*politic cult. Crosstabulation

Count

	Politic cult.		Total
	Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
INFORM 0 hr	5	31	36
> 0 – 1.0 hr	11	73	84
> 1.0 hr	7	13	20
Total	23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2sided)
Pearson Chi-Square	5.873 ^a	2	.053
Likelihood Ratio	4.952	2	.084
Linear-by-Linear Association	2.860	1	.091
N of Valid Cases	140		

a. 1 cells (16.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.29.

Symmetric Measures

	Value	Approx.sig
Nominal by Phi	.205	.053
Nominal Cramer's V	.205	.053
Contingency Coefficient	.201	.053
N of Valid Cases	140	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

3. GRADE POINT AVERAGE AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
GRADE * politic cult.	140	100.0%	0	.0%	140	100.0%

GRADE*politic cult. Crosstabulation

Count	GRADE	Politic cult.		Total
		Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
	< 2.50	3	19	22
	2.50 – 3.00	12	63	75
	> 3.00	8	35	43
Total		23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2sided)
Pearson Chi-Square	.283 ^a	2	.868
Likelihood Ratio	.285	2	.867
Linear-by-Linear Association	.281	1	.596
N of Valid Cases	140		

a. 1 cells (16.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.61.

Symmetric Measures

	Value	Approx.sig
Nominal by Phi	.045	.868
Nominal Cramer's V	.045	.868
Contingency Coefficient	.045	.868
N of Valid Cases	140	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

4. PARENT'S OCCUPATION AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
PAROCC * politic cult.	140	100.0%	0	.0%	140	100.0%

PAROCC * politic cult. Crosstabulation

Count

	Politic cult.		Total
	Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
PAROCC govern office	14	67	81
non govern office	9	50	59
Total	23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2-sided)	Exact sig.(2-sided)	Exact sig.(1-sided)
Pearson Chi-Square	.102 ^b	1	.749	.820	.468
Continuity Correction ^a	.008	1	.929		
Likelihood Ratio	.103	1	.748		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	.102	1	.750		
N of Valid Cases	140				

a. Computed only for a 2 x 2 table

b. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9.69.

Symmetric Measures

	Value	Approx.sig
Nominal by Phi	.027	.749
Nominal Cramer's V	.027	.749
Contingency Coefficient	.027	.749
N of Valid Cases	140	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

5. PARENT'S EDUCATIONAL LEVEL AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
EDLEVEL * politic cult.	139	99.3%	1	.7%	140	100.0%

EDLEVEL * politic cult. Crosstabulation

Count

	Politic cult.		Total
	Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
EDLEVEL lower bach degree	11	58	69
bach degree and over	11	59	70
Total	22	117	139

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2-sided)	Exact sig.(2-sided)	Exact sig.(1-sided)
Pearson Chi-Square	.001 ^b	1	.971	1.000	.577
Continuity Correction ^a	.000	1	1.000		
Likelihood Ratio	.001	1	.971		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	.001	1	.971		
N of Valid Cases	139				

a. Computed only for a 2 x 2 table

b. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10.92.

Symmetric Measures

	Value	Approx.sig
Nominal by Phi	.003	.971
Nominal Cramer's V	.003	.971
Contingency Coefficient	.003	.971
N of Valid Cases	139	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

6. SCHOOL BEFORE MILITARY ACADEMY AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
SCHOBEF * politic cult.	140	100.0%	1	.0%	140	100.0%

SCHOBEF * politic cult. Crosstabulation

Count

	Politic cult.		Total
	Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
SCHOBEF in bkk	8	45	53
out bkk	15	72	87
Total	23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2-sided)	Exact sig.(2-sided)	Exact sig.(1-sided)
Pearson Chi-Square	.111 ^b	1	.739	.817	.466
Continuity Correction ^a	.009	1	.922		
Likelihood Ratio	.112	1	.738		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	.110	1	.740		
N of Valid Cases	140				

a. Computed only for a 2 x 2 table

b. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8.71.

Symmetric Measures

	Value	Approx.sig
Nominal by Phi	-.028	.739
Nominal Cramer's V	.028	.739
Contingency Coefficient	.028	.739
N of Valid Cases	140	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

7. INFLUENCE ON DECISION TO STUDY IN MILITARY ACADEMY AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
DECIS * politic cult.	140	100.0%	1	.0%	140	100.0%

DECIS * politic cult. Crosstabulation

Count

		Politic cult.		Total
		Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
DECIS	myself	20	67	87
	Others	3	50	53
Total		23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2-sided)	Exact sig.(2-sided)	Exact sig.(1-sided)
Pearson Chi-Square	7.203 ^b	1	.007	.009	.005
Continuity Correction ^a	5.996	1	.014		
Likelihood Ratio	8.212	1	.004		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	7.152	1	.007		
N of Valid Cases	140				

a. Computed only for a 2 x 2 table

b. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8.71.

Symmetric Measures

		Value	Approx.sig
Nominal by	Phi	.227	.007
Nominal	Cramer's V	.227	.007
	Contingency Coefficient	.221	.007
N of Valid Cases		140	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

8. FAMILY INCOME AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
INCOME * politic cult.	140	100.0%	0	.0%	140	100.0%

INCOME * politic cult. Crosstabulation

Count

	Politic cult.		Total
	Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
INCOME 0 – 19999	14	63	77
20000 – 49999	7	33	40
from 50000	2	21	23
Total	23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2sided)
Pearson Chi-Square	1.208 ^a	2	.547
Likelihood Ratio	1.373	2	.503
Linear-by-Linear Association	.984	1	.344
N of Valid Cases	140		

a. 1 cells (16.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.78.

Symmetric Measures

	Value	Approx.sig
Nominal by Phi	.093 ^a	.547
Nominal Cramer's V	.093	.547
Contingency Coefficient	.092	.547
N of Valid Cases	140	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

9. BROTHER'S OCCUPATION AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
BROTHOCC*politic cult.	140	100.0%	1	.0%	140	100.0%

BROTHOCC * politic cult. Crosstabulation

Count

		Politic cult.		Total
		Att 1-2.33	2.33<to 3.66	
BROTHOCC	govern office	7	38	45
	Non goven office	16	79	95
Total		23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2-sided)	Exact sig.(2-sided)	Exact sig.(1-sided)
Pearson Chi-Square	.037 ^b	1	.848	1.000	.529
Continuity Correction ^a	.000	1	1.000		
Likelihood Ratio	.037	1	.847		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	.037	1	.848		
N of Valid Cases	140				

a. Computed only for a 2 x 2 table

b. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7.39.

Symmetric Measures

		Value	Approx.sig
Nominal by	Phi	-.016	.848
Nominal	Cramer's V	.016	.848
	Contingency Coefficient	.016	.848
N of Valid Cases		140	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

10. COUSIN STUDIED IN MILITARY ACADEMY AND LEVEL OF DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE ANALYSIS

Crosstabs

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Any cousin in family studied mil. Academy * politic cult.	140	100.0%	1	.0%	140	100.0%

cousin in family studied mil. academy * politic cult. Crosstabulation

Count

	Politic cult.		Total
	Att 1-2.33	>2.33 to 3.66	
Any cousin in family studied	7	34	41
studied mil. academy not studied	16	83	99
Total	23	117	140

Chi-square Tests

	Value	Df	Asymp.sig.(2-sided)	Exact sig.(2-sided)	Exact sig.(1-sided)
Pearson Chi-Square	.018 ^b	1	.895	1.000	.538
Continuity Correction ^a	.000	1	1.000		
Likelihood Ratio	.017	1	.895		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	.017	1	.895		
N of Valid Cases	140				

a. Computed only for a 2 x 2 table

b. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6.74.

Symmetric Measures

	Value	Approx.sig
Nominal by Phi	.011	.895
Nominal Cramer's V	.011	.895
Contingency Coefficient	.011	.895
N of Valid Cases	140	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

พันโท อธิคม สุวรรณประสิทธิ์

เกิด : วันที่ 18 เมษายน 2502 ที่อำเภอพระนครศรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร

การศึกษา : ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ, 2519

มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท, 2521

วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วิทยาศาสตร์การแพทย์) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2525

ทันตแพทยศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527

Master of Sciences (Paediatric Dentistry) University of London at Guy's Hospital, 1992.

ประกาศนียบัตรผู้บังคับกองร้อยเหล่าแพทย์, 2532

ประกาศนียบัตรผู้บังคับกองพันเหล่าแพทย์, 2539

ประกาศนียบัตรโรงเรียนเสนาธิการ (ทหารอากาศ), 2541

ประสบการณ์ : ทันตแพทย์ กรป.กลาง กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2528 - 2537

ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ, 2533 - 2535

หัวหน้าแผนกทันตกรรมกองพยาบาล กรมแผนที่ทหาร, 2537 - 2544

ช่วยราชการกองแผนและโครงการ กรมแผนที่ทหาร, 2541 - 2542

ช่วยราชการโรงเรียนแผนที่ กรมแผนที่ทหาร (อาจารย์หมวดวิชาทั่วไป), 2544

ผลงานทางวิชาการ :

สารนิพนธ์เรื่องระยะห่างระหว่างขากรรไกรบนและขากรรไกรล่างในผู้ป่วยไทยที่ใช้ฟันปลอมทั้งปาก, 2525

วิทยานิพนธ์เรื่อง Immunglobulin A (IgA) in the saliva of children with congenital heart disease. A comparative immunoassay study., 2535

สอบได้คะแนนลำดับที่ 1 ของกองบัญชาการทหารสูงสุดในการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาหลักสูตรโรงเรียนเสนาธิการเหล่าทัพบ, 2540

ทุนการศึกษา : กระทรวงกลาโหม กองบัญชาการทหารสูงสุด

ระดับปริญญาโททางทันตแพทยศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน (รพ.กายส์) ประเทศอังกฤษ

หลักสูตรเสนาธิการ โรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศ

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน :

หัวหน้าแผนกทันตกรรม กองพยาบาล กรมแผนที่ทหาร ช่วยราชการโรงเรียนแผนที่ กรมแผนที่

ทหาร ถนนราชดำเนินนอก เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200